3 1761 04572307 9

Digitized by Microsoft®

Digitized by Microsoft®

Digitized for Microsoft Corporation
by the Internet Archive in 2007.
From University of Toronto.
May be used for non-commercial, personal, research,
or educational purposes, or any fair use.
May not be indexed in a commercial service.

БИБЛИОТЕКА СРПСКИХ ПИСАЦА

РЕДАКЦИОНИ ОДБОР:

ПРЕДСЕДНИК

Др. ВЛАДИМИР ЋОРОВИЋ
Професор Универзитета и Члан Српске Краљевске Академије

ЧЛАНОВИ

ЈЕРЕМИЈА ЖИВАНОВИЋ
Ректор Више Педвгошке Школе

ПАВЛЕ СТЕВАНОВИЋ
Хон. Професор Универзитета

УРОШ ЏОНИЋ
Управник Универзитетске Библиотеке и Хон. Професор Универзитета

СТЕВАН ЈЕЛАЧА
Професор књижевности III Беогр. Гимназије

ИЗДАЊЕ, ШТАМПА И ПОВЕЗ
ИЗДАВАЧКОГ ПРЕДУЗЕЋА „НАРОДНА ПРОСВЕТА"
БЕОГРАД

Digitized by Microsoft®

Digitized by Microsoft®

Popović, Jovan Sterija

ЈОВАН СТ. ПОПОВИЋ

ЦЕЛОКУПНА ДЕЛА

Celokupna dela

КЊИГА ПЕТА.

knj. 5

Digitized by Microsoft®

586144
2.7.54

ЗА ШТАМПУ ПРИРЕДИО
УРОШ ЦОНИЋ

Digitized by Microsoft®

САДРЖАЈ

Стр.

Јован Ст. Поповић — Живот и рад IX

РАЗНИ СПИСИ.

1. Роман без романа 3
(I издање првог дела: Нови Сад, 1838. — Други део: рукопис. Оба дела: Народна Библиотека Браће Јовановића св. 193 и 195. Панчево).
2. Милобруке:
   - I. Како је Винко Лозић пострадао од зле жене 107
   - II. Сцена за оне који су за славенским језиком занесени 115
   - III. Граматика људи 119
   - IV. Рачуница људи 129
   - V. Размишљање о новој години 137
   - VI. Писмо новим српским језиком . . . 141
   - VII. О моди 145
   - VIII. Батине 151
   - IX. О лепом имену 155
   - X. Сузе 159
   - XI. Дечији балови 165
   - XII. Рукавице 169

Digitized by Microsoft®

Стр.

XIII. Брачно море 175
XIV. Честитања 183
(Све милобруке: Народна Библиотека Браће Јовановића св. 215. Панчево. — Бр. II: *Српски Родољубац* 1833. — Бр. III: Одломци у додатку *Срп. Новина* 1841 бр. 14 (под насловом „О животу људи") и у *Пешт. Будим. Скоротечи* 1842 бр. 1. Цела: *Велики београдски календар* 1852. — Бр. IV: *Велики београдски календар* 1853. — Бр. V: *Подунавка* 1843 бр. 1. — VI: *Подунавка* 1845 бр. 46. — Бр. VII: *Седмица* 1854 стр. 169. — Бр. VIII: *Седмица* 1854 стр. 167. — Бр. IX: *Седмица* 1855 стр. 5. — Бр. X: *Седмица* 1855 стр. 22. — Бр. XI: *Седмица* 1855 стр. 28. — Бр. XII: *Седмица* 1855 стр. 181. — Бр. XIII: *Седмица* 1855 стр. 188.)

3. Афоризми 189
(*Срп. Летопис* 1834 књ. 39 стр. 107.)
4. Апологија о „Злој жени" 191
(*Срп. Летопис* 1839 књ. 47 стр. 139.)
5. Нешто о критики 197
(*Серб. Народни Лист* 1839 бр. 11.)
6. Јошт нешто на нешто о критики и нешто на нешто критике 201
(*Серб. Народни Лист* 1839 бр. 19, 20, 21.)
7. Потреба и полза девојачких школа . . . 207
(*Подунавка* 1845 бр. 52.)
8. Како треба са скотом поступати 211
(*Подунавка* 1845 бр. 52.)
9. Јавни позив 215
(*Новине Читалишта Београдског* 1847 бр. 15.)
10. Објасненије 217
(Посебно: Београд, 1847.)
11. Разлози о назívословним речма 221
(*Гласник* Друштва српске словесности књ. I 1847 стр. 9.)
12. О српским речма пределним 231
(*Гласник* Друштва српске словесности књ. I 1847 стр. 21.)
13. Покушеније смислосродног (синонимног) речника 235
(*Гласник* Друштва српске словесности књ. I 1847 стр. 25.)

Digitized by Microsoft ®

Стр.

14. Речи српско-славенске у влашком језику познате 241
(*Гласник* Друштва српске словесности књ. I 1847 стр. 30.)
15. Примедбе при читању српских књига . . 245
(*Гласник* Друштва српске словесности књ. I 1847 стр. 65.)
16. Одломак песме једне од године 1776 . . . 251
(*Гласник* Друштва српске словесности књ. I 1847 стр. 258.)
17. Карактеристика Стефана краља Дечанског 257
(*Седмица* 1852 бр. 9.)
18. Милован Видаковић 263
(Књижевни додатак *Јужне Пчеле* 1852 бр. 14.)
19. О српској азбуки 267
(Предговор уз *Даворје*, Нови Сад, 1854.)
20. О србском слогомерију 275
(*Седмица* 1854 бр. 23.)
21. О имену Срб, Србин, Србљин 285
(*Седмица* 1854 бр. 25.)
22. О старим законима србским 291
(*Седмица* 1854 бр. 26.)
23. О поводу имена „Немања" 295
(*Седмица* 1854 бр. 27.)
Туђе и мање познате речи 297
Напомене 367
Исправке 377

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

Јован Ст. Поповић

— ЖИВОТ И РАД —

Прва половина XIX века представља врло значајно доба у историји српскога народа. Поред ослобођења Србије и великих националних успеха, створени су нови услови и за књижевни развој. Отварање школа, оснивање штампарија, решавање питања о књижевном језику и правопису, стварање научних и књижевних удружења, покретање новина и часописа, развијање љубави према књизи и позоришту — све је то утицало да књижевност добије полета и да крене бољим путевима. И уметничка поезија, и роман, и приповетка, и драма, имају своје добре почетке у томе времену. И у колико није било талентованих књижевника да одмах нађу добар пут, или да створе дела од трајне вредности, у толико је било вредних писаца, који су са много воље, племените тежње и ретке трудољубивости, давали од себе све што им је природа и школа дала и што су сматрали да је неопходно пружити народу, који је морао, и по личној тежњи и по спољним потребама, по-

Digitized by Microsoft ®

журити крупним корацима да стигне културније народе, да испуни велике празнине и да ствара своју националну културу и књижевност. Дуг је низ имена тих познатих и непознатих људи, који су свесрдно приносили своју лепту општем добру и сви скупа стварали доба подизања општег духовног развоја и уметности.

У књижевном погледу, јер нас овде то занима, пошло се и за страним узорима и за народном поезијом, тражили су се предмети у народној прошлости и у савременом животу, неговали су се стари родови и стварали нови, те се на тај начин од једностране и кржљаве књижевности XVIII века стварала разноврсна и савременија књижевност. И ако су почетци увек тешки, и ако услова за књижевност није било увек најповољнијих, било је неколико писаца, који су или личним даром, или напорним радом, успели да створе дела која чине част српској књижевности. Тој малој групи књижевника, где би прва места заузели реформатор Вук, песници Његош и Бранко, припада и Јован Ст. Поповић, један од врло радних и значајних писаца тога времена.

* * *

Поповић је обично познат под именом Стерија. То је било име његовог оца, који је пореклом био Грк и доселио се у Вршац, где се бавио трговином. У почетку имућан човек, Стерија (отац) се оженио Српкињом, удовицом. Из тога

Digitized by Microsoft ®

брака родио се 6 јануара 1806 у Вршцу Јован, као првенац свога оца. У кући је било шесторо деце, јер је мати довела двоје деце из првога брака, а Јован је имао још два рођена брата и једну сестру. Какво је било детињство будућег писца, није нам познато. Само, извесно је да је дечко морао осетити у дому двојака схватања и тежње својих родитеља. Отац је полагао на своје грчко порекло, желео је да му син научи грчки језик, да постане трговац, да му помаже у радњи и да као првенац продужи трговачке традиције породице. Мати, из угледне српске породице, кћи једног сликара, удата први пут исто тако за сликара, писмена и образована жена — што је била реткост за то доба — није одобравала намере свога мужа и желела је да упути сина другим путем. А и Јован , који је по матери био унук једног уметника, није показивао склоности ка тежњама свога оца, него је ишао више за саветима своје мајке. И доцније, као писац, у своме животопису, не говори много о своме оцу, а сећа се радо, са љубављу и захвалношћу своје мајке. По својој природи, коју познајемо боље из познијих година, он није могао имати особите наклоности према оцу. Не обичан трговац, него ћифта, уског видика, похлепан на новац и склон разним „шпекулацијама", које су га најзад упропастиле материјално, он је био — како по свему изгледа — типични представник паланачког, грамзљивог и несимпатичног Цинцарина, по коме је доцније син

Digitized by Microsoft ®

могао израдити смешног тврдицу и лаковерног Кир-Јању. Док је отац мислио да од сина створи трговца, син је читао са мајком Свето Писмо, учио од ње црквено-словенски језик и, примајући од ње љубав према књизи, текао друге склоности. И нешто доцније, када га је отац извадио из школе и приморао да ступи у трговину, он није марио за купце и дућанске послове, него је читао књиге за тезгом. Сувише штедљиви отац није му давао ни свећу, а он је читао при месечини. То су били први тешки дани у пишчевом животу. И како осетљива и паметна деца лако примају утиске, како су успомене из детињства неизгладиве, а жалости се урезују дубоко у срцу и тиште младу душу, то у тим данима решавања детиње судбине леже почетци туге и разочарења будућег песника. Невесела младост не доноси веселу старост. Дете је толико показивало упорне воље за књигом, да је отац, после сваковрсних покушаја да га одврати, морао попустити и вратити га у школу. Тако је Јованова судбина била одлучена, он је пошао путем који је волео, који је одговарао његовој природи и који ће га доста рано одвести у књижевност.

Поповић је учио српску основну школу и нижу гимназију у Вршцу. Нешто због очеве намере да постане трговац, а нешто и због слабог здравља, он је за две године прекинуо редовно школовање, али није, као што поменусмо, заборавио на књиге. Вишу гимназију учио је у Темишвару, где

Digitized by Microsoft ®

је 1824—1825 школске године свршио „реторику", а 1825—1826 и „поетику".

Још у очевом дому, Поповић је читао. У њему се, како сам вели, јавила „глад к читању". Главна лектира су му били романи Милована Видаковића. Очаран авантурама из тих романа, он је жељно читао све што му је долазило до руку, па је и „нека поетичка покушенија чинио." Према томе, он је још као дечко почео писати, а први утицај дошао је од тог, сада застарелог романсиера, који је својим занимљивим књигама могао загрејати машту једног ђака. Када је дошао у Темишвар имао је могућности да се још више посвети читању и да се жеља за писањем још више појача. Пријатељство са вредним Димитријем П. Тиролом, који је већ био ушао у књижевност (објавио је једну оду 1817, песме 1818) и имао пуно планова за будући рад (писао граматике, 1827, 1830; уређивао Банатски алманах 1827—1829, Календар 1830, Земљопис 1832, преводио из Ле Сажа 1835, уређивао Уранију 1837—1838, писао историске списе и др.), благотворно је утицало на вреднога ђака и он се усуђује да 1825 објави у посебној књижици свој спев Слези Болгарије.

Загрејао се и за српску прошлост из Историје Јована Рајића, а у то доба ступа у везе са Вуком Караџићем, дописује се са њим и пише му чак једну оду.

С јесени 1826, као зрео младић, Поповић до-

Digitized by Microsoft ®

лази у Пешту, где је слушао на универзитету философију. Велико и напредно место, центар мађарске књижевности и просветних установа, Пешта је могла пружити радозналоме студенту доста ствари, а нарочито позориште, које је он одмах заволео. Интересовање за позориште увело га је у драмску књижевност. Уз то, у Пешти је било доста угледних Срба, ту се јављају планови о ширењу српске просвете и књижевности, оснива се Матица Српска, прикупљају се млади људи, и та активна средина могла је још више развити полета и амбиције код младог писца. Поповић полази за том радном генерацијом, чита Шекспира, учи се код њега и почиње писати своја прва драмска дела. Прво његово штампано драмско дело (Светислав и Милева, 1827) читалачка публика је примила раширених руку и оно је доживело за годину дана два издања, што до тада није био случај ни са једном српском књигом. Охрабрен тако, он се предаје сав књижевности, огледа се на роману, објављује и припрема низ драмских дела, описује живот Скендербегов и показује ретку књижевну делатност.

После успешног, и школског и књижевног рада у Пешти, где је остао до јесени 1828, Поповић одлази у Кежмарк, где су раније били од познатијих Срба Видаковић и Давидовић. У Кежмарку је студирао правне науке до јесени 1829. Не напуштајући свој књижевни рад поред студија, он је завршио права у двадесет четвртој го-

Digitized by Microsoft ®

дени и вратио се у родно место. Ваљало је почети самосталан живот, стварати каријеру и изабрати позив. Како се тада још није водило рачуна о дипломи и стручном васпитању, он се примио наставничког позива и постао је професор латинског језика, који је добро научио и у средњој школи, и на универзитету, и самосталним читањем класичних писаца из којих ће доцније дати више успелих превода.

Наставнички рад одузимао је Поповићу доста времена, јер је био врло уредан и савестан професор. Уз то, тај га је посао замарао. И вероватно због тога, а и да би био слободнији, он напушта сам професуру и постаје 1835 адвокат у Вршцу. Тако се могао више посветити књижевном раду. Нешто под утицајем страних књижевности и писаца које је узимао за узор, а више благодарећи сталном развоју свог књижевног талента, он се више упушта у посматрање савременог живота и жели да га прикаже кроз комедије. То је био један велики и благотворан обрт у његовом раду, који је сам истакао речима: „после дугог тумарања и кривудања једва на правац изађох и надам се да нећу с овог пута свратити." Пошто је увидео све недостатке старог правца у српској књижевности, он га је изложио критици и подсмеху, не штедећи ни свог првог учитеља, добронамерног и наивног Видаковића. Али, није штедео ни себе. У Роману без романа, који је написао 1832, а чувао га у рукопису до

Digitized by Microsoft ®

1838, признао је своје заблуде и сатирички пропратио своје слабе особине. Позориште је, као што смо поменули, нарочито заволео у Пешти, и та му је љубав остала кроз цео живот. Како је пак за комедију налазио око себе богату грађу, а она је одговарала и његовом темпераменту, то је на њу обратио нарочиту пажњу. Кроз комедију је развио свој посматрачки дар и, пошто је већ упознао и највећег комедиографа Молиера, постао је најбољи фотограф савременог друштва. Многобројни и разноструки, типови постају предмет његових комедија, којима је забављао своје читаоце и гледаоце, а кроз шалу и смех говорио истину у очи, подвлачио друштвене слабости, трудећи се да и посаветује, да поучи и да поправи у колико може. Он је тада био у пуном јеку своје духовне снаге, научио је занат, марљиво радио и скоро није било године када по нешто није објавио. Постао је познат и његова се сарадња тражила.

У то доба радило се интензивно на подизању просвете у ослобођеној Србији, прикупљали су се људи од знања, угледа и вредности да помогну и да изврше велики културни задатак који су време и прилике наметале малој Србији. Поред других ствари, ваљало је проширити лицеј у Крагујевцу, створити од њега највећи научни и просветни завод и добити способан подмладак за земљу. И када је образована катедра за правне науке, Министарство просвете је преко свога на-

Digitized by Microsoft ®

челника Димитрија Исајловића позвало 1840 године Поповића, тада вршачког адвоката, за професора „природног" права. Стерија је још раније помишљао да дође у Србију. Још 1832, према једном писму Вука Караџића, он је желео да пређе у Србију и да постане професор какве наше школе. Овом приликом позив је одговарао његовој жељи, и он се није дуго предомишљао. Пошто је изабран за професора и указом од 16 новембра 1840 године потврђен, он је дошао у Крагујевац и отпочео предавања. Како је школа била у стварању, — није било ни програма, ни научне терминологије, ни уџбеника — то су професори били остављени себи и били не само научници, него и васпитачи омладине и чиновници од којих су се захтевали и други послови.

У лето 1841 лицеј је премештен из Крагујевца у Београд. Ради тога и Поповић се преселио, али није остао дуго на положају професора. Указом од 26 октобра 1842 године постављен је за начелника Министарства просвете. То је био угледан и важан положај, али је захтевао целога човека и наметао му доста одговорности. Радан, позитиван и паметан, Поповић се снашао врло брзо на новој дужности и за пет и по година, колико је остао на том положају, развио је послове и оставио врло видне трагове своје корисне делатности. Да би се боље схватио његов рад, ваља поменути да, по уставу од 1838 године, Министарство просвете није било самостално, него је

Digitized by Microsoft ®

било саставни део Министарства правде. Министар правде био је у исто доба и министар просвете, али главно лице, које је у ствари водило све послове из делокруга Министарства просвете, био је начелник. Према томе, Поповић је дошао на висок положај, који му је наметао нове проблеме и стављао у дужност да води просвету целе једне земље. Од писца, професора латинског језика, адвоката и професора правних наука, он је морао постати добар администратор, духовни вођ просвете, законодавац и реформатор. Уз то, као што ћемо доцније видети, требало је стварати и просветне установе, образовати научна и књижевна друштва. Тако је морао понети на својим плећима огроман терет, који је био још тежи, пошто је ваљало радити готово све из почетка, а у недостатку способних помагача и материјалних средстава радити готово све сам: и стварати план и изводити га.

Како није било школских закона, то је начелник морао општим и посебним наредбама и расписима давати упутства за рад по школама. Схватајући правилно шта значи закон, Поповић се одмах латио израде закона о јавној настави, који је обнародован 23 септембра, 1844. Тај први наш закон о јавној настави, чије се извршење одмах почело спроводити путем наредаба, значио је темељ просвете и школства у Србији, а био је такав да је Стојан Новаковић, познији министар просвете, школски човек и законодавац, тврдио да је могао „служити као углед".

Digitized by Microsoft ®

Школе су постојале, али нису имале уџбеника за све предмете, или, у колико их је било, нису били добри. Поповић је желео да и ту помогне. У колико нису други израдили уџбенике по његовим упутствима, он је сам састављао школске књиге. Објавио је Кратко математично земљеописаније, Немачку граматику, Латински буквар, Латинску граматику, а спремио је и Мали буквар и Реторику.

Сем тих послова, које је Поповић вршио једним делом и по позиву, он је радио и друге исто тако корисне ствари. Нарочито ваља истаћи његов рад на оснивању учених друштава и културних установа. И у том погледу је био човек од идеја и организатор. Школске године 1840—1841 у Крагујевцу, Атанасије Николић, професор математике, и Поповић, тада професор природног права, воде разговоре о оснивању научног друштва, које би ставило себи у задатак утврђивање научне терминологије. Резултат је био подношење писмене претставке Министарству просвете 28 септембра 1841 да се оснује друштво под називом Српска Академија Наука. Предлог је потписао и тадањи виши школски надзорник Димитрије Исаиловић, али су његови творци били Николић и Поповић. Министарство је предусретљиво изашло у сусрет предлагачима и одобрило да се оснује научно друштво, само није задржало предложено име, него је дат назив Друштво

Digitized by Microsoft ®

Српске Словесности. Пошто је 7 новембра 1841 изишао закон о томе друштву, Поповић постаје његов члан, активан је, води у почетку једну од првих речи, постаје сарадник друштвеног органа „Гласника“ и са својим друговима постаје творац једне потребне и прве научно-просветне установе у Србији. Из тога ће се друштва доцније, као што је познато, развити наша највиша научна установа Српска Краљевска Академија Наука.

Напоредо са радом у Друштву Српске Словесности, Поповић се јако заузимао око оснивања Народног Музеја и Народне Библиотеке у Београду. Али као књижевника, нарочито као драмског писца и љубитеља позоришта, њега је интересовало и питање о оснивању српског позоришта и о систематском раду на развоју драмске уметности. Позоришне представе, које је приређивао Јоаким Вујић од 1813 по српским местима преко Саве и Дунава и једно време у Србији (1835—1836), били су покушаји, који су заинтересовали српско друштво за позориште, али нису могли створити стално српско позориште. Слично је било и са радом вредног Атанасија Николића у Новом Саду 1824 и других дилетанских дружина које су се с времена на време јављале у разним местима. Атанасије Николић дошао је у Србију и када се нашао у Крагујевцу са Поповићем, који је већ био сав „у позоришним водама“ почео је смишљати како ће приређивати представе у Ср-

Digitized by Microsoft ®

бији. 1841 саставио је у Београду дилетантско друштво, спремио репертоар и почео давати представе у једној магази београдске царинарнице (Ђумрука) на Сави. Поповић се тада нашао у свом елементу и био је главни помагач „директору". Писао је комаде, спремао глумце, присуствовао пробама и вршио велики утицај у раду младе установе. Позориште је отпочело рад 4 децембра 1841 свечаном представом Стеријине трагедије Смрт Стефана Дечанског. Поповић је тада био један од најрадије гледаних домаћих писаца, јер су играни његови комади: Светислав и Милева, Владислав, Хајдуци, Женидба и удадба, Симпатија и антипатија, Превара за превару, Волшебни магарац. До јесени 1842, када су представе обустављене због политичких прилика у земљи, одигран је повећи број комада, а међу њима, сем оригиналних Поповићевих дела, и два његова превода: Заручник и заручница у једној особи од Коцебуа и Ернани од Виктора Ига.

Прошло је доста времена док су прилике дозволиле обнову позоришта. Само, у Београду, где је публика радо гледала представе, није се могла саставити трупа. Због тога је са радошћу дочекана дружина Николе Ђурковића, који је дошао у Београд с пролећа 1847 године и почео давати представе. И овом приликом позориште је отпочело рад Поповићевим националним комадом

Digitized by Microsoft ®

Милош Обилић, који је пред пуном кућом одигран 15 маја, 1847. И доцније његови комади често се јављају на репертоару као: Лажа и паралажа, Светислав и Милева, Лахан и други. За прославу имендана кнеза Александра Карађорђевића Поповић пише пригодан спев у стиховима Торжество Србије, који је приказан на свечаној представи 30 августа, 1847. Исто тако за прославу кнежеве славе Св. Андреје Првозваног, који је тада био народни празник, представљан је Поповићев алегориско-патриотски комад Сан Краљевића Марка са тако великим успехом да се доцније морао одиграти још неколико пута.

Према томе, поред свеколиког службеног посла, Поповић је налазио времена не само да настави свој књижевни рад, него и да помогне непосредно организовању представа и развоју позоришне уметности. И када се набрајају творци наше драме и оснивачи позоришта, онда се мора међу њима поменути и Поповић не само као писац, него и као један од вредних организатора представа и сарадника на популарисању позоришта, које ће ускоро постати потреба. Двадесетак година касније оно ће моћном потпором кнеза Михаила добити своју сталну зграду у Београду и постати културна установа у којој се не само развијала драмска уметност и књижевност, него су се и читаве генерације васпитавале у националном духу.

Digitized by Microsoft ®

Сав тај обилни, и званични и незванични просветни рад, који је увек био користан и потребан, прекинут је 11 марта 1848 године, када је Стерија поднео оставку на државну службу и напустио Београд. Као разлог за тај поступак он је навео да је „изнурио здравље“ великим и непрекидним радом и да је желео „провести у миру” последње дане живота. Међутим, и ако је целог живота био болешљив, он је тада био још млад човек — имао је 42 године — могао је још радити, и мисао о „последњим данима” јавила се рано. Да ли је разлог био слабо здравље, да ли је одиста имао неке „неугодности“, како тврде неки његови биографи, да ли због промене министра просвете , да ли због неке песме о Вучићу Перишићу, који је био моћан и није пратао никоме и ништа, није се могло потпуно утврдити. Главно је да је он сам поднео оставку, да му је она уважена, и да се уклонио са положаја на коме је радом стекао угледа, где је много урадио и где је заслужио више признања и обзира.

Из Београда Поповић одлази у Вршац и то у доба које није било ни мало повољно за миран живот како га је он замишљао. Због мађарске буне и рата духови су били немирни, људи су се делили у партије и није се знало увек ни како, ни шта ваља радити. И место да се одмара, Стерија, под утицајем прилика и средине, улази у дневну политику и постаје присталица вршачког владике

Digitized by Microsoft ®

Стефана Поповића, који није — као и будимски и темишварски владика — пристао одмах уз патријарха Јосифа Рајачића. Због таквог држања Стерији се много замерало. Он је, међутим, то чинио из убеђења, није био ни аустрофил ни мађарон, био је и остао честит Србин и целим својим животом и радом доказао да је био исправан грађанин и искрен родољуб. Када су Мађари заузели Вршац по други пут у мају 1849, Поповић није могао остати, него се склонио у Београд, где је остао све до краја 1849 године. Тек када се буна стишала, он се вратио у Вршац. Нуђено му је место управника српских школа у Темишвару, али је он одбио ту понуду, желећи да буде слободан и миран. Последње године проживео је у месту рођења, настављајући свој књижевни рад у стиховима, пишући последња драмска дела, сатире и историске списе. Уз то, прикупљао је, поправљао и издавао своја раније дела. Оболео, разочаран у јавном и приватном животу, скептик и песимиста по природи, он се био повукао у себе и вероватно налазио задовољства једино у својим делима. Успех његовог Лаворја 1854 године могао му је бити последња пријатност и радост у животу.

Судећи по сликама и по подацима савременика, Поповић је имао изразите очи, подужи нос, танке бркове, кошчато лице. Човек средњега раста и сувоњав, он је био увек нежног здравља и готово сакат у леву руку, која му се почела су-

Digitized by Microsoft ®

шити још у детињству. Био је необично уредан и вредан. У времену када је био јако заузет службеним пословима, писао је само ноћу своја књижевна дела крупним и читким рукописом, остављајући пола стране за допуне и измене. О његовом приватном животу нема много података. Судећи по његовим делима, према женама није имао наклоности и могло се створити мишљење да је „женомрзац". Међутим, како по свему изгледа, од је био врло повучен, увек заузет послом и са предубеђењем гледао само спољне и слабе женске стране. Ипак, када је прошла младост и он прешао четрдесету годину, по повратку у Вршац, оженио се. Према једној врло слабој причи (Мир у ратно доба од Лазе Нанчића — Јавор 1885 бр. 3—10) није био срећан у браку. Жена је била старија од њега, није га разумевала, гонила га чак да цепа дрва и доноси воду. Када га нађе пред вече крај стола где пише при лојаној свећи, она „сева" очима, неправо јој што је рано упалио свећу и приморава га да је угаси. Кад је он, занесен послом не чује, она му овако „нежно" узвикује: „Оглувио да Бог да за навек, кад не чујеш речи твоје жене!", а он се тихо и снисходљиво извињава. У детињству није отац давао свећу да може читати, у зрелим годинама није жена давала свећу да може писати! И све то — због штедње!

Па ипак, он је и читао и писао готово до дана смрти, и ако је педесетих година све чешће

Digitized by Microsoft ®

побољевао. Умро је тек што је напунио педесету годину, 26 фебруара 1856 године у Вршцу, где је и сахрањен.

* * *

Као већина писаца Поповић је отпочео свој књижевни рад стиховима. У детињству, како сам вели у једној песми, читао је стихове (вероватно из другог издања, 1814) Алексија Везилића, писца друге половине XVIII века и једнога од твораца наше уметничке поезије. Везилићева „лира" га „пленила" и он је давао „римске ризе" тим простим песмама, које су се могле допасти наивном дечку, који још није имао у рукама правог песника. Још као ђак чинио је „нека поетична покушенија", како сам каже у аутобиографији. Шта је то могло бити — непознато је. Доста рано, у деветнаестој години, објавио је посебно спев Слези Болгарије (1825), који је написао црквено-словенским језиком, неравним тринаестерцима и без јачег песничког надахнућа. Тај мали спев значи за Поповића само почетак и данас заслужује помена као библиографска реткост.

Остале своје песме из првог периода своје књижевничке каријере, Поповић је штампао по разним листовима и алманасима, али их није посебно објављивао. Учећи „поетику", на ђачкој клупи, он је састављао песме на латинском језику и показао се тако способним да га је професор назвао „poetarum patriarcha". Није онда чудо што

Digitized by Microsoft ®

је пошао за класичним узорима, а тим пре, што је на матерњем језику могао читати псеудокласичара Лукијана Мушицког, који је у то доба био прослављени песник и служио као учитељ и другима. Оскудица идеја, класичарски метар, ненародни језик, митолошки елементи, тешка дикција, отсуство праве поезије и у обрађеним темама и у изразу — све је то слаба карактеристика тих „стихотворенија", која су с правом заборављена и значе најслабије ствари које су изишле испод Стеријиног пера.

После прве младости, Поповић се ретко јављао у стиховима. Ушао је у живот, дошли су други и важнији послови, изгледало је чак да се са поезијом опростио за увек. Међутим, као зрео човек, пред крај своје књижевне делатности, вероватно под утицајем јаких душевних потреса око 1848 године, он јој се опет враћа. Само, сада је напустио старе узоре, не подражава другоме, него ствара из себе. Животно искуство, велика лектира, судбоносни догађаји и личне недаће, упутили су га другим правцем и он пише не само успеле стихове за оно доба, него и неколико изванредних песама, које су преживеле свога творца. У времену од 1850 до 1856, он је написао своје најбоље песме. Избор од њих објавио је у познатој збирци Даворје (1854), која није велика, али даје јасну слику једног зрелог песника и има своје посебно обележје.

Које су главне теме Стеријине поезије? Прво,

Digitized by Microsoft ®

не љубавне каквих је било доста у то доба. Друго, не онако патриотске, каквих је било и сувише у једном поколењу родољубивог васпитања и хучног декламовања о народним идеалима. Треће, не дескриптивне, винске или ма какве у духу народне поезије каквих је било препуно.

Песник, који је доживео и славе и разочарења, који је много научио и у књигама и у животу, као да је ставио себи у задатак извести закључак из свега и оставити га као аманет потомству. Судбина је нестална, живот на земљи је пролазан, таштина је општа људска слабост, смрт немилостиво обара, заборав све покрије, за човеком остају само дела по којима их потомство спомиње. Срећни могу бити у животу само они који га не осећају, јер је живот препун мука, патњи, лажи, пакости, зависти, увреда, бола. Нема среће на земљи, срећа, мир и блаженство долазе после смрти, на земљи је зло, под земљом је добро. То су главне теме о којима песник пева под разним насловима. Све је то песимизам, али овде не књишки, извештачен и бесмислен, него преживљен, стваран и логичан. И како је свакидањи живот такав, песник је волео да се врати у прошлост, да васкрсне старе људе и догађаје, али ни тамо није налазио много светлих примера и благе утехе. Прошлост се наставља у садашњости, садашњост прелази у будућност. Људи су свуда и увек исти. Постоји судбина, која све потчињује себи и све што бива тако је морало бити. Побуне човека и

Digitized by Microsoft ®

народа не вреде, ако не иду са оним што је виша сила определила. Па ипак постоји правда, која кажњава, или награђује према заслугама.

Уман, искрен и поштен и као човек и као песник, Стерија говори отворено, казује сваку мисао до краја, подвлачи свако зло, али не злурадо, него да укаже на рђав пример и да посаветује. Несумњиво патриота, он воли свој народ, жели му добра, али не затвара очи пред црним истинама. Због тога се не размеће празним речима, не фразира, него развија идеју разложно, мирно, озбиљно. Родољуб према својој земљи, он је у исто доба хуман, милосрдан и сажаљив према другима. Његова саосећања су широка, он не жели добра само свом народу, него целом човечанству. И та ширина, та велика љубав према свему што је добро и оправдана мржња према свему што је зло, ретко се налази код наших песника.

Кроз своје песме Стерија је изнео много личних мисли, закључака и философских запажања. То није дубока философија као у Његоша, али је њоме песник показао изузетну способност за рефлексивну лирику. Све његове песме имају садржаја и идеје, а написане су и са знањем ствари и са убеђењем. Он не пише песме да изрази своје лично осећање, какво треперење душе, какво тренутно расположење, него даје израза општих, човечанских осећања проживљених кроз све људе и гледаних кроз философију

Digitized by Microsoft ®

живота. Због тога је његова поезија поезија једног филозофског песимизма заснованог на чињеницама и створеног хладним, објективним, интелектуалним расматрањем.

И сва та песимистичка, филозофска и озбиљна поезија једног сталоженог ума и мирног срца тужна је као код најизразитијих песника бола и разочарења. Само, и та је туга више туга разума него туга срца. Једино у песмама посвећеним покојницима и писцима налазе се топлији стихови, јер је овај племенити песник искрено одавао пошту заслугама пријатеља и заслужних људи.

Хумор и сатира нашли су доста места у Стеријиној поезији. Кроз „натписе" и епиграме, он је врло отворено и смело казао своје мишљење о многим стварима, а песничке погледе нарочито у Похвали слику и Српском стихотворцу.

Као песник Стерија није оставио много: око педесет оригиналних песама, десетак превода, натписе и епиграме. Кроз све то провејава један дух и због тога нам цела његова поезија изгледа једнолика. Дуги стихови, којима је песник владао лако, доста доприносе томе и ако су по себи течни и достојанствени. У прошлости хвалила се доста Стеријина поезија, али није постала врло популарна из разлога што је мисаона, док је наша публика волела више лаку љубавну лирику и бучне патриотске тираде. Најзад, Даворје се можда није читало колико заслужује и што је било штам-

Digitized by Microsoft ®

пано црквеном азбуком. Али, поред свега, Стерија је поред Његоша и Бранка био један од наших најталентованијих песника прве половине XIX века. Песник размишљања, родољубља, песимизма, меланхолије, морала и дидактике, он је оставио за собом већи број савремених песника, који су заборављени. Извесне песме не само да су карактеристичне за песникова схватања него су одиста добре и пријатна су лектира и данас после осамдесет година од како су постале.

* * *

Стерија је објавио два романа: Бој на Косову или Милан Топлица и Зорајида и Роман без романа, а зна се да је имао у рукопису и трећи роман Дејан и Дамјанка. Када је почео писати романе био је млад, још није био завршио универзитетске студије и први роман му је сасвим почетничко дело. Историски роман, какав је требао да буде Бој на Косову није ни прост, ни лак књижевни род. Поред нарочите пишчеве способности, захтева дубоко познавање историских догађаја, људи као појединаца и читавих народа, живота, средине, психологије, друштвених и културних прилика и т. д. Уопште, даровитог писца, човека од знања и искуства, а не само од маште и вештих заплета, авантура и „трогателних" сцена. Поповић, недовољно упућен у стране књижевности, могао је у нашој књижевности читати само романе Милована Видаковића,

Digitized by Microsoft ®

који су у то доба, и поред оштре Вукове критике, били на гласу и својом забавно-родољубивом садржином привлачили читалачку публику. Као дечко он је имао у рукама те романе и „чрез њих такова глад к читању у њему породи се“ — како вели у аутобиографији — да их је читао и дању и ноћу. Није онда чудо што је као млад и почетник романсиер пошао за Видаковићем. И Б о ј н а К о с о в у, први роман (1828), који је имао тако примамљив наслов и обећавао много ондашњој родољубивој публици, привукао је пажњу на себе. Али, тај роман не само да није оригиналан у главним догађајима (рађен је по Флоријану), него има и све слабости својих узора и пун је невештина, сентименталности и невероватности. Набрајање свих недостатака било би дуго, поменућемо само неке. На пример, Милан Топлица падне мртав, па после оживи; Љубивоје Југовић удара на лири на Косову; Вукосава се налази у Милошевом шатору на Косову; Марко Краљевић је био на Косову; муж и жена се боре — и не познају се; Вук Бранковић издаје због владарске круне; Топлицу бацају у некакву ужасну тамницу на Косову; Зорајида се налази у палати на Косову и т. д. У роману се врло често плаче, и то не плачу само жене него и најбољи јунаци (Обилић, Топлица). Занимљиво је поменути да у роману има сличних сцена које се налазе и у трагедији М и л о ш О б и л и ћ. Не водећи рачуна о историској позадини, о уметничкој страни и композицији

Digitized by Microsoft ®

романа, Стерија је хтео, као његов учитељ Видаковић, да исприча слаткоречиво, поучно и патриотски једну чудну љубав која је доведена у везу са Косовском трагедијом. Само, оно што је Флоријан, француски писац друге половине XVIII века, могао причати о шпанским Маврима, није се могло све пренети у наш XIV век и везати за личности око Косова. Али, роман је издала Матица Српска што је за писца, коме је тада било 22 године, значило велики успех.

Љубав према народној историји руководила је Стерију и при писању необјављеног и недовршеног романа Дејан и Дамјанка. Ту је предмет из доба пропасти Босне под Турке. И то је једна сентиментална љубавна повест. Дејан, српски племић из породице Алтомановића, заљубљен је у босанску властелинку Дамјанку. Наравно, уз авантуре и љубавне јаде, долазе и описи разних витешких подвига са очигледном намером да се дају сјајни примери јунаштва и васпитања. Према томе, и тај роман је почетнички и није штета што га писац није објавио.

Роман без романа не само да је роман друге врсте од поменутих, него је сасвим другог правца и потпуно оригиналан. Поповић је за неколико година много научио, сазрео као писац, стекао аутокритике и открио у себи праве способности. Он је увидео колико је сам био наиван када је пошао за Видаковићем, па, желећи да се насмеје не само другима, него и себи лично, пише

Digitized by Microsoft ®

очигледно тенденциозан роман, једну врсту отворене сатире да сузбије књижевни правац, који је био рђав, а могао лако завести младе и неталентоване писце. — Нешто ради „шале и увеселенија", што је одговарало његовој природи комедиографа, отпочео је једну успелу пародију, којом је можда несвесно обележио нов пут потоњим романсијерима. Тако је постао Роман без романа сасвим ново и пријатно дело за оно доба. Мало је чудно што тај роман није објавио одмах када га је написао (1832), него је чекао да прође неколико година. Изгледа да се колебао осећајући можда да још није сигуран у својим погледима. Зреле мисли, позивања на стране писце, размишљања, духовитости, иронија, бољи стил — све то показује колико је писац у то доба био самосталнији и позитивнији у сваком погледу. Још да није по које досетке слабијег укуса, да није застарелих филолошких шала и доста удаљавања од главног предмета — роман би био далеко бољи. Али у колико све то вреди за први део романа, не би се могло рећи за други. Уосталом, тај је део остао недовршен и у концепту. Једним делом ту је Стерија испричао једну своју комедију, или, дао је костур из кога је доцније написао своју комедију Женидбу и удадбу. Поред тога, има одељака, који су слични са милобрукама (н.пр. О лепом имену), а целина је испрекидана са одељцима козерије и ћаскања о свему и свачему. Изгледа да је то Стерија писао на дохват колико

Digitized by Microsoft ®

да каже по коју мисао и запажање, а штета је што и тај део није довршио и стилски дотерао.

Историски романи, дела пишчеве младости, слаби су, а Роман без романа (први део) добар је, значи обрт у Стеријином раду и обележава један датум у историји наше књижевности.

* * *

Стерија је дошао у Пешту ради студија, одмах је почео одлазити у позориште, заволео га и зажелео да му се посвети. Тако је почео писати драмска дела од којих је прво објавио на годину дана по доласку у Пешту. Само, позније реалиста у комедијама, трезвени посматрач људи и савременог живота, он је прво у трагедијама платио дуг младости, националном одушевљењу и узорима свога времена. Некритички упућен у историју, не познавајући стари живот и психологију једног давно прохујалог времена, он је почео на свој начин описивати догађаје и људе, или је разрађивао историске легенде, предања и народне песме. Тако по некад његове трагедије изгледају наивне, личности сентиментално-романтичне, драмски заплети и расплети површни, недовољно мотивисани и тумачени на доста произвољан начин.

Стеријино схватање драме и позоришта било је старинско. Драма је требала и да забави и да поучи. Оно објашњење, које даје унука баби о позоришту (Београд некад и сад, II чин, 4 сцена) било је у главном пишчево. „Ко би забранио

Digitized by Microsoft ®

(позориште) — вели се на том месту — кад је то школа где се људи уче. Она земља, која нема театра, држи се да је последња земља." И то је Стерија написао у зрелим годинама, када се већ прославио као позоришни писац. Наравно, са таквим схватањем, он је морао бити од почетка до краја и забављач и моралиозатор кроз своја дела, а од тога су нарочито његове трагедије страдале у чистом уметничком погледу.

Када се већ одлучио за рад на позоришту, Стерија је готово истовремено пошао у два правца: радио је озбиљну, националну драму и комедију. У нашој књижевности није било оригиналних радова те врсте и он их је почео. Његов савременик Лазар Лазаревић дао је свега два позоришна комада 1829: Владимира и Косару као трагедију и Пријатеље као комедију. Али је Стерија од тих радова створио једну врсту свога позива, уложио око њих много труда и способности, дао им пуну важност и створио једну потребну и лепу грану у нашој младој књижевности. Његову љубав према драми и позоришту појачало је и интересовање саме публике и оснивање позоришних дружина које су се све чешће почеле јављати. Тако је Стерија дао прве добре драме и створио сигуран темељ за развој наше драмске књижевности.

Озбиљне драме имају за предмет догађаје и јунаке из прошлости, а написане су са очигледном намером да се читаоци и гледаоци одушеве и поуче. Читале су се народне песме, одушевљавало се

Digitized by Microsoft ®

за све што је српско, историја је идеализована, сва прошлост је изгледала сјајна и Стеријини историски комади били су резултати тога времена. Историске драме он је писао и лако и брзо. Теме су разноврсне и по садржини и по времену из кога су узете. Као национални писац он је желео да му главни јунаци буду добри и племенити, морал да се задовољи, а рђави људи, који би код другога прошли као обични зликовци, овде имају душе, по некад оправдање што су такви и кају се. Као присталица Аристотелове и Лесингове теорије о драми, Стерија се старао да створи трагичне кривице и да слика само трагичне јунаке. И док је у првим својим делима показивао више склоности ка сентименталним љубавима, празним тирадама, лаким ефектима, а занемарио живост радње, психологију, логику и стил, дотле је у познијим комадима дао више живота, више историске садржине, више радње и покрета, пазио на мотивисање догађаја и позоришне ефекте, а писао је далеко боље. Отуда је био оправдан успех код ондашње и публике и критике, а позориште је добило свој репертоар.

Невиност или Светислав и Милева, прва штампана Стеријина историска драма, која је по свој прилици и прво његово дело ове врсте, има за предмет догађаје, који су настали као последица несрећно завршене Косовске битке. Главни предмет је судбина најмлађе кћери кнеза Лазара Оливере (Милеве), која мора да се уда за султана

Digitized by Microsoft ®

Бајазита, да би се склопио мир и очувао остатак државе. Међутим, она је волела Светислава, требало је да се уда за њега и остала му верна и када је била у харему. Она је жртва државне потребе, а Светислав, заљубљени херој, одлази за њом, успе да јој се приближи и плати главом своје смело дело. Настале су интриге и млада султанка треба да заврши трагично, али упадом татарског хана Тамерлана настаје обрт и она се спасава. У првој редакцији дело је врло слабо, сувише наивно, пуно сентименталности и непотребне опширности. Уз то, написано је и слабим стилом. Али, Стерија је тада имао 21 годину, није имао добре узоре и сав је био у младалачкој „чувствителности" сентименталних повести о несрећним љубавима и суровости турских обести. Ипак, дело је примљено са симпатијама и за годину дана штампано два пута, што дотле није био ни један случај у српској књижевности. Прерада, коју је писац извршио 1842, боља је и њу је Стерија објавио 1848. Како је предмет био историски, нарочито како је био везан за Косовску битку, комад се радо гледао и писац се њиме прославио. Данас пак, после више од сто година од постанка, ова драма је застарела и изгледа сувише наивна, сентиментална и намештена.

Милош Обилић, друга Стеријина историска драма, написана готово у исто доба када и прва (цензура је одобрила штампање 29 јула 1829, дело је изишло 1829), има за предмет Косовски

Digitized by Microsoft ®

бој, који је приказан по народној традицији, Рајићевој Историји, народној поезији и по спеву Гаврила Ковачевића (1805: Стихи от поведенији...), а главна је личност Обилић. Поред техничких невештина, и сентименталних места, појава вила и авети, ова трагедија је самосталнија и има покушаја да се догађаји мотивишу. Наивне сцене нису изостале, а стил је још слаб. Дошао је утицај Шекспира, али није био толико снажан да би могао спасти младога писца од површних тумачења људских дела и сударa њихових схватања.

Находи Симеун или Несретно супружество има за предмет једну стару легенду (Едип), коју је Стерија нашао у народној песми, али није успео да јој да дубоку трагичност и потребну вероватност. У колико се удаљио од народне песме и дао нове сцене, у толико је био наивнији и чинио погрешке. Како би, на пример, било боље да је царица нашла сама писма (пети чин, IV сцена) по којима је имала да позна свога сина, него што је то дато девојци, која их доноси баш царици. Стерија је до Находа радио по народној поезији и Милоша Обилића, али је овде сасвим почео драматизовати народне песме. Према томе, он је показао да народне песме могу дати грађе за драму, да се из њих могу стварати књижевна дела и национални репертоар.

Трагедија Владислав знатно је боља од ранијих. Предмет је узет из српске и бугарске историје, управо представља познату легенду о кра-

Digitized by Microsoft ®

љу Владимиру и о жени му, пореклом Бугарки, Косари. Док је Лаза Лазаревић у својој драми више обратио пажњу на Владимира и Косару, дотле је Стерија хтео више да прикаже убицу Владислава. Да није сувише наглашена дидактичка тенденција, комад би био бољи.

Сан Краљевића Марка написан је за свечану прославу Св. Андрије (славе дома Карађорђевића) и приказан је први пут 30 новембра 1847. Полазна тачка била је легенда о Краљевићу Марку, који није мртав и који ће се једног дана пробудити, а тенденција је била прославити Карађорђа и његову улогу као ослободиоца Србије. Тема је била подесна, али комад место целине има низ слика. Као пригодан и патриотски комад, дело је доживело редак успех и морало се чешће приказивати, тако је постало врло популарно, а песма: „Устај, устај, Србине"! почела се певати као нека врста химне. Не као драма, него као наша прва позоришна алегорија, дело је занимљиво и корисно је послужило националном васпитању.

4 децембра 1841, једна позоришна дружина отпочела је у Београду свој рад, приказом трагедије Смрт Стефана Дечанског. Осам пуних година писац је то дело чувао у рукопису и штампао га тек 1849. Стерија је то дело почео писати још у младости, пре 1830 године, а добро је урадио што га није одмах објавио, јер је оно после прерада постало једна од његових најбољих историских драма. Личност Стевана Дечанског заиста

Digitized by Microsoft ®

је подесна за трагедију. Судбина овог краља, променљива, тешка и трагична, била је давно запажена и трагички ореол мученика ставио је Дечанском још наш стари биограф XV века Глигорије Цамблак. И док су једни за краљеву смрт налазили разлоге и бацали кривицу или на оца или на сина, дотле је Стерија покушао да нађе извесне фаталности и прилике по којима нису били криви директно ни један ни други. Тако су по Стерији отац и син постали жртве интриганата, политичких прилика, славољубља туђинке и мајехе, која је хтела престо за свога сина и дворским сплеткама помогла сукобу. Поред занимљивости предмета и добро наглашеног заплета још у почетку, драма је доста живо и сигурно развијена. Као таква допала се публици и радо се гледала. Комад почиње гласовима о великој победи код Велбужда у којој се прославио краљевић Душан. Краљица Марија види да ће он доћи на престо и, како и иначе не трпи пасторка, тражи начина да га уклони. Наравно, интрига је било и сукоб је неизбежан између оца и сина. Уз то, зетска властела воде своју политику и када Душан дође у њихову средину и одједном се заљуби, лако га је било побунити противу старога краља. Само, што он изрично наређује да се Дечански не погуби, а то се деси. У целини комад је права трагедија ширега значаја, има по некад врло добру дикцију, дијалоге у сентенцијама и горке ироније. Помињано је већ како су извесне сцене сличне са сценама у Шекспировом Отелу и Краљу Лиру.

Digitized by Microsoft ®

И Хајдуци су израђени по народној позији. Ту је слободно драматизована народна песма о браћи Предрагу и Ненаду. Тема је била благородна за широку публику и Стерија ју је обрадио сасвим романтичарски. Тежак хајдучки живот није добио верну слику, него је идеализован. Пошло се од народне песме, али је уплетена и једна сентиментална и чудна љубав, која је довела браћу до сукоба и трагичног краја. Тако је дело испало врло слабо као драма; нема радње, а има много причања. Уз то, дошле су шале сумњивог укуса и мелодраматичне епизоде. Комад је игран први пут 1842, стекао популарности и игран скоро небројено пута. Само, остао је као национални комад за народ и далеко је од праве, уметничке драме.

Лахан, написан вероватно 1842, игран 25 фебруара 1845, штампан 1853, има предмет из бугарске историје и представља најбољу Стеријину трагедију. Народна побуна противу једног поводљивог и болесног владара дала је писцу врло подесну тему за коју је он везао своје искуство из немирне 1848 године и своје мисли пренео у једно далеко доба. Највећа је мана у комаду што се Лахан, вођа побуне, иначе храбар, а разложан и мудар човек, нагло и романтично заљуби у краљицу за коју је већ знао каква је жена. Догађаји се развијају брзо, радња је жива и ако понекад није довољно логично оправдана. Са психологијом јунака и народа, која је у главним линијама тачна, са врло добром дикцијом, са местимично јаким драм-

Digitized by Microsoft ®

ским сценама, са песимизмом, горким и ироничним досеткама (понегде као у Хамлету) Лахан је једно од најбољих драмских дела прве половине XIX века и показује јасно пишчеве лепе особине.

Скендербег је остао недовршен, и ако је по једној белешци игран у Београду 1848. Место српске и бугарске историје овде је приказан један моменат из албанске историје са Ђурђем Кастриотом као главним јунаком. Наравно, и ту је дошла једна романтична љубав, легенди је дато доста места, али је дато покрета, живости и драматично уплетено више сукоба у политици, вери, љубави и пријатељству. И ако је и то једна од бољих пишчевих драма, она има недостатака, који се дају правдати што је дело остало недовршено. Н.пр. догађаји се понекад причају, и то их не причају јунаци, него жене које нису у њима учествовале. Султан је убио своју кћер без јаког разлога, брзо, тек да се дође до трагичног завршетка. Љубав према земљи и народу, пожртвованост и храброст, племенитост и зло — све је то довољно наглашено, ако није увек до свих појединости приказано.

Торжество Србије, приказано 30 августа 1847 при једној свечаности и Постанак српсога царства имају пригодан карактер. Прво дело је више драматизовани спев, а друго је нека врста опере, која није довршена. Као таква дела, она су далеко по вредности од правих Стеријиних трагедија.

Digitized by Microsoft ®

Стеријине озбиљне драме имају неколико општих особина. Пре свега писане су са патриотском наменом и томе је подређено доста ствари. Затим, у већини се налази по која љубавна историја, која се несрећно завршава. (Милева и Светислав, у Светиславу и Милеви; Наход и Зулма у Наход Симеуну; Милорад и Зорка у Смрти Стефана Дечанског; Милета — Обрад и Зелида у Хајдуцима; Лахан и Марија у Лахану; Скендербег и Атима у Скендербегу). И љубав настаје одједном, по некад у првом сусрету. (Душан када види Зорку у Смрти Стефана Дечанског, I чин, VI сцена; Наход када види царицу, Лахан када види краљицу). Мотивације нису увек јаке, али писац тражи и доста вешто налази оправдање за обрте, тако да по њему изгледају вероватни. Главни јунаци су већином увек само добри, љубавни парови су идеални, а заплете и недела увек чине рђави саветници — интриганти (Осман у Светиславу и Милеви; Бранковић и Нагода у Милошу Обилићу; Давид у Владиславу; Теофило у Смрти Стефана Дечанског). Често се уносе снови и радња се развија по њима (Милошев, Муратов и Вукосавин сан у Милошу Обилићу; Зоркин сан у Смрти Стефана Дечанског, I чин, 5 сцена и др.). Као код већине старијих драма, тако и у овима има монолога, који су по некад дуги (4 монолога у Светиславу и Милеви; 6 у Милошу Обилићу; 4 у Находу и т. д.) и у

Digitized by Microsoft ®

њима су дата потребна обавештења. Све су драме популарне, подешаване за публику једнога времена, са задатком да национално и морално поуче и немају теже психолошке проблеме. Писац није дубље улазио у питања друштвених и људских сукоба, а да је ушао у по коју танчину душа својих јунака, да је више анализирао, логичније објашњавао, његове би драме биле и дела садашњости и будућности. Стерија је јасно видео колико је наше друштво било без најпотребније националне литературе и колико је потребно било створити савремени репертоар, и то га је вероватно определило на овај начин рада, који има у целини и историске и релативне вредности. Својим драмама, које по некад и у композицији нису беспрекорне, он је несумњиво вршио једну врло благотворну националну улогу, а поред тога је био врло плодан писац и оставио неколико дела од трајније вредности.

* * *

После Лазе Лазаревића (старијег), који је написао само једну комедију (Пријатељи, у 1 чину) Стерија је не само први плодан писац комедија, него и један од најбољих комедиографа у целокупној српској књижевности. Он пише одличне комедије карактера као што је Тврдица, врло успеле комедије нарави као што је Београд некад и сад и занимљиве позоришне шале као што је Превара за превару. Поред других

Digitized by Microsoft ®

узора, он је имао и један од најбољих у француском комедиографу Молиеру. Није потребно чинити дубока истраживања па запазити да су личности из Лаже и паралаже сличне са типовима из Прециоза, да је наш Кир-Јања духовни брат француског Харпагона и да је Покондирена тиква у главним линијама рађена по Молиеровом примеру. У предговору романа Бој на Косову, Стерија је рекао: „кад би списатељ за предмет, који највише к увеселенију служи, материју у сопственој кући тражио.“ И, пишући своје комедије он је предмете поглавито „у сопственој кући тражио“ и налазио.

Прва Стеријина комедија Лажа и паралажа и ако је мала, и ако је местимично проста, показује доста особина једног доброг друштвеног комедиографа. Остављајући на страну што је скоро исте типове нашао у страним делима, Стерија је одмах ушао у наше друштво, запазио добро неколико карактеристичних типова из савременог живота и одмах постао донекле реалистички писац, када се о реализму као књижевној школи код нас није имало ни појма. Основна идеја му је била: исмејати површно васпитање, уображеност, лаковерност, сујету, женску тежњу за господством, отменошћу и књижевни говор полуобразованог света, који је право васпитање видео у празним страним речима и у хваљењу свега што је било туђинско. Стерија је овим комадом покушао да створи комедију карактера, који је и најбољи, али и

Digitized by Microsoft ®

најтежи род комедије. Доста сигурно цртање карактера, шала, сатира, добра композиција, живост — све су то добре особине овог позоришног комада који је постао још пре сто година, када је писцу било нешто више од двадесет година. Да није Јелица и сувише детињаста и глупа, да је отац више неповерљив и одлучан, да се комад не завршава поучном придиком, да је стил бољи и да су се избегле неке вулгарности, комад би се могао давати и данас као једна пријатна слика нашега друштва из прве половине XIX века.

Најбоља комедија Стеријина Т в р д и ц а, много познатија под именом К и р - Ј а њ а, одржала се на репертоару. Тип тврдице, трговца — Цинцарина и зеленаша наше старе чаршије, похлепног за новац, слепог када је у питању материјална добит, грубог и смешног, који је у стању жртвовати и срећу свог јединог детета, када то иде у прилог његових спекулација, рађен је са познавањем, са појединостима и карактеристиком која је оживела и створила синтезу и личност која се не заборавља. Можда је писац доиста имао пред очима свога оца, Цинцарина и трговца (Кир Јањина жена зове се Јуца, а пишчевој матери је било име Јулијана), а сукоби у кући могли су му пружити доста грађе, када је писао ово дело.

З л а ж е н а је слабо мотивисана, мало је вероватна, има намештених сцена и сувише подвучене тенденције. Али, по извесним типовима занимљива је као позоришни комад, а нарочито је добро израђен тип чизмара Срете.

Digitized by Microsoft ®

Покондирена тиква написана је још око 1830, а штампана тек 1838. Главно лице је лакоумна жена, проста и глупа када је у питању „нобле-са“, која губи и оно мало здраве памети, када је у изгледу да ће постати „висока“ госпођа. Ружичић, њен будући муж, уображен је и сувише, претеран, плитак, али за обичну „покондирену тикву“ довољно мотивисан.

Женидба и удадба представља низ слика више за забаву, са местимично верним сценама, али то није јака комедија нарави.

Београд некад и сад написао је Стерија у зрелим годинама и дао врло успелу слику старог и новог Београда, Београда на прекретници, који је био изложен страним утицајима и у своме животу и развоју можда није никад толико имао превирања као у првој половини XIX века. Старији обичаји и схватања једне патријархалне српске жене и домаћице долазе у опреку са новим, модернијим животом младежи коју оличавају њена унучад и њихови вршњаци. Старинска пристојност, обзири и друштвено опхођење, морали су доћи у сукоб са слободнијим кретањем, страном културом и новим тежњама. И ако је унео нешто претераности, да би контрасти биле очигледније, Стерија је овде показао одличан посматрачки дар и створио комедију, која није изгубила од своје актуелности и с правом се одржала на репертоару.

У почетку четрдесетих година прошлог века игране су Стеријине забавне шале Превараза

Digitized by Microsoft ®

превару и Волшебни магарац. Неоригиналне по основном предмету, оне су оживеле две старе легенде у живо изведеним сликама.

Џандрљив муж, пандан Злој жени, игран је 1847 у Београду, али га писац није објавио, вероватно из разлога што је увиђао да би требало комад прерадити и поправити. Муж је ту и сувише џандрљив, жена и сувише добра. Из намере да покаже да поред злих жена има и добрих, писац је претерао, нагомилао више појединости, али површно водио цео комад. Несумњиво, комедија је слабија од најбољих пишчевих дела, и ако се од неких помињала као најбоља Стеријина комедија.

Судбина једног разума била је уперена противу једног старијег писца земљописа и има личних момената. Главној личности је украден разум и онда се нижу сцене без радње, а са досеткама око стила и језика. Као такав, комад припада прошлости.

Родољупци су велика, документована и једна од најбољих пишчевих комедија. То је и верна и жалосна слика наше „родољубиве" генерације из 1848, пометених идеја, несхватања догађаја, истицања личних и ситних интереса, а запостављања правих идеала и општег народног добра. На страну сатира, на страну претерана комика, површност, покварености и злоба појединаца, то је у основи велика галерија типова, болна слика и искрена реч једног објективног писца, који

Digitized by Microsoft ®

је, улазећи у психологију појединаца, успео да створи широку психолошку фотографију целог једног друштва. Паметног, разложног, поштеног и правог родољуба и исправног грађанина, какав је у комаду Гавриловић и који је носилац пишчевих идеја, баца у позадину себично партизанство, разметљивост и лакоумље површних, поводљивих и ситних људи, који у тешким данима воде прву реч и бучном лармом заглушују глас и своје савести и туђег разума.

Мала комедија Симпатија и антипатија није рађена са великим претензијама, написана је као пародија на једну Чокеову новелу и намењена је забави као сасвим лака и површна позоришна шала. Вероватно због тога је писац није ни објавио за живота.

Помиње се још једна Стеријина комедија под називом Теранција, али је она изгубљена. Свакако је и то била једна обична позоришна шала само за забаву.

Стерија је имао талента за комедију. Налазио је занимљиве предмете, умео да посматра и запази појединости и смешне ситуације, да истакне контрасти у наравима, да оцрта личности и да створи сцене у којима саме откривају своје особине. Уз то, био је духовит, досетљив, хумориста, и умео да насмеје игром речи, подесном шалом и успелим карикирањем. Хумор, који је тако потребан доброј комедији, налази се скоро свуда и на свом месту. То је лак, природан хумор, као под-

Digitized by Microsoft ®

ругљив осмех који не вређа, који се јавља узгред, али који се јавља када је потребно и колико је потребно. Само, и ако је био даровит комедиограф, Стерија није могао увек изићи из свога времена и уског утилитаристичког схватања комедије и позоришта. Он је посматрао друштво очима критичара, износио што му се чинило достојно изобличавања и подсмеха, али му се чинило да то није довољно. Због тога се труди да буде морализатор, друштвени учитељ, да наметне ствари, да сувише нагласи и да његова публика увиди како пролазе они који ма чиме штрче из друштва.

Плодан као писац, Стерија је урадио много и на комедији, а то је по некад ишло на штету вредности самих дела. Он није увек довољно јак, по некад су личности површне, неизражене, недовољно простудиране. Често писац претерује, подвлачи по неколико пута, радњу намешта, догађаје не мотивише, неприродно их заплете или расплете, карикира преко дозвољеног, уноси грубе ефекте и вулгарне шале. Али, што му је можда највећа слабост, то је неизражен стил, очигледна неоригиналност у неким комедијама, недовољна аутокритика, склоност да жене више изврге подсмеху и стална мисао да из свега мора изићи поука и да се мора све завршити по пишчевој замисли и укусу публике.

За извесне слабости Стерија има оправдања. Пре свега, комедија као књижевни род почиње у главном од њега и као сасвим нова појава није

Digitized by Microsoft ®

могла бити без замерака. Друго, ваљало је стварати брзо репертоар нашем младом позоришту и Стерија се том задатку часно одужио. Треће, није било добре критике да комедију упути бољим путем. Према томе, као први и плодни комедиограф, нарочито као творац добре комедије карактера и нарави из нашег савременог друштва, Стерија има великог историског и књижевног значаја. Његове реалистичке комедије, са оригиналним типовима, локалном бојом, верним запажањима, тачним схватањем живота и занимљивошћу, остају као наша најбоља дела прве половине XIX века. Њихове позитивне особине су још: пишчева смелост, добро развијање радње, одржавање пажње, изразите фотографије личности, жив дијалог, здрав морал, искрено родољубље, непосредна илузија стварности, блага сатира. И да се код нас више води рачуна о националном репертоару, Стерија би давао највише материјала том репертоару, имао би увек своју верну публику и остао на висини коју је потпуно заслужио.

* * *

Поред значајних књижевних дела које смо поменули, Поповић је писао и краће, забавне, шаљиве и сатиричне списе и афоризме. Радознали посматрач, хумориста по природи, забављач од заната, он је не само у комедијама, него и у овим посебним чланцима бележио карактеристичне особине појединаца и друштва, чудне навике и одно-

Digitized by Microsoft ®

се, књижевна схватања и своја размишљања. Тако је створио посебан род сатира за које је нашао врло подесно име милоброке. Добре сатире ретке су у нашој књижевности XIX века, а у колико их има Стерија је њихов творац. У нашем друштвеном животу, који се нагло и под различитим утицајима почео развијати, било је пуно материјала за способног сатиричара. Постојао је стари, патријархални живот са својим обичајима и предубеђењима, али се јавило и доста нових ствари, долазиле су моде, подражавања страним народима, нагли прелази, смешни прохтеви, неприродни односи, комични сукоби, пометеност. И ту је писац нашао широко поље, богат и изванредан материјал за своје милоброке. Оне су, са утиском стварног живота и верних слика, и ако не увек довршене или добро компоноване, и поред онога што им је оставило печат времена, остале пријатна, занимљива, духовита лектира здравога смеха. По некад, пошто у животу има општих и вечитих црта, оне дају и утисак актуелних слика нашег савременог друштва. Не сатире оштре, љуте, које „уједају", него проткане хумором и иронијом, оне се местимично претварају у комичне сцене, у типичне карикатуре и хумористичне приче. И стил је особит, по некад концизан, са честим антитезама, са вештим обртима, пун досетака и успелих поређења. Чудно је, како овај иначе паметан човек и савестан писац није раније увидео своје велике способности за ову врсту

Digitized by Microsoft ®

литературе и што није више писао сатире и хумореске. Каква разлика између Стерије писца првог романа или првих трагедија и Стерије ироничног сатиричара у милобрукама!

Сем оригиналних радова Поповић је дао и више превода са страних језика. Зналац језика, готово полиглот, јер се сем матерњег служио грчким, латинским, руским, немачким, мађарским, румунским и француским, он је превео више ствари из класичне књижевности, нарочито из Хорација. Од осталих, значајнијих превода ваља поменути три позоришна комада: Ернани, од Виктора Ига (игран 1842), Заручник и заручница у једној особи од Коцебуа (игран 1842) и Скапенове ђаволије од Молијера (игран 1848).

Као сарадник разних листова био је вредан. Сам је уредио и издао три забавна календара (Нови забавни календар, Будим 1832; Винка Лозића забавни календар, Будим 1833 и Весељак за 1835 или Винко Лозић, Будим 1835.) Сем тога, писао је и друге књижевне и научне списе, који су већином остали по књижевним часописима, дневним листовима, алманасима и календарима. То су његови полемички списи, филолошке и историске расправе (Н. пр. Карактеристика Стефана Дечанског и др.), критике и различити чланци. Колико је био продуктиван и стизао свуда да се одужи види се, на пример, по томе што је у I књи-

Digitized by Microsoft ®

зи Гласника (1847) Друштва Српске Словесности објавио седам прилога разног садржаја. Његово прво и веће историско дело Живот и витешка војевања Ђорђа Кастриота Скендербега није оригинално а није ни научно дело, јер је писано са великим симпатијама према главној личности, по традицији и са патриотском тенденцијом. Ипак, компоновано и компиловано доста добро, написано прегледно, оно представља једну заокругљену монографију каквих није било много. Уз то, ваља га поменути и као покушај популарисања историје и као рад који је писцу послужио за основу трагедији о Скендербегу. Најзад, и Стеријини школски уџбеници имали су вредности у своје време и корисне су послужили своме задатку.

* * *

Приводећи крају своје излагање о животу и раду Стеријином, остаје мало ствари од важности које би ваљало, у кратком закључку, додати или још једном поновити.

У једној одбрани он је рекао о себи: „Ја нисам од заната списатељ, нити могу живот мој литератури жртвовати, но само онда кад нужду видим послом претоварене мисли моје разгалити и себе развеселити, часове моје књигописању опредељавам" (Срп. Летопис 1839, II стр. 144.). Другим речима, он није себе сматрао за „професионалног" писца и хтео је тиме да оправда недо-

Digitized by Microsoft ®

статке у својим делима. Али, и поред тога, мора се одмах нагласити да је био врло плодан и врло разнострук писац. Преко двадесет драмских дела, преко педесет оригиналних песама, три романа, доста милоброка, неколико уџбеника, више расправа, чланака и полемика, поред оригиналних ствари и више превода — све то за педесет година живота, поред службених и других послова, значи завидну плодност какве нема често у нашој књижевности. Писати и стихове, и комедије, и трагедије, и обичне позоришне шале и духовите и хумористичне милоброке, бити и сентиментални и сатирични романсиер, бавити се науком, полемисати, преводити и т. д. — све то показује пишчеву разнострукост, ширину и изузетну способност.

Оригиналан писац у својим зрелим годинама и најбољим делима, Стерија је у младости био под утицајем Мушицког и Видаковића, тада врло угледних писаца. Срећа је што се тих утицаја доста брзо ослободио. Доцније, од страних писаца имао је за узоре најгенијалније драматичаре: Молиера и Шекспира, али се заустављао и код писаца нижега реда као што су били Кецебу и Флоријан. То су били узори, али је Стерија, благодарећи својој стваралачкој моћи, дару и списатељском поштењу, нашао и своје предмете из народне прошлости и савременог живота и обрадио их оригинално и добро.

Када је почео писати није било коначно ре-

Digitized by Microsoft ®

шено питање ни о књижевном језику ни о правопису. У пелемикама, које су се водиле око тог питања, није учествовао. Вука је поштовао и написао му оду. Али, под утицајем свога школовања и савремене књижевности, почео је писати црквено-словенским језиком. Доцније је био за народни језик, а „славјански" даје само личностима којима хоће да се насмеје. Што се тиче правописа доста се колебао, традиционалиста у многоме, он се најзад определио за стару црквену азбуку којом је штампао Даворје. Иначе, и ако је био у начелу за народни језик, он га није знао како треба и његов језик није онако чист и правилан као код најбољих Вукових ученика и следбеника.

Стерија је од оних писаца чији је задатак био не само стварати, него налазити нове путеве, обележавати правце, примерима и показати и доказати који су родови потребни српској књижевности и какви треба да буду. И томе задатку он се достојно одужио.

Несумњиво талентован писац, упућен добро у послове које је радио, Стерија је представник оних ретких, озбиљних, неразметљивих писаца, који раде савесно и поштено, улазе у проблеме, решавају их према своме дару, воде рачуна и о садржини и о облику и стварају добру целину. Он је осећао своје недостатке, исправљао их; прерађивао је своја дела и штета је што их није сва пред крај живота подвргао својој сигурној руци

Digitized by Microsoft ®

и строгој аутокритици, па да их остави у коначној редакцији. Његова најважнија дела нису застарела, она су очувала своме творцу име и доброг песника и најбољег нашег комедиографа XIX века. Поред свију странпутица које су неопходне у времену почетака и књижевности без традиција, Стерија је био један од првих српских реалиста, искусан посматрач живота и његов веродостојан сликар. То је његова историска заслуга, али то је и један од разлога да се и данас његова дела — од којих су нека написана пре сто година — могу са пажњом и уживањем читати и са задовољством и смехом гледати на позорници. Некада врло цењен нарочито у доба највеће делатности, он је после смрти био мало заборављен, јер је филолошка критика по Вуковом мерилу стављала пишчев језик изнад свега и није праштала никоме који се ма чиме обележио као „антивуковац". Потомство суди хладније, прелази преко личних односа и пристрасности. Оно је објективно признало све Стеријине заслуге, а историја књижевности дала му је једно од најугледнијих места међу писцима XIX века.

Урош Џонић

Digitized by Microsoft ®

РАЗНИ СПИСИ.

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

РОМАН БЕЗ РОМАНА

ШАЉИВИ РОМАН

ПРВИ ДЕО.

Digitized by Microsoft ®

Пречестњејшем господину

СТЕФАНУ ПОПОВИЧУ,

архимандриту с. арх. монастира Ковиља, свом почитајемом пријатељу Ingenium cui est, cui mens divinior, atque os magna sonaturum за знак спомена делце ово посвећује

Сочинитељ.

Муза моја љубно теби
Мили друже, диже спомен,
Ал' је лепши онај спомен,
Кад сам, друже, дижеш себи.

Лепши јесте онај спомен
Кад посред народа многа
Љубка сјајност слова твога
У дивљења диже спомен.

Лепши јесте онај спомен
Кад бистротом ума твога,
Кад ревностју духа твога
Роду своме дижеш спомен.

Нек' се спомен твој огледа
У спомену милог рода,
Нек' цвет цвету љубкост дода,
Тако општи венац цвета.

Digitized by Microsoft ®

Предговор

Кад бих се по начину гдекојих списатеља хтео хвалити, ја бих могао с прозопопејом навести, да је ово дело прво овог рода на српском језику, да сам особити труд радећи га положио, и пр.; потом бих могао читав табак напунити, представљајући ползу, коју ће род из ове књиге поцрпсти. Све ове и свима подобне, које ником ни мрве не помажу знатне маленкости остављам онима, који су више од мене о труду своме уверени; а ја, кад се у предговору штогод важно казати мора, само наводим да моје дело ништа друго у себи нема, него оно што Латин каже *sales et facetiae,* Немац *Witz und Laune,* а Србин — ми дао Бог ових речи и немамо. Нек их преводи сваки, како му на језик дође: шала, досетљивост, или лакрдија, мени је свеједно.

Међутим морао сам конац и намерење имати, као и сваки који неће да је луд, при почетку настојашчег дела, и ово мојим читатељима за доказати, морам малко путем Александровим. Од кад је овог нашег, као што га видимо, света, пак до сад, и докле год људи буде, било је, има и биће моралиста, који непрестано на људе виче, псују ч

Digitized by Microsoft ®

прете, и с трипода представљају им њихове погрешке, пакао и гром подижући, да својим сувим речма већу важност придаду. Но по срећи или несрећи — хоћемо л' својски да се искажемо? — свет (осим малог скока) далеко не пада од своје кладе. Сам стојик, који тако лепо н. пр. о гњеву говори, псује у својој кући боље него и један лађар, и све оне пороке у већој мери показује, него што је код суседа свога примечавао. И тако мислим, а и свак ће, разма ако је стар, потврдити, да је данас онакав исти свет, као што је био кад се онај славан поета тужио: *Aetas parentum pejor avis tulit, nos nequiores mox daturos progeniem vitiosiorem.* (Наши су оцеви гори од дедова били, ми смо од њих, а наша деца још гора од нас).

Ово напред поставивши, мојим пријатељма и непријатељма јавити имам, да ме је мати, како је видела у мене мушко дете, на књигописање определила, и ова је страст тако у мени укорењена, да ме ни рђаво здравље, ни слабост очију, ни друга спољашња притискивања од тога одвратити не могу. Да ја до конца живота мога, или боље да кажем, док не ослепим, списатељ остајем, то је извесно, и читатељи нек се ни најмање не ужасну, што претим да ћу и више књига издати. Но питање је (управо ја сам сâм себи пре два месеца ово предложио) шта ћу да пишем, да опет колико толико зевање не проузрокујем? Хоћу ли моралистама подражавајући од дебљих књига тање правити, и о ствари, која је сто пута представљена, опет суво, ал' с помпом спомињати?

Digitized by Microsoft ®

Lachen und Lust stärken die Brust, laben das Herz, dämpfen den Schmerz. Случајно ове непознатог ми аутора речи доведу ме на размишљеније и дугим тумарањем научим, да смех и шала, особито на младом лицу, лепше стоји, него намрштена, ако ће од какве важности бити, озбиљност. Смех и шала, каже Гален, нужна је за здравље, продужава живот, умекшава нарави и чини да се човек од човека, као ружа од чичка, разликује.

И ево читатеља после ових странпутица к намереniју мога писања. Смех и шала — друго ништа није овде за њега зготовљено. И ако се који и такав догоди, коме је мозак с паучином од полак прста злобе, пакости, ненависти и незадовољства покривен, таковом још напред саветујем, да ову књигу из руке баци. Наће ли се пак какав Дисген, који ће ме сажаљевати, што сам и погдекоју лепу ствар у моје лакрдије умешао, представљајући да је апатија (нечувствителност) најприличнија за ученог човека, таковом поред благодарности на вниманију моје особе јавити имам, да се мени ништа већма није допало од оних Хорацијевих речи: *Ridentem dicere verum quid vetat?* Ко ће забранити шаљивцу истину казати? А што се апатије тиче, признати морам, да ја са жалоснима плачем, а с веселима певам, ил' ми се хоће или неће, па ко зна боље, широко му поље.

Даље мојим г. критицима, актикритицима, момусима, зојилима и свим којег му драго чина и достојанства рецензентима јавити имам, да је

Digitized by Microsoft ®

главнија черта мога темперамента меланхолија и да је дело ово понајвише у она времена писано, кад је дух сачинитеља највећом жалошћу обремењен био. Како то може бити и хоће ли ово положеније револуцију у каквој системи причинити, ја о том ни најмање не разбијам главу.

Препоручујући се наклоности читатеља и читатељица, то ће рећи, молећи, да моје књиге радо и много купују, јесам с почитанијем

У Вршцу, 1. априла 1832.

Свенижајши слуга
Сочинитељ с. р.

Digitized by Microsoft ®

Вступленије

Читатељи, доста сам вас с жалосним романима мучио, доста сте морали јецати и плакати и ахова и охова и ухова преко очију прометати, данас ћу да вам представим једног јунака који је само за јуначким стварма тежио, пуцао, трчао, јашио и на заповест судбине сав свет обишао, нота бене, по мапи.

„То ће бити нека епопеја.“ Управо. Већ је пропозиција свршена, сад још инвокација, пак таки да се сече и пуца. — Али таки при почетку мога сочинениja напада ме недоуменије, кога бих ја по обичају призвао, да ми ово тешко дело свршити помогне? Музу? — Нит' јој знам кућу ни кућиште, ни ко јој је отац био, ни шта јој је мати.

„Охо, г. списатељ, шта је то? Толико сте књига издали, па се не стидите казати да штогод не знате. То би по нашем мнениjу најбоље било таки с почетка перо оставити.“

Ви сте врло строги, господо моја. Ја истина занат списатеља водим од седам година и трудим се дознати, што се год дознати може; али о музама не знам ништа постојано казати, јер ја у

Digitized by Microsoft ®

оно време нисам био на свету, кад су музе и грације, и Јупитери и Аполони на Олимпу владали.

„А како други знају и призивају их у помоћ?" Има људи, који гледе да су у свачем од других одличнији. Колико их паште се дознати колико зрна кукуруза на месец цела Европа троши, а своју њиву напуштају, те се мишеви легу. Гледе какви духови по атмосфери пребивају, а не познају траву, која им увек у очи пада. Знају колико је фамилија великих и малих и средњих богова код Грка и Римљана било, а не познају средства, која би њихово и њихових ближњих благополучије подигло и подхрањавало. Говоре о стварма и језику, који се само у књигама находи, и свађају се је л' царствовало *дебело јер* пре тисућу година у славенској литератури, или не, а воспитаније своје деце слушкињама остављају.

Но шта је то инвокација? (чујем моје читатеље питати, и примечавам да је врло паметно, кад списатељи наши мешајући латинске, немачке, француске и енглеске речи доказују пред светом да су учени). Инвокација је фигура једна, али не фигура у картама, нити фигура у мазуру, нити фигура кад ко прави фигуре, него фигура у стихотворству, где се какова сила призиље, која ће слабост ума сочинитељевог поткрепити и помоћи, да дело своје лепше, него што уме, доврши. — Добро би било, кад би списатељи више учећи и читајући, себе за писање справљали, него л' немарљиво на друге ослањали се; но кад се

Digitized by Microsoft ®

мора сила призивати, куд ће веће силе од вина, кад од једног предмета начини три, и обори најјачег човека. Њу ћу дакле ја инвоцирати, уверен да се старац Јупитер зато неће наћи увређен, јер је и он често поред нектара бригу растеривао, кад би му љуборевњива Јуно рена под нос натрла.

Призиваније гласи овако: Ти, која си код Чивута од Ноја, код Грка од Бахуса, код Римљана од Силена, а код Србаља од Краљевића Марка похваљена и представљена, да срце човеку веселиш и свевозможном храброшћу пуниш; која ћуталицу оратором, простака историком правиш, и чиниш да твоју силу познавши нико не мисли да штогод не зна: љубима течности, половаче мајданског вина — ти ме твојом благом великоможном силом укрепи, даруј ми снагу, да ркутајући тебе, срећно моје дело радим и довршим. Ја ћу се онда као соко дичити, јер ћу награду добити: „Ах, али је ова књига лепа!“ или: „Тај човек добро ради!“ — Шта осећам, или снивам, напио сам се вина, почео сам летети? Винка Лозића по бокалу браћо, ви знате како је кад се почне кућа окретати, мора човек да иде на Олимп.

Тек што сунце величествено зарну своју главу из недра Ауроре дигнувши, великолепним својим зрацима све површности земне предмете озари, и животворну силу на цвеће и усеве, и на пестреновидне ливаде, којих роса као драгоцени дијамант љубопитном оку представља се, пусти; — тек

Digitized by Microsoft ®

што јестество затруби и радосним птичице гласом ратар на своју њиву, пастир с овцама на ливаду похити — наш млади Роман, који је петнаесту годину већ навршио био, оседлавши коња, којега њушка дим издаваше и копито варнице кресаше, пође кроз предел Египет!

„Г. сочинитељ, опростите што вам жустрину прекидосмо. Ваш јунак од шеснаест година узјашио коња, па бега; ми сад за њим да трчимо, а и не познајемо га! Приповедите нам најпре, ко је он и од куда је, је л' он велике фамилије, колико му отац оставио новаца, каквог је стаса, хоће ли се моћи оженити и пр. То ми напред знати морамо, ако мислите да трчимо за њим, иначе ми нећемо зеца у шуми."

Љубезни моји читатељи, ја видим да је ваше захтевање праведно, али ја вашој жељи удовлетворити не могу из многих причина: прво, што не знам ништа о том. Истина, многи пишу и говоре о оном о чему ни појатија немају, али то су само учени људи, или назови философи од којих ништа сакривено није остало, који свашта знају и који се у разговор упуштају и не разбирајући какав је предмет истог разговора. — Но међутим, да би ваше захтевање задовољио, које је чесно и праведно, морам књиге преметати, јер тако се списатељи помажу. — Не бојте се, љубезни читатељи, сад ми баш паде један стари рукопис од времена Мусе Кесеџије. Истина, више од полак су га мољци и мишеви

Digitized by Microsoft ®

изгризли, али шта маримо ми зато, кад он детињство и сав живот нашег витеза подробно представља. Отуд ћемо ми ласно моћи вући што год нам к делу нужно буде, а притом ћемо при свакој прилици узвикивати да је наше сочињење оригинал, и влашку ону пословицу за мото ставити: Лауде ће гуре, ке јака пумну.

Ево дакле, како стари рукопис нашу повест почиње: У једном селу била је нека девојка, именом Рокса или Роксанда, тако лепа и умиљата да се дивотом целога предела праведно називала. Да је какав стихотворац у исто време у том селу живео, знам да ни једна богиња не би остала, с којом је не би сравнио, и јамачно би нокте свих десет прстију изгризао, док би њену красоту спевао. Да би с тим мени посао олакшан био, мислим да не треба спомињати. Но несрећом таковог у том пределу није било, јер су баш онда сви, на које је подозреније да лажу пало, протерани били, и тако наша Роксанда морала је без похвале по сокацима своју лепоту носити. Но великоможна судбина, која често даје човеку оно што не би желео, друго је с њоме закључила. Један млади господичић, којега је отац зној много људи у свој сандук исцедио, желећи путешествијем себе облагообразити, дође случајно у исто село где је Роксанда пребивала. Обично људи кад у какво страно место дођу, распитују како се у том пределу живи, гледе какви су занати и рукоделија, и пр. но млади господичићи, који путују да

Digitized by Microsoft ®

себе изобразе, или боље избезобразе, и којима по цепу туђи дукати звекећу, сасвим други метод у овој струци имају. Наш Шандор (то је име путнику, кога је кум Алексом крстио), како дође у село, метне свилен пруслук на себе, углади косу, узме бич у руку и звиждући пође сокаком, на сваки прозор завиривајући, ко тамо седи. Случајно опази Роксанду, и сасвим се восхити лепотом њеном. Он пође за њом у надежди искусити ко је и где седи, но како се удиви, кад примети да је Роксанда пут иза села управила! Он усугуби кораке, почем се поља добави, и стигнувши Роксанду: „Лепа моја, куда тако намераваш?“ запита је. Роксанда, видећи изненада лепо обучена младића, застиди се и поглед земљи обративши: „Ја идем оцу моме“, одговори му смерно, „који се овде недалеко на њиви находи.“ „Хоћеш ли допустити, да те донде отпратим?“ Роксанда ништа не одговори, и наш учтиви путник узме је под руку и пође даље.

Кад се какав прост момак у коју девојку заљуби, он тражи свакојаку прилику, да јој се допадне, помаже јој у сваком случају и једва сме изустити да је милује. Но то простаци раде; млади господичићи којих оцеви сво воспитаније у том полажу да су им синови слободни, то ће рећи безобразни, сасвим други начин имају, који је и наш путник, као момак из високе куће, врло добро испекао. — — — Случај је хтео да се преко једне мале шумице прође, које наш благоображенија

Digitized by Microsoft ®

жељни путник на своју корист употреби. Он изјави Роксанди да се уморио, замолио је да седну мало, и — — љубезни моји читатељи, мени је жао што вам не могу повест довршити, јер је баш овде морао какав пацов стари рукопис тако страшно изгристи, да се ни под који начин прочитати не може. — Као што онај, који је поверене себи новце на карте изгубио, сокаком ходи, тако сам ја три дана у мисли удубљен блудио, желећи докучити шта је пацов изгризао; но бадава, сав мој труд и подвиг би сујетан, зато сваком на вољу остављам нек' толкује себи како хоће, или како уме, или како достиже, (то није свеједно), а ја идем даље стари рукопис превртати који придодаје да се наш млади путник с Роксандом венчао, (опет мало изгрижено), да се прекрасно детенце родило (опет изгрижено), најпосле, да је Шандора на једанпут нестало. (Зашто? То је изгрижено), да је — (опет изгрижено).

„Доста, г. списатељ, доста, хвала вам на књизи и аратос! Ево вам још форинте, само нас не терајте даље да читамо. Ви нас поштено с огрижајима похранисте. Све крпеж и огрижај. Хвала вам лепо, заповедајте и други пут с објављенијем на пренумерацију, па ћемо се разговарати. А сад доста; хвала вам и опет на крпежу и огризинама!"

Љубезни моји читатељи, с крпежом се кућа држи, а огрижаји човека из невоље ваде. Тако на пример: кад младић који је десет година у раскоштву живећи здравље проарчио, тврдо представи

Digitized by Microsoft ®

у будуће умерено живети и своје већ порушено тело мало више штедети, да може још коју годину поживети — није ли то крпеж од велике хасне? — Кад се жена, која је после дуговремене кавге и свађе од мужа отишла, ходатајством добрих пријатеља опет мужу поврати, није ли то крпеж што кућу држи? — Кад девојка, која је десет и више година момка пробирала, најпосле, кад сирјеч просиоци престану, закључи каквом удовцу руку дати, нису ли то пријатне за њу огризине? А какве су лепе огризине, кад ко кога у рачуну омане, кад ко лажљиву облигацију начини и другог до костију оглоби, или туђе имање себи присвоји, или карте забележи и другог превари? Какви су лепи огрижаји, кад ко другом чест загризе, или кад другог умешно оговара, или пријатеља с пријатељем омрази? — Какав је леп крпеж кад човек узима на вересију хаљине, а конте не плаћа, кад девојка, која је иначе мала, штикле наручује, кад човек своју ћелу бароком покрије и пр. и пр. Све ово, љубезни моји читатељи, доказује да и крпеж није за одмет и да је велика срећа, кад се и огрижаји каткад у кући догоде.

Сад хајд'мо повести, која следом старог рукописа овако гласи: Роксанда видевши себе мушким чедом одарену, отиде месном свештенику, који је за своју доброту оглашен био, и од алфа до омега открије му сву повест, што је пацов у рукопису изгризао, питајући га за совет шта ће у овом стању радити. Свештеник, који је баш онда Лу-

Digitized by Microsoft ®

бомира у Елисијуму читао, саслушавши њену чудноватy повест, рекне Роксанди да ће од њеног сина знатни човек изићи, и препоручи јој да га особито чува и негује. А будући да се чуда особито у романима збивају, захте Роксанда да му се надене име Роман, које се и учини.

Пошто се торжество крштења сврши, Роксанда узме своје Романче у наручија, однесе га кући и тврдо науми онако учинити као што јој је стари свештеник препоручио. Она почне своје дете сама дојити.

Немојте се узнемиривати, госпоја Предићка, ја знам шта ви хоћете, и одобравам, али шта можете захтевати од једне паорке? Истина, она која роди, а не дoји, као што Стојковић вели, јест само полак мати, но мода је највећа госпоја, ви знате и ја знам, и ко се њој не покорава, није ништа друго, него невоспитана клада. Ви се тешите само што сте добро воспитани и што децу вашу дојкињама препоручујете, а паорке оставите, нека паорски раде.

Да је млади Роман свим грацијама, лепотом, добротом, умом и срцем украшен био, мислим, да не треба спомињати. Познато је из писма и из посведневног живота, да има и таковиx природе синова, који и благородство, и славу, и велико име, и све, што ми *profani* трудом задобивамо, чудним мановенијем још у колевци себи присвојавају. Међутим је штета што нам многопоменути рукопис

Digitized by Microsoft ®

опширније о његовом детињству не јавља. Из тога можемо закључити да сочинитељ истог рукописа није ни способности, ни критике имао, и опет се усудио списатељем постати. Он се истина у свом предсловију извињава, што је приметио да понајвише ђаци, који у школу иду да што науче, књиге пишу и за народне учитеље себе издају, па је мислио да он као стар човек веће још право на то имати мора. Он напоследак тврдо мисли да не би без ползе било, кад би се установило да голобради ученици од издавања својих *exercitia correcta* престану, и да ни једном слободно не буде књиге издавати, који није 24 годину навршио. Да је он с тим и овог романа сочинитељу очитао сентенцију, о том нико неће посумњати; но сочинитељ жели себе извињена видети што речени рукопис у оно доба још није читао.

Желети би међутим било, да сваки сочинитељ, или преводитељ, или подражатељ, или макар писмокрадац дело своје барем 5 година у рукопису држи и сваке године свој рукопис најмање четири пута прочита. Тако може се догодити да ће сочинитељ своје дело за сувопарно издати, преводитељ своју у том неспособност увидети, подражатељ истоветне речи онога, коме је подражавао, у свом делу приметити, а крадљивац опоменути се да краћа није дуговечна и да јој се мора траг пронаћи.

Но бадава је желети. Желео бих и ја сваком читатељу по једно аковче дуката, а мени два, па бих

Digitized by Microsoft ®

уверен био да би ме више уважавали, него да Бог зна како пишем. Но кад нема, будимо задовољни с оним што имамо, премда и то није најбоље правило; јер ако имамо рђаву ћуд, ваља ли да будемо задовољни? Ако у постељи радо до девет сати смрдимо, треба ли да будемо с тим задовољни?

Мали Роман (по даљем рукописа известију) почем је трећу годину потпуно прешао, одведе га мати свештенику, о ком је горе реч била, и препоручи са сузама да би о њему бригу водио, представљајући му своје стање и недоскудицу, и свештеник, добра срца и тако, а особито не имајући мушке деце, узме га под своје.

Ево га дакле под тврђом заштитом, где ће му дозвољено бити себе више распространити. Но Роман и није био дете, као што су обична деца. У првој години показао је он свима да особита нека благодат на њему почива. Да није волшебница каква њега под заштиту узела? мишљаше мати. Но матери веровати што о сину говори, не види ми се бити советно. Мати неке особите очи осим свију људи има, кад на своје дете погледа. Она види дражести, које су код других непостижне, види даре, које други сујетно тражи, и раздаје по вољи достојинства и девојке, које њему по њеном расуђенију боље него многима пристоје; шта више, видео сам и таког вешати, кога је мати као очи из главе чувала, на кога је пазила да га мува не додирне, и коме је тоном Питије не једанпут, него сваки дан пророковала да ће

Digitized by Microsoft ®

бити велики господин, ако му је оца слабо ко и познавао.

Но овај случај ни најмање Романа не дира. Он се јамачно назвати могао комет, т. ј. репата звезда ондашње, прећашње и ако смемо казати и будуће деце; јер је тако нешто од себе издавао да је сваки, како би га видео, морао најпажљивије на њега погледати.

Прво својство, које се раније много од других указало, било је н е с т а ш т в о. Не само у месту, где је он пребивао, него 20 миља унаоколо приповедали су људи о њему, као о неком чуду, крстећи се и дивећи се, је л' могућно да је то дете. Тек што је ствари разазнати могао, нађе случајно једну чиоду, и приметивши да боде, науми увеселеније себи с тим причинити. Обична је столица од сламе била, где је његова помајка прела; Роман мајсторски забоде у њу чиоду, окренувши врх горе, тако да кад сирота бака *bona fide* седне, страшно ожежена ћипи и почне јаукати. То је за Романа било мед, и што је већи био, то су његова дела већа била. Ретко је његова помајка питу или завијачу сакрила, коју он не би нашао, и сам, или ако би му много било, с децом појео. Мачка у кући није нигде мирна била, нит' је дана прошло, кад је не би он с кером завадио. Кад би ораха нашао, он би знао све појести, и потом љуске тако лепо сложити, да се често његова помајка варала.

Може бити да ја грешим, што детињска нашег Романа дела мојим читатељма представљам, али

Digitized by Microsoft ®

колико пута совршени људи којешта чине, које се само деци пристоји? Шта више, колико пута данас своју децу оштро казне, што су јуче сами трипут црње и горе учинили?

Кад на 8 годину ступи, сама га природа на оно опомене, што му је судбина определила. Оружије, какво је то за њега побуђеније! Он истина нигда није видео војника, али само из описанија, које му је његов поочим давао, тако страшну склоност (јамачно по уредби судбине) осети, да је дању и ноћу мислио, како би с тим своје увеселеније нашао. Најпосле једно момче, које је код свештеника служило, да му у свему опстојателније извести-је, начини му сабљу од дрвета, справи му клобук од шарене хартије, научи га халбрехтс халблинкс, које је сам у солдачији примио, једним словом, о свему што је војнику знати нужно, опширно му пољатије да.

Наш Роман сад тек нађе елемент свога живота. Овамо, децо, рекне он својим содрушцима, сад ће се играти! С тим им искаже *mysterium* својих халина, начини и њима таке исте, поправи им сабље, и цело се место узбуни, кад их почне командирати. Добри свештеник радоваше се да ће се његово пророчество испунити. Јер ко би смео посумњати да он неће велики некада војник бити? *A teneris assuescere multum est.* У детињству се мора учити онај, који је рад сентенцију славног оног мужа, који је при погледу непријатеља први бацио оружије и почео бегати, цели свет уверењем

Digitized by Microsoft ®

тресући: *Dulce et decorum est pro patria mori* (Слатко је за отечество умрети). Истина, и Демостен се у детињству у оружију обучавао и после за купину држао; али Роман, као Роман, јест (једанпут за свагда) изјатије, који никаквом правилу не принадлежи.

Међутим његов поочим и за ум му се постара. Он га одведе учитељу местном и препоручи га, да особито за њега бригу води, наставља га и чува. Ко је био учитељ, добро зна шта је свештеникова препорука за учитеља у малом местанцу. Он таки Романа начини најстаријим ђаком и преда му прут с којим ће осталу децу у поредак доводити. За кратко време Роман течно научи читати, и свештеник размишљавати стане шта ће даље с њим почети. Похвално је поведеније оних, који своје дете још из младих ноктију с оним упознавати паште се, које ће им потом у зрело доба круг делателности бити. Тако на пример, који желе да им син трговац буде, непрестано му с крајцарама око ушију звецкају, представљајући како је тешко новац добити; добро га с речма *procent, per meso* обучавају, узајмљују од њега неколико крајцара и после кратког времена то му исто с интересом враћају; уче га тужити се на рђава времена, уверавати да је ствар црна, која је бела, и пр. Ко може посумњати да од оваког неће бити добар трговац? — Ко има вољу да му син особити философ буде, или по немецки *Freigeist,* он му у детињству представља да патка зато лети што има кри-

Digitized by Microsoft ®

ла, да гуска није могла другојача бити него гуска, да је дуга дуга, а не качни обруч, упознаје га са системом Буридана, како магарац између два пласта цркава од глади, а не једе ни од једног ни од другог, будући да обадва равним нагоном к јелу вуку и т. д. — Ко жели унуке дочекати с особитим приљежанијем гоји сина свога, свака три месеца даје га мерити, и ако се исчисли да му је синовно крчме с неколико фунти теже, него што је пређе било, сва фамилија весељем торжествује.

То исто бива и код женског пола, јер компликменте правити, савијати се као лутка, стајати као на жици, чепити се и као миш из трица, т. ј. заљубљено гледати, и пр. и пр. — то све мора госпоцична из младости да себи присвоји, ако мисли *ероберунге* правити. О простијим, који своју децу на пос'о гоне, овде није реч.

Овом дакле похвалном примеру наш свештеник следујући, науми своје питомче с опредјеленијем упознати, и је л' могао боље намеру у дејство привести, него представљајући му романе, где ће своју судбину као у огледалу налазити? Све романе, где год је наћи могао, доносио је свом љубимом питомцу, читаше му и слађаше му да је ту најбоље за човека увеселеније, и — Роман, и онако склоњен на то, тако се заљуби у читање романтических књига, да се ни у време ручка од њих раставити није могао. Осим свију му се најбоље допадне *Велимир и Босиљка;* тако по свету иђи, и толико земље, нарочито Египет, без крајцаре виде-

Digitized by Microsoft ®

ти, толико без муке трпети, да своју љубезну још лепшу него што је била нађе, која је више готово него он трпела — то је за Романа било увеселеније, које довољно није сместити могао. Он науми тврдо у ропство се предати, где ће сина свога господара у школу водити, од куда ће потом побећи, опет ухваћен и у туђу земљу продан бити, из које ће најлакше избављенија наћи, на галији се возити, која се од буре разбије, пошто га је код неког острова донела — и т. д. Забављаше се с правилима по којима се без изузетка сви романи пишу.

И Робинзон Крусе на њега не мало впечатленије учини. Толико година у пустињи без људи, и потом страх од дивљака! — Он запита свога поочима где су острови на којима дивљаци живе, да он к њима отиде, па да види би л' га смели заклати и изети.

Но кад другу част *Љубомира у Елисиуму* прочита, опет у свој први елемент дође. Ах, Бурјам, Бурјам! Каква је то слава, како мачеви севају, како штитови јече, брда се тресу, а он на коњу и пешке лети, како непријатељи пред њим као муве падају! Ко ће његово положеније описати? Он сажаљеваше свога љубимца Велимира, да није као јунак, него као жена ходио, и у свом ентузиазму закључи и њега и Бурјама у једном репрезентирати, т. ј. по свету ићи, али не јецати и уздисати само и судбини нигда мира не давати, него сваком слободно у очи погледати, и где нужда буде, ма-

Digitized by Microsoft ®

чем се огледати. Ово је идеал, који је наш Роман себи достићи изобразио, и ја не знам је л' боље изабрао, него Дон Кишот и Нови Амадис.

Роман је истина и новије књиге читао као што је *Рајтаруша или Ритна Детелина,* као што је (ја молим читатеље за опроштење, што не могу слабог памћења ради титулу точно да представим) но будући да су ове по највише копије старих, никаково впечатлениje на њега не учини.

У оваковом упражненију и у честом јашењу коња, кога је свештеник највише њега ради купио, стигне Роман до шеснаесте године. Његов поочим помисли да је доста код њега био и да је време да га сопственој његовој судбини преда.

„Љубезни Романе — овако му стане једном после вечере говорити. — Мановеније је Божије хтело да ти у моје руке дођеш, и ја сам те као моје рођено дете пазио. За тебе особита звезда сија, и ја читам у мојој памети да ћеш ти врло знатан човек бити. Ти си већ, хвала Богу, сад величак, и ја мени за дужност водим тебе у свет, твоме опредељењу пустити, јер кад је Велимир од дванаест година толико учинио шта ћеш ти учинити моћи од шестаест. Зато, синко, ето ти коњ у штали, оседлај га и иди, куд знаш да ће за тебе најбоље бити."

Ово је за Романа био глас анђела; и не чекајући да се свештеник по бичају заплаче, ђипи на ноге, отиде у шталу и апострофирајући коња, обзнани му да ће заједно путовати. Затим отиде

Digitized by Microsoft ®

у собу и од радости заборави да поочиму на његовом благодејанију благодари. Дакле, неблагодарност само се зато на свету рађа, што је човек заборављан.

Још се Ендимион на крилу Тетином ваљушкао, а Роман оседла коња и поочиму јави да је за пут готов. Овај му благослов даде, и Роман пољубивши га у руку, седне на коња, и као мућа из места свога рођења изиђе.

„Је л' понео Роман што новаца на пут? Има ли у торби хлеба, сира, печења и мало вина?" — Ово питање воспросителју ни најмање чест не чини, оно показује његово невјежество и непознавање романтических књига. Јер кад су итроји и страдалници у романима јели? Највише ако су пили; а да воде доста има, то зна и мало дете. Међутим од куд долази да персоне романтическе ретко или нигда не једу, ја читатељма нисам у стању изразити, највише им могу, ако су баш љубопитни, советовати да се код њихових сочинитеља упитају. Што се пак мога итроја тиче, за оправдање јавити имам да би процес од свију романција на себе навукао, кад би од њиховог начина писања одступио. Видеће се међутим даље да је наш Роман, где год је нужно било, новаца имао; премда ја нисам никада дукат у мојој руци видео. — „Како то?" — То се тако изјашњује што сваки отац жели да му је син бољи него он што је сам; а може ли за мене љубезнији — премда духовни син, јер је без матере рођен — бити, него што је Роман?

Digitized by Microsoft ®

Док сам ја ову дисертацију правио, Роман се тако с коњем удаљио, да га при свем усиљавању и труду моме није могућно стићи. Овде друго није закључити, него да га је каква волшебница под своју заштиту узела и њега и коња на себе натоварила, желећи му труд толиког путовања прекратити. То је лепо, врло лепо од волшебнице, али ми јој ни најмање нећемо благодарити на тој њеној послуги, будући нам је отела витеза и с тим нам прети повест прекратити.

Ако су моји читатељи ради љубопитну ову историју дочитати, ја им друго советовати не могу, него да пред њега изиђемо. Нек помисле само са мном заједно, а то је најлакше, да смо у Египту, ево и њега у Египту.

„Ви опет почињете ђаволити, г. сочинитељ?"

Ни најмање, госпођо, ја се само наравног пута држим. Апропо, госпођо, имам једну загонетку, коју не могу пропустити да вам не предложим. Ако будете снисходителни разрешити је — она такве тајне у себи содржава, тако ће нам показати неки пут — љубим вам руку.

Загонетка.

Нема ствари на овом свету веће од мене. Јупитер па ја, којима су сва возможна. Док дунем три пут, ја сам ти нов свет начинио. Људе с роговима, магарце паметне, жене да много не говоре начинити, то је код мене маленкост. Од мене зависи цареве и краљеве правити, њима колико хоћу зе-

Digitized by Microsoft ®

мље давати, с њиховом судбином владати, и кад ми је воља, у пропаст их бацити. Начинити да се људи туку, да жене не буду сујетне, да се курјаци с овцама друже — то ја за посао не држим. Једним словом, све што је на земљи, испод земље и више земље — све што се помислити и не помислити може — и сам *circulus quadratus* у мојој је власти. Чудиш се ко сам? Ја сам! Добро пази што ти рекох.

Но, госпођо, хоћете ли мали труд на себе примити, да ову загонетку у присуству ових почитања достојних матрона и лепих фрајлица разрешите, док попушим при чаши вина једну лулу дувана? — О, ви сте весма добри. Вашу красоту и љубов ка књижеству у првој ћу оди споменути.

Мало је тешка? О ништа, ја познајем ваше остроумије од оног дана како сте се досетљиво код вашег господара супруга изговорили; ја сила на ваш разум зидам.

Нисте још? Ништа зато, ја могу и другу лулу испушити. Али ах! Сад ми пада напамет; моје галантерије и воспитаније моје, господична Јелице, нигде нема. Љубезна фрајлице! Ја се сад сећам да ви таки кашљете, како ко о лули и спомене. Шта мора ваш нежни состав тела трпети? Тешко, тешко, но ја мислим да ћу моју погрешку поправити, ако вам загонетку разрешим, само нека код вас заостане. Извол'те да вам на уво кажем, том приликом моћи ћу вас, ако ме удостојите, једанпут и пољубити. — Само ником...

Digitized by Microsoft ®

Но, но, молим, господичне и матроне, госпођа зато не може да разреши, јер је разговори ваши сметају.

„Хи! хи! ми знамо.“

Знате, а јесте ли погодиле?

„Ја нисам казала.“

О, ја о вами ни најмање не сумњам, фрајлице. Кад је још која фрајлица тајну казала? Али како сте разрешили? Шта је моја загонетка?

„Поета.“

Право! Кад дакле поета така чуда учинити може, да су магарци паметни и да жене тајну чувају, које је прејестествено, може ли ми ко замерити што мога Романа по земљи, само краћим путем, као трговац из једног тефтера у други, само у другојачем виду преводим?

„Хи! хи, хи!“

„Ха! ха, ха!“

„Хе! хе, хе!“

Ја знам што се ви смејете. Што сам ја поета.

„Хи! хи! хи! поете су фантасте.“

Високопочитајема госпођо! ви мени зајам враћате. Јест, да поета не може бити, ако нема фантазије, и да фантаста ништа друго не значи, него ћушнут, ништа мање — — Збиља, Роман нас чека у Египту, хајдете брже, док није охладио, па ћемо га после теже наћи, него девојка од 200 поклада свога суђеника.

О погледајте, погледајте, фрајлице, како је красан, како је леп сад Роман, сасвим у романтиче-

Digitized by Microsoft ®

ском виду. Истина, ја се не опомињем, и ви се нећете опоменути, да је ико ружан био, који главну персону у романима представља; али ја не знам може ли се ко с Романом сравнити? Како би га ми описали за оне, који немају среће видети га? Да кажем да је леп, је л' то довољно? Ко не зна, шта је лепота? Роман, па само леп, и више ништа! Да га с Аполом, с Амором, с Венусом, с богињама сравним, то је горе него дрвеном мотиком копати, јер прво треба да сам знам, па онда другима да докажем јесу ли ти богови и богице били лепи и лепе; потом кад бих и то прејурио, опет се не бих много помогао, јер су сва ова сравненија прећашње романције преотели (Познато је да ни једна муза, ни грација, ни богиња није остала, која не би каквом витезу од своје красоте позајмила). Следователно не бих ништа друго, кад бих се истим речма послуживати хтео, учинио, него подозреније подигао, да и ја од других преписујем, а *ви* знате да ја оригинално пишем.

Има ли другог начина, да се овој недостижици помогне? Ја мислим да други не може бити, него на вас, љубведостојна фрајлице, цео овај посао оставити. Ви сте њега, као и ја, но не сумњам, бољим очима видели, следователно ви ћете и боље известије о њему дати, него ја. Изволте дакле вашима фрајлицама другарицама, (јер други ће слабо, мислим, о том разбирати), у колико је леп, исказати, а ја за мене ред задржавам, ако дође реч о каквој девојци. Љубим вам око.

Digitized by Microsoft ®

Хаљине праве човека, општа је пословица, и читатељи ће моји са мном заједно труд положити, за искусити како је Роман одевен био. Али како тамо видим сушчество с замршеном брадом, с босим ногама, где је преко голог тела јапунце пребацило и злобни смех с усна не може да сакрије. Он се к мени приближује, даје ми разумети да ме познаје, да га познајем. Ах ви сте, г. циниче? Одкуд тако у ово време; шта вас је приволело, да из вашег мирног бурета изиђете? — О, добро разумем, вас је моја реч о хаљинама возбудила. Љубезни господин циниче, ви нећете у свој земљи већег почитатеља наћи, него што сам ја; али шта ће ваша теорија и моје к вами почитаније против употребленија општег учинити? Јесте л' код прљ Рабенера видели,[1]) колику силу лепе хаљине имају? Знајте ви, на пример, колико звезда с источне, колико с западне стране земље има; знајте о љубови боље него Овидије говорити и утркујте се с Платоном колико хоћете, правећи републике; но стидите с оваковим хаљинама не фрајли, јер она вас не би ни пустила код себе, него код просте секе, видећете хоћете ли какво благоволеније задобити. О Кратесу нећу да ми пример наводите, једна је Хипархија била на свету. Напротив, колико су се оженили само због тога што су леп фрак и лепе панталоне имали? Колико њих и данас поред прозора фрајле Јелице своју фину чоју носе,

[1]) Рабенерова сатира Kleider machen Leute.

Digitized by Microsoft ®

који праведно рећи могу: *omnia mea mecum porto.* (Сво моје богатство са собом носим) и фрајлица их радо гледа, која је такођер са свилом и кадифом своје руготе покрила, шиље им хонере с многоценом лепезом, без које би морала језиком, и наравно, не увек добро изражавати. Најпосле себе оном поклони у којега је фарба од капута њојзи најповољнија. — Проча чуда, што хаљине праве, наћи ћете код нашег Рабенера.

О новом комплиментирања начину, који је исти пријатељ наш изнашао, на пр. ја желим вашем изрезаном фраку добро јутро; ја се препоручујем у милост вашег извезеног пруслука; Бог да содржи красну вашу ћурдију много година на радост ваше фамилије и пр. — не знам друго казати, него да је то план за онога философа, који жели по начину вашем нову републику правити.

Но сад, г. Диоген, имате ли вољу још нас за наше хаљине изсмејавати? Видите, наше злато светли и без вашег фењера, а ја мислим да се и ви не би срдили, кад би вам ко нову хаљину поклонио; но будући да се нико не усуђује вас у вашој системи узнемиравати, зато бих вам пријатељски советовао да се опет у ваше буре повратите, тамо шаком, кад немате кутлаче, воде пијете, свет презирете и по вашој глави републике правите.[1]) Адио!

Ја се надам да се господична ни најмање неће

[1] Познато је да је Диоген, као и Плато, *Републику* писао, коју је Виланд по свом начину издао.

Digitized by Microsoft ®

нађи увређена, што сам њу оставио и сву моју силу употребио да оперем чест и моју и њену. Али сам му бар и казао. Знам да би госпоје другојаче известије о њиховим хаљинама и о тјехже дејству дале, но будући да наш циник само једно јапунце преко тела има, зато мислим да би против доброг тона било њега у друштво наше уводити. Нека диогенизира он колико му је драго, каже г. — Српска пословица: „док се мудри намудроваше, луди се наживоваше," темељнија је, него његово јапунце. Сад хајд'мо к Роману.

Његове хаљине могле би највећем гавалеру прекосити, толико само што су, наравно, романтическе биле. Чисто плаветне чакшире, по најновијој моди начињене, преко којих скоро до колена лепо извезена долама, на глави калпак показиваше да је Роман од велике куће, а за знак да је ритер, имао је чизме с мамузама. Коњ млад и прекрасан, за кога би сваки паша 10.000 гроша дао, сабља оштра као змија, на десној страни најак и копље — све то нашем путнику особити изглед придаваше.

Роман се сам зачуди, видећи себе овако еквипирата, и сумњати почне да л' је то онај исти Роман, који је мало пре с расцветаним туром по сокаку ходио; но кад се сам поименце повиче, кад се за нос ухвати и осети да га боли као и пређе, увери се да је он онај исти сушчествени Роман као што је пређе био. Он овај предео нимало не познаваше и надаше се да ће му, као Енеју, ка-

Digitized by Microsoft ®

ква Циганка доћи да му у длан гледа и да му пут покаже,[1]) која ће му потом мати бити, но ова га надежда за сад изневери, и он уморан будући, поће тражити какву сен, док припека сунца прође. Истину говорећи, трбух му није врло оптерећен био, али нови Дон Кихот, који је највише зато у свет пошао да чуда чини, и не узме ово на ум. Он само гледаше свој мач, увесељаваше се с њиме, и почем се неко време, шта ће у будуће чинити, забави, надвлада га сан. — Он легне на десно уво и јуначки поред свога оружија захрче.

Може бити да ће гдеком неправо бити што смо Роману у присуству нас свију отпочивати допустили; но кад помисле колико људи целог века свога преспавају, кад помисле, колико их је на свету, који дању спавају, а ноћу левентају, кад узму најпосле на расуђеније да многи не само спавајући, него и будни спавају, зашт' не би и нашем јунаку неколико часова на тај конац определили; особито што у романима и трагедијама (као што је познато) само се онда спава, кад која добра Силфа, која се на јави показивати не сме или неће, ноћу доћи жели и своје љубимце о будућности известити.

Роман није ни по сата јунаштва у хркању показао, кад Силфа Селимандра, којој се наш ирој не знам зашто допао, вољу добије од дугог времена показати му његову судбину и наговестити како

1) Види Блумауера *Енеиду* на стр. 24, у Бечу 1784 издану.

Digitized by Microsoft ®

се при гдекојим случајевима владати има. Она придене себи крила (познато је вештице крила и реп имају), намаже се машћу, очита своје „ни о пањ, ни о кладу," прне кроз оџак, и док сте, фрајлице, погледали како вам стоје уста, већ је код Романа била. — Она га с почетка доста дуго како спава гледаше; потом помисли да је боље на јави му што има казати, и метне руку (ја управо, госпођо, не знам где) да га пробуди, које би и учинила, да јој није у исто магновеније старац на памет пао, који, као што је њојзи достоверно познато, овакове састанке колцем разваћа. Ова се задовољи дакле што је руку на њега метнула, скупи све силе, и овако почне говорити:

„Романе, ти си љубимац вила и волшебница! Сто хиљада пушака, топова и мачева код тебе ће бити мало зврцање кукуруза. Твоја ће рука више Турака одсећи, макар да их нигда нећеш видети, него Краљевићу Марко. Само срчан и слободан буди и не дај се да те којекакве жене плаше." Ово изрекавши, представи му како тисућама људи на њега иду да га заробе; с тим скине руку, премда не радо, с њега, у забуни заборави казати „ни о пањ ни о кладу," него „и о пањ и о кладу," почне ударати главом о свако дрво, и тако испребијана и излупана једва до куће дође.

Поменуте од овако силне волшебнице изговорене речи, притом множество непријатеља морало је, наравно, особито дејствовати на воображеније од природе ватреног Романа. Он не узможе даље

Digitized by Microsoft ®

трпети нападеније вооружаних; тргне се из сна, ћипи, и — око себе види множество мајмуна, који се између себе играју, зврцајући га малим грудвицама. Многи људи, који у тисућу случајева исто као мајмуни поступају, радовали би се, видећи саревноватеље поступака својих, али Роман, који је, као што је речено поетическо воображеније имао, особито сном збуњен, помисли да су то они исти непријатељи, који ће га у ропство водити, па распаливши се гњевом Краљевића Марка, „Мене у ропство?“ викне. „Бурјам да у ропство дођe? Док је овог мача у рукама, неће то бити!“ С тим скочи на своју Розинанту, гурне је жестоко у бокове, која дигнувши реп трубногласно своју ватру покаже, и тако се обоје у пуној совести о храбрости својој на непријатеље устреме. Мајмуни,[1]) наравно, овим позоријем узнемирени почну ретерирати, али Роман ово видећи: „Шта, то ли је ваша хваљена храброст? викне. Овамо, бабе и бубе, ко ће ми на међан изаћи! Не бежите, или се предајте, јер се ниједан од вас главе неће нанети.“

Ја знам да се ниједан читатељ неће на ово чудити, коме је позната Дон Кишотова борба с воденицама. Но нека сами кажу, није ли боље и ово, него да им представљам како се тисућама може бити *de lana caprina,* или *de umbra asini,* или за Драгињу и Влајка секу, чупају, бубају и туку?

Да је победа овде на Романову страну притезза-

1) Све што није у овој књизи по наравном реду, нека читатељи, ако т. ј. хоће, за слободу поетическу приме.

Digitized by Microsoft ®

ла, ко се може сумњати? Но он није задовољан био само с обрашченијем непријатеља у бегство; правог је витеза по његовом, премда не баш логичном мнениjу, дужност непријатеља на главу побити, и зато с пуном храброшћу своје сопернике окупи. Мајмуни, или страхом или природним нагоном, (које од ова два, остављам философима на дистинкцију) пођу шумом, али се Роман није овим охладнити дао; с јуначким кораком следоваше он својим непријатељма, као младић у мазуру пркосећој девојци, и намисли од предпријатија не одустати, докле год лавром своје чело не украси.

Судбина је људи тако смешна и чудна, да човек и не хотећи и не мислећи много пута узрока има Демокрит бити. У ову рубрику доћи може да човек често налази оно што не тражи, а каткад што нигда и не би желео наћи. Тако на пр. кад сека Јуца код свог швалера ужива сладост пољубаца, не нада се и често се зачуди, видећи да је на једанпут мултипликацију докучила и да дивидирати мора; тако и наш Роман, који није ништа друго у памети имао, него непријатеља гонити, случајно при непрестаном уступу мајмуна угледа једну палату, палату од прилике као што се у тарок картама изображена находи. Ја знам да би од стотину мојих читатеља 99 са мном заједно при угледу све палате помислили на дукате, који би се могли наћи. Наше даме радовале би се на нову какву мустру од капе. дембели би се справљали за ручак и

Digitized by Microsoft ®

спавање, а заљубљен, који своју драгану давно није видео, представио би себи како би красно било, кад би се изненада с њоме састати могао, и гр.; то други, но Роману, који за љубов ништа није хтео знати, видећи да је један од његових непријатеља унутра утекао, представи се замак Влајков бити, где се погано легло укоренило, кујући против њега *сјети и козни* — може ли да га ова мисао не подигне? Он ободе коња, и као што наши картари громким јунаштвом на шервенцл нападају и астал од њихове силе застење, тако нови овај Бурјам устреми се и земља се од топота његовог коња затресе.

Пређе него што даље чудеса овог витеза видимо, по заповести Хорацијевој, кога многи похваљују, мала част читају, а још мања разумеју, требало би мојим читатељма показати од куд ове палате у тако усамљеној шуми, ко је њу зидао и највластито каква лица у њој обитавају; но будући да унутра ником није допуштено било улазити, зато сам принужден горепоменуту заповест и из тог призрења прегазити, што ме је Меркур при самом помислу у тајнопуну ову палату ући за уво повукао и опоменуо да се не шалим, ако мислим и даље купуса јести (купус је моје најпријатније јело). Примечавам дакле, да је с поља на палати овај натпис из истог Хорација изрезан био: *fingere qui visa potest. — — — — Hic niger est. hunc tu caveto.*

У палати било је понајвише таквих људи, ко-

Digitized by Microsoft ®

ји су за најглавнију дужност почитовали јести и пити. Овде би могао ко рећи да такови јесу на шкоду општеству, но ја се добро опомињем речи прил Рабенера, да ленштине осим друге ползе и трговину промовирају. Његове су речи сасвим по правилима силогизма устројене, и то: Сила земље состоји се у храни. Највише хране има онде, где се највише троши, *probo majorem:* највећи је конзумо, т. ј. највише се троши онде, где су ленштине, *nota bene* имућне ленштине; *probo minorem:* да ленштине више једу, кад имају него други, то сваког искуство учи. Следователно они људи, који трговцима лађе и амбаре празне и с тим већи *Verschleiss* чине, не само што нису републици на досаду, него од велике ползе, да и нужде јесу, *quod erat demonstrandum.*

Највеће пак упражнениje житеља поменуте палате било је спавање, и баш су се случајно сви у овом положенију находили, кад је наш витез у најхитријем трку с мачем у руци под бедем долетео. Његов је лозунг био н е п р и ј а т е љ с т в о, и он таки с најјаснијим гласом довикивати стане једног по једног на двобој. Служитељи, који су, наравно као служитељи, радити морали, видећи ово чудо, које им се још нигда догодило није, науме буну учинити и своје господаре пробудити да им овај феноменон протолкују, зато узме који чегртаљку, који котао и тепсију, који бубањ и трумбету (египетску, наравно), и тако у бас и у дишкант таку хармонију удесе, да се сва околина са

Digitized by Microsoft ®

зданијем заједно затресе. Житељи се пробуде. Какво је впечатленије учинила речена музика, сваки ће погодити, кога је у спављу — комарац ујео. Једни помисле да се тресе земља, а други да кућа гори, неки опет — да је дванаест сати и срде се што још нису ручали. Но будући да у ово време устајати код њих није обикновено, премда је сунце јасно сијало, опет један по један поред музике тихо поспи, и не запитавши шта се напољу ради. Служитељи се нађу у чуду, јер Роман прети капије пробити и унутра ући. Зато један од њих, који је служећи остарио, превару измисли. Заповеди сослужитељма да од једног до другог зађу и јаве да је време јести. Ово добро за руком испадне. Господари, премда срдећи се, намажу очи њувачком, и тако пре нег' што по сата избије, ниједан се у постељи не нађе.

Сад им служитељи беду представе и особито сушчество. Начелник отвори лагано прозор и опази Романа, где закасненијем зар непријатеља потпрепљен, с већим мужеством сопернике позива претећи да ће им замак у прах и пепео претворити. Началник затвори прозор и сад се советовати почну шта ће чинити. Борити се, то њихово није, и после дугог разговора и *pro et contra* дишпутирања закључе да на провиђеније судбине оставе, даду донети ракије и сркутајући чекају да се јело донесе.

Њихово закљученије није на меканој даски основано било. Јер не дође време ни до печења, кад

Digitized by Microsoft ®

се неки људи гологлави укажу. Зашто баш гологлави, ја не знам, може бити где је велика врућина била. Но како је год, доста што они у добро време дођу, јер се баш Роман спремао да провали врата и своје непријатеље на крађе очепа. Служитељи јаве за ову нечајану помоћ и начелник таки отвори пенцер и изнутра почне командирати, како их ова беда из сна пробудила и како су у опасности ближе од њега посећени бити. Притом не пропусти своју предику обрнути да је дужност наша бранити ближњега, кад је у невољи, и најпосле парентацију с апострофирањем сврши, да би се потрудили овог незваног госта како тако с врата им скинути. А то и из тога повода што су они одавно себи за правило утврдили: *Wenn man dich mit Krieg bedroht, lass andere für dich streiten.*

Пришелцима се слободно ово генерализима (они сопственог вожда нису још имали) командирање врло допадне, и сви Роману *tête à tête* пођу. Овај пак витез, ставивши се у позитуру Краљевића Марка: „Шта, повиче, превара? Не боји се Бурјам још!“ С тим полети на једног са свом силом, и био би га убио, да му није сабља слагала; све је било што му је уво ровашио. Но с тим друге у већу јарост подигне. Тридесет њих, који буџу, који вилу подигну и немилостиво ова своја оружија, кад до Романа стигну, у движеније ставе, тако да овај витез подобно оном из Манче у несвест падне. Сад га победитељи добро вежу и с тријумфом (шкода, што није какав поета био, могао би лепу

Digitized by Microsoft ®

оду саставити) — дакле с тријумфом у замак уђу. Ком делу вино и јело није оскудевало.

Пошто свој посао сврше, предаду свога роба началнику с додатком, да га као роба на какав хоће посао осуди, но овај из врођене му скромности без сумње њима одговори; да је то за њега велика чест, коју он без *похљепствија* к себи говорећи, не заслужује, и да он реченог роба к себи примити, нити немилосрдно на тешке послове њега осудити жели, будући да би му опет могло пасти на памет рат против њих подићи, и он без стида исповеда да рат тако исто као Санчо Панса на две миље далеко обилази, био он сабљом или пушком, буџом или макар песницом.

Ова искреност и мирољубије, притом и потврђивање началника да он није ни буву још убио, по оному: *non te creavi, non te occidam* (нисам те створио, нећу те ни убити), још веће почитаније код слишатеља подигне. Они се с њиме опросте и Романа узевши са собом, одведу га у град и кадији предаду, да га он његовој кривици сосразмерно казни. Кадија видећи уво ровашено сасвим се згрози, те нашег Романа заповеди у тамницу затворити, док измисли муке, које ће на миронарушитеља возложити. — Ово малко почиње бити трагически признајем, но ја не могу шта, кад ми је тако расположеније душе. Најбоље је дело оставити на неколико дана.

Обично списатељи под изговором мнения о својим делима добити обичавају пре времена хвалити се и сочинения своја, док су још у рукопису

Digitized by Microsoft ®

прочитавати, тако да кукавни слишатељи морају ил' им се хоће или неће тамо мисли управљати, куд их суво сочинитеља перо води. Овом похвалном примеру и ја, премда сам *мал братији мојој* списатељ, желећи време, које ми је на други удешај душе, или *Stimmung der Seele* (тако се код нас с немачког преводи) опредељено, без ползе не провести, за добро нађем мој по последњем журналу сочинени роман мојој фрајлици комшиници прочитати. Ја сам срећан био, те јој се ово дело допало и моја уста почела ме већ сврбити, мислећи да ћу (нека Венус зна) бар један пољубац као награду за мој труд добити.

Али моја *emunctae naris* (тако Хорације зове оштрњатоносате) комшиница није хтела гора бити од других критика. (Шта је то критик, то ће најбоље знати онај, који једнако туђа дела оговара.) Она заиста оштрих устна и с неким смешењем, које ми није баш ласкало, овако почне перорирати: г. списатељ, ви баш сасвим хоћете да сте особити човек и да се од других разликујете. Ја нисам још роман вид'ла без љубови, код вас пак осамнаести је табак, (овде моја комшиница пресомићен табак разумева), а о љубови ни мукајет. Узмите дакле и ви стари калуп, ако мислите да нам се допаднете, иначе бадава је сва ваша шегачина и досетљивост.

Исповедам да ме је ова предика збунила. Истина, ја знам да књига није чизма, да се мора по калупу правити, знам и то, да ништа није лакше правити, него романе, како моја комшиница за-

Digitized by Microsoft ®

хтева. Н. п. како је Светомир из детињства несрећом судбине од оца, који је неко село под собом имао, одлучен био, како се потом, још док је ђаком био, у Људмилу, која је чудо лепоте целе околине била, заљубио, од ње равним начином љубљен био, како је потом гоњенијем непријатеља на море ићи морао, ту од пустахија ухваћен био, који носећи га у ропство, најужаснију буру искусе, лађа им се потопи, баш кад су близу неког острва били, сви се подаве, само један Светомир таласом на брег избачен буде. Потом, како је своју љубезну везану нашао, њу избавио и тек што почну певати, житељи дођу, ухвате их и опет раставе; како је дуго морао Светомир мучити се, од немила до недрага, ту се са духовима борити, за својом љубезном уздисати и тужити. Најпосле, где ни помислио није, нађе драгу своју, која му приповеда своја удивленија достојна страданија. Ту нађу лађу, која их баш чека да у отечество њихово иду, где заиста нађу родитеље помирене и смештене, и — венчају се.

Из овог се може закључити да ја не бих био последњи Шлендријан, кад бих хтео роман по старом калупу правити, и да би моје персоне тако исто уздисале, сунце, свет и судбину апострофирале, тако исто ножевима убијати се знале, као и других романција, или као што сам ја негда светлити усиљавао се. Али шта то помаже толико трпање и лупање? Мени је комшиница моја обећала један пољубац, ако у овај, као што она каже, леп роман и љубов, која је у роману круна и венац, при-

Digitized by Microsoft ®

несем, а за један моје комшинице пољубац ја бих се разрешио и више што учинити, него ли само навести оно што сви, од кад је романа постало, наводе.

Да је Роман у тамницу одведен био, чули смо, али онај би се преварио, који би помислио да је дух Романа клонуо. Зар их је мало било у тамници, и опет су се лепо сви на лаки начин избавили, тако да ниједан није погинуо, као н. пр. Љубомир, као што је — (незнам како му је име у *Пољској Љубичици)* следовательно и Роман ће без сумње пре ил' после над непријатењем тријумфирати. Овај га Соритес тако обнадежди, да *хотја* су му леђа мало надувена била, он слатко, спустивши се на крило опште матере земље, захрче.

Фама међутим узме себи допуштење да о његовом затвору по граду разгласи. Фама[1]) је једна персона, која се из самих језика, очију и ушију состоји и особито љубопитство набљудава. Женска, наравно, јер шта је од женског љубопитства мирно остало? С почетка мушка, но потом се тако осили и тако се растећи гоји, да је не једанпут наметула жени која је дете нешто суво имала, да је сина са зечијим ногама, потом са зечијом главом, а најпосле правог зеца родила. На свадби и на дући, на сокаку и на *сонмишту,* а у цркви она се указује; објављује шта се које где случило, лаже и домеће, да би јој повест пријатнија и веројатнија била. Каже у колико је сати сека Јуца са-

1) Слух, глас.

Digitized by Microsoft ®

ма по сокаку у вече ходила, и рат или мир по свом начину уређује и прави. Њини су служитељи новинари, писмописци пасквиланти и гдекоје вуцибатине, који се од тог хране, праве од комарца магарца и често целу варош страхом или радошћу за нос повуку. Бутлер каже[1]) да мис Фама на једанпут у две трубе дува, и да ли обадве с једним ветром у једну напред, у другу сатраг дува, то ми не знамо, само то можемо казати да прва лепо, а последња ружно звони, и зато називају списатељи једну добар, а другу рђав глас, по оригиналу *Good* и *Evil Fame*.

Ова дакле госпођа, узевши по дужности бригу људе извештавати, приповедајући како је неки младић миромрсце и мирољупце оружијем напао, на три стотине јуриш учинио, 50 потукао, и сад у тамници лежи и т. д. од куће до куће идући стигне најпосле и до честитога аге, где природа да је исти младић неописане лепоте. Ага је имао једну кћер, која је године удадбе у нешто већој мери, него што се код нас броји, навршила, јер 120 поклада врло добро памти. (Од ње је и онај термометар, који се у *Винка Лозића* трећој части налази.) Ништа мање тако је сила на целомудрије држала, да се огледалом добродетељи праведно у целој вароши називала. Поред осталих својства она особито на милосердије гледаше, тако да није

1) Класичко сочинение овог аутора под именом Hudibras, где је жила комическа неисцрпима, свим изображеним народма познато је.

Digitized by Microsoft ®

у свој околини ни једног — момка било, кога не би она у крило — зашчишћенија примила. Наравно се морала јако возбудити, чујући беду Романову и представљајући себи да је он као млад врло ласно поклизнути могао, и да његова погрешка није никаква друга, осим што је добар јунак; представи себи, макар је и живота стало, из тамнице га избавити, а хоће ли је потом по обичају он из благодарности узети или неће, о том она и не мишљаше.

Ова добра душа, велика у оној мери као што је Пантеина била, није баш праву матер у природи имала, и зато није чудо, ако није Фидију или Апелесу у смотренију лепоте за образац служити могла. Она је била помалена, али здрава и телесна девојка, јер од деветнаесте године овамо није мање од два рифа пантлике за појас узимала. Мидер као гадну и вредоносну ствар презираше, и смејаше се, кад се која фрајлица пред њом са својим суптилним струком поносила. На леђи је имала терет као неко половаче велики, и да би се овој тежини равновесије учинило, тако је велике прси имала да би за модел винској Краљевића Марка мешини без сваке сумње служити могле. Косу је имала жарко црвену, да је при највећој помрчини без икакове светлости вечерати могла. С тим обећаваше сваком, који жели њу узети, да никад неће нужду имати на свеће трошити, шта више, у невољи труд или сумпор припалити. Као прибављеније долази да јој је коса кратка и оштра била,

Digitized by Microsoft ®

тако да су је птице две миље увек обилазити морале. Што се других телесних њених качества тиче, ништа не могу назначити, јер, као што сам казао, она је тако на добродетељ гледала да нико није помислио ни издалека у њу завиривати, камо срећа да и наше девојке њеном примеру подражавају, таким начином не би своје хаљине до полак прсију изрезивале, нити би кратке сукње биле у моди, нити би наше особито девојке на балу као вивак штелунге правиле. Ми сиромаси списатељи како најмање што напишемо, које би се друкчије само толковати могло, таки цензура то уничтожи и поруши. Зашто не би и такове цензуре на свету било, која би и у смотренију одела, косе, ода, комплимента, очију намигивања, под руку вођења, прављења кура, и пр. и пр. пазила? — Но хајд'мо повести.

С реченом добродетељу дакле закључи наша лепотица нашег ироја од беде избавити. Она не метне ни покривало на себе, тврдо уверена да је сви познају, отиде надзирателју тамнице, који је кључеве код себе имао, и од њега заиште да је код новог сужника саму пусти. Саму код младог момка — то би могло код нас сумњу подићи, али агина кћи без најмањег прекора получи што је желела и пуна совести о свом постојаном темпераменту у тамницу Роману отиде.

Роман је још спавао, јер приметити једанпут за свагда ваља да је код њега, као и код многих других, најмилије било занимање хркање. Девојка

Digitized by Microsoft ®

пак изучивши одавно правила доброг тона, закључи не кварити му санак и чекати док се не пробуди, било то до ког му драго доба.

Мени тешко пада на добродетељ сенку бацати; али по дужности историческој истину јавити морам. (добро би било, кад би сви историци ову дужност точно испуњавали и не намећали читатељма оно веровати, што није нико ни помислио.) Да наша иројкиња није у пређашњем расположенију била, кад је у тамници села и помоћу своје косе и мало сунца светлења Романа добро промотрила. — „Хи, хи, хи!“ — Бадава се смејете, господична, агина је кћи таква иста правила доброг тона и тако исто много на морал држала, као и ви сами; али оваковог момка омиловати, који је сигурно младожења, као што је и она девојка у најстрожијем смислу; желети да средством њега капу на главу метне, нити ви, нити ја, нити ико на свету замерити јој може, с тим више што јој се прилика показала њега од велике невоље, а може бити и од смрти избавити и с тим му своју љубов и наклоност у пуној мери засведочити.

Оваковим аргументирањем забављајући се, гледаше свог будуштег љубезника како спава и представљаше себи слатко оно време, како ће с капом визите правити, кад јој на једанпут дође на памет да мора са својим љубезним побећи, ако мисли намеру у дејство видети, будући да јој не би отац ни под којим начином допустио страном руку дати. Ова је мисао не мало сневесели, бу-

Digitized by Microsoft ®

дући да не би желела оца свога тако оставити, но најпосле с тим се утеши да она није прва, која тако ради, нити ће у овом призренију последња на свету остати.

Тек што се тако сасвим изравна и Роман се пробуди, не мало дивећи се овом чрезвичајном посештенију, почем очи протре. Но наша лепотица не задржавајући га дуго у недоумјенију овако, искашљавши се најпре, започне перорирати:

„Незнани јуначе, твоја је судбина већ целој вароши позната. Од двадесет тисућа душа, што овде обитавају није ниједном на памет пало теби помоћи осим мене, но треба да знаш да ти други и не може тако помоћи као ја, јер сам ја агина кћи, и само почитаније, које сам ја у мојих последњих 18, и словом велим осамнаест година задобила, могло ми је кључеве од тамнице прибавити. Ја те дакле ослобођавам, но то ти још казати морам да ја с тобом заједно побећи принуждена јесам, јер би иначе муке тебе ради трпети морала. Ништа мање ми и овде не морамо одцепљени бити, јер без комплимента јавити ти имам да сам ја девојка, ти си без сваке сумње младожења, тако се можемо сојузити и бити пар, као што је Бог благословио; само ти повторити имам да је мој *лозунг:* венчање и ништа друго."

Приметити ваља да је нашој иројкињи својствено било брзо говорити, које мало промукле речи њене издаваше као кад у пролеће први пут издалека грми, а будући да предња два зуба није

Digitized by Microsoft ®

имала, зато није ни чудо да при овој грмљавини из уста њених киша од пљувачке на оног следоваше, који је био предмет њеног разговора.

Роман се заиста у већем недоумјењију находио, него Херкулес кад је путање бирао; добро је он знао: *ne donna né tela comprar a lume di candea* (жену и платно при свећи не узимај); но страх, ако ову прилику пропусти, која је јамачно волшебница у преображеном виду, да нигда неће белог света видети, приволе га да јој се обећа узети је. Али је наша мома добро испекла оно што Влах каже: *чеј ја мун нуј минчун* (само што је у руци, то је извесно). Она захте да се Роман закрви, и почем ово торжество прође, она за дужност себи припише у овом магновенију као при прстену један му пољубац дати. При овој нежности њеној наш ирој мал' није у несвест пао, мирисом обузет, који јој из усти као тофанска вода кључаше. (Овај пољубац опет није тако несносим, као пољубац каквог Јуде издатеља, или каквог назови пријатеља, или жене, која мужа на очигледце вара, или мачке, која миша на помирење зове.) За длаком је остало те се није Роман свога обећања одрекао, и једна мисао да је може бити она, као што смо рекли, волшебница (надежда је од свитака јело), принуди га да за њом из тамнице изиђе.

Напољу су већ коњи приправни били и наша млада невеста ободри Романа да се ништа не боји; ссдну на коње (она је онако јашила, као наше да-

Digitized by Microsoft ®

ме у садашње време), и упуте се шумом, која је два сата хода од вароши стајала. Почем се неколико удале, јави наша амазонкиња своме суђенику да су опасност избегли и да слободно отпочивати могу. Она како легне, таки без бриге заспи, али Роман, коме мирис несносни нешто мало досађиваше, морао се на другу страну окренути, и почне копати нос шта ће с њом радити. Јер њу оваку, у овој форми узети, волео би смрт. Да је живота лиши? — Но ја трагедије више не пишем. Да моли каквог волшебника да је у другу фигуру претвори — али код ње није мана само образ, који се може од црног да је бео или румен начинити. Најпосле му падне житије Тезеа напамет, који је такођер своју благодетелницу напустио. Истина, он се својој драгој заверио, али колико има начина да се тога опрости? Колико н. пр. људи обештају другоме помоћ, па баш у највећој нужди почну се извињавати да им је врло жао, што не могу испунити; колико пути жене (а и људи) обећају тајну чувати, па се тајна пређе прочује, него да нису обећали? Колико најпосле пути млада невеста обећа послушаније своме супругу, ал' чим месец протече гледа да га под папучу притисне?

Овим дакле поткрепљен, наш ирој устане, очита: *vino d' il anno, donne di quindici*, и тако оставивши своју несуђеницу сопственој судбини, у најлепшем маниру охлади, не мислећи много хоће ли се она моћи бранити или не као слаба од раз-

Digitized by Microsoft ®

них нападенија, која јој се догодити могу.

О ви, које ову повест читате и бисерну сузу при свом тврдом делу пуштате, кћери Амора и Венере, видите ли верност мушку? Она га је ослободила тамнице, а он је оставља да умре од глади, или да цела варош прст на њу пружа. Ја бих желео да се стара она песма: „Знаш ли, душо, кад си моја била," лако не заборави. Ову да свака девојка добро на изуст научи пређе него што почне читати романе.

Но бацимо, љубезни моји читатељи, плачевни взор на бедну нашу Ариадну — како јој буде, кад се пробуди и њега код себе не напипа? Но она се утеши мислећи да ће се скоро вратити. Чека пет минута, њега нема. Чека сат, њега нема, сунце се роди, њега нема. Шта наопако да не буде? — Она ћипи и почне викати, даље пође и почне викати, на другу страну пође и почне викати — всује, њега нема, ни њега, ни коња. Ах, ко ће описати жалост бедне ове жалоснице! Није остало романа, није трагедије остало, ни опере, ни баладе, из које она није речи скупила и својој печали веће уважење дала. Ах, јадна! Дидо је бар код куће, као краљица, ком је хтела руку дати, а особито је удовица била, којој се свашта не замерава; али ова кукавица? Шта јој остаје него викати: *O Zopf!*[1]) и одважним кораком првој бедници следовати? Но најпре науми писмо свом неверник[у]

[1]) Блумауера *Енеида.*

Digitized by Microsoft ®

написати, а будући да се њена судбина с Аријадном согласује, узме њен концепт што се код Овидија налази[1]) и аплицирајући га на себе, овако започне:

„Љубезни несуђениче, здравствуј на многаја љета!

Још сам на оном месту и из оног ти предела пишем, где си ме, неверни, оставио. Ја сам најлепше планове правила како ћу те грлити и иберашовати, кад кукавица дође, и почне ми чело главе кукати. Тргнем се и потражим твоје руке — нема никога, ах! Жалосна у страху ћипим и хотевши скочити, паднем с кревета и далеко одзив уврећеног мога тела одлети. Таки се почнем лупати у прси, како ми је била рашчупана коса, почнем је немилостиво трзати. Ах! сад видим да жене немају право што се туже, да их мужеви често за косе вуку. Колико би слађе било, кад би ме ти за косе вукао, него што ја то чиним.

Романе! вичем, трчим тамо и овамо, попнем се на брег и хотевши ти знак дати, да ме видиш, скинем пантлику с главе и подигнем на дрво, а ја се почнем по брегу као бундева превртати. Всује, тебе нема, и како сам се окаменила, зајечи камен од мога терета.[2]) — Често се враћам постељи, викајући: притискивали смо те двоје, кревете, дај двоје![3]) — Куд се знам окренути? Могу

[1]) **Heroid. epist. X.**

[2]) Quamque lapis sedes, tam lapis ipsa tri.

[3]) Pressimus te duo, redde duos.

Digitized by Microsoft ®

ли оцу од жалости? Ах! зашто кукавне девојке верују јунаку, зашто момци онако девојке не варају као што девојке њих варају? Сваки час стрепим, кад ће ме звер изести. Курјак оштри зубе, а чавке и вране музику справљају. Ах! дакле мене неће мати, кад умрем, лепо накитити? Неће бити параде и црвене пантлике? Неће девојке венац носити? Неће ми нико читати орацију? То сам ја заслужила? — Но иди, свиреци, пашћеш ти каквом ђаволу у руке, која ће те толико кињити и штипати, да ћеш се и куће и кућишта ратосиљати. Онда ћеш јамачно потражити добру агину кћер, и бар можеш рећи: Овде лежи покојна моја несуђеница. Сад су јој на врби кости, Бог да јој душу опрости. *Dixi.*"

Почем ово писмо сврши и запечати, пође тражити дрво да се обеси. Будући да је врло акуратна била, то се нико неће зачудити да није тако скоро жељи својој сходно наћи могла. Међутим једнако запеваше и дрва апострофираше, тако да је заиста нико не би од Аријадне разликовао. Случајно падну јој на главу неке жуте капље (какве су то капље биле, остављам механицима на расуждение), и будући да је, као што смо опоменули, имала црвену косу, претвори се овај феномен у злато, и то је онај венац што је Либер отац у звезде преместио. Најпосле се госпоја Судбина, која је ту на Олимпу спавала, пробуди, провири у неглиже кроз пенцер и видећи очајаније ове бедне

Digitized by Microsoft ®

страдалнице: шта је то? викне. Зар и ова да ми разбија главу, као што је с Дидом било? *Corbleu*! ја више не трпим, да се девојке вешају; доста се вешају момцима о раме. Меркур, уведи у протокол да ја желим ову девојку спасену видети. Ја ћу потом потписати, док попијем кафу.

Сад, љубезни читатељи, и ви које сте ми често виле и але на врат шиљале, миле читатељице, ви ништа праведније не можете захтевати, него да вам спасеније ове наше иројкиње, као паденије и страданије, представим — али ја вам чест јавити имам да сам већ двадесет први рукописни табак прешао, које је моја граница, и да више писати не смем, јер ви нећете да се пренумерирате, кад је књига скупа. Ако сте дакле ради и даље читати, то преправите другу форинту за следујушчу част. — Онима пак, који су љубопитни видети шта се даље збило, за утешеније навести имам, нек преставе себи као да им је шнајдер тесну начинио хаљину, и да морају поред све псовке и секирања до друге недеље чекати.

Digitized by Microsoft ®

РОМАН БЕЗ РОМАНА

ШАЉИВИ РОМАН

ДРУГИ ДЕО.

Digitized by Microsoft ®

Dum nihil habemus maius, calamo ludimus,
Sed diligenter intuere has naenias;
— — — — — — — — — —
Non semper ea sunt, quae videntur. —

Phaedrus.

Digitized by Microsoft ®

Сузе, љубезне моје читатељке, деле се на сузе које од срца иду, и сузе које од срца не иду. Прве су општег, а последње само женског рода. Сузе, које од срца иду, опет се деле на сузе, које из лукавог срца извиру, и сузе које из чистог срца иду. Даље на сузе, које од жалости проистичу, и на сузе, које у презјелној радости постанак свој налазе. Говори се да човек од суза нема ништа благороднијег; но и то је познато да се ничим толико не тргује као са сузама. Тако на пр. кад жена за мртвим мужем хуче и лелече, још и на гроб његов као мртва пада, шта је ту друго, него шпекулација за удадбу? Кад жена пред мужем плаче, и са сузама своју невиност потврђује, шта је то него трговина невиности под барјаком суза? — Има и таковых суза, које онда истом извиру, кад највећа пакост или љутина срцем човека овлада, или кад жена не може мужа по вољи за косе да очепа; даље, кад жена код постеље болесног свог супруга цвили, и т. д. и ове се сузе зову: сузе крокодилске. — Напоследак има још много струка суза, које се на овој малој грудвици земље вићају, и које у наш ред не принадлеже.

Digitized by Microsoft ®

Тако н. пр. често примећавамо да девојке за изгубљеном керицом марамом исплакане очи бришу, а то највише из узрока да покажу како су милостива срца. Много пута овакове, које за кером сузе проливају, при најужаснијим догађајима показују се тврде и нечувствене. Но и овде, љубезне моје читатељке, нека вас извини нежни вашег тела састав; због чега се тако плашите, да при највећој другога нужди на чувство и чувствителност заборављате.

Ка којој су класи принадлежале сузе агине кћери, нека моје читатељке определе. Доста да би свака њојзи подобно, а може бити још већма плакала, кад би таквим начином будућег мужа изгубила. У највећој њеној нужди, коју је сад први пут као при првој просидби искусила, она би се јамачно бедног свог живота лишила да није, као што смо видели, судбина у протоколе ставити дала да мора избављена бити; друго: да није и њој самој било жао да тако млада и зелена (ово је само општи начин говора, иначе је она била увенуто-жућкаста) у земљи труне. Она дакле, почем се увери да Роман не долази, и да јој никакве надежде, да ће се икад вратити, не даје; остави место жалости и печали своје немогући га више мачијим својим очима гледати, и у очајанију пође шумом, ни мало не мотрећи на судбину бедне сукње своје, која у непрестаном са трњем борењу знатне частице своје централне масе у плен остављати принуждена беше. Птице су лепо певале, али би

Digitized by Microsoft ®

она волела и псовку од Романа у место њих слушати, и цео тај прекрасни предел није друго за њу био, него пространост ишаране лепезе, где се свакојаки увеселителни предмети налазе, но који се, на жалост, опипати не дају.

Ходећи тако по њојзи непознатом пределу, и шибљем мерећи табарку тела свога за увидети колико је од жалости спала, на једанпут опази једно сушчество, које ми гимнософистом називамо. „Шта је то гимнософиста?“

Гимнософисте јесу индиски философи, који у најстрожијем смислу асцетично живећи к моралном определенију теже. Ја видим да толкујући моју материју оним учитељма подражавам, који нам једну ствар на сто начина излажу, и при сваком начину „разумете ли?“ вичу; па кад смо сто пута исту реч „разумете ли?“ чули, онда тек примећавамо да нисмо ништа разумели. — Асцетично живети значи кротко, благоговејно, човекољубиво, једном речи: добродетељно живети. „Па шта нисте таки с почетка казали српски, него сте узели египатски говорити?“ Има и таковних на свету људи, који непрестано теже да се *горе* пењу, не сматрајући што им из тог узрока понајвише *горе* иде. Зато ови по правилу ретко и *иду*, но понајвише *седе;* и *седећи* гледају, како им главе *седе*. К овим и ја принадлежим, желећи прво читатељма моје *високоучениje* (неки мисле: учен-није) показати, а друго, папир навалице *трошећи* ситна *трошка* себи прибавити.

Digitized by Microsoft ®

Како су гимнософисте одевени, то моји читатељи знају, а за читатељке је и боље да не знају. Онима пак, које су на свашта љубопитне, пријатељски саветујем да се не усуде никога запитати, док се год не удаду, иначе — ја перем моје руке. Браду је наравно имао, јер кад наши садашњи младићи сила на браду и бркове држе, зашто не би он као философ то исто право имао, особито што од стотину младића деведесет и девет мисле да брада и памет равномерно расту. — У руци је имао штап подобан мотовилу, који му место штаке служаше.

Сад питам моје читатељке шта би оне радиле, кад би иначе овако стран човек у непознатој пустињи искрснуо?

„Ја бих се уплашила.“

„Ја бих вриснула.“

„Ја бих побегла.“

Како вам је год воља, плашите се, вриштите, бегајте; али агина кћи нит' се уплашила, нит' је врискала, нит' је побегла, јер је она врло просто, и то следећим начином аргументирала: Онај који се поплаши, мора једанпут к себи доћи; онај који вришти, мора и ућутати; а онај који бега, може бити ухваћен. Је ли пробитачније дакле оно чинити, што би ви на балу, или у каквом друштву само од неке моде чиниле, или боље непознатом човеку прићи и од њега помоћи искати? — Она заиста врисне, али не у намери да бега, но да је боље чује. На које гимнософиста приближи се,

Digitized by Microsoft ®

и мерећи је од главе до пете, запита шта она у овој пустињи тражи? — Ах, — (врисне сирота, и сузе јој потоком низ образе потеку) ја сам несрећна агина кћи.

Немојте ми замерити, љубезне читатељке, што вам не казујем како јој је име, јер је она таково име имала, које врло ружно нашим ушима звони. *Чимпеприч,* гледајте молим вас, какво је то име, како год наше: Манда, Алка, Кумрија, Анђуша, Јека; — како је лепше Заида, Зораида, Зулема, Фатима, Аделаида, Љубица, Филипа, Софица, Драгиња. — „Чимпеприч, хи, хи, хи! ја бих баш захвалила мом куму на таквом имену.“ „Ала бих се ја једила!“ Још смо ми срећни, господичне, што се знамо помоћи. Тако нашу Ђулу зовемо ми Јули, или Жили; Мару Мари, Мими, и т. д. ал' кукавна Чимпеприч? Она је волела да јој један зуб изваде, нежели да је правим именом вичу, и тако у овој ревности толико је успела, да јој је само још пет (у којима се неколико достопаметних развалина нађоше) остало. — За предупредити дакле у будуће подобне незгоде, надам се да ћу женском полу услугу учинити, што сам наумио овде ставити кључ, којим се свако, па и најружније име полепшати може. Манда дакле нека се по моди каже *Мендин;* — Сара, *Сирен;* — Наста, *Нерина;* — Перса, *Исидора* или *Сида;* — Макра, *Мигрен;* — Пела, *Бианка;* — Рокса, *Розмарин;* — Фема, *Филис* или *Филида;* — Алка, *Луjз;* — Пулхерија, *Пулхрин* (ово је од латинског *pulchra,* ле-

Digitized by Microsoft ®

па); Илинка, *Илиада;* — Савка или Савета, *Серена;* — Ана, *Жанет;* — Агница, *Агнес;* — Јека, *Јунона* (ово је била богиња); — Кумрија, *Крумелин;* — Пауна, *Паулин* — и тако даље. По овом се кључу могу сва имена, која су ружна, или боље, која се чине ружна, поправити и полепшати.

Чимпеприч дакле (јер се ово име, као у пркос улепшати не даје) исповеди сву своју жалостиву повест нашем гимнософисти, представљајући неверност и неблагодарност Романову, и као на нос придевајући му да су момци сви такови, да је свака девојка луда, која се за њима поводи, да би она, кад би власт имала, другу уредбу за оваквове учинила, и т. д. Најпосле замоли свог непознатог пријатеља да јој помогне из ове њој непознате шуме изићи, и свом родитељу вратити се, за које му она вечиту благодарност после смрти оставити обећаваше.

Гимнософиста у мислима упуштен сва ова њена комплиментирања само једним увом слушаше. Он мераше нашу Дулчинеу час Бифоновим, час математичким очима, и по дугом оваквом испитивању и мерењу запита је били се она удала. „Ах, одговори бедна ова огорчена, то је од деветнаест година овамо моја најтоплија жеља; али ја сам у мојој првој љубови тако несрећна била, неверство мога љубимца — за кога бих ја полак тела мога радо жртвовала, и с другом половином совршено задовољна била — тако ме је поразило да су моја чувства сасвим охладнела, и да је мени

Digitized by Microsoft ®

сада свеједно, или ја за венчање чула, или за турски дугачки чибук.

Гимнософиста: Мени је врло жао што сте тако тврдо себи представили девовати; иначе ја сам мислио за мене вас испросити.

Чимпеприч: А зар ви нисте ожењени?

Гимнософиста: Наши закони забрањују нам донде женити се, докле год не постигнемо оно на шта смо заклетву положили.

Чимпеприч: Сме ли се питати које су тачке заклетве ваше? Ја умем тајну хранити.

Гимнософиста: Како год што не могу сви људи под један шеширући, тако не могу сви ни једнаких мисли бити. Ми смо философи, и будући да философи оно само испитују, што се не може пронаћи, зато су на различне секте подељени, оставивши нами камен мудрости истраживати, који је већ у нашим рукама. Ви видите какво је наше одело, показујући на највиспренији дар неба, али у толико је богатија наша ревност и љубов к добродетељи и истини. Вама је познато како се Калан пред Александром Великим живота лишио; он је био од нашег реда, и цео узрок његова самоубиства био је што се паштио што скорије у такво сушчество прећи, које је способније себи добродетељ присојузити.

Чимпеприч: Ах, то ја врло почитујем.

Гимнософиста: Ви ћете прилику имати стотину удивленија достојних случајева видети како гдекоји од гимнософиста на узшиљеном каквом сту-

Digitized by Microsoft ®

бу с капом у руци на једној нози по осам дана непрестано стоје, како други на глави стојећи затворене очи чувају. Једни с прекрштенима рукама усиљавају се мртваца представљати, други упражњавају се очима нигда не трептати, гдекоји најпосле кроз руке или ноге, или другу какову част тела дају трње провлачити и т. д., а то све само добродетељи и истине ради, која је једино благо и блаженство, и једина срећа на земљи живећих људи.

„Почитајеми г. гимнософист! (овако почне на то Чимпеприч у највећем срца движенију говорити). Ваша ова система тако ми се душе моје, која само за добродетељи чезне, коснула, да ја, премда сам дојако увек постојана била — и саму непоколебиму реч моју погазити готова јесам; зато дакле, почитајеми г. гимнософист, ако је отоичашња ваша к мени, у призренију брака, понуда на истини основана, ја драговољно из једне тек к добродетељи љубови пристајем. Ево дакле моја рука, која још на мушким прсима почивала није. Ја вам је чисто срдачно (ако не срдачно чисто) дајем, и желим не само капу на главу метнути, него и покорност, коју ми жене мужевма радо одајемо, или коју би требало да радо одајемо, у пуној мери засведочити". — Ко се неће тронути на овакову беседу? Гимнософист је ухвати за руку, и без оклевања потврде уговор, који код нас брачни контракт зову, и који се код гимнософиста сасвим чудновато прави.

Digitized by Microsoft ®

Ми дакле нашој Чимпеприч честитамо, и радујемо се да је и она постала млада госпоја. „Млада госпоја? Господин списатељ, ми молимо, и ви се можете оженити, и зар би желели да ваша госпоја буде млада госпоја?“ — Него? Стара госпоја? „Та не то, ја друго овде разумем; ја мислим што се карактера тиче, мој је супруг само нотарош, пак бих видела ко ме не би звао милостивом госпојом.“

Без препирања, љубезни читатељи, врло је велико недоумленије како је пробитачније једну госпоју звати, милостивом госпојом или младом госпојом. Обадве ове титуле имају толико рђавих колико добрих страна. Јер се врло и лако и често може догодити, да је милостива госпоја такова, која ником не само нигда у животу свом ништа није уделила, но која се још радује несрећи ближњега; може се догодити, да је она, коју младом госпојом зовемо, била негда матора девојка; а уопште укус је код наших дама у овом тако чудноват, да се никако правило тврдо поставити не може. Реците на пример оној, коју милостивом госпојом титулирате, да није млада, па ћете видети како ће вам бити, а запитајте ону, коју госпојом младом зовете, жели ли милостивом госпојом називати се, па ћете чути шта ће вам одговорити. Сама реч „жели ли!” какве нове и нове мисли порађа! Жели ли? Какво је то питање? Ко је тај који ништа не жели? — „Ја бих желела чешаљ с дијамантима; ја бих хаљину као што се у Пари-

Digitized by Microsoft ®

зу носи; а ја да највише на балу играм; а ја бих опет желела да се онај у мене заљуби, кога ја хоћу.“ Верујем, господичне, лепа је ствар желети. Кад би жеље коњи били, ко би ишао пешке? каже једна пословица. Знате л' шта бих ја желео? „Ах, то ће штогод ново бити; жеље списатеља морају бити увек чрезвичајне. Кажите молим, шта управо желите?“ Сваком лонцу заклопац; премда има и таковић жена, које, не сматрајући што нигда уста не заклапају, опет желе мужа вечно заклопити. — Но да дођемо к нашој Чимпеприч. Она је тако смерна и философским духом била тронута да је за свеједно држала, или је младом или милостивом госпојом називали. Шта више, она је, као и многе друге тако за капом чезнула, да није ни мало марила, макар је само госпођом Чимпеприч, или госпођом гимнософистицом без сваког предиката звали; — шта многи на овом белом свету, како мушки, тако и женске желе титулу од имати, н. пр. господин **од** Поповић, или госпоја **од** Прелић, то она овако толковаше: што такови сами признају да нису ништа заслужили, но све што имају **од** првог, који се звао Поповић или Прелић наследили јесу. Она дакле све ове сујете презре, и без сваке жеље с гимнософистом под руку к његовом обиталишту упути се. Добро треба упамтити да је она њега под руку водила, а не он њу, које само зато овде наводим да наше девојке и жене, које моди следују то исто чине, знају одкуда је ова учтивост произишла. — Код ку-

Digitized by Microsoft ®

ће нашег гимнософисте дочекају их његови самисленици у пуној униформи и разумевши намеру наше Чимпеприч, с највећим торжеством младенце венчају, после ког таково је страшно веселье следовало да су њих осморица с разбијеним главама кући отишли. И овај је може бити обичај од Египћана на нас прешао, да ретко која свадба бива где се главе не лупају. Као да су главе бундеве.

Сад, љубезни моји читатељи, пошто смо добру агину кћер усрећену видели, мислим да је време оставити је њеној радости, која сведоџбе не тражи, и к нашем скоро заборављеном Роману вратити се. Овај јунак, видећи себе не само тамнице, него и љубовног предмета избављена, ходио је са својом Розинантом тихо, дубоко у мисли удубљен, куд је пошао, и које је определеније пута његовог. Истина мало се касно сетио размишљавати о намери и предпријатију путовања свога; али кад многи цео живот свој без определенија проводе, кад се многи без определенија и без расуђенија жене, кад се најпосле многе књиге без определенија пишу; можемо ли нашем Роману као неискусном младићу замерити, што се тек у Египту сетио размишљавати куда иде? — „Куда?“ — Златна реч; она једна има више философије неже л' читаве свеске гдекојих књига. — Ову сваки човек са собом да носи, и при сваком делу, при сваком помислу нека рекне: Куда? Пак ће у животу човеческом ређе чувене бити оне ре-

Digitized by Microsoft ®

чи: Ej моје луде главе; где ми је онда ова памет. Протрчидер још једанпут, зече, и т. д.

Куда, рече сад Роман, ком је и трбух нешто досаћивати почео. У Египту, међу непознатим људма, без хлеба, без новаца, без кума, без пријатеља. На коју год страну погледа, све је страно и њему непознато. Он у овом магновенију заборави на Бурјама и на волшебнице; ништа друго радио није, него „куда" викао, и ништа друго чуо није, него планинама јечећи одзив: куда?

— Тако често младић који је двадесет и више година у скитању и левентању без учења и без радње провео, при наступању брижно безновчаних година, од бивших својих пријатеља остављен, сваке могуће помоћи лишен, тамним гласом затужи: куда? Тако девојка, која је благе своје матере совете презирала, и само својој провидљивој памети следовала, при појави убитачног зња знака, виче: куд ћу сад жалосна?

Романа је горње размишленије тако ожалостило и погрузило, он таково незадовољство о свом стању у души својој осети, да је као мртав на своју Розинанту преваливши се — заспао, и с највећим очајанијем хркати почео. — Ја сам увек тог мнениja био, и сваком, који се о том сумња, алегоричке књиге за сведоџбу дајем, да човек са својом судбином незадовољан понајвише о оном сања о чем је пре тога будан мислио. Тако и Роман, чим очи сведе, примети једног духа, који га за косе очепа, и у једну звезду однесе, где по ве-

Digitized by Microsoft ®

чно цветајућој ливади сенке покојних магараца обитавају. — У земљу магараца? Лепа прилика за размишљање, особито ако с њима симпатизирамо, но будући да је десна част карактера Романовог било оно што ми зовемо љубопитством, особито у сну, зато пође редом ове простодушне животиње мерећи, и дивећи се, како свако од њих с оклопљеним ушима задовољно код своје травчице стоји, нит' се брине како ће оде правити, нити где се злато находи, нити пак како ће трокатне куће зидати. Роман ублажаваше судбину ових животиња, но кад даље прогледа, опази мазгу Валамову и магарца Мухамедовог, где се са Санчо Пансиним живинчетом тако страшно у дишпут пустили, како год наши јурати при изобиљу вина, кад какво питање размршују. Он љубопитан будући, докучити шта ова три још за живота свог славна магарца — расправљају, приближи им се, и ту чује где магарац Валамов следећим начином говораше: „Тако ми мојих ушију, браћо, ништа није горе него кад човек на природу заборавља, и против свог определенија чини. Да сам ја као остала моја браћа воду у путњи вукао, или џакове носио, или стадо пастирски чувао, трипут бих боље прошао, него што сам прошао; али мени се почест учини да будем философ, да видим оно што моја браћа не виде, да видим ђавола. При свој мојој философији морао сам опет магарац остати, т. ј. морао сам се сразмерно нашој магаречој природи уплашити;

Digitized by Microsoft ®

али мој господар, који је на мојим леђма седео, помисли да сам се уђудио, па ти лати батину, те ми три ребра сломије. Ето ти господства, рекнем сам у себи, хајде, буди бољи од других, упињи се да се разумнији покажеш, и немој се издавати да си магарац, него да си нешто паметније." — Носитељ Мухамедов сад прихвати беседу: „Вала кардаш, ми смо једнаке среће. Обојица смо господу служили, па како смо се узвисили, тако смо и прошли. Једанпут падне мојем господару на памет да у месец иде, и будући да се сам попети није могао, то сам га морао ја носити. Тако обично велика господа планове праве, које кукавне слуге у дејство привести имају, пак ако добро посао испадне, то се господар слави, ако ли пак не, слуге су криве, зашто се нису боље владали? Ја вам, браћо, нигда на свету за љубопитством марио нисам, него сам се управо онако владао као многи људи на свету, који само свој трбух надгледају, нити се брину како се звезде окрећу, нит' какових се животиња у сунцу находи. Да и ја, и ови поштени људи право имамо, мислим да вам не треба спомињати; чули сте јучер разговор наших господара како је неки философ дисертацију у шест части издао, да стари Римљани нису стакла имали, нити су могли имати, и баш кад је књига из печатње изишла, нађе се у новооткопаној вароши Помпеји мноштво стаклених окна, и другог посуђа.

(Магарац Валамов: „Ха, ха, ха!" Више магараца: „Иха! ха!")

Digitized by Microsoft ®

„Али ви знате, браћо, да је наше жребије иће — не куд хоћемо, него куд нас терају. Кад у месец стигнемо, мој принципал отиде месечном краљу на визиту, а ја останем пред шталом, и ето ти са свих страна навале сад месечни магарци, преко и уздуж мерећи ме, и чудећи се величини мојих ушију. Ја се пустим с њима у разговор и за мало се тако упознам, да ме сви за свог пријатеља прогласе и на мене навале, да им за спомен моје уши оставим, на које ја магарац од магараца тим више соизволим, што сам довољно уверен био да су моје уши и тако сваком човеку кост у грлу. Сад погледајте моје памети, канда код људи нема таквих ушију, носова и других телесних частица, којим би се и ми магарци смејали могли, и као да се разум и памет по величини ушију мери. — Доста, ја дам себи одсећи уши, и тек сад приметим каква је лудост кад земљедеља завиди војнику, овај трговцу, трговац художнику, једним словом, кад човек није са својом судбином задовољан. Истина неки стихотворац учини ми почест, и на то ми једну оду начини, али колико ода има по свету, које нису ништа друго, него подсмех и сатира на слављеног мецената!“

„Хм! (рекне магарац Санчо Пансин) међер ја сам од вас свију најбоље прошао, али ја и нисам као ви господу служио. Мој је госа био поштен сељанин, који је о мени као и о себи бригу водио, на моје уши тако исто пазио, као и на своје.“

Усред ове Санчо Пансиног живинчета беседе,

Digitized by Microsoft ®

ступи магарац Буриданов. Намрштено чело и оклопљене уши довољно показиваху да је он од философног реда. „Чујте — рекне он — математични онај проблем, због којег сам од глади цркао, већ је разрешен.“ — „Ти си магарац, одговори му Санчо Пансино магаре. Код два пласта сена цркао си од глади, јер си с твојом философијом памет изгубио. Али тако је, кад магарац хоће да се плете у ствари које за њега нису. Бестрага са свом философијом! Пласт сена боље доликује магарцу, него да зна дишпутирати као Аристотелес. И ако ме и мрзи мислити и мудровати, опет вам кажем, браћо, да ништа боље на свету нема од задовољства. Оклопиш уши, пак лепо грискаш твоју травчицу, или сламу, а свет судбини остављаш, нека ходи као што су богови уредили.“

„О, блажено, преблажено створење!“ узвикне Роман, и у том се пробуди. Ко неће веровати да је горе описани сан на њега особито дејствовао? Он две науке отуда извуче; прво, да треба са својим стањем задовољан бити, друго, да човек никада за оним не тежи наште није од природе одарен т. ј. да се не труди бити списателем, кога су музе у гњеву јарости своје пољубиле; да не жели бити витез, ком барут у нос удара; да не чезне возити се на каруцама и име гавалера носити, кад му је лака кеса; и да не жали што није онај или онај, и на оном месту, кад му је већ пресуђено тамо остати где се нашао. Није ли један мађар-

Digitized by Microsoft ®

ског језика учитељ сочинитељу ове повести завидео што је при дијети био, и прилику имао свакојаких мамуза видети? — Романа ова аналогија тако укрепи, да он тврдо закључи нигда више у животу не печалити се; с тим више што је добро знао: *Centro ore di fastidio non pagano un quatrino di debito.* (Сто часова брига не могу платити ни једну крајцару дуга). Он се искашље добро, пак певајући (о Краљевићу Марку и Муси Кесецији) упути се даље на својој Розинанти.

Ја бих могао нашу о Роману повест с познатом точношћу продужити, кад не бих унапред уверен био, да од веће части такове читатеље бројим, који на точност сила полажу, и који следом исте точности о поменутим магарцима достаточније известије имати желе. Истина, ја добро знам какво бреме на уска моја рамена полажем. Знам какав терет магарца једног достаточно описати, и ако једнакост карактера нешто мало и одлакшања прави, то опет ово родословије или генеалогија (познато је да магарци много на брак с леве руке држе, који изображени Немци *die Ehe zur linken Hand* зову), ово пак многе друге незгоде толико калабалука праве, да је биографију једног магарца тако исто трудно написати, као год меру љубови једне жене, која је четир мужа променила. Међутим да не помисли ко да ми житија славних магараца пишући, оригинално пишемо. Шта може код магарца бити оригинално? Но како год што се онај магарац лавовом кожом увио,

Digitized by Microsoft ®

тако и ми с туђим мислима враниje перо наше увивши, врану с туђим перјем представљамо.[1])

Г. сочинитељ, преводитељ или преписатељ, шта ли сте, ја видим, ви сте добро упамтили ову Доситејеву басну о сикири. Кад је што добро или лепо, ви кажете *ја,* а кад се о магарцима ради, ви узимате титулу *ми,* као да желите више другова имати.

Љубезни читатељи, ако сте ме икада без узрока осудили, то баш овде невино страдам. — Познато је, да списатељи, особито журналисте како и најмање о себи говоре, таки са числом *ми* почињу као: „Ми божију милостију зецови", па зашто и ја, који од петнаесте моје године једнако пишем, и папиропродаватељма, књиге издавајући, продњу чиним, не бих ту радост имао, да и мене бар једанпут у животу моме *ми* назовем. Колико сам пута у кући мога Глише чизмара одлазио, и при сваком питању: Је ли код куће мајстор Глиша? одговорила би његова жена: „Нису", т. ј. мајстор Глиша нису код куће. А шта вели мајстор Глиша? Кад га год на улици видим ја му се увек јавим: помози Бог мајстор Глишо! А он мени „слуге" т. ј. ми мајстор Глиша јесмо слуге.

Но време је да дођемо к предмету нашег писања — први је дакле био:

Магарац Валамов, колико знам један од свију

[1] Види од год. 1792. Politische Gespräche der Todten.

Digitized by Microsoft ®

старог и новог завета магарaца, који је говорити умео. Истина по сведоџби Тита Ливија имао је и Рим ту срећу, да му *во* предсказујућим тоном повиче: *Roma cave!* (Чувајте се Римљани!) но будући је овај био во, зато поменуто положеније, да је један само магарац Валамов говорио, непоколебимо остаје.

Је ли пак он, као магарац заиста говорити могао, следоваће награда за оне, који труда себи дали буду о том особито разглаголствовати. Само једно примечаније овде навести имам, да онај који жели дотичан проблем размршавати, мора с чудословјем упознати се; јер ако је дивно да магарац физично говори, то је сасвим наравно, да морални магарац нигда ћутати не може.

Други је био:

Магарац Мухамедов, који је, као што знамо, у месец путовао. Ја сам уверен да моји читатељи нестрпљиво очекују, да им ово путешествије опишем; но будући да је Мухамед главну персону на свом путу водио, зато сам намислио скорим временом издати нову једну књигу која ће се звати: Дневник Мухамедов, приликом његовог путовања у месец. Ја обично кад књиге пишем, прву бригу водим за лепо име; друго, да ми објављеније добро испадне; а за даље, како буде. Међутим, будући да је исти магарац, кад је описаније Хершела о месецу у „Народном Листу“ читао, с највећим иа, иа, иха! своје негодовање изразио, зато да наведем овде укратко неке паметодостој-

Digitized by Microsoft ®

ности, које је он мимогред приметио, и за које би гриота било прећи, нежел што би горепоменута књига била, свету их не саопштити.

„Молим г. сочинитељ! Не били нам штогод о моди, н. пр. о капама, или шеширима, како се у месецу носе, проповедати знали?“

Јао, госпођо, у месецу се не носе капе, ни шешири, ни цветови на глави.

„Шта наопако, да како изгледају жене?“

Тамо су највеће жене од три стопе.

„Хи, хи, хи! ту знам да штикле страдају.“

Ни најмање, госпођо, јер месечне жене не носе ципеле.

„За Бога какве су то жене?“

Оне су сасвим необичне жене, јер прво и прво ништа не говоре...

„Ах сироте, ваљда немају језика?“

„Молим г. списатељ, ако је могућно, да им од моје жене само четврту част језика пошљем, пак ће свима женама у месецу бити доста!“

Уопште, љубезни читатељи, ми врло неправо имамо нашим женама пребацивајући што много говоре. Доктор Андрејев је први оштроумно приметио, да је то исто много говорење наших девојака и жена за њих, као и за нас саме нужно и спасително. Промотримо само, да ми по цео дан движење, које је за тело тако нужно, правимо, где напротив жене, у соби седећи, не само што би желудац покварile, и с тим болест на себе навукле, но учмањем овим и лепоти би својој, коју

Digitized by Microsoft ®

ми тражимо и уважавамо, велики уштрб нанеле. Много говорење пак којим се њихов језик воденичном камену подобно окреће, причињава кругодвиженије крви, и с тим замењује оно, што ми ходећи прибављамо, и без којег би разслабити морале. Истина наш стари рукопис каже *беседа* долази од *беса,* будући да се често и *бес* с беседом дружи, и мужа до *беса* доводи, који је пређе при *беседи „бре седи"* говорио; даље, да *уста* долазе од *уставити,* као да је нужно уста *заустављати;* но наше жене тек онда уста своја *чувају*, кад нужду виде, од мужевљеве песнице *сачувати их.*

Сад опет хајдмо к повести.

„Али баш ништа жене у месецу не говоре?"

Само онда, госпођо, кад имају какву тајну на срцу.

„Тајну? Ја моју тајну ником не казујем."

Верујем, госпођо, колико мање и туђе тајне храните, толико дубље сопствене храните. Тог су мнениja и месечне жене. Али мужеви у месецу имају лека, да тајне својих жена и преко њихове воље докуче.

„Молим, г. сочинитељ, би ли се могао тај лек докучити?"

„Шта ће ти лек? Зар си ти доктор? Г. списатељ, немојте му казивати; тако ме непрестано мучи са својим лекарним књигама; све хоће да се плеће у оно што му није посао."

Али овим средством не само жена, него и људи тајне могу се докучити.

Digitized by Microsoft ®

„Ја бих желела какво средство којим само мушке тајне на свет изилазе.“

Средство дакле, којим се тајне откривају, није жабији језик, као што је Демокрит својим благоразумним Абдеритима препоручивао, но нека трава, која у месецу расте, и сваке седме године на земљу пада. Ову траву треба ситно исећи, и оном, од кога желимо тајну докучити, под пазух с леве стране метнути, и потом му добро у очи гледати, које ће сву тајну срца чистим гласом издати.

„Како изгледа та трава?“

Она је на подобије троскота, и будући да сваке седме године луна т. ј. месец царствује, зато наш троскот добија исте године пророчанску силу, којим се све тајне иследити могу. Ја ово само зато наводим, будући да су многи мужеви тако деликатни, да своје жене без најмањег повода, само зато што мисле да је онако, као што се њима чини, до голе душе муче, и често их до очајанија доводе. Браћо читатељи, нама не треба чудноватe траве, да нам се трагови изнађу; и опет се ни најмање на то не обзиремо, него узимамо себи неко право, као да смо *ми* само за свет, или боље свет за нас, пак и жене само за нас, нешто мање од нас, а не тако исто божије створење, као и ми, а може бити каткад и паметније од нас. Узмите дакле препоручену месечну траву, и ако се никаква тајна од ваших супруга не појави, ако иначе немате совршеног узрока подозревати, оставите се кињења и преговарања, будите истинити мужеви,

Digitized by Microsoft ®

и научите се једанпут да је прави чувар жене невиност њена и разум, без којих ваше подозревање и чангризање ништа не помаже.

„Г. ферфасер, ја сам много пута слушала да сте ви врло учтиви, кад сте у друштву са женским персонама; но опет гледајући како жаоке пера вашег на нас, без сваког штедења пуштате, нисам нипошто веровати могла, и увек сам тврдо држала да ни једна женска неће унапредак дела ваша читати, нити за вас поћи; сада пак видим, да сте ви један особити човек, кад нам мужеве карате; и тако — можете се оженити."

Верујем. Међутим у колико ова госпођа право има, тек ће се онда показати, кад моја биографија опширно издана буде. Што се пак читатељки и читања тиче, познато је да и таковых жена на свету има, које не знају *читати*, па опет другдаш по цео дан по кући *читају*.

Чули смо дакле, да месечне жене ништ' не говоре, или врло ретко, да су врло малене; сад долази још знати да њихова лична боја није као код нас бела нит' румена...

„Шта, шта?" — него отворено плаветна, онако као што небо, кад је ведро, видимо.

„Хи, хи хи! То мора лепо издавати!"

„Још кад пођу у визиту."

„И кад се ауфпуцују, хи, хи, хи! А какве су по снази?"

Угасито зелене, госпођо, управо овакове као што је виклер господичне Сирене. (Сирена сакрива очи).

Digitized by Microsoft ®

„Тешко њима, знам да се ни пет у години не удају."

Зашто госпођо?

„Не кажете ли сами да су ружне?"

Ружне? То ја нисам рекао.

„Та да су плаветне."

Па зато, госпођо, има врло лепих плаветних и зелених дама у месецу, тако лепих као што су код нас најбоље госпође и девојке.

„Овај аутор као окреће, да смо ми Абдерите, а он неки Демокрит. (Чује се глас рецензента који нам савршено даје познати, да је „Абдерите" читао).

„Али молим, г. списатељ, и ја бих нешто запитала..." — — „Не, нека, ја ћу само једну. Г. Ферфасер, у месецу ваљада нема белила ни руменила."

Нема, фрајлице, но женске место тог употребљавају плаветнила и зеленила.

„У! То мора гадно стајати?"

А зар белило лепо стоји? Но шта је ова господична хтела чути?

„Ја сам хтела питати како се у месецу венчавају, какав дају привез, какав им је цвет."

Опростите, господична, тамо толико држе на брак, колико ми на хаљине, т. ј. у месецу се само дотле у браку живи, док је мужу или жени по вољи, а како им се не свиди, они се расташе, и на овај случај муж мора узети девојку, а жена младожењу.

Госпођа Мигрен: „То је земља!"

Digitized by Microsoft ®

„Молим г. списатељ, је ли жена обвезна једног мужа имати, или — та ви ме разумете.“[1])

О, што се тога тиче, госпођо, ту је уређено да жена може толико мужева имати колико јој је воља, тим више, јер тамо није обичај кувати.

„То је најлепше кад човек добре слушкиње има.“

О, не госпођо, тамо су и слушкиње госпође, т. ј. слушкиње се толико брину као и госпође, јер тамо се кокошке и патке саме пеку, и једва чекају да их ко једе.

„Ја сам чула да се већ нека машина изнашла на којој се може у месец ићи.“

„Г. списатељ, ви рекосте мало пређе да у месецу нико не кува; дакле шта раде слушкиње?“

Тамо нема слушкиња, госпођо.

„Па како се разлика на балу прави?“

У месецу је обичај да жена колико мању ногу има, толико веће преимућство добија.

(Господична Илијада куцка врхом своје ципеле о земљу, да се види како јој је мало стопало).

„Ја бих баш радо у месец ишла да видим како се ти мужеви с многим женама слажу.“

Госпођа је хтела казати како се жене с многим мужевима слажу. Но ја сам заборавио на предмет моје повести, то јест на магарца Мухамедовог. Зато овде повторавам да ћу ово описаније дру-

[1] Који ову шалу и многе друге онако узме, као што је списатељ Невиног стида узео, том управо казати могу, да је глава на пет ћошкова, и да не зна шта је то поезија...

Digitized by Microsoft ®

гом приликом, кад особито објављеније издам, и цену повисим, продужити, а сад придодајем да је исти овај знатан магарац, који је Мухамеда у месец носио, тако беславно умро, као и многи људи на свету; и из овог поучавамо се да никад не ваља пре смрти говорити: срећан сам или славан сам, или ништа ми недостаје.

Магарац Санчо Пансин јест трећи предмет наше историје. Који је год Дон Кишота читао, знам да га добро познаје, а ко није читао, нека се стиди што га није читао, и Срби нека се сраме што га на свом језику немају, како њега тако и Лесажових, Штернових, Виландових, и многих других сочиненија. — Особито је примечанија достојно, што је међу дотичним магарцем и његовим господаром тесна нека симпатија царствовала, које овде само тога ради наводим, да потврдим систему оних философа, који се тврдо надају, после смрти своје, до вола или до магарца стићи.

„Молим, г. аутор, каква је то система? Ја сам велики љубитељ система."

И ја, али само на папиру. Овај је систем метемпсихозиста, или метемсометозиста, који сасвим озбиљски утврђују да душа после наше смрти из једног тела у друго, и до самих животиња прелази, док се грехова не очисти. Ко може посумњати да овакови философи по својој смрти у магарца не прелазе?

Буриданов магарац јест само идеални магарац, премда гдекоји са свом силом душе своје докази-

Digitized by Microsoft ®

вати паште се да су у Буридана уши биле веће, нежел' обично код људи. Овај философ, представио је себи једног магарца, или, школски говорећи, преобратио је своје сушчество у магарца, између два пласта сена стојећа, и био је тврдо уверен да овакав магарац не би ни од једног ни од другог пласта јео, него би скапао од глади, будући да оба ова пласта равном силом к јелу вуку. „Шта је то?" То је жениалитет. Мати, која сина свог по школама ходећа три године видела није, једва чека да јој кући дође. Ето ти јој ђака сав разбарушен и подивљачен, као да је из шуме дошао. Мати трчи да га загрли, но он је тура од себе, тражећи столицу, и руком од наука претоварену главу, да не падне, подупирући. Мати му се тешка да му није што зло. Она га час једно час друго запиткује, но он ћути, и ако јој што одговори, то је набрецито и сурово. Најпосле каже матери да њему није до њеног бапског разговора, јер он мора мислити. „Ej тешко си га мени, (мисли у себи мати) али, хајде, мој је син философ." С тим узима преслицу и преде. Учени син час пружи једну ногу, час другу, час треје руком чело, час баруси косу. „Мама, шта радиш ти?" Предем мајци. „Ти не предеш, ти само мислиш да предеш." Ја мислим мајци да си ти луд. „Да, да, ти само мислиш. Овај је свет идеализмус." С тим устаје и хода по соби што брже може. Њему шешир не покрива теме као другим људма, него потиљак. Хаљина му о једном рамену виси; марама немарљиво везана.

Digitized by Microsoft ®

Кад седа, он не седа као други људи, него се на столицу трућа, кад ходи он или управо у земљу гледа, или главу у небо диже. Ево, ово је карактер жениалитета код наших младих људи, о којима писано стоји:

Ein Fuchs traf einen Esel an,
Herr Esel, sprach er, Jedermann,
Hält sie für ein Genie, für einen grossen Mann.
Das wäre, fingt der Esel an,
Hab' doch nichts Närrisches gethan?

(Лисица се нађе једном с магарцем. Г. магарац, рекне она, сви вас држе за особити жени и вели ког човека. Ког врага, одговори магарац, та ја нисам ништа будаласто учинио).

Као прибављеније к овим памтења достојним житијама долази да следом неких новина[1], један магарац сада страшну пажњу у Паризу на се обраћа. Он је тако велики иследователь доброга тона да пред госпојама на колена пада, и своје к њима високопочитаније с већим комплиментирањем, него макар каква младих наших гавалера окреталька изјављује. Може бити да би исти магарац већу славу, него што други списатељ има, код садашњег света задобио, кад би књигу једну овог истог предмета за оне сочинио, који у чепљењу и комплиментирању неку дику траже.

И тако Божијом милошћу прешавши живот ма-

[1]) Humorist.

Digitized by Microsoft ®

гараца, мислим да је време опет к нашем Роману вратити се, који је међутим на својој Розинанти грдном једном шумом тихо јашио; од кад је претпохваљеним магараца примером научен увидео да су незадовољство и очајаније такове ствари, које више *вреда* него што *вреде* наносе, премда као ствари толико *приносе* да их други још *носити* мора, чувао се у подобне мисли упуштати се, и будући да друго ништа мислити имао није, зато целим путем ништа и не мишљаше. — Уопште, велика је распра међу психолозима да ли човек главом као и други човек одарен може ништа не мислити; и премда је понајвише таковних било, који су ово с највећим доказима одрицали, то ја опет видим да је највећи философ искуство, и могу у овом магновенију 50 њих избројати, који досад још ништа мислили нису, и ако нас надежда не превари, ни одсад, премда су у прочем у таквом положенију, где би се и патке на мишљење навести морале. А нашто мислити? Шта је то мислити? Главу лупати. Главу лупати? Ко главе лупа, тај под одговор долази, тај се сматра као нарушитељ мира, и човечанског друштва, и зато све што главу разбија, било дело, или занимање, било наука или *звање*, за оне, који на то *звани* нису, све се то праведно презирати, или бар назирати мора.

Што ову систему препоручује, јест што човек ништа не мислећи може дуго време у неспавању провести, будући да се мозак ништа не мори; и

Digitized by Microsoft ®

ево разрешенија оне загонетке, што такови, који уопште ништа не мисле, понајвише до зоре време у картању проводе. Роман би радо и карте на својој Розинанти размећао, да види хоће ли се оженити, како год наше девојке, да виде хоће ли се удати, и чисто је уском неком путањом јашећи задремао, кад на једанпут особити неки с леве стране шум њега пробуди, и пажњу његову на себе обрати. Он погледа са свом снагом својих очију, и има шта видети: једна прекрасна девојка, каква још из Лединог јајета изашла није, на једном јелену у најбржем трку бега, за којом на двадесет корачаји грдна нека дивија зверетиња с највећим возжделенијем касаше. Роман стане. Добро знађаше он да је сваког витеза поглавита дужност невиности бранити, и будући да му се поменута девојка у опасности бити виђаше, ободе свога коња преко, управивши пут бесном том зверу; на њега стрелу пусти, и тамо га згоди, где је најнужније било за оборити га на земљу. С тим баци се на њега буздованом, и за неколико магновенија грдна ова звериња сасвим умртвљена буде, за које време девојка му се изгуби. Роман са задовољством, које само онај, који је на Фаро-Банки све супернике своје победио, осећати може, пође сад својим путем, и само га то једно мучаше што овај храбри његов поступак није никакав одаџија видео, који би прилику имао оду какву на то начинити. Но на једанпут стане и почне се мигољити. Каква је то девојка, од куда је, и чија је? Зашто на

Digitized by Microsoft ®

јелену јаши? Куда ће по овој непролазимој шуми? Ова га мисао на то доведе, да он своју Розинанту окрене, и тамо пут управи куда је вишепоменута девојка ишчезла. Је ли само ова мисао, или друго штогод Романа побудило, да он пут свој преокрене, видећи се. Познато је како они, који се први пут у картање упуштају, чине; — с почетка ради су мало у кафану, да им време прође. Дођу код астала где се игра, све се нешто мувају, све се као у послу налазе, час једном, час другом у карте завиркују, док на позивање играјућих лица и они не заседну, и на једанпут себе у клопки не нађу.

Роман путујући стазом, куд му је непозната девојка одлетила, примети да науци од славних магараца примљеној мора мало леђа окренути, и да је принуђен, ил' му се хоће, или неће, главу лупати и мислити. Њему падне сад агина кћи напамет, представи себи с каквим је пламеном она своја чувства изражавала, и за време, колико би се човек комотно набелити могао, нађе се да је Роман у јелену девојку заљубљен. — Заљубљен у непознату девојку? Зашто не, ја познајем доста младића, који како чују да девојка има 30—40 хиљада, таки се у њу невиђено заљубе. А зашто не? Брак је и онако лутрија, где бирање нимало не помаже, но где све од среће зависи, зато није ни најмање чудо што многи при оваковој *лутрији* често јаку *лутрију* извуку. „Зашто се не жените, ви сте млад човек, сад вам је време?" — Е како

Digitized by Microsoft ®

ћу се женити, кад код нас слабо има девојака. — „О ја имам једну прилику за вас, у Бечеју налази се једна с 15.000.“ — Ха, то је за мене! — „Истина она је мало...“ — Молим вас, само да се не чује. — „Говори се да је мало...“ — Кад ћемо је просити? — „Зар нећете ићи, да ју најпре видимо?“ — О, она ће ми се допасти; дају ли новце пре венчања? — „Новци су у свако време готови.“ — Право! дакле до осам дана. Могли би и сутра, но рад сам начинити мало отменије хаљине, нису то крушке него хиљаде, треба човек да се добро у памет узме. Узајмићу и какав леп ланац, да мисли да сам из добре куће.

Ево овако се код нас жени, сад да видимо како се удаје. „Није шала, ја имам 15.000. Ја морам особиту прилику да нађем. Ко је тај? — Трговац? Ја нисам за трговчића: мојих 15.000.“ — Овај је беамтер. — „А баш, голица, хоће да га ја храним. Ја морам носити вал, морам еквипаж имати, хм! мојих 15.000.“ Господична међутим не примећава да 15.000 на истој мери остају, а године се међутим умножавају. — „Ја сам удовица, ја сам се код покојног Пере друкчије научила; мора сваки да ми капитал дуплира; нисам ја више девојка да се варам, ја могу седети! Овај ми није леп као покојни Пера, овај нема кућу као покојни Пера; овај је леп; све, све, али мислим да нећу тако живети као с покојним Пером.“ — „О не старајте се, лепа госпоја удовице, ја ћу вас, ако је само ваша воља, срачуније туђи, него ваш покојни Пера.“ — Опет

Digitized by Microsoft ®

просиоци. „Удовац, има троје деце.“ — Нек иде без трага, ја бих га први дан удавила, кад бих за њега морала поћи. — „О само ви поћите за њега, па ће се он сам удавити.“

Тако дакле чине они који се *гладе* у браку срећу достати. Девојка се *глади,* да будућег мужа по образу *глади,* а мушко опет, да своју жену по леђима *глади,* премда се често случава да ни мушко нит женско није како ваља углађено, и тек у том своје *блаженство* находе, што примећавају да је једно као и друго једнако *блажа.* — Неки напослетку при женидби све презиру, и при бирању сапутника будућег живота свога само на лепоту гледе. Добро би међутим било, кад би наше лепотице помислиле, да *леп* долази од *лепити;* и да леп младић често ништа друго није, него од гипса *леп,* око којег се оне (и саме белилом *излепљене*) као мува око свеће несмислено *лепе,* не сматрајући што је жена таквом мужу донде само красна, док се од ње може вући *хасна,* то јест док се њене *лепе* банке по његовим рукама *лепе.*

Сад да видимо шта се при просидби ради. Младожења је у Вршцу, а господична с 15.000 у Бечеју. Они се нису нигда видели, али зато опет младожења њу познаје, јер су у његовом дневнику све девојке и удовице пописане, које новаца имају. Сад да се у Бечеј иде. — Само тајно, сваки добар трговац или шпекулант крије трагове, предосторожности ради, да га други не претече. Ту се по целој вароши каруце траже; ту су сатови, прсте-

Digitized by Microsoft ®

ње и ланац. Да понесемо више дуката за дар, да се мисли из богате смо куће. Ту се проводадији кроје хаљине. Хајде сад крадом, другим путем, а ако ко запита: куда? — „у Кикинду, неким важним послом.“ Девојци је међутим већ јављено. Нота бене, девојка нема више од 8 хиљада, али се њени родитељи надају да ће бољу срећу добити, ако 8 на 15 подигну. Мати јој казала да се чисти-је обуче, доћи ће неки из Вршца да је виде. Ето ти просиоца. Младожења не би сам себе познао како се накитио. Родитељи девојке учтиво госте дочекују, воде их у најчистију своју собу. Ту се разговарају како је жито у Банату. Девојка међутим доноси шљивовицу, и госте послужује. Она је таки бацила око на младожењу, као и он на њу. Прводадија почиње хвалити Вршац, како је то лепа варош, како се добро живи ,најпосле рекне: ми се задржавамо, а не гледамо за чим смо; с тим узима родитеље девојкине, и у другу собу одлази, а девојка остаје сама с младожењом.

— Фрајлице, како се овде унтерхалтујете?

— Доста свакојако.

(Младожења у себи: Лепо говори). — Имате ли лепих балова?

— О, молим, какав може леп бал у овом месту бити? („Паметно говори“.) Но чујем да су у Вршцу лепи балови?

— О, прекрасни, имамо лепу музику. (Дугачка почивка; јер несрећом нема кише ни ветра).

— Фрајлице, ви добро изгледате.

Digitized by Microsoft ®

— О молим, ви ме бешемујете, била сам ово дана нешто *unpässlich, sonst sehe ich immer recht gut aus.*" (Добро и немецки говори).

Старији међутим из друге собе дошли, и девојка излази напоље.

Прводаџија: Е, како се допада мома, јесам ли казао да је лепа?

Младожења: Она ми се врло допада, не само што је лепа, него и разумна; ја се надам да ће ме срећним учинити (са својих 15.000).

Прводаџија: Право! Дакле шта треба ту оклевати? Што ће бити јесенас, нека буде вечерас. Да дарујемо девојку, па ће се видети; а пријатељу, шта велите?

Отац: Ако буде од Бога суђено, оно ће бити.

Младежења (прводаџији на уво): Новце забога.

Прводаџија: Где је млада невеста?

Мати дозива девојку, и младожења је дарива; на које она одлази.

Прводаџија: Е, да видимо сад, има ли што девојка?

Отац: Зато ћемо најлакше; само нек су они од Бога срећни. Ја сам већ стар, ево све што видите овде, то је њино и Божије.

Прводаџија: Право! (намигне на младожењу).

Међутим уређују прстен. Младожења је невести хаљину купио. Све је уређено, и тек сад се чује да девојка нема више од 8.000. Шта ћемо сад? Толико се потрошио, хаљине купио, срамота од људи. Зажмури, па како ти је, тако ти је.

Digitized by Microsoft ®

Ево овако речма *мажу* они који гледе, да другом очи *замажу*, нимало не обзирући се што ће момак будућу супругу своју докле год буде жива за ово *мазати*, а она ће међутим даном приликом *мазећи* се своје трагове *замазивати*.

После оваковних лепих свадба, да погледамо шта наш Роман ради. Видели смо да му је неки свраб под кожу ушао, а то из узрока што се, као што смо, фрајлице, лако приметити могли, заљубио. — Заљубио? Шта је то заљубио? (Нота бене, ово је питање четрнаестогодишње девојке матери својој управљено). Моја ћерко, моли се Богу да никада не познаш шта је то. Колико сам ја злопатила! — Љубов је најнесрећнија ствар на свету. Видиш тамо оно дериште, с крилма и стрелом намалано, то је бездушни онај Амор, који је многе девојке несрећнима учинио. „Ју, Амор, мамо, и име му је страшно, а како је он умиљат.“ — „Чувај се, велим ти, ти не знаш, која је то беда.“ — Девојка хоће баш из тог узрока да види шта је то, док у шкрип не падне, и не почне она, као Доситејев миш: „ци, ци, ци!“

Наш г. ферфасер замеће траг, а неће управо да нам каже шта је то љубов, чујем још многе друге девојке, које боље знају од мене, и које само зато питају да се невинима покажу. Љубов, господичне моје, (колико нас искуство учи) јест празан чанак за гладног човека. Љубов је мозаичко представленије Пигмалиона и његовог камена. Љубов је привилегиум на један дан по сто пута свађати

Digitized by Microsoft ®

се и помиривати се. Љубов је премештај срца нашег у каникуле. Љубов је јаки чемер у шећерном суду. Љубов је јело од ваздуха зготовљено. Љубов је здање у великом од нас растојању, које се издалека врло пријатно за око представља, а из близа показује колико смо се преварили. Љубов је за сангвиникера пламен од фосфора; за колерика олуја; за флегматика да се нађе у послу; за меланколика болест; за младога игра; за старог клепетуша на прасету; за богатог забава; за сиромаха искрпљена кућа. Љубов је напослетку велико и мало писмја о из азбуке живота нашег; то јест, заљубљен човек, по мору страсти своје летећи, једнако о у устма носи; „о, како је лепа, о, како би срећан био, о, кад би се судбина смиловала;“ а кад жељу достигне онда окрене велико о! о, како сам се преварио! о где ми је памет била! о, како је несносна! и т. д. — — А шта је човек без љубови? Човек без љубови јест дизна књига на непознатом језику. Човек без љубови јест лепа кућа, где нико не пребива. Човек без љубови јест музикално оруђе за неуког човека. Човек без љубови јест звоно без клатна. Човек без љубови напослетку јест лепа девојка без сваке пријатности и воспитанија.

Љубов се дели на смртну љубов, на љубов која новце или карактер носи, и на љубов која од моде происходи. Смртна љубов, при којој се ништа друго не чује, него мач, пушка, отров, једном речју самоубиство, траје донде докле љубазни пред-

Digitized by Microsoft ®

мет не умре, зато се и каже „ја сам смртно у вас заљубљен“. Другим речма: „Ја ћу вас донде мојом љубовљу мучити докле вас смрт у своја наручја не прими.“ — Љубов, која карактер или новце носи, описана је мало више, где смо о женидби и удадби гдекојих говорили. Само је нужно још степене, како се иста љубов разликује, назначити.

Ова девојка има 5.000.

„Господична ви се мени допадате, и ја бих желео вас за супругу имати.“

Ова има 8 хиљада.

„Господична, ваше дражести такове су и ваша својства тако су упечатленије на мене учинили, да сам ја врло у вас заљубљен, и за срећног бих себе почитовао, кад би моја љубов узаимну љубов код вас подигла.“

Ова девојка има 12 хиљада и шмука до 2.000.

„Ви нећете моћи представити себи, господична моја, каковим је неспокојством срце моје напуњено одкад сам срећу имао вас познати, и о вашим *многоценим* својствима и *количествама* уверити се. Ја сам јамачно на овом свету један, који вас свим другим (с 10.000) девојака претпочитујем; ја сам један на овом свету, који бих сва великолепија презрео, и у ропство (вашим хиљадама и вашем шмуку) радосно себе предао. О! кад би жаркост љубови моје кадра била оно чуствованије код вас подићи које ја данонћно вас ради осећам и т. д.“

Ова девојка има 20 хиљада, осим сребра и шмука.

Digitized by Microsoft ®

„О небо, о судбино, какво чувствованије прси моје обузима, каква нема печал душу моју пара, кад на вас помислим, ангелска моја господична! Има ли гдегод на свету ове дражести, ове нежноумилне красоте, ових виспрених својства, којима је природа вас преизобилно обдарила? Сама Венус лице своје сакрива поред зрачности стаса вашег. Ваша божествена красота ум свакога у изумлениje доводи. О, хоће ли ме срећна обасјати звезда, да блага ваша доброта љубов моју у своје љупкоумилно крило прими.“

(Господична се мршти.)

„Хоће ли се Амор на мене смиловати, да слаткогуна своја крила на нас обоје простре? О небо, о судбино! и т. д.“

Ова девојка има 50 хиљада, али јако пробира.

„Зар је моја судбина тако свирепа? Зар се небо на моје уздисаје неће умилостивити? Погледајте, небесна господична, како лице моје вас ради сваки дан вене. Живот мој о длачици једне ваше речи виси, и ја без вас по три дана не једем (овде се разумева „јер немам шта“). Заповедите, ја ћу у воду скочити, ја ћу у небо одлетети; ја ћу лавове (од дрвета) победити, да се само ваше љубови, ваше наклоности достојан покажем. О, смилујте се, преангелска господична, обратите вашег лица рајску росу на мене бедног страдалника, који сав свет вас ради презире, који само вас ради дише, који код вас (и код ваших новаца) своју срећу тражи, и који ће бедни живот свој на најсвирепи-

Digitized by Microsoft ®

ји начин прекратити, ако љубов његова код вас богиње душе своје ухода не добије и т. д. —"

Неће неумесно бити степене и девојачке љубови овом приликом попрегледати.

Младожења А. долази; девојка му се допала, и он овако с њом говори:

Момак: Господична, ја имам кућу, као што вам је познато, имам два винограда и земљу, имам другог покућства. Ја вас радо имам, би ли би за мене пошли?

Девојка: Ја вас почитујем.

Момак: Али ја желим да ми искрено кажете, да ли ме милујете.

Девојка: Ја вас почитујем.

себи) Ах, официр, официр!

Момак: Дакле хоћете за мене да пођете?

Девојка: Ја ћу у том срећу полагати, да више никога на свету не погледам.

Младожења Б., с истом девојком: „Господична, ја имам оца, који ми једну двокатну кућу још за живота преписује; после смрти његове ја сам једини наследник целог његовог добра; ја вас радо имам, би ли се одважили за мене поћи?

Девојка: Ја вас врло почитујем.

Момак: Али ја желим, да ми искрено кажете, милујете ли ме.

Девојка: Ја ћу вами за љубов сав свет презрети. (У себи) Ах, официр, официр!

Момак: Дакле, ви мене истинито љубите?

Девојка: Ја ћу у том срећу полагати, да никог више на свету не погледам.

Digitized by Microsoft ®

Младожења В., истој девојки: „Господична, вами је моје звање довољно познато, а интов и четири моја коња довољно показују, да сам ја имућан човек; свака, која се за мене уда, има се надати да ће је звати милостивом госпојом. Ја вас радо имам; би ли се склонили за мене поћи?

Девојка: Ја вас особито почитујем.

Момак: Али ја желим, да ми искрено кажете, милујете ли ме.

Девојка: Ја ћу вами за љубов сав свет презрети. (У себи) Ах, официр, официр!

Момак: Дакле ви ме истинито љубите?

Девојка: Ја ћу у том срећу полагати, да никога више на свету не погледам. (У себи) Ах, официр, официр! и т. д. — Ово је девојачка удадбена љубов!

3-ће. Љубов од моде јест такова љубов, коју земнородни употребљавају да се у послу нађу. Многи доводе ову реч *љубов* од глагола по*љубити,* и зато код овакових много пута љубов није у већој важности, него што је један пољубац.

Напослетку има још један род љубови, где љубовници по сто реди на дан умиру, себе пеку и муче, своје срце кидају, и живо га на најситнија парчета секу, у воду скачу и ту крај живота налазе — и то све у одама и песмама. Ова је љубов Петрарке, и других њему подобних лептирова, који често за онаком девојком умиру, која их и не познаје.

„Та хоће ли тај ваш Роман једанпут своју љу-

Digitized by Microsoft ®

бов почети?" вичу ми моје читатељке. „Да видимо каквог је рода његова љубов?"

Трпење, љубазне моје, само трпење. Колико девојака има, које сваки дан вичу: Та хоће ли већ једанпут тај суђеник доћи, и у тој жељи покладе за покладама протичу. Колико их има што с највећим нестрпленијем вичу: „кад ће тај бал доћи?" Бал долази и пролази, али без да су њихове цинеле патосу сале досадиле. — Само трпење, па ћемо даље отићи. Који на десно уво леже и боговма оставља свет по својој вољи управљати боље пролази, него онај, који с елементима процес води, будући да и тако најдебље *pro Juris et Justitia,* ништа друго није, разма надежда момка да га будућа супруга усрећи.

Међутим је Роман на својој Розинанти далеко заишао био, без да је виђеној девојци и најмањег трага нашао. Он већ надежду губити почне да ће је икада моћи видети, и већ се почне онако тужити као што се сви уопште љубовници туже, то јест да је несрећан. Његову беду умножи још један чрезвичајни случај, што он до једног раскршћа стигне, где је најлакше било прави пут помести. Тек што он намисли онако чинити као што многи при оваком случају чинити обичавају, то јест на срећу се ослонити и својој Розинанти, да она пут изабере оставити, укаже се с леве стране неко сушчество, које његову пажњу особитим начином на себе обрати. С почетка помисли овај да је какав дивљи мачак, који се на две ноге

Digitized by Microsoft ®

к њему приближује, но за мало се увери да је то Адамов потомак, и обрадује се надеждом да ће га бар знати, куд треба, упутити. — У тој мисли потрчи на њега, а наш дивљи мачак тако се уплаши, да је с места на земљу пао, и Роману три сата посла учинио да га к себи поврати.

„Ко си ти?“ рекне му на то Роман. Но овај не отварајући очи, једнако руком махаше: „ах, даље мач од мене.“

„Мајчин сине“, рекне на то Роман, „где је Бурјам да те види, каквог јунака земља носи“. С тим га ухвати за руку, и почне га тешити да се ништа не боји, да му он неће ни најмање вреда учинити, но да ће га по дужности сердарској још и од беде, ако му се која пригоди, бранити; на које наш дивљи мачак устане, и почне се смешити.

Неће неумесно бити мојим читатељма описати какво је ово створеније Божије, које се сада с Романом разговара, и које смо ми мачком прозвали. Он је био човек од својих 30—35 година, у ком се знаци мужества у пуној мери виђаху. Његов је узраст управо четири стопе износио, од којих једна нога, две труп, и једна главу сочињаваше. Његова су плећа била широка и мужествена, и будући да је врат пократак имао, то се чињаше да његова од читаве стопе састојећа се глава између рамена као усађена стоји. Ако су његове ноге сразмерно и кратке биле, и при том на подобије левче устројене, то су оне опет тако биле замашне да су осталу машину без труда носиле,

Digitized by Microsoft ®

с једним само изузетком ако не би пао, јер у овом случају више би времена потребовао, док би петечку тела свога у поредак довео. Руке су му биле једине од свију чланова на које је мати природа своју благодат излила, јер су му ове до сниже колена комотно достизавале, и с тим му против сваког нападања рукопомоћ обећавале. Нос, на којег величину многи клетве и проклињања бацају, он матерњим природе своје провиђењем тако је мали имао, а притом усковрчен да не само што узрока имао није, горњима своје тужбе присојужавати, него је још и Лаватеру смело рећи могао, „ево танконосати старче“[1] носа, каквог ти захтеваш да се виспреност ума засведочи. Коса му је управо небу пркосила, и при том тако крецава била и замршена, да је Гордијев чвор у истоветном виду представљала. И будући да су му јабучице на образу од натуре уздигнуте биле, а из тог узрока уста раширена, и брада скупљена, то је наравно следство да су његове по себи малене очи издавале, као две одушке на огромној главе његове пећи, која је особито у лицу доста гарава била, за одржати ово од мене учињено сравнење.

Роман гледаше дуго ово природе художество с удивленијем, најпосле га запита од куда је?

— Ја сам из Алепа, одговори страни.

— Како ти је име?

[1] Познато је да је славни физиогномик Лаватер танак и дугачак нос имао.

Digitized by Microsoft ®

— Аган.

— Били ти код мене служио?

— Драговољно, одговори први. — Кад не би ту беду (на оружије показујући) код себе имао.

— То је ништа (рекне Роман), ја сам сердар, који оружије више од параде, него што би нужде имао, носим. С тим употреби своје красноречије, и приведе Агана да се приволи њега у својству служитеља по свету пратити.

„Како је досад наш Роман без служитеља себе помагао?' питају моји читатељи. И ја одговарам: онако исто као многи у наше време гавалери који су споља углађени и накићени, свет ће прогутати, а код куће сув хлебац једу, и сами чизме чисте. Аган пољуби свога господара у руку, и пуно задовољство изрази да му је судбина срећу поклонила таквог јунака служити. — Но шта се даље Роману збило, видећемо у трећој чести наше повести.

„Шта, зар је већ крај?"

Крај, госпође. Никаква ствар 'нако брзи не захтева крај, као шала и шегачина. Што је дебља шала, то краћа мора бити. Што је суптилније друштво, то се она брже прекратити мора. То је оно: посвирај, па и за појас задени.

„Али за Бога књига је малена."

Е, зар се опет све велике удају? Има стотину великих ствари, које се тек мале допадају: мала уста, мале ноге, мале уши, мала брада, мали језик т. ј. кратак језик, мала лула, па зашто се не би и

Digitized by Microsoft ®

мала књига ком допала? Навластито што код Србаља, као код сваког другог Божијег народа и таквих читача има, који књиге само зато отварају да виде, који су пренумеранти.

Digitized by Microsoft ®

МИЛОБРУКЕ.

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

Како је Винко Лозић пострадао од зле жене.

Мото:

Зао човек подобан је бесном псу, који може осакатити.
Зла жена подобна је бесној мачки, од које не мож' да утечеш.

Винко Лозић хтео је да се учови, да купи кућу. Зла га срећа намерила на Јелку, Алкину кћер. Ко је Алку познавао, сваки се Јелке клонио, јер је Алка била жена, која се и сада, 15-те године после њене смрти, са ужасом спомиње. За показати каква је Алка у кући била, доста ће бити само ово навести да је Алка с разбоја неубељено платно скинула, и од тога Јелки венчану кошуљу начинила.

Јелка је била удовица често болесна, т. ј. кад је мислила после подне спавати, она је била болесна; кад је по неколико чаша ракије и толико олби вина спустила, она је била болесна. Кад су је њене другарице затекле неочешљану и неумивену, она је била болесна. Ништа мање, како је за кавгу било, за свађу, или за бој, таки је Јелка на ногама била, како гођ Доситејев Гаров на жватање његовог ковача.

Digitized by Microsoft ®

Она је била висока, сува, с малом главом и црном кожом, и што је особито карактеризирало, имала је два предња зуба краћа, управо рећи непрестаним језика движењем оједена. Она је имала једну кћер Јуцу, по њеном извести ју од 16 година, по гласу протокола крештајемих од 20. Ова је била мања од матере, буљила је обично очи као мече, кад хоће да буде кише, и била је у образу бела. Је ли пак то белило њено или узајмљено било, то Винко Лозић казати не зна, доста да је често примечавао да боја њеног образа са осталим телом није се најбоље слагала. Јелка се врло обрадовала, кад је Винко Лозић дошао да кућу купи. Како не би? Она има лепу кћер, Винко Лозић је млад. Јуца ће мигати, он ће мигати, пак ће се заљубити, узеће је, пак ето ти живота.

Да чујемо њин тајни разговор.

Јуца. Мамо, је ли истина да Винко Лозић хоће нашу кућу да купи?

Јелка. Ти си срећна; он је рад тебе да узме. Зашто би иначе куповао кућу?

Јуца (чепи се на огледалу). Хи, хи, хи, зато ми он онако шешир скида!

Јелка. Ти си срећна, кажем ти. Него пази на себе.

Јуца (трчи по соби). Док ме само у неглиже види! О само то не, фрајла Јуцо! Та он неће од мене утећи. Моје очи, моја брада. Па још кад се смејем итд.

Међутим Винко Лозић уђе у кућу, и како ће да пострада, него овако, определивши Јелки с њеном фамилијом без плаће пребиваније. Јуца то као добар знак прими. Она почне поред пенцера Винко Лози-

Digitized by Microsoft ®

ћева чешће пролазити, певајући или гвожђа на капцима узнемиравајући. Али Винко Лозић више је желео видети вредноћу, него белило; више је марио за добром газдарицом, него за чепљењем, и зато му се цела Јуца ништа друго није чинила него циц од 8 грошића, који је из далека мало нешто леп, али како се опере, таки изиђе из фарбе, и постане крпа.

Јелка је вртила главом, гледајући на хладноћу Винка Лозића и чисто му је очима предсказивала шта га очекива. Да чујемо опет њен тајни разговор. Време је после подне: Јуца се чешља код пенџера, Јелка седи на орману, ноге метнула на столицу, код ње стоји млађа кћи, па јој дроњке од крогна њеног иберока маказама подсеца.

Јелка. Хм! Он с тобом да се не разговара!

Јуца. Ја још мислим, мамо, да је у мене заљубљен.

Јелка. Шта? Триста га однело, тако се показује кад је заљубљен? Главу ћу му разбити.

Јуца. Цела је варош држала да ће ме узети, па сад!

Јелка. Шта? Бре ће га знати и сам цар, ниткова једног!

Винко Лозић чује ове последње речи, па се упрепасти. Он уђе тихо унутра, па их запита шта се тако љуте. Јелка сакрије ноге под хаљину, јер су јој сви прсти штримфле пробили, а девојка побегне да се невина покаже!

Јелка (кроз плач). Ви сте мене убили и моје четворо деце.

Винко Лозић. Ја? Како?

Јелка. Ви сте ме преварили.

Digitized by Microsoft ®

В. Лозић. Ја вас? Како?

Јелка. Ја сам за кућу имала 300 фор. више.

В. Лозић. Па зашто је нисте дали?

Јелка (нарогуши се). Зашто? Дошао око мене, цили, мили, ја ћу вас овако, ја ћу вас онако, док ме није преварио.

В. Лозић. Ваљда вам нисам казао да ћу вашу кћер узети?

Јелка. Ко, ти? А ко си ти? Шта си ти? Мислиш ти да нема она очију? Такву блувотину, такву несрећу?

В. Лозић. Знате ли шта је? Ја видим да вами није по вољи овде пребивати, зато тражите себи квартир.

Јелка. Ко, ја из моје куће? Напоље ти!

В. Лозић. Ја мислим да је кућа моја.

Јелка. Твоја, пустаијо, где ти је контракт, а? Јесам ли ја потписала?

В. Лозић. Потписала је ваша кћи, ви сте положили крст, у присуствију магистратског канцелисте.

Јелка (лупа о орман). Хм! нитков, контракт је лажљив. Знам ја писати.

В. Лозић. Дакле, ви сте ме хтели преварити?

Јелка. Вид'ла сам ја да си ти лопов. (Лупа ногама о столицу). Ту да ми новце положиш.

В. Лозић. Зар вам нисам положио?

Јелка. Како положио, а? Где ти је квита?

В. Лозић. Ми смо се рачунали пред г. виценотаром, и ви сте били задовољни.

Јелка. Он је нитков као и ти — напоље из моје собе!

В. Лозић. Ја сам у мојој кући.

Digitized by Microsoft ®

Јелка. А триста те ђавола, сад ћу те ја научити чија је кућа!

С тим навуче ципеле преко онако издртих штримфла, и као вила изиђе напоље, а Винко Лозић, коме се почне соба окретати, скине врата и пенџере, па се затвори у својој соби. Тек што он готов буде ето ти Јелке, која је о догођеном чрез кћери била извештена. „Јао, триста те!" повиче она на Винка Лозића, који је у авлији био, па потегне каменом на њега. Винко Лозић потрчи к њој, па јој истргне камен. — „Ти ћеш мени врата да узимаш, је л', несрећо један и угурсузе?" Винко Лозић на то уђе у собу па се затвори. Јелка пак дође код његовог пенџера. „Убицо, убио си ме, варалице, ђаво те донео у моју кућу! Хоћеш кућу, ђаво уш'о у тебе, па се распалио; распалио се да Бог да! Ти да ми отмеш моју кућу! Јао, сирота Јелко, шта си дочекала! Изнели те мртвога да Бог да, свињо бугарска! Ђаво уш'о у тебе, па се распалио! Ти си ми господин, несрећа си ти, варалица, па си дошао и мене да превариш, преварили те ђаволи". — Највећа је мука била за Јелку што Винко Лозић неће да пристане уз кавгу. Зато кад је читаво по сата тако око пенџера псовала и викала, расрди се, па тресне врата од гонка и отиде. Сад Винко Лозић помисли да се опростио беде, али неће Јелка и премда је март месец био, опет је спавала без врата и пенџера. — Шта више, сад тек почне викати и праскати. Гдегод је што дочепала, то је кршила и кварила, тако да Винко Лозић у очајанију не знајући куд камо најми неколико људи, па јој почне хаљине избацивати.

Digitized by Microsoft ®

— Слатка браћо, ко није видео, не желите гледати, како се Јелка при овом позорију владала. Она шчепа столицу, раздвоји је ногом, па с ножицама полети на Винка Лозића. Срећом се догоди ту страних, који је задрже. Сад нападне на људе. „Триста вас ђавола однело, лопови, угурсузи, оставите, сад ћу вам разбити главу!" Но момци су више слушали Винка Лозића, који их је најмио, него њу, зато се она с њима ухвати у коштац, и још се не зна ко је од њих баталију одржао. Јелка није била тако луда, као што су је држали. Она остане с децом на сокаку спавати, с којим милосрђе целе вароши, па и судије добије. „А, то није право, сирота удовица с четворо деце, куда ће сад!" — И тако пресуде да се опет у кућу врати, док се још једанпут не пресуди. — Како Јелка ступи у кућу, таки почне викати: „Пустаијо и убицо, напоље из моје куће! Хоћеш да ми отмеш кућу отели ти ђаволи душу". Што год дочепа, поквари, подере, а сиромах Винко Лозић изван себе дође. — Изићу на суд. Али Јелка сад тек покаже шта вреди. Она почне свашта одрицати: нисам, не знам, хоћу моју кућу, то су јој речи биле. Што год је сама учинила, баци бестидно на Винка Лозића, тако да овај сиромах у једу и муци проклињући и кућу и своју судбину најпосле изјави да ће јој драговољно кућу уступити, само да му новце врати. Пристане Јелка на то, али за кратко она се промисли да јој није могућно потрошене новце скупити, па удари натраг. Нећу ја то, кућа је моја, ја сам госпоја, а он ако ми је што дао, нека тражи процесом. Рекне ли Винко Лозић једну

Digitized by Microsoft ®

само реч, она педесет врати. Час се с њиме коље, час на судије режи, час плаче и дречи, хоће да је убију, тако да се и сам суд од ње забуни. Али она све једнако у кући седи. Сиромах Винко Лозић сасвим је од невоље оседео; она његова веселост престаде, он ићаше замишљен, ићаше као убијен, и најпосле науми да се убије. Он напуни пушку, начини тестамент, и таман да се убије, ето ти му Јелка поред његовог пенџера, неочешљана, висе јој кике, стоји јој хаљина као џак. Она изгледа као надевено мотовило. Висе јој дроњци од сукње. Кћери такође. — Винко Лозић гледа у њу. „Због ове да се ја убијем. Свет ће ме мртвог попљувати". С тим остави пушку и изиђе напоље. А Јелка га дочека. Шта је он ту чуо, слатке читатељке, не тражите да докучите. Доста ће вам бити кад чујете да је сиромах Винко Лозић од тог часа кућу напустио и нигда више у њу није ступио, оставивши и новце и све ствари од пакости зле жене. „О Боже, говораше он, осуди ме да просим, да пешке цео свет обиђем, само ми не дај да од жене страдам, као што је Јелка".

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

Сцена

ЗА ОНЕ, КОЈИ СУ ЗА СЛАВЕНСКИМ ЈЕЗИКОМ ЗАНЕСЕНИ.

(Отац седи удубљен у једну књигу, мати код прозора шије, а дете се по соби игра.)

Отац (као из сна). Источниче мудрости, сладости хранило, о коль блажен час, јегда тја познах, јегда цјелбоносниja твоја струји вкусих! Се мудрост, се благост, слишите, земнородни, паче же ви Славјаносербли, коль краток, коль силен, коль точновиражителен јест сеј јазик. Обаче во первих да услишит сија первородни син мој, да почувствујет, гдје слава и чест, гдје сок мудрости находитсја. Чедомиље, возљубленоје чадо моје, приди отцу твојему (видећи да се дете не миче, викне:) Чедомиље!

Чедомиљ. Чујем, татице!

Отац. Приди сјемо, возљубленоје чадо моје.

(Чедомиљ се опет игра.)

Отац (продере се). Овамо се вуци!

Чедомиљ. Ево ме, татице. (Дође.)

Отац. Вјеси ли, возљубленоје чадо моје, јелика ти сут потребна к стјазанију славјанскаго јазика? (Дете ћути.)

Отац. Говори!

Digitized by Microsoft ®

Чедомиљ. Шта, татице?

Отац. Зар си био глув, ниси чуо што сам те питао?

Чедомиљ. Ја не знам мађарски.

Отац. Магарац, није то мађарски, него славенски. То је језик, а не као тај ваш говедарски. — О! Господи! не постави им грјеха, не вједјат бо јешче что творјат. — Вскују сеј јешче от тонкија јуности, да не пријемлет сок славјанскаго глаголанија? Вскују да в дрјахлости, јакоже и аз сими дух свој питајет? — Но тебје, сине, препоручају тшчаније, во јеже би неоцјењими дар сеј, славјански сирјеч јазик стјажал. — Разумеш ли?

Чедомиљ. Мамо, шта говори татица?

Мати. А Бог би га знао!

Отац. Ти си га и покварила с тим твојим говедарским језиком; нисам ли ти рекао да се с дететом славенски говори? — Сјемо, чадо моје, аз тја научу славјански. — Овамо ходи!

(Чедомиљ дође ближе).

Отац. О кољ красен јазик! Чти сија. — Читај.

Чедомиљ. Та је реч тешка.

Отац. Премчивост.

Чедомиљ. Пречивост.

Отац. Премчивост.

Чедомиљ. М-пречивост.

Отац. Магарац! Премчивост, мздовоздајаније!

Чедомиљ. Татице, то су речи тешке.

Отац. Таковом магарцу мора бити тешко, иже не вјест почитати полезнаја. — Још једанпут пре-м-чивост, м-здо-воз-да-ја-ни-је.

Digitized by Microsoft ®

Чедомиљ. О Боже, како ћу!

Мати. Та шта си окупио то дете, не могу ја матора да изговорим, а камо ли он.

Отац. Ти си га тако научила; (детету) рци.

Чедомиљ. Рци.

Отац. Свињо! Рци значи говори.

Мати. Убиле те силе! Ако си ти читав, што мучиш то дете? Иди, Чедомиље 'рано, па се играј.

Отац. Кој јест не сохрањај заповједи моја? —

(Чедомиљ мислећи да га тера, пође.)

Отац. Натраг.

Мати. Та мани то дете, шта сниваш!

Отац. Ти паорко, још не знаш шта је језик.

Мати. Видим и твој ми је леп, рекао би човек да ти пањеви кроз уста иду, кад говориш.

Отац. Се умствованије, се мудрост, что мње рачителност, ашче средства не имјеју? — Пни мње из уст исходјат, јегда глагољу, ха! — обаче и пјетл драгоцјеному камени ни јединујуже чест воздајаше. — И пр.

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

Граматика људи

Како год што сваки језик има своју сопствену граматику, т. ј. своја сопствена правила, особености и изјатија: тако исто и људи. Зато често бива да много година с другим живимо, па га још нисмо добро познали.

Ништа није тако тешко „читати" као у *срцу* човека; јер никаква „писмена" нису тако замршена, сокраштенијама и промени изложена као човечија. Писмена *човечија* јесу: *лице, језик, смеј, сузе,* а навластито *очи.* Ко хоће овима да верује, нека само помисли како жене у једном часу могу и плакати и смејати се; како гдекоји уму и слатко говорити, и невино смешити се, па опет бити неваљали. А ко ће судити по цртама *лица* шта је коме на срцу, кад је „поне код женских" ретко видети лице у „правој боји"? Зато су паметни они званичници, који читају с „ударенијама", сирјеч: кад год мисле да кривац има што исказати, а сами немају способности да то речма докуче, они га дотле *ударају* и туку, докле све што желе не призна.

Жене су „самогласне" у кући, јер се само њин глас чује. Али кад мужу прекипи, те и он отвори грло,

Digitized by Microsoft ®

онда је писмо „двојегласно". „Сагласних" писмена у нас нема; јер би чудо било да се Србљи у чему *сагласе*.

Обично људи употребљавају „велика писмена", кад о себи говоре; а кад друге критизирају „крива".

Наши се књижевници препиру, требају ли нам „јерови", или не требају, и опет има у свету највише *јерова*. Мали јерови (ь) могу се где где и употребити; јер мали људи, ако су и лењи, морају колико толико да раде; али ако су јерови велики (ъ), сасвим су *непотребни*, осим у речи „умръо", и то зато, што је таковим беспосличарима најзнатније дело кад *умиру*. — Је ли правилније рећи „*велики* јер", или „*велико* јер", не треба се препирати, зашто има ъ (јерова) у сваком роду.

Предмети граматике јесу: *име, местоименије, глагол*, и т. д. „Име" јест карактер слова, које човеку важност у свету придаје. Ово може бити или „сопствено", сирјеч заслугама набављено, или пак „прилагателно", кад се ономе, који тога достојан није, прилаже. Таково *прилагателно* име или је „отечествено", кад се заслугама предака недостојно гордимо; или је „вопросително", кад се сви чуде како овај и овај до те чести дође; или је најпосле „бројително", кад се зна колико је за *чин* избројао. — Ако је из сопствене кесе платио, или је улагивањем до чега дошао, зове се име „корено"; ако ли је туђе заслуге себи присвојио, или је што под својим именом издао, зове се име „производно". Ако и сам не зна како је до чега дошао, зове се име „случајно". — За онога

Digitized by Microsoft ®

који има много титула, али мало новаца, кажу да има име „усјечено".

Женидба је у нас „име прилагателно", јер невеста супругу свом мора што да *принесе*. Ништа мање после венчања постају жене „суштествителне", а мужеви „прилагателни", прво, зато што жена у кући сачињава главно лице, а друго, што мужеви морају много којешта на захтевање жене да прилажу, без призренија јесу ли сами у стању, или ће од других узајмити, или, што је најгоре, своју ствар заложити. Оваковим туђим прилогом постаје име „сабирателно" и спада у изјатија.

Обично су људи „прости" кад их други за нос вуку; „увеличателни", кад нема никакве опасности; „умалителни", кад не дођу на време кући, или кад жена псује.

Људи су обично „женског рода", девојке „општег", т. ј. „ко пре девојци, онога је девојка", а жене су „мушког", јер муж има увек с њима посла.

Мужеви се находе у „числу јединственом", девојке у числу „множественом", јер су тек онда срећне кад мисле да су многи у њих заљубљени. Число „двојствено" је од старе моде, и зато се само у *старим* књигама, и у *старом* браку налази.

„Љубав" у књигама лишава се числа множественог, нити може бити *више* љубави по граматици; у свету је пак сасвим другојачије, многа женска имена само се „множествено" склањају; т. ј. радују се кад им *многи* праве кур.

„Човек" нема числа „множественог", зашто је

Digitized by Microsoft ®

ретко нађи људи, који заслужују у пуној мери име „човек". — Говори се гдегде „човеци", но ми се томе праведно смејемо.

„Склоњенија" има готово толико, колико је људи. Тако су једни *склоњени* на игру, други на богатство; девојке на удају, жене на удовство, удовице више на момке, него на старце; завидљив на туђе заслуге; сујетан на славу.

„Падежи" су врло опасни, зато их се треба чувати. Најгори је падеж „именителни", јер ништа није горе, него изгубити чест и име. Кад деца окупе оца за косе, јест падеж „родителни". „Дателног" падежа треба се чувати: од луда пријатеља, неваљала садруга рђавог *саветника,* од воде на решету, меда у запушеном стаклету, обећања лудоме радости, и т. д. „Винителни" је падеж двојак: или кад човек јаче повуче и почне земљу мерити, или кад после падежа другога обвињује да му је крив. „Звателни" падеж најбоље је мужевима познат, кад жена по кући псује, које се којекако и поднети може; али ако се сасвим расрди и у „творителни" пређе, најбоље је за мужа *склоњениje,* да се мало уклони. Жене обично љубе „сказателни множествени".

Хаљине су у свету „сравњенија", која прилагателна имена имају, т. ј. по којима се распознаје на ком „степену" уваженија код људи стојимо. Ко се просто носи и за моду не мари, налази се у „степену положителном", јер на њега нико ништа не *полаже.* Коме су хаљине нове и необичне налази се по општем мнењију у „степену *расудителном*", т. ј. о њему се

Digitized by Microsoft ®

суди да хаљине више вреде него он сам. Који, најпосле, лепих прстења, златних сатова и каруце с четири коња има, налази се у „степену превосходном", јер му ову титулу сваки чанколиза даје, ако и јест уверен да је није заслужио. Они који су сасвим одрпани, не долазе међ „сравњенија", као обична сиротиња.

„Бројителна" важну играју у свету ролу. Што више капитала ко избројати може, то је важнији, отменији, и толико га учтивије сваки предусрета. Чудновато појатије дају нам „ништице" или „нуле", јер саме по себи ништа не вреде; али како им се придодаду цифре, т. ј. како човек добије новаца, одмах почиње важити, и то све више, колико им се виша цифра придаје. Ово се види отуда, што такове човечије „нуле", кад им се цифре одузму, опет ништа не *вреде,* почем саме нису у стању ништа *завредети.* „Нуле" имају цене *само после* цифара; а пред цифрама кад стоје, не важе ништа; и то је знак да сви новци нису у стању покрити *неспособности* наше.

Узгред примечавамо, да цифре у неким пределима називљу се *„подупирачи нула"*, јер би многи неспособни чиновници одавна пали, да их други не подржавају.

„Бројителна", као што сви знамо, много дејствују и при утврђењу брака; сирјеч младожења *броји* колико ће му таст *избројати,* а невеста опет колико ће хаљина променити, где ће се проводити, на колико ће се коња возити, и т. д. После венчања почиње жена *бројати* колико се у мисли преварила, муж опет недостатке које код ње примечава. Паметни супрузи

Digitized by Microsoft ®

одмах после овог праве рачун, гледе ко је више дужан, и намирују се лепим начином. Али ако пођу даље, и жена почне *бројати* колико врага и ђавола треба мужа да посете; а овај опет колико му жена има костију на леђима, онда је већ зло.

Кад човек другога подмеће да у његово име што сврши, и он славу отуда приписује себи, јест „мјестоимениje". Ово бива обично код старијих чиновника, код вране с туђим перјем, и т. д. Ако је ко за такав посао платио раденику, не долази у род „мјестоименија", јер који што купи сме казати да је његово. По овоме ће сваки наћи разлику између „мјестоименија личних, притјажателних и показателних". — „Мјестоименија" у браку јесу „односителна", каткад и „показателна".

Много „мјестоименија" има „неопредјељених", на пр. кад се не може никако *опредјелити* како гдекоји човек, иначе хуља и неваљао, код свога старијега поверење ужива, и у његово име жари и пали.

„Глаголи" долазе од „глаголати", т. ј. говорити. Глаголи су или „дјејствителни", кад човек *много говори;* или су „страдателни", кад зато што је говорио, *страдати* почне. Из овога се види зашто се „страдателно" ображава само од „дјејствителног". Па будући да можемо и осим говора дјејствовати, зато бива да због многог „дјејствовања", много и „страдамо", на пр. кад се мешамо у оно што нас се не тиче, или кад банчимо, скитамо се, здравље трошимо и т. д.

Како год што много глагола има, који не показују

Digitized by Microsoft ®

нити „дјејствије", нити „страдање", тако има људи, који нити смрде, нити миришу. Ови глаголи зову се „средњи", као на пр. *живети;* јер онај, који само гледа да *живи,* слабо се кида за рад и „дјејствије".

Људи су обично „правилни" глаголи, јер се сваки од жене по једном обрасцу „спреже". Жене су пак глаголи „неправилни", т. ј. свака захтева *особити* начин *спрезања.* Из овога се види зашто жена без по муке мужа за *нос* вуче, а муж тешко може да похвата жени крајеве. Оне се и по томе с „неправилнима" глаголима слажу, што се обично с мужевима не *слажу,* и што у „другом и трећем" лицу каткад одступају.

Како год што људи принадлеже глаголима „умалителнима", јер је жена господар у кући; тако су жене глаголи „учестателни".

„Наклоњеније" јест способ од другога што добити. Ако на пр. судија из далека наговести ову жељу, јест *наклоњеније* „изјавително"; ако почне претити затвором и батинама, јест „наклоњеније повелително". — Девојке су обично у *наклоњенију* „изјавителном", кад се чешће на улицама дају виђати, на своје дражести друге праве внимателне, очима намигују, и о. п. Ако су кога дотле довеле, те им је обећао узети их, налазе се у „наклоњенију сослагателном". Ово наклоњеније само у овом случају има у нас места; иначе Србљи љубе у опште наклоњеније „неслагателно".

Момак, који је једну испросио, па после чује да друга има више новаца, налази се у наклоњенију „неопредјељеном".

Digitized by Microsoft ®

Жене, као и велика господа, љубе наклоњеније „повелително".

До 16-е године свака се девојка налази у „времену садашњем", јер свака управо казује колико јој је година; после 16-е прелази у време „прошасто" т. ј. ни једна није старија од двадесет. Ово време траје и после, кад су се удале, јер свака радо крије своје године. На „будуће" време само она мисли, која жели удовицом постати.

„Причастије" јест „залога" дејствителног; а „причастодетије" страдателног.

Људи су частице „склањајеме", јер су више *склоњени* на зло, него на добро; премда има и таквих људи који су склоњени на „свашта". Жене су частице „несклањајеме", јер су своје главе, нити се могу склонити да од своје намере одустану. — Начини, којима жене могу постати „склањајеме", јесу: нове хаљине, лепо друштво, балови, шетња, театер, свадбе, и т. д. Но како год што тим постају *склањајеме,* тако су с друге стране сасвим „несклањајеме", кад их желимо од тога одвратити.

Од несклањајемих частица прво место заузимају „предлози", јер сваки жели да се другима *претположи* и зато захтевају предлози сваки други „падеж" само не свој, т. ј. именителни не. Предлози владају понајвише међу чиновницима, званичницима и људма ученима. Код жена ова частица не влада, осим ако се каткад због *првог стола* посвађају, или ако која зажели да је прва у моди.

Предлози, који после суштествителног стоје, не тре-

Digitized by Microsoft ®

ба да се зову „предлози", него „подлози"; јер онај, који је туђа *подлога,* не сме да стоји у првом реду; у нас је такова *подлога,* само „ради" (на пр. „њега ради"), јер обично онај, који највише *ради* најмање ужива признателности.

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

Рачуница људи

Ко је тај на свету који не рачуни? Младо, старо, мушко, женско, богати, сиромаси, учени и неучени, сви есапе, и сви траже „свој рачун". Зато није ни мало чудо што га увек сваки „не налази", и што се људи понајвише *у рачуну преваре*.

Начин којим људи *траже свој рачун*, није увек једнак, него зависи од наклоности и унутрашњег расположења. Кад човек *рачуна* у колико је други глуп, и колико му процента наметнути може: онда је рачун „трговачки". Кад се штогод предузима лакомислено и без расуђења: јест рачун „наизустни". Једни кажу да је то рачун „из главе", но боље би се назвати могао рачун „без главе". Кад завидљивац *броји* колико други заслуга има, и уједно *рачуни* како ће му славу помрачити, јест рачун „разбијенија". Кад калфа са касом господаревом жели у познанство доћи, јест рачун „одношенија". Кад варалицу други превари, јест рачун „соразмерности".

Момак и девојка сасвим противан рачун праве. Момак љуби „сабирање", а девојка „одузимање". Зато и кажу да је свеједно, или девојку удати, ил' једанпут пожар трпити. После венчања муж се за-

Digitized by Microsoft ®

љуби у рачун „одузимања", поставља жену као „умалимак", а смрт као „умалитеља", и рачуна какав ће му бити „остатак". То жене добро знају, зато ударе у рачун „множења", то јест донде *умножавају* му јед и незгоде, докле „разделение" између њих не дође.

Није довољно само знати *рачунати*, него ваља умети и „прорачунити". Који томе није вешт боље је да се у рачун и не упушта.

Србљи обично „слабо" *рачунају*, зато се увек на другога туже, особито кад имају рђаве „факторе".

Рачуница је прва наука на свету. Још Ева у рају почела је рачунати колико ће профитирати од јабуке познанија. По несрећи узела је за учитеља змију и како год што многи учитељи за себе рачун праве, кад другога уче, тако је и Ева ову науку скупо платила. — Ева је у рају поступала као наши млади списатељи; још ни сама није прорачунила шта зна, а већ је почела учити мужа: зато је Адам онако и процветао.

Рачуница је најстарија наука и древни су је Грци сматрали као предуготовителну науку к философији. Зато вели Плато да се „*бројем* диже човек из зверства, и долази до моралног изображенија". Искуство чрез две тисуће година показало је да је Плато имао право; јер нека човек нема шта бројати, биће презрен, простак, глуп, без карактера, незнатан, пред ким ће се врата сваког отменијег друштва затворити. Али нека почне бројати не само талире и дукате, него макар и банкноте, сваки ће га са удивљењем спомињати; најлепше даме примаће себи за чест

Digitized by Microsoft ®

да га у средини својој виде; његова беседа мериће се теразијама на којима он своје дукате мери, и ако је и свака реч ексик, опет се држи да је злато.

Осим тога може купити чести, први стол, парохију, црвен појас, титуле, докторат философије, дипломе од учених друштава, похвална слова, најлепше песме, и све што ласкатељи или најмљеници по новинама уздижу.

Рачуница се оснива на математици, која дејствује о „величини". *Величина* или је „непрестана", или „прекидна", или „привидна". „Непрестана" величина односи се на својства душевна или умна; зато зависници нигда *не престају* праве заслуге блатом каљати. „*Прекидна*" величина ишчезава како се човеку сила из руку узме; кад чиновник изгуби службу, девојка високе ципеле, кад раскошника окупе поверитељи и т. д. „*Привидна*" величина састоји се у којекаквим сујетама, празним титулама, лепим хаљинама, високопарним речма, шарлатанерији и лажи. Овој се простаци диве, а у очима паметних људи није ништа друго, него Доситејева пета басна. Има још један род величине, која се зове урођена; такова је величина незнања, величина заслепе, глупости и о. п.

Главно условије у рачуну јест „проба". Ова реч није туђа, као што неки мисле, него долази од „пробирати". Зато девојке, које много *пробирају,* напоследак увере се да им је рачун рђав био. Многи пак после венчања истом праве *пробу,* и сад тек увиђају колико су се у рачуну преварили. *Проба* дакле може се удобно назвати искуство, и како год што младићи

Digitized by Microsoft ®

понајвише никаква искуства немају, тако сваки, који се за њима поводи, најпосле увиђа да му је рђава проба била.

Људи не само рачунају, него радо хоће и да се рачунају. Ко жели о томе да има појатиіа нека послуша н. пр. кад жена пита мужа где је синоћ био, зашто је доцкан кући дошао, где су му новци и о. п., а муж кад почне њојзи преговарати како на прозору седи, како се радо с младићем једним разговара, како се кити и т. д. Кад се тако точно прорачуне, онда обично долази до исплате, где како жена, тако и муж своју „част" добију. Зато се потом по вароши и говори како су се добро *частили*. Кад се ортаци рачунају, онда обично добија један по неку „част" вересије.

Основи рачуна јесу „бројеви". Но није довољно умети само бројати; него ваља и имати шта ћеш бројати; зато обично они који највише погрешака имају, најрадије туђе погрешке броје.

Прва „јединица" на свету био је Адам. Зато се Бог смилује на њега, даде му Еву, ишчупавши му једно ребро, и његове се невоље одмах удесетоструче. То је почетак „децималног разбијенија". Зашто пак Бог није узео два, или три ребра, него само једно, то се има његовој премудрости приписати; јер би лако могли имати по две, три жене, а сваки би се радо и своје једне опростио, кад му почне по кући викати. — Децимални рачун прешао је потом и у друге бракове; и зато нећемо погрешити, ако кажемо да је сваки десети брак „разбијеније", или ако није разбијеније, а оно је бар „избијеније".

Digitized by Microsoft ®

Јединица се пише из почетка; јер сваки човек гледа да је први. Потом следују бројеви редом, и милион стоји на првом, а јединица на последњем месту.

Људи су у опште „бројеви", а жене су њихове „цифре". Зато се жене и *цифрају* толико.

О ништици или нули говорено је у „Граматики људи". Овде се само још то примечава да је сваки човек „нула", то јест, пре рођења био је ништа, на свет долази го као нула, узима на себе свакојаке цифре, мути се с њима по свету, докле не умре, и опет постане ништица. Зато се праведно чудити морамо, зашто премудри Соломон, у место сујета суштества, није викао: нула и нула, и всјаческаја сут ништица.

Док се човек не ожени, јест број „ненаречени", т.ј. питају се девојке: коме је речено, или коме је суђено. Како се пак ожени, одмах почне жена по кући *нарицати*. Девојке су, као и еспап, бројеви „разнонаречени". Зато се наше девојке и указују радо где има момака за женидбу. Многима се пак овај *разнонаречени* број тако допада, да га потом и у браку не могу да забораве.

Видова рачуна има много; зашто сваки различно рачуни, на пр. механџија како ће већу конту начинити, а пијаница да ништа не плати.

Први је вид „сабирање". Ово или је „просто", кад је човек *прост*, те правом муком тече, или је посредством „одузимања". Зато проба *сабирања* и не може бити другојачије, него чрез *одузимање*. Жене, које су 30 година прешле, мрзе *сабирање*, особито на образу.

2) „Одузимање". Кад мањи „број", т. ј. човек, који

Digitized by Microsoft ®

мање *броји*, од већега што *одузима*, може овоме што и да остане, и рачун је донде редован, докле први у клопку не падне. Али кад сиромашак падне каквом господину шака, онда мора по коју „десетицу" или „стотину" да узајми.

Сваки критик може се назвати „умалитељ", од части што туђе мисли узајмљује, да празнину своје књиге подмири, и од части што никакве користи отуда нема.

Катшто су људи сами своји умалитељи: кад новце немилице троше, здравље не чувају, или име рђавим делима помрачавају.

3) „Множење" је најчудноватији вид рачуна. Сваки се радује, кад му се пилићи или гушчићи множе, а мрзи кад се деца у кући умножавају; радо има, кад му се пријатељице умножавају; а срди се, кад жена много пријатеља има.

4) „Дељење" љубе највише политици и војсковође. Ко жели друге да победи, само нека их раздели, па је достигао намеру. Зато је врло обично, да при дељењу изиђе „разбијеније" у место *целог* броја

Муж је обично „делимак", јер жена може од њега да начини што хоће, особито кад је срдита; али кад и њему прекипи, те почне *делити* псовке или ћушке, онда постаје „делитељ".

Кад се две „величине" подигну и почну се међу собом рачунати, ко је у кући старији, јест рачун „односшенија". Односшеније или је „равно", на пр. муж од 30, а жена од 20 година; или је „неравно", на пр. кад је супруга од 15, а муж од 60 година. Ово *неравно*

Digitized by Microsoft ®

одношеније лако прелази у правило „троіно", и рачун је за мужа врло тежак.

Даље, одношеније је или „растеће" или „падајуће". Прво је пре венчања, а друго после венчања. Кад човек високо лети и у чему поклизне, налази се у одношенију падајућем.

Велики људи не љубе одношенија *неравна;* зато сиромашак, који се лепи њиног друштва, мора често и капе с главе да се лиши, тек да би могао гологлав пред њима стајати.

Осим тога многи се налазе у одношенију „пузећем", т. ј. толико пред већима *пузе* и миле, докле намеру не постигну.

Свако одношеније има свога „изложитеља", т. ј. причину зашто људи „лажу". На пр. човека, који се на четири коња вози, више свет уважава, него онога који се таљигашем служи. Изложитељ уваженија дакле јесу коњи, и рачун је следујући: Уваженије има се к човеку, као човек к коњма.

Изложитељ одношенија добива се кад се „чланови" разделе. На пр. кад човеку жена умре, онда је изложитељ одношенија девојка.

Последњи член означује се крстом (†) и то је знак, да смрт најпосле сва наша одношенија, све наше рачуне и планове у ништа преобраћа.

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

Размишљавање о Новој Години

Живот је санак, и у сну живота снивамо о новој живота години. Ко неће потврдити да су људи чудноватe ћуди? Старци јадикују да је од дана на дан горе и развратније време, и опет са задовољством очекују почетак нове, рђавије године. Девојка, која је сваки дан црним даном називала и, при ноћној тишини подглавак горким сузама квасила, што је нових година двадесет и осам дочекала, а младожењу ни једног, радује се да с јуче свршеном хаљином нову годину поздравити може. Како би јој било, кад би јој се оно, од чега прилежно мисли одвраћа, приметило, да је овај дан њу толико подмладио, колико друштво младих девојчица с којима се радо меша, да товар својих година с њима подели, или кад би откуд чула да је ово година сасвим стара за оно, што у кругу њених надежда прво место заузима! — Одкуд дакле толике радости о новој години, кад се године живота нашег са 365 дана смањиле? Отуд јамачно што сваки своје слабости својељубијем и сујетом по образу глади. Жена, која је јуче седину своје косе или почупала, или вранилом изгладила, радује се данас око огледала савијајући се да је још доста млада и при-

Digitized by Microsoft ®

лична; старци се варају, као да им је нова година стари рачун претрпала и поцепала; девојка, за коју говоре да је натраг тргла, мисли да напред иде и из овог узрока, да се не би уморила и назад пошла, кораке мале и ситне прави; помодари се надају новом крају хаљина, војводе новим победама; честољубац новој слави; грабљивац новом лову; једном речју, сваки се нада нешто полyчити, које у списку његових жеља под насловом *Срећа* означено стоји. — Око овог се и сва наша честитања врзу. Многи су главу разбијали како се обичај честитања увео; ја налазим причину у том што човек радо даје оно што сам нема, и што га ништа не стаје. Ко неће другом желети Матузалимов век, златна брда, победу, славу, и т. д.? Ми желимо, па крај; а он ако и сам то исто жели, нека гледа како ће до тога доћи. Ја бих рад и једну брачну парницу видети, где није најмање пет стотина свакојаких жеља пало. Сватови су честитали и јели и пили, а венчани се после три месеца без икаквих жеља раставили.

Од како је мода уведена са свачим шпекулацију терати, потпало је и честитање под трговину. Један жели од кога што *добити,* и трчи о новој години њему *сто* реди више *желети.* Овај је у чести, слави, ваља да му оно што *нема* желимо, како би оно што *има* на нас могли пренети. А ко ништа нема, никаковиx добара, никакве чести не ужива, тога без честитања остављамо. Ко му је крив? Зашто није и он што набавио, па би му наше жеље лако придодали? Вредно је промислити како би онда ствар стајала, кад би че-

Digitized by Microsoft ®

ститање штогод друго било, него празан обичај, и кад би се сваком оно желело што у срцу желимо. Кад би на пр. каквом богатиру наследник његов честитао: Ја желим да ви што скорије умрете, да могу с вашим добром по вољи располагати. Или кад би жена мужу, или муж жени честитао: Ах, камо срећа да нас је још лане смрт раставила! Или кад би се о новој години непоштеном желело да поштен буде; или варалици да не вара; или лукавом чисто срце; или пијаници да дубоко у чаше не гледа, и т. д. Мени се чини да би се честитања на овај начин умалила, и још је питање да ли би од туда више добили, него изгубили. — Међутим, док се мода на хартији смеху излаже, она ходи по свету мирно и слободно, и мало је тако мудрих људи, који би толико мудрости имали, да и сами уз њу не пристану. Многи се на уведени обичај срде; онима је тешко посећивања примати, овима долазити; но и ови долазе, и они их примају, и цела се парница изравњује слатким и водом, или кафом, или чашом ракије. Сасвим би нам друкчије нова година долазила, кад би обичај старог века опет оживео; кад не би ни један смео честитати дођи, који није какав дар са собом донео; кад би клијент своме патрону, то ће рећи, млађи старијему прасетом под пазухом честитао, а он код куће постио; кад би Калигула сам пред вратима о новој години стајао и донесене дарове сопственим рукама купио, или кад би у име нове године порез налагао; или кад би нова година све однела што је стара заштедила. Онда би нова година само за оне, који примају, била радосна, а за оне који че-

Digitized by Microsoft ®

ститају, жалосна. Сви, који то знају, боје се да се опет ово старо време не поврати, и зато се радују да увек нова, а не стара наступа година.

Digitized by Microsoft ®

Писмо новим српским језиком

(одговор)

Обљубљени пријатељу! Твоје у новој одори љубавно писмо проузрочи велико весеље. Оно би читано у назоштву више пријатеља, и нажалит не могу што ми баш тада мањка брат, те не може бити удјеоник оњега утиска. Најпрво мнијем бити потребито да ти приопћим моје паске гледе језика нашег, који је још-ште незгодан, и потребит врстних радионика да га од старо-славјанскога отцјепе, и новима, чисто србскима материнскима [рјечима] накрме. Не могу ти се дакле доста захвалити што си наканио таковим богатштинама указати се и стару славјанштину као гордијев узао мачем великога Скендера пресјећи, дочим ћеш много наследника имати, као што и мене напућена видиш. Оволико гледе језика, који потребује још-ште много изнашашћа; сад на друге околичине. Пишеш ми како се вјежбаше Готје и Беранек с дјевојкама и како се држе свиропјеви и игранке, које је љепо; но кад ћемо чути да се код вас отворило казалиште, да се дају игрокази, комичке игре и наскочке (балети)? Ја мнијем да без казалишта нема пра-

Digitized by Microsoft ®

вога гојења ни укуса, и зато утискуј ову умјетност тамошој господи, колико јаче можеш. Гледе твоје књиге, за коју си ми врућe препоручивао, мнијем да ћу ти моћи нагојити наду с једно 50 предбројника. Накана ова даје ти озбиља велику част, как се многи истискују (изражавају), но ја сцјеним да би ти већу част стекла, кад би била по теби писана, него што је превртнута у наш језик. Шта ради ваше учено друштво? Чујемо да имате више зачасних, него збиљних чланова, но то је, мнијем, измишљотина. Што тврде неки да се на вашем лицеуму и на другим учионицама, а и на сјеменишту гоје врсни младићи, то ми је мило, дочим је наде да ће си они намакнути језик ноби, а не као што жалибоже до сада би.

Сад што слиједи, знам, да ће ти бити мило чути. Још ономад би моја намишљотина, за избјећи опачине, углавити се тамо код вас у благословљеној земљи, и стопрам сам справио прошњу, коју сам провидио чврстим подупирачима да ју навратим, гдје је требе. Ово чиним пригодом тога што желим бити чеодвисан, и посједовати једну повлашћену посалницу Моја супруга, већим дјелом задовољна, нагну се тому добростиво; озбиља, примицање положишта велики утисак на њу учини, и сва је њена брига како ће немицни иметак растурити, а мицни ћемо са собом понети. Тако дарежљиву и обљубљену жену нисм никад видео, само жалибоже не зна нов српски језик, нити хоће да га учи. Сестра њена, такођер обљубљена дјевојка, имала је случајно неку срећку, и с њом при главном извучку начини велики згодитак. Зато се од-

Digitized by Microsoft ®

лучи с нами поћи, но дуго не мисли остати, него ће се навратити наопако у своје родно мјесто. Док се тамо не смјестимо, бићемо сви твоји гостови.

Заглављујући молим те да ми намакнеш њеке потрепштине, најме: мало добра дувана и једну козу; зато ћу ти ја љубав повратити и намакнути два коња, једног кочијаша и једну слушкињу, будући чујем да у томе налазите велику оскудицу.

Желим, да се удостојиш убројити ме међу твоје истините пријатеље и превјерне слуге, твој и т. д.

(Соопштио Ј. С. П.)

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

О моди

Све наше лепотице, од најмлађе до најстарије, говоре о моди, живе по моди, носе се по моди, а ваљда од 10000 једва једна зна шта значи та реч. Она је француска, управ из Париза, откуд сви журнали долазе, и значи *садашњост*. Па како Французи нису никад својом садашњошћу задовољни, него увек о преврату мисле, то није ни мало чудно, што и мода сваки скоро дан друга и друга бива; управ окреће се као лутке на чегртаљки, којима се деца диве, и мисле, да све нешто ново долази.

Кад би хтели моду управо српски означити, морали би је назвати *редњом*. Истина редња је код нас болест, која зађе људе без изјатија мучити. Али зар је мода што друго? Најшкодљивије ношиво, кривљење тела и очију, ношење наочари и друге многе ужтрбне ствари трпе се радо, чим мода захте.

У данашње време највећа је мода *покривало* на лицу и *кочак*. За чудо! кад многи на Турке вичу и желе да их потамане, наше се жене за њих заузимају. Но прави филозоф нека не осуђује на брзу руку, него нека хладнокрвно испитује, па ће и на прави узрок наићи. Турци могу по закону своме више жена имати.

Digitized by Microsoft ®

Ово још није тако велика препорука; али с тога ни једна девојка не остаје неудата; напротив, код нас многе с грдном на срцу раном умиру, што целог свог живота нису могле стећи себи мужа. Из овога узрока ко ће им замерити што се тако ревносно за Турке заузимају и њихове обичаје у моду преносе! Покривало, или да по моди кажемо, *вал*, какво је то дивно измишљеније! Како лепо издаје кроз њега белило! како бисерно зуби се стакле! па оне црне пеге, које на чело као муве попадају, какву драж дају белом и руменом лицу! Управо као енглески фластер, којим многе своје лице шарају. Истина валови кваре мало очи; али наше лепотице диче се, кад могу кога да заслепе, па зашто и оне не би биле мало слепе? — Напротив, ова мала незгода ишчезава спрам оних многих користи, које нам валови носе. На пр. која је лепо обучена, али је иначе ружна или поматора, или какву незгодну белегу на образу има, чим пребаци вал преко лица, достигла је циљ, и који је иначе не познаје, обожаваће ју као најлепшу лепотицу.

Осим тога, кажу наше вал чува лице од времена. На пр. у зиму је топлије испод њега, а лети сунце не дејствује тако јако. Ово време мора да има неку женску ћуд; јер оно тек онда шкоди лицу кад се наше лепотице наките и пођу куд у шетњу; иначе кад по авлији тумарају, или ноћу куд иду, неће пасја вера да шкоди. Како му драго, доста да вал има своје добре стране; и ако једанпут само буде ком од ползе, не треба га бар донде протеривати док сама мода не захте.

Digitized by Microsoft ®

Притом валови дејствују много и на благонравије; јер шта је лепше видети, него кад се женска покрива? Зато дугачке хаљине, премда су давно уведене, никако не излазе из моде, нити жели која да се овакова ношња промени, осим ако има лепе ноге.

Равновесије закон је природе; зато неће ваљда нико замерити што наше лепотице у толико више разрезују хаљине око прсију, колико ревносније ноге и лице покривају.

Мушкарци, који сами вичу на претеране неке моде женске, трче опет на другој страни моди, и то ни из каквог другог узрока, него да се оно равновесије одржи, које је, као што новине кажу, основ европејског благостања. Па како су мушкарци разног створа од женских, како много заниманија имају, то су им и моде различне: моде учене, благородне, и т. д. Учене моде! То неће нико веровати. Али кад погледаш како гдикоји, читајући јеловнике, хартију к очима примичу, или једући, главу до тањира сагињу; како многи без наочари не могу ни преко улице да пређу; онда им можеш веровати да су очи од тешка читања и писања покварили. Истина, ја сам гледао како се један с наочарима ходећи, спотакнуо и потом скинуо наочаре, да види о шта је ногом ударио; но наочари и нису да млад човек на њих види, него само да покаже како је учен. Притом ваља и то допустити да наочари чувају очи; зато ја нестрпљиво чекам кад ће такови мудричари поћи на штакама, да сачувају ноге.

Да је ко благородног стања и да следователно ни-

Digitized by Microsoft ®

шта не ради не може боље показати, него дугачким ноктима, које је код Кинеза одавно у моди.

Кинези су најблагороднији народ на свету. Тако бар они кажу; а по дугачким хаљинама лако им се може веровати. Ако се и држи да је мода уопште шкодљива, или по крајњој мери излишна, за ову сваки мора признати да је од неизмерне ползе, јер би иначе наши беспослени младићи морали од дугог времена пропасти; ал' овако, гладећи и чистећи нокте, по неколико сати на дан у најлепшем заниманију проводе; а ко сме рећи да није заниманије полезно?

Што се мушких хаљина тиче, чини ми се да су кројачи чивути, а ми деца. Они траже своју корист, а ми се дајемо варати, чим се што зашарени. Зато нам они казују да јапунце не ваља ништа, него треба носити хаљину горњу и једну испод ове; јер по старом начину јапунце може трајати пет, шест година, а по новом двоје се хаљине на једанпут кваре и ретко је наћи човека који ће с таквим једним капутом две зиме провести. Тако исто и чакшире много лепше стоје, кад су доле ушивене узенгије, па и те не од коже, јер колико толико трају, него од исте материје да кад једанпут или двапут у блато дођу, не буду више за ношење, него да мораш друге начинити.

Мода је уопште следство изображенија; изображеније не сме да буде стално, него се мора мењати; на пр. не довека десном, него мало и левом руком јести; комплименте не увек главом, него и с ребара правити; на једно око само стакло мећати, а с другим и

Digitized by Microsoft ®

онако ићи, и т. д. Зато источни народи, који једнако остају при старом обичају, који хаљине по више година носе и једу десном руком, нити мисле на наочаре, осим кад их нужда натера, праведно се сматрају као неизображени и сожаленија достојни људи.

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

Батине

„Не боји се свака шуша Бога, него батине" каже наша стара пословица. Пословице требало би мењати у оној соразмерности, као што се обичаји мењају; јер пословице и нису могле другојачије постати, него из обичаја и живота људи. Сваки дакле може себи ласно представити како су озбиљно владале батине у оно време, кад је та пословица постала. Наш изображени век, као што је многа сујеверија срећна истребио, протерао је и батине, а с њима и пословицу, те место ове произиђе друга, сасвим саобразна нашему васпитанију и нашему вкусу: „батина је за скота". Велим: саображена начину нашега воспитанија: јер ми наше девојчице толико утежемо и уштапљујемо, нашу децу толико разнежавамо и мазимо, да ни батине не могу поднети, а камо ли други какав тежак посао.

Батина је за скота, а не за човека. То је право; јер се скот руководи по природи, а човек по моди и воспитанију. На пр. кад се скот довољно најео и напио, па неће више да окуси, треба га тући, зашто оставља тако лепе залогаје и тако бистру воду, и неће бар за љубов једном или другом част да продужи; а човек, који не зна шта је доста, ни у јелу, ни у пићу, има

Digitized by Microsoft ®

право викати: батина је за скота, а не за човека. — Кад скот леже у своје време и само батинама даје се од тога одвратити, види се да је за батине и створен; али човек мора од тога изузет бити; јер он уме по целу ноћ на балу проводити, скакати и сан кафом растеривати. Кад се скот никако приволети не може да пуши, или бар бурмут у нос да мење, или да пије, ако не ракију и пунч, а оно бар чај, који је у моди, види се да је бесловесан; а кад младу децу с цигаром у усти видимо, кад саме гдекоје госпе и господичне пуше, да тиме веће воспитаније покажу: ко сме изустити да батине треба да владају? — Скот је за батине створен што на љубов иначе не мисли, него кад га природа гони; нити се спарује, него где наклоност осећа; код нас је све друкчије: ми умемо воображенијем љубов да разбудимо, бракови постају не толико по наклоностима него по опстојатељствима и сношенијама, и зато често виђамо где старац од 60 лета узима девојку од 15—16 година. Није ли то довољан доказ нашега преимућства над скотовима? Истина, често се догађа да се после 15—16 недеља бију по глави, што су у такав брак ступили; но то није довољан узрок да се батине поврате; јер се и они бију по глави, који су тело свакојаким иступцима покварили, или у неисцелиму болест пали. Али сам се туђи и тучен бити, велика је разлика. Повратимо на пр. таковима здравље, па ће опет чинити што су и пређе чинили.

Кад тако о батинама расуждавам, долази ми нехотице на памет начин лечења, некадашњи и садашњи. Наши стари имали су обичај — болесни или здра-

Digitized by Microsoft ®

ви — сваке године крв пуштати, гдекоји и по двапут. То су наши стари могли и морали су чинити, јер су им батине крв у велико движеније доводиле; код нас, како су батине ишчезле, ишчезла је и крв. Зато је бледа боја на лицу сада страшно у моди. — Најпре су лекови били јаки, замашни и једри, као лесковац у шуми; сад је наше тело тако изображено, утањено и воздушљиво да само омиопатске лекове поднети можемо. Зато су и хаљине наши стари носили тешке, јаке, од дебеле чоје и кожом постављене; сад је све танко, лепо, фино, од паучине, тилангле, од тоскина, мерина, алла Пепита.

Многи су расуждавали, и нису могли да постигну: Зашто Французи воле републику, него монархију. Ствар је јасна из онога што смо досада говорили; јер сваки владатељ мора да има скиптар, а то је знак штапа или батине. Како је пак изображеније огласило да батина није за човека, а Французи су најизображени народ, то морају и на власт мрзети, која носи такав знак у рукама. А да би ово старешинство батина сасвим испало из спомена људи, начинило је изображеније од тога моду, претворивши батину у штап, и потом у штапић. Зато и носе сада обичније младићи штапове, него ли стари људи; јер нико неће помислити да је штап у рукама младића знак старешинства, него забаве и прекраћивања времена.

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

О лепом имену

Лепо име, једно од најскупљих билета које човек на паровозу живота имати може! Лепо име, најбољи путни лист за бесмртије, за романе, за приповетке и песме! — Ко га не би имати желео? С каквим чувством слуша на пр. девојка у друштву, или (по моди) у салону о каквој жени коју лепог ради њеног имена хвале и преузносе! С нестрпленијем запиткује около себе како јој је име, и грозница је хвата, кад чује да се та особа зове Кумрија, Манда, или Јела. „Шта, и то ми је име лепо? И о њему да се толико говори!" Али поштење, доброта, благонравије — шта имају ове ствари с лепим именом? Еда ли ће благонравије и доброта моћи учинити да Манда није Манда? А најпосле, кад жена жртвује зубе рад' лепоте лица, зашто не би Боже опрости...

Тако се ревност јавља из естетичног срца, и нема неправо. Погледајмо какву лепу девојку с наобручаном хаљином, с валом, с муфом! Све ове дивоте ишчезавају, као искрице у волшебној ватри, кад чујемо да се зове Стана или Анђуша, или Јока; и лепота без лепога имена није ништа друго, него удадбеница без мираза. Зато имају право наше помодарке што не

Digitized by Microsoft ®

љубе више кума у руку. А зашто би га и љубиле? Зар он није могао промислити како важно дело има пред очима, кад бира име своме кумчету? Зашто да девојка или жена целог свог века, т. ј. докле је млада, оплакује судбину што јој кум или није хтео, или није знао лепо име наденути?

Јест, и незнање много чини зулума. Нема сваки естетичног дара, а и вкус је различан. Зато сам ја наумио поставити правила по којима ће се не само кумови, него и родитељи, а особито матере управљати моћи, да с временом детету горке дане не причине. Како је мамици, кад у друштву своју кћер виче: Ида! Лила! Жанет! У сладости не гледа у кћер, коју виче, него с неким тријумфом пријатељицу до себе, као да би хтела рећи: А шта ћеш ти јаднице, с твојом Персидом, или Саром, или Љубом, или Драгињом?

Својства лепог имена јесу: 1) да је по моди, 2) да се може тепати, 3) да се може полепшати.

Што се моде тиче, она се мења, као обично мода. Знамо на пр. да су наше фрајле биле у детињству Јулчике, Нанчике, Милчике; сад како Мађари нису више у моди, престала су и ова имена, и наше родољубице зову се: Јули, Нина, Милчи, Мали, и т. д. Из овога се види да је мода најважније условије, како свуда, тако и овде. На пр. Зорајида, Зајида, Фатима, Зулема, заиста су лепа имена; али још није ни једно наденуто. Сад, како су по турском обичају почеле носити валове и гаће с карнерима, није неверојатно да ће и турска имена доћи у моду. Само ова мода треба да се јави, као обично, из Париза.

Digitized by Microsoft ®

Питање је велико је ли и оно мода, кад у појединим местима једно име преимућство има на пр. у Новом Саду Мица, у Сомбору Анка, у Карловцима Ева, у Вршцу Султа, у Панчеву Пијада, у Београду Мага; особито што ова имена, као што се види, нису сва ни лепа. Али зар је опет свака мода лепа? Треба погледати само на косу, коју наше фрајле сад разапињу као шатру, и испод ње показују своје лепо или ружно чело, своје лепе или ружне очи, па ће се одмах видети да мода није ништа друго, него што једна хоће да има хаљине као ни у кога, па натркачи које шта на себе, а друге брже боље за њом да покажу, како и оне нису горе од ње.

Што је девојка нежнија, то нам се више допада. Зато и гледе многе да речи умилније произносе, на пр. шела сам, у место села сам; доћем у место дођем; хочу, у место хоћу; цовек или ћовек, у место човек. Ако је и име таково да се може тепати, лепо је, и девојка добија у толико више дражести. Како на пр. рекне ко „Миља", таки нам на памет дође жена, и више ништа; али кад чујемо Милица, одмах знамо да је млада и може бити приличне лепоте; чујемо ли пак „Милчи", већ нема сумње да је и лепа и нобл. Из овога узрока многе се матере муче како ће име, које је по себи ружно, улепшати и унежнити. Но свака нема тога дара; зато ћу ја, колико ми вештина допушта, мојим Српкињама у помоћ притећи. Сара дакле може бити Сирен, Перса Сидонија, Кумрија Крумелин, Илинка Илијада, Савка Серена, Манда Мендин, Наста Нерина, Пела Бјанка, Фема Филис, Алка Луиз,

Digitized by Microsoft ®

Пулхерија Пулхрин, Јека Јунона, Пауна Паулина, Станка Стекина, Рокса Розинан, Макра Мигрен, Марта Мерина, Јока Хани, Драгиња Регина, Љуба Либен, Соса Сизен, Анђа Галина, Стамена Семела, Мага Мегара, Босиљка Беси.

Сваки ће се из ове кратке читуље уверити да је само оно лепо и по моди што није српски.

Digitized by Microsoft ®

Сузе

Прва суза, која је на лицу земље просута, произилази од Адама. Кад се сирјеч из сна пробудио, и видео Еву, коју му је Бог дао да га свуда прати, пролио је сузе, и зато су сузе најстарији капитал у човека, јер су пређе постале него интерес, изображеније, театери, параплови, куварке, књигопечатња, машандмоде и т. д. Јесу ли ове сузе биле сузе умиленија или предчувствованије шта га од жене чека, још је нерешен вопрос. То се извесно зна да је одмах с њом имао штете, јер је изгубио једно ребро. Али — ништа не може бити без жртава. Адаму је у рају било дуго време; ништа друго, него тишина, па тишина, једно те једно; зато су оне сузе биле по свој прилици сузе радости, јер је добио друга, који ће га разговарати. Из почетка је све лепо ишло. Прва је реч била увек њена, а последња његова; али кад жена потом начини познанства, кад змија на подобије наших тако названих кућевних пријатеља стане долазити, и Ева, окусивши од дрвета познанија, позна да је она господар у кући, а Адам само муж, одмах му сузе друго теченије узму, јер је и последња реч

Digitized by Microsoft ®

морала сад бити увек њена. Ово су право задржале и све њене наследнице.

Нека нико не мисли да је Адам својевољно јео од јабуке, коју му је Ева дала. Ко је тај муж, који неће учинити, што је жени воља? Балови, скупе хаљине, гозбе и друга увеселенија нису мање шкодљива него Евина јабука, али се не пита у кући шта је полезно, шта ли шкодљиво, него шта жена заповеда. Зато и кажемо сви, кад је о нашим супругама реч: „моја госпоја". Толики је од ње страх да и у њеном одсуству не смемо о њој друкчије да говоримо, него с највећим почитанијем. Жене пак, као обично велика господа за своје млађе, кажу само просто: „мој муж".

С јабуком Евином, коју је Адам морао проглутати, као што обично много које шта гутамо, тек да мира имамо, постану сузе најјевтинија ствар на свету, и плач је тако нешто обично, да се слабо и трудимо друге утешити. Дете, чим се роди, плаче, јер напред зна да ће много боја у школи добијати; ако је дете женско, плаче, јер не зна хоће ли се брзо удати или ће морати дуго чекати. Младић плаче што му отац не умире, да може више трошити; старци плачу што су неспособни за лудорије, које су у младим годинама проводили. Сиромах плаче што није богат, а богати што немају више. Најпосле умирући плачемо сви, што смо лудо живели.

Каже се да човек нема ништа благороднијег од суза, и да се човек од животиња разликује само сузама и смехом. То је истина. Јер иначе свуда налази подобија у животиње. Зато се говори: једе као сви-

Digitized by Microsoft ®

ња, пије као во, лењ је као псето, зао као пас, здрав као јелен, лукав као лисица, љут као змија, јак као биво, хитар као веверица, и т. д. Само за смех и плач нема сравнења у царству животиња. Човек се уме смешити и у смеху другоме срце чупати, то животиња не уме; човек уме плакати, па опет ноктима очи копати; и то животиња не уме. Смех је чедо радости, и зато се радо смеју они који су другоме какво зло учинили; сузе су пород жалости, зато многи плачу, кад виде да је други бољи од њих. И смех и сузе имају извор у срцу; но многима није срце на правоме месту, и зато се смеју кад треба да плачу, и проливају сузе кад је време смејати се. И смех и сузе следства су живога човека; зато флегматици нит' се смеју, нити плачу. Сузе су следство слабости, зато деца и жене за сваку маленкост плачу; а смех је пород лакомислија, зато се свадбе свршују у смеху и весељу.

Сузе, као и слабост, биле су по природи женског рода; али од кад је изображеније преобразило природу, те љубимо жене у руку, уступамо им прва места, допуштамо да их туђ човек прати кући, постала је и суза и слабост мушкога рода. То јест, најпре је плакала она, кад јој се покаже опасност, а сад плаче муж што не може опасност од ње да отклони.

Сузе су неки вид оружија; зато жене, које се од пушке и сабље боје, ово оружије радо употребљавају. Но за чудо како велики имају дар командирати. Ја нећу да наводим оно што је свакоме у кући познато, где муж на њену реч долази под приклад, него ћу

Digitized by Microsoft ®

представити вештину, коју оне, разређујући бешчислене баталионе суза, показују и рат удивленија достојним начином воде. Док је девојка, радо плаче за изгубљеним керчетом, за својом пријатељицом, за мачком, управо за ништа. Ово је први маневар, којим гледа да нађе симпатије за своје цели. Кад се венча, растаје се од своје родбине са сузама. Ово је парада, којој се никаква војничка важност не приписује, али је опет радо гледају деца и људи беспослени. Кад се уда и муж почне у кући да заповеда, она таки пусти неколико баталиона суза, које се за слободу и једнакост боре и побеђују; јер ко ће жару слободе и једнакости противостати? Али они, који заставу за једнакост развијају, обично гледе потом да друге подјарме; зато и жена нове баталионе суза деташира, и притом толико топова речи и вике проспе, докле се најпосле и сам Севастопољ не преда, и муж некуд у крај ретерира.

Но Севастопољ није ласно освојити; често најжешће јуришање ништа не помаже. Онда жена, која је у овом случају обично на мужевљу косу нападала, али всује изгуби неколико баталиона суза, што јој борба није срећно испала за руком, заповеди уступати, тражи сојузнике притворност и умиљатост, и новим маневром циљ најпосле постигне; где опет сузе највећу ролу играју.

Ако су сузе за нападање способне, то су много више створене за обрану. Ретко је који муж жену за што карао да јој нису сузе невиност у безбедно стање поставиле.

Digitized by Microsoft ®

Кад жена за мртвим мужем плаче, развија барјак доброте, и за чудо колико људи уме овим сузама победити, особито ако је млада и лепа.

Но свако није за оружије, и сузе, ван рата и трговине, имају неки дивни, анђелу подобни, усхитителни значај. Сузе туге и невоље, сузе увређеног, опечаљеног срца; сузе обмануте, преварене, или продате невиности; сузе сирочади на гробу родитеља, сузе чувства и умиленија на позоришту милости и благодејанија, доброте и човечности; најпосле сузе брачне верности и пожртвовања, сузе сожаленија, љубови, соболезнованија, јесу као роса на цвећу, коју сунчани јутрењи зраци до скупоцених дијаманата подижу. Блажен, коме овај источник није замућен злобом, завишћу, притворством и осветом; још блаженији, који са сузама туђе беде и невоље уме помешати сузе соучастија, утехе и помоћи!

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

Дечији балови

Без основа се хвали садашњи свет, а особито нека част Европе да је само у њих изображеније, а прђашњи векови и остали народи да су чеда варварства и глупости. Да је то тако, не би од варвара учили многе ствари за које нисмо знали, а без којих би наша цивилизација јако рамала.

Американске народе сматрали су просвећени Шпањолци као дивљаке, па су опет од њих научили пушити; Кинезима имамо благодарити на теју, који смо најпре само болесни и по заповести лекара пити морали; а балови, ка што знамо, произилазе од старих Грка, а може бити од старијих још народа. Но и то се мора истини за љубов признати да варвари проводе своје забаве варварски, просто; а изображени свет, како што прими, одмах гледа да распростран, углади и свакојако облагороди. Ако Американци пуше једним начином, ми имамо од сто врста лула и чибука, па и цигара и цигарета, а најпосле и бурмута. Ако су стари држали балове по пољу, по шумама: ми имамо прекрасне сале, лепо осветљене и украшене редуте, који се каткад црни зову, па осим тога нисмо могли бити донде спокојни, докле се нису и за малу децу устројили балови.

Digitized by Microsoft ®

Обично питају наши старци и старице: на што ти балови за децу? Простаци! Зар се изображеније може добити напрасно, као печурка за једну ноћ? Паче учи пливати, док је још мало; маче које није уловило миша, док је било младо, неће ни после умети ловити. Па и дете, ако се у нежном возрасту не навикне блистати, рђаво ће доцније правити ероберунге. Свака мати зна како је њојзи, кад је у 16 години ступила на бал, тешко било подражавати другима, које су боље биле воспитане, т. ј. без смисла говорити, сваком слободно у очи гледати, и увек неко првенство себи набављати. Што су њени родитељи из простоте пропустили, то она гледа да накнади; и ево разумна основа за дечије балове.

Ах, погледајмо ону малу, нежну, невину дечицу! Сама безазленост цвета им на обрашчићима; нити је могла природа што лепше украсити. Само им мајке мисле да још није доста, ките их и украшују најшаренијим хаљинама, цветовима и гаћицама, и нежна девојчица као мујмунче долази на бал. Још ју је код куће учила старија сестра како треба гледати, како стајати и уста држати; но на балу и друге узимају на себе дужност да што додају или поправе. Сад се свака почне продуцирати, клецајући, јер онда гаћице лепо стоје; а околостојеће старије не могу да се нагледају и једнако вичу „Либе фрац!" А зашто фрац? Зашто кад би рекла „слатка нагрда", могао би се ко згадити; а како каже по моди тако је лепо да га може пољубити.

Но и мушка деца не уступају девојчицама, само

Digitized by Microsoft ®

што су, као обично, старија. Ту је углађена коса, ту беле рукавице, ту квекери, фракови и лакиране ципеле. „Шпицбуб један како је кек! Тај ће умети себи срећу наћи".

Сад почиње музика. Многи питају зашто по сваком валцеру мора да буде најпре музика жалосна, па онда долази права музика. То је сасвим по природи; јер сви знамо колико је момака и девојака од балова разболело се и пропало; зато их музика најпре ожали да јој после нема нико пребацивати. А да л' деци такове игре шкоде? Не, на децу неће јектика, него следства од тога и од стезања задржава за 14-у или 15-у годину, пак се онда мамица чуди откуд да јој дете баца крв.

Дете обично више може играти, јербо је лакше, и што је дете мање, а више игра, то је већа матери дика.

Уз њих право је да и старије дођу на дечији бал, и дају себи од младића правити кур. „Пред невином дечицом?" Зашто не; кад деца у нежноме возрасту уче играти, право је да и љубовне ствари науче. Тим ће им доцније лакше бити; јер је стидно за девојку да не зна оно што јој је најнужније.

Ко би могао помислити да и стид има своје разлике? Најпре је било срамота, кад девојка много говори; сад је стидно, кад не уме све да надговори. Најпре је било срамота, кад девојка није уранила на воду; сад је стидно, кад би девојка не воде, него макар што сокаком носила. Најпре је највећа срамота била за девојку, која није знала прести, ткати, хлебац

Digitized by Microsoft ®

месити, и т. д.; сад је срамота да те послове ради, а у фортепиану није виртуоз.

Ако нисмо ништа од нашег воспитанија добили, а оно бар то једно: што су слушкиње постале ретке и скупе.

Digitized by Microsoft ®

Рукавице

Једно од највећих доказатељства да је човек углађен, да разуме правила вишег сообраштаја и да законе учтивости не гази, јесу рукавице. Није нужно пазити шта му је у глави, да ли говори паметно или лудо, учтиво или простачки, већ му само погледај на хаљине, а особито на руке, па ћеш одмах приметити, у колико је изображен, или неизображен.

Родословије рукавица увијено је тамом древности; јер су људи у неизображеном јоште веку тражили заштитити руке од мраза и слоте; стари јунаци употребљавали су рукавице јаке, да им не би мач наудио; но француски углађени вкус знао је и ово улепшати, начинити рукавице од најтање кожице, од свиле и друге скупоцене материје, како би се и лети носити могле и другом украсу потпуно одговарале.

Србљи, који нерадо остају у просвети последњи, имају право кад и овој моди обраћају вниманије. Ја мислим да само рукавицама имамо благодарити, што нас је пре неколико година један не варварима, него само полуварварима назвао; а да навучемо још плундре и камашне, били би одмах европејски цивилизират народ; зато, млади Србљи, који свашта радо од

Digitized by Microsoft ®

туђинаца примате, гледајте, да вам ни једна мода не утече. Изображеније је у наше доба и лако и јевтино, и сваки трговац, сваки хаљинар или чизмар, свака машандмода распростире цивилизацију.

Сад се обично много пише, и толико више, колико се мање мисли. Да је ово истина, увериће нас новине, не само садашње него и прећашње. По 800 табака преко године које правих листова, које додатака; а ни 80 паметних речи. Но зато је књигопечатња опет прва дадиља просвете; а што често најмаловажније лакрдије бивају предметом књижевне расправе, то има основа у оној пословици: Од мале искре велики пожар. Од незнатне књиге велика науке. Како би занимателна била на пр. књига у којој би се доказало, зашто је кожа мачија, или макар која друга, кад се од ње рукавица начини, лепша и благороднија, него природна кожа руке човечије. Такова књига могла би бити не само важна, него и врло пространа; јер би нам објаснила многе ствари, које су непоњатне за прости разум; на пр. зашто онај, који посете чини, мора навући рукавице, а газда код куће не мора; зашто се без рукавица ручава и вечерава, и од овога правила само оне даме одступају, које су сасвим по моди; зашто се заклетве полажу без рукавица, а не с рукавицама, и т. д.

Ја, кад бих имао коју реч проговорити, наредио бих да се бар они с рукавицама заклињу, који мисле не испунити заклетву, или који се криво куну. Па и ту не бих само просто рукавице одредио, него бих назначио какве за који случај да се имају употребити;

Digitized by Microsoft ®

лисичије, или псеће, или курјачке, какве је ко ћуди или склоности.

Пита се да ли ће кад у моду доћи какве рукавице за лице, као што сад за руке имамо? Ја мислим да би требало, не толико зиме ради, јер шта ће зима усред лета, него што би много ползе принеле. Сваки ће шаљивац овде помислити: „да се заклони лице, које је ружно". Али с цивилизацијом шалити се, која је основ угодности и задовољства, сахрани Господи! Него је друго, што такве личне рукавице (или како ћемо их назвати) препоручује. На пр. оне би се могле начинити како човек захте: округле, дугуљасте, сасвим беле или белорумене, или сасвим црвене; с малим или великим носом; једним словом, како се коме допада. И како год што рукавице предупређују, те не морамо руке белити, тако би могло престати белило и руменило на лицу, кад би се образи белом, или руменом фином мачјом, или другом којом кожом навукли.

Најпосле ползa таковиx личних рукавица била би и та, што би нам лице заклониле да се не види кад се застидимо, будући је просвета код многих до тога већ степена попела се, да нам је човек у толико изображенији, колико више безобразлука има.

Међутим мода иде својим путем, не обзирући се шта Петар, шта Павле говори и пише. Па и сами мудраци, који рукавице и друге у ношњи беспослице исмејавају, каскају полако, полако за њом, да сами не би исмејани били.

Цивилизација и раскош могу се сматрати као жена

Digitized by Microsoft ®

и муж. Никад није с њиме задовољна, али га опет под руку води, кад пођу куд.

Ако је право да људи на кућу, на виноград, на земљу данак плаћају, још је праведније да и мода данку потпадне и толико већем, колико је излишнија или раскошнија. Шта би држава отуда добила, нека прорачуне они који се с државословним наукама баве. На пр. сваки човек потребује на годину бар 10 фор. за рукавице, па зашто не би још по једну у име данка плаћао? Нека се каже да се за вал плаћа на годину по 2 фор.; која би се жена нашла која би рекла: скупо је? За сваку моду од шешира, како женских тако и мушких, нека се порез само од 30 кр. уведе, па би грдна сума произишла. А где су каруце, скупоцени амови, амазонске хаљине, или они мали пси, који се боље хране, него многи људи? Где су оне различите материје од хаљина, које се показују и пролазе као репате звезде? Зашто жена, или девојка, која по 100 ф. за танку какву хаљину даје, да је једанпут или двапут обуче и потом баци, не би још по 5 ф. дала у име данка?

Но оштроумна се глава захтева која ће такав прирез ударати, јер су одношенија врло различна. На пр. кад девојка каже да зато шешир носи што би јој иначе глава од сунца пукла, треба да плати нешто мало пореза, из узрока што јој је мати и баба ишла гологлава девојком, па јој није сунце шкодило. Но кад девојка у наше доба само стражњу част главе шеширом покрива, а предња је гола, треба да плати двоструко; прво, због моде, а друго, што вара свет.

Digitized by Microsoft ®

— Кад се мода од капа мења, треба свака жена по нешто да плати; али кад девојка са капом избуљи главу кроз прозор, треба да плати троструко: прво, зашто силом хоће да је жена, кад није; а друго, што ће после, кад се уда, радије ићи гологлава. Кад многи људи употребљавају наочаре без нужде, треба такође двоструки порез да плаћају; прво, што новце троше за беспослице, а друго, што очи тиме кваре. Кад се жени или девојки хаљина вуче остраг, треба да плати само интерес на оно колико се хаљина мрља и цепа, иначе је лепо, кад се женска покрива. Али кад је хаљина остраг предугачка, а око прсију јако изрезана, треба да плате двогубо; зашто покривају оно што се може видети, а показују оно што треба да сакрију.

Што је најважније: ако се други данак чини овом или оном тегобан, овакови порез, који би се на моду ударао, најлакше би се могао покупити.

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

Брачно море

Како је море непоуздано, бурљиво и опасно, знају сви, који су се по њему возили; и опет је мало људи, који се не би навезли, ако само прилике имају. Тек доцније, кад познају незгоде морепловења, кају се што су се избезумили, и радо би се вратили на суву мирну земљу; али таласи не маре за то ништа, и море гута своје жртве без милости. Што је најчудније: кад човек буре срећно победи, кад се у миру види, опет га почне нешто копкати да пут по мору предузме, и да се наново бедама изложи. Тако је лакомислена природа човечија!

Брачно море има сва својства, која обично море има. Оно је врло пространо, и сав је свет њиме испрекрштан. Оно је слано и горко, и ако се ова горчина крај обале и не чини тако јака, опет све већма расте, што човек даље путује, а око равнитеља живота највећа је. Истина, у недрима својима има и бистрих и слатких источника, али им горчина преузима сву сласт, и од свега нам не остаје ништа до једно воображеније, да у брачноме мору и слатких источника има.

Многи, чујући од других за непогоде морске, тврду

Digitized by Microsoft ®

имају намеру не упуштати се на широки океан· па да би се и сами уверили, је ли то баш тако страшно, као што се говори, почну из љубопитства крај обале проматрати. Но сад им се појаве морске девојке, умиљато и нежно навале младића опчинити, и он се тако заљуби у њихову дражест, да заборави на завет, и упусти се на море. Друге опет жеља обогатити се гони на брачно море, јер се обично може галијама више стећи, него сувом трговином; неки опет од другога времена предузимају ово путовање; те је тако брачно море пуно пловаца. Али се мора што истини за љубав казати, да се ни један није за времена олује навезао; а море, кад је време тихо, тако је љупко и примамљиво, тако су му глатки и лепи обрашчићи, да му и најпредосторожнији дух радо верује. Међутим други сви знају у какво је море упао, и радују му се, као што се обично радују људи, кад добију друга у невољи. Зато код нас: држати „свадбу" и држати „весеље" једно исто значи.

Како год што су за мушке примамљиве морске девојке, тако су за женске делфини опасни. А како не би били, кад љубе музику; при том су врло учтиви и показују као да су склоњени од опасности нас сачувати. Девојка која то види, мисли у себи: овај је за мене. Музику љуби, дакле ћемо ићи на бал; услужан је, дакле ће све оно чинити што зажелим. Зато му се баци у руке, но кад је у брачно море одведе, онда тек види колико је погодила.

Сви јестествоиспитатељи признају да би се море убајатило, кад не би имало движенија. Опште је дви-

Digitized by Microsoft ®

жениje на брачноме мору *прилив* и *одлив* љубовни. Оно није свуда једнако; на некима местима траје љубовни прилив по 6 и више месеци, обично пак по 6 недеља, код неких само три дана, а после настаје одлив или љубовни одступ. Ово је движениje редовно, и обично без икаквог следства; али је сасвим друго, кад се ветрови дигну и море се усколеба. Откуда се ветрови рађају, управо се не зна; опште је мнениje за сада да они произилазе од хладноће мужа и жаркости жене, т. ј. кад ова жаркост и хладноћа стара се да дође у равновесије. На пр. муж је хладан спрођу бала, а жена једва чека месојеђе. Из ове хладноће мужа и топлоте женине произиђу ветрови, много које што по кући полупају, и не престају докле равновесије не дође: „да се иде на бал".

У некима пределима брачнога мора постоје ветрови периодични; т. ј. по године дува муж, а по пô жена.

Но како год што су умерени ветрови нужни, да се воздух прочисти и да кућевна лађа пловити може, тако су врло опасни за лађу, кад су јаки и силни. Они мали таласи страсти, који брачно море пријатним чине, набуре се на лицу или мужа или жене, и онда је у кући олуја. Лађа спушта своја ветрила, којима је у пристаниште задовољства пловила; на њој је само страх и псовка, и сваки се час очекује кад ће или о какав камен ударити и распасти се, или где год насести.

Но најсилнији ветар, ако само с једне стране дува, кадар је хладнокрван думенџија победити и лађу од

Digitized by Microsoft ®

пропасти сачувати; али ако се и противан ветар дигне, ако се ова два ветра сударе, онда је крајња опасност. Често се небо сасвим наоблачи, дан задовољства претвори се у ноћ зловоље, муње из очију севају, грмљавина се чак у суседству чује и врло ретко пролази, да тресак с које стране не удари и чуда почини.

Роди ли се пак на брачноме мору драконт љубоморства, т. ј. морски вир, онда је лађа коначно пропала.

На брачноме мору налазе се још̀те стене, покривене водом, о које лађа може ударити и грдну штету претрпети, а и сасвим распасти се. Ове су стене толико опасније, што су покривеније. Познато је из старе историје колико су несреће Скила неверства, и Карибд кућног пријатељства починиле. Но откад су се људи почели просвештавати, постала је и Скила и Карибд много безопаснија. Тако на свету све напред иде! У прва времена било је путовање по брачноме мору само на чамцима; улазили су у њих предосторожно и чували се да се од брега не удале. Мало им је требало, зато су и мирно живели. — Лакомост и трговина научила је људе тражити све више и више. Сад се већ не пази толико на качество лађе, него да ли за цељи путника подноси. Многи се и задужују, докле до такове лађе не дођу; но надежда им Бог зна шта обећава наћи на брачноме мору. Тако се на неизвестан пут упусте и изложе се оним незгодама, које смо горе навели. Па осим тога догађа се често да путницима недостане хране и онда је тек права

Digitized by Microsoft ®

опасност. Многи напуштају своју лађу и беже у острово очајанија, где их чека туга, брига, отров, беснило, убиство, самоубиство, и т. д. Зато се ваља овога острова клонити.

Да би се и места опасна избегла и лађа да може на своје определеније стићи, нужно је вешто управленије. У стара проста времена муж је као наши рибари, на чамчићу брака и веслао и корманио, а жена му је помагала; но доцније, кад се почну лађе велике правити, морао је муж само управљати, или је најмио кога, који ће корманити, а жена је једнако остала код весла. Од кад је пак обичај настао да се жене љубе у руку, неке супруге предложе својим мужевма да им је тешко, друге да је непристојно, опет неке да је и за самог мужа унизно да жена весла и ради. Зато узму оне корман у руке, а да им не би сунце кожу искварило, пребаце преко лица вал (покривало). С тога се није ни мало чудити, што многе лађе не виде куд иду.

Често се на брачноме мору указују морски разбојници, који нам отимају чест и спокојство домашње, или нас у ропство под папучу терају.

Но благословена просвета! За све ове незгоде изнашли су се параплови, који могу опасностима пркосити. Јер ако путници на друге лађе и сада још не без страха седају, у параплов иде сваки весео и без бриге. Ону некада страшну Скилу претрчи, као да је нема на свету. За пустахије такођер не мари ништа, и од целе лађе не види се друго ништа до један дим,

Digitized by Microsoft ®

Тако лети муж на једну, а жена на другу страну, траже и налазе забаве, праве познанства са странима особама, и свезе пријатељства утврђују. Истина, путујући брзо и нагло, немају кад уживати пределе кроз које пролазе; но брачно море и није више ради увеселенија, него да се час пре у Калифорнију стигне, коју с једне стране девојка својим миразом, а с друге супруг својим чином, или спахилуком, или одличијем обећава. Зато се сада најмање наклоност пита, већ изгледи како ће се доћи у земљу обетовану, где је благо и богатство, и где има балова, соареа, хаљина, лепих каруца и других увеселенија.

Но сви знамо колико се њих повратило из Калифорније, са печалним срцем и у већој сиротињи, него л' што су били, кад су на пут пошли. Срећан је још, који се може натраг вратити; јер понајвише средства к томе недостају, и судбином привезани путници туже и уздишу, док их смрт од беде не ослободи. Зато је најбоље, кад сваки чува своју кућу, а и кућу тако устројава да не мора имати ортака.

Стари су хтели испитати дубину брачнога мора ужетом љубови, но нису могли до дна доћи; зато су држали да је брачно море неизмеримо. Но изображеније у доцније време доказало је опитом да се не само лако може измерити, већ је и на много места врло плитко, тако да лађа насести може. Између 16-ог и 26-ог степена земљописне ширине брачно је море и по садашњем счисленију не само приличне дубљине, него је и врло топло; од 30 до 40-ог сте-

Digitized by Microsoft ®

пена већ је клима умеренија; од 43 па до 55-ога брачно море постаје хладно, а око 60 степена зове се море ледено, јер вечита зима влада. Туда се већ и не плови, и сваки гледа где ће своју лађу у вечно пристаниште склонити.

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

Честитања

Право имају наши језикоиспитатељи што се препиру да ли *честитање* долази од *чест,* или од *част;* јер при најточнијем истраживању опет ће се тешко постићи, бивају ли честитања *чести* или *части* ради. На први поглед рекао би човек да је част право побуђење честитања; али ево невоље, што се још не зна шта је чест, што ли је част, јер што је једнима *поштење,* то је другима *део.* Зато је ваљда и ушло у говор: „Поштене делове вади", које је по свој прилици од туда произишло што многи поштење од великих делова не разликују, и што не пазе на начин како ће стећи, само нека им што више у део падне. Чест и част. Ко је пре 20 година мислио да ће од ових ствари „Утуци" произићи, и да ће у „Рату за српски језик" најжешће мастилопролитије око тога бити!" Па је ли тај рат окончан? Јесу ли границе точно опредељене? Боже сачувај! Обадве ове непријатељске војске стоје у свом положењу и свака се хвали да је битку код Алме задобила!

Али није се једанпут догодило да су ратови вођени из ината, или из неспоразумленија; зато је вред-

Digitized by Microsoft ®

но отворити књижевне конференције и покушати да ли се у овој опасној распри мир повратити може.

Шта је дакле *част?* Једна ратујућа страна потврђује да је то гозба и део, а друга опет вели „да *част* није ништа друго него поштење и управ одличије, а што је противницима *част*, или гозба, то није част него чест; зато ће и добити чесницу, који победу одржи". Сваки, који није у овај крвави рат уплетен, може лако приметити да је то голо неспоразумлење, у самој пак ствари и једна и друга страна има право. Хајде нека буде и част и чест одличије, сваки зна да онај, који части, свако уважење ужива, на против оног, који није кадар частити, нико ни у шта не зарезује. Нека напротив буде и част и чест део или комад, опет је осведочена истина да онај, који има најлепше делове њива, винограда и кућа, највеће и одличије ужива, који је пак сиромах тај нити има част ни чест. Дакле част и чест једно исто значи. Да је то истина, потврђују многи изрази, које сваки у устима има, на пр. поштено се напљачкао, поштено су га избили, поштено су му вратили, поштено се одужио, опио, уредио и т. д.

Сад нам је лако и честитању точније определење дати. Под обликом чести тражимо част, нити је право да онај, који је честитати дошао, нечашћен се врати. Само је овде невоља што смисао част има своја поделенија; јер ако се и каже: „частио га је ракијом, колачима, вином" не мање говори се „частио га је као гарова", „поштено су се частили", т. ј. псо-

Digitized by Microsoft ®

вали и т. д. Зато често и бива да се многи кају што су ишли честитати.

Шта значи управо честитати? Честитати значи: 1) радовати се што је други нешто добио. Па како и најгора реч честим употребленијем постаје мекана и ретко коме опорни јој смисао на памет долази: тако често мислимо да смо честитајући неку учтивост показали, где би да се ствар као што ваља узме, досадни бити морали. На пр. Једном се опет родило дете, који и са осталом децом има доста, а ми трчимо и честитамо му ту беду; па још мора сиромах да нас части. Други се пре осам дана оженио, и види шта је добио, али ми му честитамо и тутори носе свећу што је тако срећан.

Гдекоја девојка волела би Бог зна шта чути, него да се говори о њеним годинама, али ми газимо свако чувство и на њен имен дан честитамо јој, што је опет једну годину срећно навршила, и другу узима. Нису ли ово суште неучтивости? И за ово да нас људи часте!

Честитати значи: 2) наше жеље коме изјавити. Ништа није јевтиније од жеља. Ми можемо коме тисућу и милион жеља поклонити без нашега уштрба, али нека сутра заиште од нас, нећемо му дати ни једне паре. Но и овде наше својељубије трговину тера. На пр. ми желимо од кога што добити, и трчимо сваком приликом њему сто пута више желети. Овај је у слави и чести, ваља да му оно што нема желимо, како би од онога што има, на нас пренети могли. Зато се и честита само оном, који је већи или бога-

Digitized by Microsoft ®

тији од нас; а који нема ништа, никаквих добара, никаковог достојанства или отличија, који нам не може ни у чему помоћи, тога остављамо без честитања и без жеља. Ко му је крив, зашто није и он што набавио, па би му и ми наше жеље лако придодали.

Вредно је опоменути како би онда ствар стајала, кад не би честитање било из голог обичаја, и кад би сваком оно желели што у срцу осећамо. На пр. кад би каквом богатиру наследник његов честитао: желим да што скорије умрете, да могу с вашим имањем по вољи располагати; или кад би жена мужу, или муж жени честитао: „ах! камо среће, да нас је још лане смрт раставила"; или кад би се непоштеном желело, да поштен у напредак буде; или варалици, да не вара, или лукавом чисто срце, или блуднику непорочан живот и т. д.

На овај би се начин честитања јамачно умалила; и још је питање да ли би отуда више добили, него изгубили.

Но људи су безазлена створења. Како год што сами честитајући не носимо са собом велику искреност, тако остављамо и другима да се овом вештином служе. Колико пута слуша човек од својега непријатеља слатке и чувствителне жеље, о коме је уверен да му је јуче још јаму копао; но чини се невешт томе, и прима од њега честитање, као од сваког другог пријатеља; јер зна да колико му жеље искрене помажу, толико и ове од злотвора.

Стари су били паметнији. Нико није смео доћи с празном руком, него је млађи старијему долазио с ка-

Digitized by Microsoft ®

квим даром да честита, а у срцу могао је мислити, и устима могао је говорити шта је хтео. Па сам Калигула стајао је о новој години пред палатом и примао честитања, т. ј. поклоне од својих поданика, од једнога прасе, од другога гуску, ћурку, кокошку, и од ових различних гласова потеже се обичај музике, која је и сад још о свакој светковини у моди.

Калигула је могао лако имати почитатеља, који су се отимали да му честитају, али кад би се наново установило да честитање иначе не сме бити него посредством каквог поклона, јамачно би се овај обичај брзо искоренио, и ја не знам да л' би ко жалио тако јако, већ ако не доктори.

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

Афоризми

1. Млад списатељ подобан је оном што календаре прави. Обојица се труде истину казати, и око ње се вију. Ако што погоде, више од среће него од ума зависи.

2. Сиромаштво је добродетељ с којом се нико дичити не жели.

3. Поетическо сложеније уподобљава се венцу који може лепа цвећа имати, али ако *сав* није складно уређен и лепо исплетен, неће се допасти.

4. Речи су хаљина с којом се поетическо сочинениje увија. Ако тело није само по себи лепо и добро устројено при свем хаљина украшенију слабо ће које сердце примамити.

5. Тело је без пристојних хаљина дрво без лишћа, поетическо је сложеније ништа без уредног слога. Суво је ружно, утрпано је гнусно. Средом ко иде, најбоље иде.

6. Литература је поље где свакојаке птице пе-

Digitized by Microsoft ®

вају. Ту има славуја, али има и врана и цврчака, који цврче не сумњајући да нису у реду са славујем. Колико литератора има, који се с Федровом жабом упињу певати? Глас им је промукао, а они рачу, гледе да се што боље покажу. Један моли Музу да му жилу утањи, други је псује, трећи призива фантазију (воображеније) и кад ње нема, он у Баха помоћи тражи. Један удешава лиру, и жица му пуца, он од једа шкрипи. Давор Т... голема невољо, шта чиниш од људи? Гониш их да се привађају посла који им не иде од руке. Плачући кукавац Одаџија пева, и проклиње занат и онога који га је изнео, и који је први о Музама спомен'о.

7. Књига је цвет што к венцу народног изображенија принадлежи. Од коприва нема венца.

Digitized by Microsoft ®

Апологија о „Злој жени“

У првој части *Српског Летописа* за годину 1839 налази се једна рецензија на моју *Злу жену* (шаљиво позориште) од г. адвоката Богдановића.[1] Она толико ласкавих израженија спрећу мене и моје књиге носи, да ја ни најмање узрока немам на исту рецензију тужити се, но паче г. рецензенту на таковом вниманију благодарити. Но будући да ова рецензија нека примјечанија у себи содержава, која с мојим мненијама никако неће да се сложе, зато сам наумио, највише тога ради, да би српски читајући публикум прилику имао о једном предмету више мненија достати, а сотим вкус и круг мишленија распространити — на ова примјечанија моје мисли сообштити.

Г. рецензент замера 1-о што се моја зла жена за неколико часова поправила, и из основа постала добра.

2. Што моја зла жена у једној, те у једној одежди

[1] Критика, на коју Поповић одговара, објављена је под насловом: На „Злу жену“ г. Јоанна С. Поповића, у Срп. Летопису 1839 књ. 46 стр. 108—111. Ур.

Digitized by Microsoft ®

показује се, примјечавајући да зла жена мора бити: глупа, високоумна, сујеверна, лакома, лења и пр.

3. Што моја зла жена само је у кући зла, а никакве свађе с комшијама не налази се.

Напоследак 4. Да је пакост моје зле жене ненаказана остала, јер оно, што је код Срете добила, примила је само *a conto* љуборевнивости, или брижљивости о домостроителству.

На први пункт, да се моја Султана за неколико часова поправила, ја овако судим. По законма психологије човек, што је више раздражителан *(irritabilis)*, то је већма како на гњев, тако и на плач склоњен. Узмимо само сангвинически темперамент за пример. Шта неће овај учинити? Овакови ће човек очи другом ископати, али ће се таквом истом наглостју мало час разжалити, и горке проливати сузе; а зашто? Његове субтилне жилице њега за свашта примателним чине. На против пак, флегматик нити може на зло нит' на добро бити брз, јер његова лењива чувства њега ни мало не раздражавају.

Што се моје зле жене тиче, она је била горњег састава, које је следство разнеженог воспитанија. Она је као дете била размажена. Штогод је хтела, то јој се морало чинити; набусита и дурљива, као вообште деца, задржала је овај карактер до совршеног возраста, јер је није нико од тога одучио, а ми знамо да је навика тешка одука. Сад се удала, наравно је морала онаква остати, као што је и пређе била. Трифић, човек граф, нежно воспитан, трудио се тихо исправити је. То ће рећи: Зејтин у ватру! Та баш тихост

Digitized by Microsoft ®

слугу, слушкиња, наставника, и снисходителство њених родитеља таквом је њу учинило. — Сад падне Срети у руке, наравно с оном ћуди, као што је и пређе била. Али Срета није воспитан као Трифић; он је почне мазати, и она сад први пут осети да боли. Наравно се почне из почетка врцати, као ждребац у коли, али кад Срета почне усугубљавати своје ударце, и она трагове његове снажне руке јаче осети, морала се умирити. Нужда и курјака укроћава! Ал' је још остала она прва нарав. Како би се од неколико удара поправити могла, које јој већи гњев у прсима, наравно тајно, подигне? Она побегне од њега с модрим леђма, у мисли осветити му се, али ево невоље, нико је више у кући не познаје. Сви је држе да је Пела, луда и пијана. Да је и сада севала, то је лежало у њеном карактеру, али при свој пакости малко се тргне, „шта је од ње учињено?“ Сад долази Срета, још већа за њу невоља! Овај је тера кући и — сад је принуждена не само њега, него и све около себе молити. Султана да моли, која је до отоич као Јупитер била; којој досад нико на пут није стајао; то је за њену ћуд удар већи, него да је у земљу утонула; али мора, јер зна шта је код Срете чека. С молбом овом полак је од свог карактера изгубила. Она раздражителност, која јој се досад пакостно изражавала, пређе у печално чувство. Шта се од ње, тако велике и досад страшне госпође чини!

Сад дође Пела, умиљата и добра, која моли за опроштење. Султана гледи на њу, гледи недоуменије Сретино, кога је мало пре братом називала, опомиње

Digitized by Microsoft ®

се лекције, коју је код њега примила; искусила је оно, које је њојзи досад непознато било; мужу се покорити; служитеље гледи уплашене. Све је ово револуција, која њену природну раздражителност на другу страну преокрене и — она се умири, она постане добра жена.

Овако сам ја при почетку мога писања о Султани мислио, и ја не знам јесам ли какав степен психологически прескочио, или природу људи криво изнео. Што г. рецензент вели, да се трагедија не би усудила овако поступати, тога сам и ја мнениja; не само што се не би усудила, него нигда не би ни могла ову материју за предмет узети.

Сад да пређемо на други пункт у ком се излаже, да зла жена мора бити високоумна, суjеверна, лењива, глупа и пр., која својства ја нисам изразио. Баш лењива не сме бити зла жена по својој раздражителности, и ја бих желио да ми г. рецензент такву једну покаже (макар и човека), која би и љута жена морала бити глупа, кад глупост предполаже туђавог човека, а туђав нигда не може бити јавно (велим јавно) пакостан. Даље, шта има суjеверије са љутином, кад је суjеверије пород воспитанија? Овај дакле пункт сасвим против г. рецензента виче.

У трећем пункту пребацује ми се што моја Султана само по кући праска, а не по комшилуку. Овде примјечавам прво, да је Султана била графица, ћудљива, пакостна, од 14 дана доведена, која је наравно комшије своје презирати морала; али друго, и да није тога било, моје дело није роман, него комедија, у ко-

Digitized by Microsoft ®

јој се толико лица доводи, колико главно дејство изискује. Шта мисли г. рецензент, шта би радиле комшије, кад би дошле? Свађати се само? О, сотим би сила к развитку дејства помогли! Излишна лица увек се у позоришном делу као породи неизображеног ума опорочавају.

У четвртом пункту примјечава се, да је пакост зле жене ненаказана остала. — Комедија није процес гди судија сентенцију *ex allegatis et probatis* изрећи мора. Она је школа, гди учитељ гледи да деци нарав побољша, не мотрећи какова средства за то узима. Но мој рецензент ни овде нема право. Султана се преобукла или из љуборевнивости, или из другог каквог нагона, то је све једно. Срета је у својој соби нашао. Сад питам: зашто је он њу тукао, зато ли што је она била по његовом мнењију Пела, или зато што је псовала и непокорна била? Њен поступак сваког ће овде довољно уверити и зато мислим да је свако друго извињење излишно.

Сад ко од нас има право, ја, који сам писајући моју комедију овако мислио, или г. рецензент, који ми онако пребацује, нека читатељи суде и пресуђују. Може бити, да бих теже одговорио кад би ме г. рецензент запитао (као што сам се сам, кад је књига готова била, питао): како је могуће, да је Срета с Трифићем као графом тако познат? Шта је Срета код њега тражио? И не би ли приличније било, кад би Султана као трговачка жена онако праскала? — Нико не може књигу тако критизирати као списатељ, само кад је, што вели Немац, *unbefangen*. Но код нас

Digitized by Microsoft ®

и није могућно, да књига сасвим без недостатака, поне од мене изиће. Ја нисам од заната списатељ, нити могу живот мој литератури жертвовати; но само онда, кад нужду видим послом претоварене мисли моје разгалити и себе развеселити, часове моје књигописанију опредељавам. Да пак сотим време безполезно не трошим, уверава ме и сам г. рецензент, ком не веровати било би његовом изображенију сумњати.

Digitized by Microsoft ®

Нешто о критики.

Новосадски Камераш Г. Константин Поповић, почем је умност у својим пређе изданим књигама исцрпио, науми најпосле, у стиду своје невиности на моја сочинениja последњи пера свога дух излити. Он истина моје име носи, премда га ја још не познајем и многи су ме дивећи се питали: како је то могуће, да имењак против имењака таковим начином устаје. Ја то у самој природи налазим. Бошњак ни једног тако не гони као Србина, а зашто, јер су обоје једног рода. Ово се и о нама може рећи: једног су имена. Неће без ползе бити овом приликом малко промотрити, је ли од потребе критике издавати о ком су многи своје негодованије, многи пак особито благоволеније показали. Ја од моје стране овако судим. Или је онај, противу кога се критике пишу, постојан у призренију намеренија и тежења свога, или није; ако је прво, он неће на њих ни пазити, мислећи: „и ја сам у Аркадији рођен“. Ако је друго, он ће се само збунити.

Мени на памет пада један случај који се у мом детињству догодио и који се к овом врло добро

Digitized by Microsoft ®

слаже. У српској школи учитељ учећи нас: аз, буки, дође до писмена ю. „Но (рекне смешећи се) ово ће сваки лако упамтити, јер ко не упамти онога ћу повалити, пак ће таки, почети викати: ју, ју, ју!“ На несрећу догоди се један, који није исто писмо погодити могао. Повале га и, наравно, да је између јао, јао, учитељу, и ју, ју, учитељу! викати морао. „Но видиш (рекне учитељ) трипут си за време боја повторио. Кажи: како се ово писмја зове,“ а дете сирото повиче: „То се писмја зове јао.“ Ево образ критике за страшљиве људе! Наш старац Видаковић писао је како је знао, и заиста нико га не може осудити, да је рђаво писао, поне је у толико почитанија достојан, што се паштио Доситеју подражавати. Али нападоше на њега критикастри, овај одовуд, онај одонуд, док и он сиромах не повика: То се писмја зове јао. — А како наш Караџић? При непрестаним критикама није ништа друго викао него: не ведјат что творјат.

Дакле, не треба критике? Заиста треба, ако не за оне против којих се пише, поне за оне који читају. Но гди су ти, који су од природе на то звани, проницателним умом одарени, с таковим наукама снабдени, праводушијем укрепљени, да судије једног дела буду? — Ко не зна шта Хорације на књижевном пољу вреди, и опет су се тако многи кудитељи нашли, да је снажноумни Лесинг читаву књигу на његово избављеније морао написати. А како је и овај исти прошао? „Емилија Галоти“, најлепше дело у немачкој литератури, мо-

Digitized by Microsoft ®

рала је кроз таке худе шибе проћи, да је Шинк људе у име народне чести молио, да се тога посла окану и да бар пред другим народма себе не срамоте. Ко је ценио божественог Милтона док је жив био, а у каквој је чести Шекспир био? Шта више, и сад се пишу књиге код Француза у којима се излаже да је Волтерова „Хенријада“ савршенија него Омирова „Илијада“, и да је велико предрасужденије толико преимуштество овога узвишавати. Одкуда ово произилази? отуда што смо ми људи неједнаки не само телом, него и наукама и воспитанијем, и што многи мисле, да за судију ништа друго није нуждно, него чакшире носити и знати казати: Ово ми се допада, ово ми се не допада. Добро, господо моја, (каже списатељ) вами се не допада, то ја верујем, али зашто вам се не допада? — „Зашто нам се не допада? Зашто се вама не допада Готшед и Вујић, него Жан Паул и Виланд? Такав нам је вкус.“ Али шта ће бити, ако се мени баш вкус ваш не допадне? — Два младића сретају једну девојку. „Гледај, молим те, какво је лепо ово створење.“ — Ху, иди с Богом (одговара други), кад је то лепо, свашта је лепо. — Сад ко има право од ових? Обојица имају очи, обојица имају вкус, али је једнога вкус покварен. — Скороумрши Гете слави се као Протеус у немачкој литератури, пак опет, кад човек погледи шта Берне и Менцл о њему говоре, мора да се пренерази.

Зато дакле, ко хоће судијом књига да постане,

Digitized by Microsoft ®

нека се добро са Аристотелом и Хорацијем упозна; нека Лесингову „Драматургију“ на изуст научи, нека добро прочита шта Боало списатељима налаже, нека вкус поред многих других са Ксенофонтом, Шекспиром, Волтером, Лихтенбергом, Ариостом, Ломоносовом, а и Доситејем изобрази; нека у Виландовом „Меркуру“ све критике од год. 1773. пак до конца проучи; нека Шлегелова *„Vorlesungen über dramatische Kunst“* поред себе носи. Ово све који је учинио, и који притом казати може: ја имам непокварено срце и бистар разум, тај слободно може о свакој књизи суд изрећи, и ја му први поклон до земље одајем. Је ли мој презимењак Г. Камераш на овај начин себе способним учинио о књигама разглаголствовати, показаће може бити другом приликом, кад примјечанија на његову рецензију од моје стране објавио будем. За овај пар остављам нека сам о том размишљава. Ако је међутим намерење његово било из узрока тога што су моја сочинениja по народу позната, књигама својима поред овакових критика више читатеља примамити, а сотим науку и ползу, која се у његовим књигама налази, даље распространити, то му ја срећу од срца желим.

Digitized by Microsoft ®

Још нешто на нешто о критики и нешто на нешто критике

Из овога наслова лако ће ду се читатељи сетити на число 15 „Ср. Нар. Листа" год. 1839 и даље, гди се реч о мојим мненијама и књигама води! Г. сочинитељ рецензије[1]) ове сасвим чудновато са мном поступа; јер прво та даје ту почест да ме та за једног од првих наших списатеља почитује, а таки затим додаје да ја сам не знам шта хоћу о критики писајући да кажем, нити може да докучи куда се управо моје мисли клоне. Списатељ првог реда (веле читатељи) мора да је бар с главним чертама логике упознат; а кад Поповић у тако маленој ствари, као што је дисертација о критики, уредне мисли не показује, није од првих него од последњих списатеља, и рецензент себи противслови, или сам не зна шта говори! Ово би за г. рецензента прилична мера хелебора, или траве за

[1] Наслов је „Нешто о критики и нешто критике" у „Серб. Нар. Листу" 1839 бр. 15, 16 и 18. Написао је П., као одговор Стерији на чланак „Нешто о критики". Исти писац одговара на овај други Стеријин чланак у примедбама испод текста. Ур.

Digitized by Microsoft ®

кијање била. Но за осведочити колико ми његова чест на срцу лежи и како ја његов суд почитујем, ево ћу ја свима, и његовим и мојим непријатељима у пркос да покажем, да је он совршено право имао назвавши ме списатељем од прве класе и да моје мисли о критики толико смисла имају колико је нужно за доказати једну ствар о којој је разговор. Ево дакле логическог разчлењивања моје дисертације. — Положеније: *критике више помажу читатељма,* него оном *против кога се пишу.* — Доказателство мога положенија: Ако је онај против кога се критике пишу совестан о својим делима, он неће на критике ни пазити (као Вук), ако је страшљив, он ће се забунити (као Видаковић). Дакле, критике су полезне за онога, који их чита; а не за онога против кога се пишу. Сад идем даље. Кад су критике од ползе, ако не за списатеља, а оно за читатеље, то морају такови људи критике писати, који имају бистар разум, непокварено срце и читањем класических сочиненија изображени вкус. И ово је цели састав мога мненија, тако по правилима логике устројен да о томе сумњати значило би сопствену логику у сумњу доводити.

Но да видимо по на особито шта г. рецензент мени за недостатак узима.

1. Вели да му се не допада што сам ја рекао, да се критике *против списатеља* пишу, него ваља рећи о *њиховим делима.* Ово је крајња маленкост! Г. рецензент сам говори: читати Аристотела (у

Digitized by Microsoft ®

место: Аристотелова дела), Хердер је писао против Канта (у место: против Кантове *Критике ума),* овде лежи Доситеј (у место: кости Доситејеве), дакле и рецензије се пишу против списатеља, у место: против сочиненија једног списатеља, које се у реторики зове метонимија.

2. Чуди се г. рецензент како сам ја могао критикеру задати ауторе које ће читати, за моћи потом о књижевним делима судити. А ја се опет с друге стране чудим како не могу рецензенти да буду искрени! Ја сам казао: нек се сваки рецензент „поред многих других" упозна с Аристотелом, Виландом и пр. и сотим сам разумео са класическим свију народа списатељма, узимајући частицу за цело, које се код ретора синегдоха зове; али је г. рецензент, изоставши ово „поред многих других", моје речи на неки смешан пропис, и препоручену од мене читуљу списатеља, које читати ваља, изврн'о, и сотим јавно осведочио колико му уничиженије мога имена и моје чести на срцу лежи, за које ми је врло жао. Ја знам да би ме Немци за последњег на литерарном пољу цврчка држали, кад бих пропустио Жан Паулову „Естетику", и вообште Жан Паулова, Клопштокова, Шилерова и пр. дела за читање препоручити, а Енглези би сви у Темзу скочили, кад бих на Шекспира, или лорд Бајрона, или другог каквог љубимца њиховог заборавио. Нити ја високоумно држим, да морају сви оно читати што сам ја прочитао, нити опет ја што су други. Али да се морају класически списатељи читати, то и сам г. рецензент доста себи противословећи признаје.

Digitized by Microsoft ®

3. Г. рецензент с јавним сарказмом предпоставља, да сам ја бар све оне од мене препоручене ауторе прочитао и да имам бистар разум и непокварено срце, дакле бар ја могу критике писати. Јесам ли ја само те, или може бити и више што у мом веку не само читао, но и на образовање мога духа и мојој мисли обраћати старао се, не видим нужде овде доказивати. Морам ли пак зато критике писати, овакове као што је г. рецензента против мене, или другојаче, то је сасвим други посао. Заиста би велики сијасет био, кад би сви списатељи ударили у критике. То би било Абдеритима у траг поћи, који су из почитанија к својој богињи Патрони толико жаба запатили, да су најпосле принуждени били од силнога „врекекес коакс коакс“ свој истоветни град напустити и заштиштенију краља Касандра, далеко од Абдере, препоручити се.

4. Г. рецензент говори овако: „Или је оно што критика говори основано и добро, или није. Ако је прво, само се каже да треба критика; ако је друго, показује се да има и не прави о чему појатија, а тако даје се повод таква поправити и освестити, особито списатељу, о ког' је дели реч, дакле и зато треба критика“. Ова дилема некако неће да се с мојом логиком сложи, зато нека ми опрости г. рецензент, што му ништа на то не одговарам.

5. Ја сам казао да критикер више што мора знати, него само казати: „допада ми се и не допада ми се“, и навео сам пример о девојки, а г. рецензент узео је ово у противном смислу, и оно што

Digitized by Microsoft ®

сам ја с девојком казао, доказује он с премером зданија. Ово се зове: туђом руком победу тражити.

6. Г. рецензент вели да човек може о каквом делу добро судити без да је многа читао, а ја сам опет казао, да онај најбоље судити може, који има бистар разум и класическим сочиненијама изображени вкус. Сад ко од нас у овом има право, нека читатељи суде.

Мени се чини да се г. рецензент навластито трудио неки непоредак мисли у својој рецензији држати. И зато и сам нисам могао овде ред набљудавати, нити на свашта одговорити, као што би иначе моја воља била. Но мислим да би и излишно било читатеље с овим и даље трудити. — Желео бих од срца да г.г. рецензенти увек дела из чисте љубови критизирају, речи списатеља не изврћу и сотим пред светом не показују, да они то из неке зависти о добром имену сочинитеља једног чине; вообште оно што је Виланд одавна желио *den Kritikern ein kleines Ohr, das desto feiner hört, und richtet etc.*

После критике на моју дисертацију о критики, прелази г. рецензент на моја новија књижевна дела с јавним предположенијем да се он ни мало не страши што ћу ја питати: је ли он све оне списатеље прочитао, које сам ја препоручио. Добро би међутим г. рецензент учинио, да ме је у овом послушао. Тако не би од мене захтевао да предике и морална поученија мојим комедијама придодам, јер би таквим начином и од Молиера то исто захте-

Digitized by Microsoft ®

вати морао, пак онда куд би се део од толико милиона Француза? Ови би га сви као чавке напали, викајући: „Зар није доста поученија, кад нам се један карактер као подсмејателан излаже?“ Но ја нећу ништа на критике г. рецензента да одговарам. Ја судим да рецензент једне књиге није ни више, ни мање, него књижевни адвокат. Публикум је први судија, а време путем апелације последњи суд произноси. Како год што адвокат може једну ствар криво а безпутно или напасти, или бранити, тако исто може судија првог реда, или из личног призренија, или из користи какве, неправи суд изрећи. И зато се вообште на неумитнијег судију апелира. Што се мене тиче, ја сам процес код првог суда већ добио, јер и сам г. рецензент признаје да Србљи, што је највећег примјеченија достојно, и сами учени Србљи моја књижевна дела радо и с вољом читају. Ако дакле мом г. рецензенту, као књижевном адвокату, овај суд није повољан, стоји му право апелирати на време, праведнијег судију од куда се другој сентенцији надати може.

Digitized by Microsoft ®

Потреба и полза девојачких школа

Матере су прве воспитателнице, учитељке и благодетелнице рода човечијег. Отац, бригама и пословима оптерећен, или нејма каде, или му није до тога да се увек с децом занима. Његова озбиљност, његова хладноћа одбија, тако рећи, децу од себе, и она се љубко савијају око нежних прсију своје миле мајке, која их је одојила, која их негује, и која се увек са њима забавља. Је ли она разумна, воспитана, уредна и радена, то ће и деца такова бити. Сви обичаји, пословице, начин говора, прелазе од матере на децу; јела која матери нису повољна, обично ни деца не једу; како дакле неће и изображеност и углађеност матере на њихово витко, непокварено дејствовати срце, која све што виде и чују у себе упити и сместити траже? Наполеон хвалио је матер своју као паметну и изображену жену, која се с воспитанијем његовим особито занимала, па сви знамо каков је велики човек Наполеон постао. Тако исто кажу да је и Јулије Цезар прво воспитаније добио од матере, онај Цезар који је потом цели свет удивљавао и себи привлачио. Ако је дакле држави стало о јавном изображенију деце старати се и средства тражити,

Digitized by Microsoft ®

то је поглавито дужна на женски пол обраћати вниманије.

Ову су потребу код нас многе већ обштине, особито вароши увиделе, и девојчице у школу шиљу. Но јоште није права цељ постигнута, јер друго је опредељеније природе за мушки, друго за женски пол; други је састав мушкараца, други женски: онај је одважан, јунак, за сваку непогоду припрaван, у неповољностма отврднут, несавитан и дрзновен; ова пак тиха, блага, стидљива, мати своје деце, мати домаћима, пуна чувства, пуна нежности, која љубком умешношћу и услуживошћу својом тврдост мужа савија, и бриге му разблажује. Као што су дакле ова два елемента различна, тако и воспитаније, свако по својој природи, добити мора. Да поставимо сад таково место, где се мушкарци заједно са девојкама обучавају, мора се или једна или друга страна пренебрегнути; и као што је мушки елемент од природе јачи, тако ће и овде превладати, и женски ће пол остати стражњи и запостављен. Да поставимо пак таковог учитеља који ће тражити да се обадве стране у равновесије доведу шта ће од туда следовати, него да се ни код једне ни код друге цел воспитанија совршено не постигне? Осим тога и са стране нравствености мора се на школе пазити. Деца се у школе шиљу да се упитоме, и да временом добри и полезни грађани буду, а не да и оно добра што имају забаце и разкалаше се. Ако дакле деца разнога пола принуђена буду заједно пребивати, особито у време одсуствија учитеља, лако по несташлуку своме прећу у

Digitized by Microsoft ®

пределе безобразлука; девојке стид, који се као украс женског пола сматра, изгубе; мушкарци вниманије на оно обраћају што је отров за децу; и ово непристојности и распуштености семе преноси се у већи, зрелији возраст, које може бити не би било да им се прилика није дала, или да су без сваког воспитанија јавног остали.

Свака дакле обштина која жели деци својој срећу, а отечеству напредак, ваља да се озбиљно постара за воспитаније колико мушке деце, толико више за девојке, устројавајући обашка за њих школе, и разумне, добронаравне, једном речју такове учитељке њима пристављајући, које ће их не само у писању и читању обучавати, него и у женским пословима, у благонаравију, пристојности, и у свему, што женски пол љубведостојан у нашим очима чини. — Истина није захтевати да се ово одмах и у свим крајевма мале ове државице установи, која је једва на ноге стала; но ваља се за рана о оном разговарати и саветовати што нам кад тад учинити предстоји.

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

Како треба са скотом поступати

Излишно би било доказивати права и надмоћије човека над скотом и другим животињама. Природе је теченије то да се неодушевљено подчињава одушевљеноме, и разумноме онај који мање разума има. Човек неке животиње истребљује као шкодљиве и опасне, а неке опет на потребе своје обраћа или поради хране или у извршивању својих послова. На све ово има он право и нико му на пут стати не може, у колико се права других људи тиме не вређају. Но из овога не следује да су поступци наши према животињи сваке дужности разрешени, јер разум сваком у прописује законе који се погазити не могу, погазити не смеју, ако нећемо у число скотова сами да прећемо. Лепа је за човека препорука кад се о њему каже да ни муву није увредио; па кад је тако, шта ћемо рећи за оног који животињу, ако му и није на досаду, из једне пакости или несташи, бије, мучи, гњави и убија? Рећићемо то, да је таков човек тврда и немилостива срца, да је невоспитан и сурове нарави човек, који би и у другој прилици исто тако свиреп и без чувства био. Онај који не може јагње да закоље, јамачно неће заклати ни човека; напротив, то

Digitized by Microsoft ®

је осведочено да човек, свиреп спрећу животиње, и који скота не може да трпи, ни спрећу људи није благ и милостив.

Животиња живи и чувства има; многи примери показују да животиња својим поступцима човека у удивлениje доводи. Верност и научност псета сваком је позната; позната је приповетка о гладном лаву који човека осуђеног није хтео растргнути из једне само благодарности. Но и свакидашњи примери показују нам како скот паметније кадкад поступа него сам његов господар, како предосторожношћу својом непредосторожном човеку живот избавља, и уопште, како знаке оданости и благодарности своје према човеку који га обдржава на углед даје. Све ово показује да животиња неку сведомост има, и као што живот свој природно чува, и брани од сваке опасности, тако и зла осећа, која јој се наносе.

Поступци гдекојих људи спрећу скотова тако су свирепи и безчовечни, да би човек сузу из сожаленија пустио. Нећу да наводим лов, где многи од дугог времена и једног ради увеселенија свога зверињу убијају; нећу да наводим ни она, премда безчовечна дела, кад многи животињу, истина шкодљиву, мучећи и кињећи истребљују, канда је она крива, што јој је таково својство од природе дато; но само ћу навести што сваки готово дан видимо, како се сирјеч са најнужнијом стоком, с кравама и воловима поступа. По цео дан вуче бедни скот без хране и неге, па бар увече да се газда о њему постара, него га оставља на киши и рђавом времену, те од глади земљу једе. Дру-

Digitized by Microsoft ®

ги још горе раде: помузу најпре краву, па ју истерају на улицу, те се по снегу и лапавици којекуд повлачи и лута, гладна и чемерна, чисто од мимоходећих проси помоћи, тако да чувствителном човеку мора срце од жалости да пуца.

Треба ли да наводим и даље шта се са стоком чини? Оне псовке, ону јарост која безчовечни бој за собом носи? И за саму погрешку и лењост господара мора кукаван скот да трпи. Ако се сломије точак или осовина, на волу се излије гњев терача, ако су се кола закачила, скот мора зато да плати. Лењиви господар седи на коли, па псује и бије, и ако кукавни волови на то почну трчати, а њему није по вољи или пут којим иду, или улица на коју су ударили, он не силази доле, него једнако бије и псује, па напосле, почем кукавна марва о што удари, или иначе заустави се, онда се тек бесан господар скида и наново почиње тући; па како? по очима, по глави, или сикиром сечимице, или гвозденим каквим год орудијем, или грдним каменом. Може ли човек ово гледати да се не згрози, и да му крв у жилама не претрне?

Старешине народа, мотрите, мотрите! учитељи народа, вичите и советујте! умекшавајте срца и нарави; опомињите, представљајте и учите, нека човек и спрећу скота човек буде, нека од њега ползу има, нека га на своје потребе и на своје препитаније употребљава, али нека не прелази глас разума, и нека не вређа чувство оно милости и доброте њему од Бога усађено. Нико неће човеку замерити ако овна своје потребе ради закоље, али ће се добра душа згрозити,

Digitized by Microsoft ®

ако овна почнеш полако бости, те га тако после многих рана умориш: или ако га гњавиш и мучиш, или му одкидаш и не дајеш оно што му је нужно да живот свој твоје ползе ради обдржава. Кад скот као створ безсловесна зна човеку одавати благодарност, зашто не би и човек био благодаран пред Богом што је животињу његове ради ползе сатворио, — и скота, од којега живи, или који му је може бити спасао кадгод живот, не мучио и кињио, но бригу о њему носио, рђавом га времену без нужде не излагао, и рану му и покривач увек набављао?

Digitized by Microsoft ®

Јавни позив[1]

Уз *Новине* правителствене и Читалишта београдског изишло је једно „отворено писмо свима и свакоме" у ком се између осталог наводи: да *Милева* није друго, него мађарска *Лепа Гркиња,* као што је и *Тврдица* преведен с немачког; и ова дела да су издана као оригинална српска. Ја сам се трудио дознати ко је тај Србин, члан читалишта, који је поменуто писмо написао, но разумео сам да је господин Др. М. Спасић овај чланак узео на себе, и зато сам принуђен њега јавно позвати, да нам разјасни разумева ли он под „Милевом" моје дело *Светислава и Милеву,* или *Лепу Гркињу,* коју је г. Коста Исаковић, као што се из наслова књиге његове види „слободно с мађарског превео", и која дакле није издана као туђ ори-

[1] 1845 објавио је Милован П. Спасић „Земљеописаније целог света". Критике и полемике око те књиге водиле су се у Подунавци (1845—1847) и Новинама читалишта београдског (1847). Неке су посебно отштампане или допуњаване засебним одговорима под насловима: Књижевне забаве, Отворено писмо свима и свакоме, Кратак одговор на „Књижевне Забаве", Објасненије. Стерија је узео учешћа у полемици и чланци Јавни позив и Објасненије у вези су са тим полемикама.

Ур.

Digitized by Microsoft ®

гинал, нити икаквог има подобија с мојом *Милевом*. — Тако исто, кад се даље у поменутом писму наводи, да је и мој *Тврдица* или *Ћир Јања* превод с немачког, молим г. Дра Спасића да нам посредством новина објави под каквом је титулом то дело на немачком језику изишло, од кога је сачињено, и где је печатано? За овај труд његов ја се обвезујем платити му 100 талира као накнаду осведочене крађе, и још сву срамоту ове крађе на себе примам. Иначе ако не буде у стању такову књигу, т. ј. немачког *Тврдицу*, који је сасвим као мој *Ћир Јања*, показати, ја ћу принуђен бити огласити га за опадача, који се усуђује људе у јавним листовима безчестити, не имајући никаквих доказателства.

Digitized by Microsoft ®

Објасненије

Читали смо „Кратки одговор од г. Др. М. Спасића". Ова књижевна мува већ много налеће на мене, зато сам принуђен једанпут за свагда руку дићи, па што му се догоди, нека припише себи. Г. Др. Спасић срди се што сам ја „Књижевне забаве", или, како он назива, пашквиле послао ученицима да своја млада и невина срца њима кваре и трују. Пашквиле? Дакле се у Србији смеду печатати и пашквиле са одобрењем цензуре, и она допушта да нам Г. Др. Спасић то пред светом пребацује? — А због чега назива Г. Спасић „Књижевне забаве" пашквилом? Што се доказује да је он дебела незналица, који неће ни онда да се исправља, кад га паметни људи убеде о погрешкама његовим. Ђаци, приповеда нам Г. Др. Спасић (које ником другом није познато) поцепавши „Књижевне забаве", нису хотели у разглед узети ове његове погрешке, и он са задовољством узвикује: „Благо вама, г. г. ученици, који тако осећате, мислите и радите". Па Г. Др. у восхиштенију своме иде даље, наводећи да Бог свакога, па и нашу младеж сачува од моје зле намере; т. ј. доказати јој како Г. Спасић, доктор философије, са својим код куће седећим разумом ништа

Digitized by Microsoft ®

није научио. А шта вели младеж, поне питомци, који су у стране земље послати? Један га проклиње: „О Спасићу, не спасла ти се душа; — иди, и кад те таласи Ибра нису хотели примити, у туђинству се изгуби, јер биће у теби Српство мало, а скоро ни мало изгубити и т. д." Други га назива голим доктором, који треба нанова да учи моралну философију код Г. Бранковића; трећи му жели да му Бог и његова совест плати и т. д. Овако у писмима туже се правителствени питомци, надежда отечества, које је Г. Спасић званично на науке спроводио. Хоће ли се и на ово ко сузама облити? Спада ли и овамо онај Спасићев узвик: „Благо вама, г. г. ученици, што нисте тако покваренога срца", или ће ови бити већ окужени и отровани, кад се усуђују глас туге противу свога спроводитеља Г. Спасића пуштати.

Г. Др. Спасић каже да је злоупотребленије учињено са званичним актом и да „Књижевне забаве" нису ништа друго, него примјечанија Одбора. Званичан овај акт налази се под мојим вједомством, и ко год жели, нека дође у канцеларију Попечитељства просвјешченија, па ће се уверити да је Г. Др. Спасић лаж у свет пустио. Иначе, да је он уверен о истини свога навода, зар не би волио тужбу дати противу тога? Али он, ако је иначе и ограниченог разума, опет зна каква казна постиже онога, који лажљивим тужбама другога напада.

На сваки начин приличније би учинио Г. Др. М. Спасић кад би се постарао скинути најпре са себе ону љагу због које је по вишем решенију под суд дош'о;

Digitized by Microsoft ®

па тек онда разсматрао јесу ли адвокати деморализирани и покварени и хоће ли какве правителствене ствари пропасти или не. А још боље, ако Г. Спасић зна да се ко кривице, његовој подобне учинио повиним, нека јави надлежној власти да се такови да под суд, те ће бар имати Г. Спасић више другара; а по новинама викати не помаже ништа, јер сваки, који што каже, мора и доказати, које је наравно теже, него безсрамно износити да је *Тврдица* превод с немачког.

Нико се неће чудити што је Г. Спасић у своме одговору границу сваке пристојности прекорачио, кад се узму у разглед други његови поступци. Он је раздерао предписаније Попечитељства просвјешченија, којим је забрањено предавати његово *Земљописаније* по училиштама нашима; он је као член Одбора тајно иш'о клеветати Попечитељство, своју предпостављену власт, да противу устројенија училишта поступа и то је трајало док се један високи чиновник није осведочио, да су доношенија Спасићева лажљива; он је имао продрзљивост у сред главнога заседанија Друштва српске словесности против прећашњег Г. Попечитеља, свога благодатеља устати, захтевајући да се са председатељства збаци, јер Г. Др. Спасић као член друштва не може слободно да говори, премда су сви членови о противном уверени били. — Још бих имао нешто навести, али остављам, јер би се могло шкодити Г. Спасићу.

Оваково објасненије дужан сам ја дати пред светом не Г. Спасића ради, него моје чести и мога званија

Digitized by Microsoft ®

ради, и то у колико се кратки његов одговор на личности односи, а критике на моја књижевна дела допуштам му писати колико год хоће. Само то једно примјечавам, да бих ја био већа незналица, него Г. Др. Спасић, кад бих казао *кову* место *кују*. Је ли пак добро речено *ковати замке*, требало је да је Г. Др. Спасић одавно питао свога професора реторике, а сад учити га, мислим да је доцкан.

Гдиком ће се, може бити, моја горња изражења учинити опорија, али кад се узме, да у одговору Г. Др. Спасића готово ништа друго нема, него „непоштење, неваљалство покварени' и деморализирати' адвоката, подли званичник, красан началник, који иде против моралног и доброг воспитанија младежи наших заведенија, коме су чувства покварена, кога да Бог удали као кугу, да бар нашу младеж не кужи итд." ваљда ће се увидити да су моје речи опет умереније, и, ако ништа друго, бар сама истина, коју могу на сваком месту посведочити, и тако ваљда ће цензура и овога саставка печатање дозволити.

Digitized by Microsoft ®

Разлози о назívословним речма

Из ове припреме види се да су неке речи посрбљене добро, неке усиљено, а неке и несходно. Но друштво и није хтело поступати у томе самовољно и диктаторски, него је обнародовало своје послове у новинама, позвавши и чланове који нису учествовали, и сваког уопште Србина, да о томе своје приметбе и мнения саопште, и да се оно што је недостаточно или несвојствено, исправи и побољша. Али обично нечувствије које влада код нас у делима народним, није учинило ни овде изузетка; јер од толико учених Србаља само се један г. Петар Матић на позив овај друштва одзове, и покаже саучествије, па и он правећи примечанија не у послу назívословних речи, него о послу, старао се сирјеч доказати да друштво, радећи овако, промаша цељ своју, и да би боље учинило одступити од тако названог ковања техничних речи, и чим другим занимати се. Најпосле, у главном заседанију друштва од 20. маја пр. год. поведе се о томе озбиљно реч. Г. Вук Караџић изрази се и устмено и писмено, да друштво, занимајући се овим послом ништа друго не чини, него само квари и грди наш језик. — За чудо! кад прост човек каже *псоглав, брзоплет,*

Digitized by Microsoft ®

виторог, онда се језик не квари, а кад учен напише *водопад, предупис, редостав*, онда се језик квари и грди. Кад прост Бачванин каже *дамчић* место дампфшиф, то је добро; а кад учени каже *пароброд*, то је покварено. Кад се у обичном говору каже *јамачно*, од *јемац*, језик се не квари; али кад не би тога прилагателног било, него би од учених ко написао *јемачно*, то би било наопако. Дакле прости имају право богатити језик новим речма; учен, поне Србин, то не сме, зашто он по речма г. Вука не уме мислити у свом језику! Најпосле закључи се вишином гласова да се престане од даљега ковања назívословних речи, и да то чине појединн људи а не друштво. Ја нисам онда био овога мнения, и зато желим моје разлоге јавно овде саобштити. Но пређе него што дођем на саму ствар, рад сам нешто навести, које истина у повестницу друштва спада, но које ће показати какво је обстојателство дало повода установити Друштво српске словесности. У години 1841 (28 септемврија) предали смо нас двојица од професора Лицеума Попечитељству просвешчения прошение, у ком смо између осталога навели следујуће:

„Језик на ком се науке у овом Лицеуму, као и вообште по гимназијама предају, јест наш матерњи српски, неизрађен и необделан за тако високе предмете. Професори, дужностима званија притегнути, успављавају се по могућству своме речи за своје предмете ковати; но небудући у стању себе к обштности узвисити, сваки особитим путем спеши. Сваки је на овај начин себи остављен, своје хвали, туђе не прима; а

Digitized by Microsoft ®

из свега овог ништа друго не произлази него зидање вавилонског торња, где сви раде, но један другог не разуме; где неједнакост и разстројеније у језику влада, и, што је најгоре, забуну код учење се младежи порађајући, с највећим убитком на јавно образовање и напредак у наукама дејствује . . .

„Свеколико согласије професора к сочиненију учебног каквог речника још не би довољно било, да се важна ова к напредку препона надвлада и уклони. Језик наш није само приватно школа и професора благо, но народно и опште сокровиште . . . Свију учених мужева дакле они помоћи и дружевног спомоштествовања у оваковом преважном предпријатију потребују, које се у прочем тек тако и посредствовати, и најлепшим успехом украсити може, ако се — једно *друштво* учених људи заведе, итд.".

Што је у овом прошенију наведено, то је истина. У једном истом разреду учио је ученик од једног професора да се *praescriptio* зове *застарелост,* а од другога, да се зове *превременост;* код једнога слушао је о праву *кривичном,* код другог *казнителном,* код трећег *казнословном,* а код четвртог о праву *криминалном.* Шта може произићи из овакове смесе?

Сад прелазим на ствар, и предлажем питање, лако разрешимо: *Треба ли да се речи назívословне или техничне посрбљују?* и *Је ли добро да се учено друштво овим послом занима?*

Што се тиче првог питања, ја судим овако: Народи се ображавају на два начина, или сами собом, или помоћу других. У првом случају како се ко пољатија

Digitized by Microsoft ®

каквог учини свесним, онако му и даје име, у матерњем, којим мисли и говори, језику; нити му пада на памет тражити речи туђе, да појатије своје роду своме, за кога умствује и ради, јасним и разумљивим учини. Пример имамо код старих Грка, и зато се у њих најмање налази речи страних, навластито учевнога значења, где су сами, првобитно, и тако рећи, кућевно радили. Нека дакле таков човек новом своме предмету прида и мање сходну реч: другима који ју од њега примају, не пада на памет истраживати да ли је име добро надевено, него се врзу око ствари, скопчавају реч с појатијем, и кад једанпут она уђе у употребленије, и добије грађанство, тако је лепа, народна, и духу језика својствена, да је се нико не би радо лишио. За пример ћу навести речи нама познате: Богородица, неискусобрачна, неискусомужна, неневестна, итд. на подобије којих кад би ко сада нове начинио, ми би се ополчили с највећим негодованијем; а ове су нам красне и миле, јер смо им се од детињства привикли. Нека су дакле сва художества, сва орудија и справе, и све науке Срби пронашли и усовршенствовали; нека је сваки свој изнаход крстио српски, и на пр. дампфшиф назвао *парњачом*, архиву — *чуварницом*, канцеларију — *писарницом*, експедитора — *одправљачем*, или како би знао и мог'о: питам шта би ми ту изгубили, или шта су изгубили Грци, што нису појатија кројили по туђим језицима и речма, и не би ли ми у толико још срећнији били, што би и прост човек мог'о лакше докучити појатије, означено матерњим језиком, макар мало и оскудно. Потра-

Digitized by Microsoft ®

жимо корен страних речи, на пр. ових: канцеларија, фонд, маса, концепт, метафизика, академија; па онда изрецимо пресуду о нашима, као што су: столоначалник, срез, државина, оставка, стециште, итд.

Но сваки народ не може се сам развити и изобразити, него позајмљује просвешчениje од других. Ово бива опет начином двогубим: или мешајући се са другим народом примамо његове обичаје, справе, орудија, па с њима и речи; или се поједини људи код изображених народа воспитавају, и поцрпивши знања и вештине разпростањавају их међу својима снародницима. Од речи страних првога рода није се сачувао ни један народ, нити се може сачувати; јер овакове речи преносе људи понајвише у мнозини, изражавајући их или онако као што су чули, или ју у нечем задахну духом народним, но у самој ствари нагрде ју и наруже, као *шилбок, боктер, олбок* и о. п. Од ових ништа мање речи многе се дају код нас лако српски изразити, као: четврт (черек, фрталь), часоказ (сат, ура), *рогожина* (као што и Власи зову) у место *асура;* а неке су уведене без нужде, или по некој моди, као: штрикати, шпацир, акшам, удурисати, резилити, итд. При свем том тешко их је сасвим прогнати из обичног говора, јер се народ не занима језикословијем и чишћењем речи.

Но кад је, као што смо видели, тешко ових речи, које народ присваја, отрести се: колико би лакше било сачувати се у втором случају, сирјеч, где поједини људи раде; само кад би се обраћало више позора. Мало је пре речено, да непознатом појатију може из-

Digitized by Microsoft ®

находник дати име по свом мишљењу; па ово стоји не само за ствари сасвим нове, него и за оне које су једном народу непознате но други их употребљавају. Заводи се на пр. у Србији художество печатати књиге. Онај који је то први завео, или који је Уредбу издавао, да је одмах то назвао *књигопечатњом,* сад нико не би знао за *типографију,* и ето једна страна реч мање код нас. Књигопечатња треба надзиратеља, али онај који је о томе говорио, чуо је, може бити, те сад сви и код нас обраћају се и пишу иншпектору типографије. Завела се училишта; једном је пало на памет назвати училишног послужитеља *осмотрителем,* које може бити не изражава сасвим поњатије, али се с *педелом* увек може по лепоти мерити, и осим тога препоруку има, што је реч српска; на против пак имамо *ексхортатора, директора, ректора, депутацију фонда школског.* Редактора немамо, али имамо *цензора, фактора* и *сецере.* — Конциписту немамо, али имамо *секретара,* архивара, канцелисту, практиканта; имамо индорзат, реплику, дуплику, рекурс, или (како прости кажу) рекурацију; имамо унтерофицире, каптенармуса, ђумрук, мезулане, стражамештере, инквизицију, комисију, контролу, тапију и друге, их же нест числа. Не мора ли овде искреном родољубцу срце заплакати се, гледајући такву немарност да се речи стране без сваког обзира не само увлаче, него им се суштествовање уредбено утврђује? против чега је Попечитељство просвешченија принуђено било зва-

Digitized by Microsoft ®

нично дејствовати.[1] Та Србија је срећнију судбину имала од Русије, просветивши се највише помоћу Немаца, али уз то лејбарцт, и штат, и кунсткамера и овакове речи тисућама добише. Србин је изображаван и изображава се Србином, који је кадар поњатију дати српско име, или макар и славенско, ако нисмо тако непријатељи славенскога језика да с једним родољубцем вичемо: „ван, ван, са славенским речма, оне језик наш кваре; ван дакле!" Ако славенски језик (под њим разумевам и сва остала наречија) има мање цене код нас него речи језика грчког, латинског, турског, немачког: онда је жалосно! Ако се волимо служити речију страном што је опште позната (само код нас не), и тако туђинство без нужде присвајати, а свога се отуђивати: онда могу слободно казати да су Турци срећнији од нас и они имају и дипломе и привилегије, и генерале и митнице, па су то све прозвали својим језиком; јер нису као ми познавали језике стране, да готове речи пресаде.

Навешћу за објасненије до сада говорењога јоште једну причу, па ћу закључити (јер се о овом може написати читава књига). Кад је овдешњи житељ Хб. имао ићи у Крагујевац с писмом вишег једног надле-

[1] Сместишту где се древности хране, дало је Попечитељство Просвешченија опште познато наименованије *музеум*, не хотећи новим каквим именом давати повода незадовољству или несташном насртању. Музеум је реч лепа, али је Србину тако била непозната као и друга српска нова која би лако могла њено место заступити. Сада почем је страна реч *музеум* познатом постала, тешко ју је искоренити.

Digitized by Microsoft ®

жателства, у ком се јавља да је он *куратор* добара И., и кад му се то предписаније прочита, у ком је ова реч више пута повторавана била, рекне Хб. неповољно: „Господо, ја сам био увек поштен човек; зашто да ме сада под старост срамотите, називајући ме *куратором?*" — Треба ли више о овом говорити?

Надајући се да сам довољно доказао потребу наименованија тако названих термина техничних матерњим језиком, прелазим на другу точку положеног вопроса, сирјеч: је ли пробитачније да овакове речи сачињава друштво, или појединa лица? — Овде ћу бити кратак. Ко је с вниманијем прочитао горе наведено прошеније, предато Попечитељству тај ће моћи ово и сам лако разрешити. Код нас су училишта, где треба да влада једнообразије, да се не забуњује ученик, слушајући код једног учитеља о застарелости, код другог о превремености, а код трећег може бити о прескрипцији. А зашто ова разлика бива? Јер то раде лица приватна; један налази да је боље казати превременост него застарелост, а другом се чини, да ни једна друга реч не изражава појатије совршено, или га мрзи мучити се, па најволи рећи *прескрипција.* Али у друштву где су сви ови учитељи заједно, и сваки има прилике и своје основе наводити, и туђе саслушати, где осим тога има и других људи, који уму своје разлоге представити; где се све што је друштво нашло двапут три решета и претреса, и целом народу саобштава; и најпосле, где сваки Србин има право гласа и мнениja: ту је предпоставити, да ће и реч згодније бити изражена; па да ће на овај

Digitized by Microsoft ®

начин пређе постати свеобштом, свепознатом. А кад је једном реч у употребленију, и постане опште познатом, онда ће се сродити с нама; нити ја држим за пробитачно једном појатију придеват" више наименованија, тако да један каже *число,* други *број,* један зове *глагол,* други *временик,* а трећи Бог зна како ће смислити.

Ако најпосле држи ко, угледајући се на академије и учена друштва других народа, да је оваков посао ковања речи недостојан Друштва српске словесности, ја одговарам да смо ми у сваком смотренију сиромаси, нити треба да гледамо како други у својој кући живе, него што је за нас нужно и полезно. Лако је и Немцима, и сваком другом народу код кога је читајућа обштина велика, јер ту могу и појединн људи подићи и узвисити књижество; а код нас је та несрећа да од учених ретко и чита ко што је други написао, и зато мора бити гдегод точка средине на коју ће се сваки угледати.

У Београду 3 дек. 1846.

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

О србским речма пределним

Речи које се не чују опште у народу него у појединим само местима или пределима, и које се по томе пределне или провинциализми зову, обично немају довољно уваженија, и сматрају се као такове које се поне у књигама, где се чистота језика строго захтева, не могу употребљавати. Да такове речи понајвише рђаво одступају од правилног и чистог језика, то је истина; примери могу бити: *селдо* (седло), *идеду, стоиду, доксат,* и тако даље. При свем том налази се међу овим речма и таковиx које су праву чистоту задржале, где напротив општеупотребљена истог значења реч или је туђа, или, под испит метнута, у вредности губи. Ово постоји навластито код Србаља, будући су по положенију јако одцепљени, и так) је један предел од једног, други од другог суседног народа гдекоје речи или израженија попримао, и вид им потом обштности придао, где је напротив иста реч у другом мањем пределу или месту остала у првобитности.

Много ће дакле принети к чистоти србског језика, ако се такове пределне речи, навластито оне за које се лако доказати може да су кореном сербске, покупе,

Digitized by Microsoft ®

и читајућем свету саобште; а размер по ком се вредност и чистота какове речи увидети може, јамачно је стари словенски језик или друга славенска наречија.

Ја сам предузео за пример неколико таквих речи навести које се, колико ми је познато, само у месту мога рођења, Вршцу, говоре, или које се ређе чују по другим местима; а од какове су оне важности, нека осведоче саме:

Кљукати грожђе (обично *муљати). Муљати* значи рукама гњечити, а кљукати особитим орудијем које се такође зове (од глагола кљукати) *кљукало,* а не *муљало* (као што на пр. Сремци зову). Од овог глагола кљукати чује се и по другим местима суштествително *кљук,* т.ј. искљукано грожђе. (Говори се и гуску кљукати).

Плизим (обично *клизим)* корен речи *клизити* ја не знам, а за вредност *плизити* јемствује ми славенско *поползнути.* Говори се у Вршцу и преносно: *оплизо,* место пропао, умро, нестало га.

Титра (у Срему *пиљак). Титрање* је обична дечија игра у Вршцу с пет малих камичака или четвороугалних 5 комада лепо углађене цигле, које се *титре* зову, и зато деца говоре: 'ајде да се играмо *титре.* Глагол *титрати се* опште је познат у народу, али суштествително нисам чуо осим у месту мога рођења.

Тулуз (у Срему *чоков).* Цело стабло на ком кукуруз расте зове се *тулузина,* (тако се на пр. каже: тулузином стоку хранити); оно пак парче где су зрна усађена кад се кукуруз окруни, зове се *тулуз.* Је ли ово боље него чоков или шапурина, лако се може видети.

Digitized by Microsoft ®

Крецав (обично *кудрав*). Кудрав је онај који се није очешљао, или коме је коса гргуљаста, али онај коме је коса оштра и силно уковрчена, (crispus) зове се *крецав*.

Качка, боље *скачка* (у Срему *пиљцика*). У Вршцу се обично зове кача једно кратко дрвце, заоштрљато и с једне и с друге стране, по којима се штапом удара те одскаче (опет игра). Ја сам држао да је ова реч влашка, јер се при игрању влашки и броји „кача уна, кача дој, трej", али кад сам од влашке деце у Карансебешу чуо *качка*,[1] лако сам се уверио да је реч српска, и произилази од *скакати*. Да пак у влашком језику много речи има српских, које су се код нас изгубиле, то сам већ доказао.

Салутак (обично *шљунак*). Ситан бели, боље жућкасти камен, на подобије крупног песка, зове се *шљунак*, а повелики камен овог истог рода зове се *салутак*.

Личим (у Срему *наликујем*). Личити доводим од лица, а наликовати од наличја; боље је дакле личити с протегнутим првим слогом.

Мацино злато. У песковитом камену налазе се танке неке таблице, беле или жућкасте, које се лако сломити могу, и које се у Вршцу зову: *мацино злато*.

Буљуна (сова). Ово је наименованије по природи дато.

1 Г. Вук каже да је у Вршцу од деце чуо говорити *качка* (а не *кача*); но ја га уверавам да тако није мог'о чути, него је пречуо.

Digitized by Microsoft ®

Првача. Онај који је што први учинио, зове се *првача.* Употребљава се и глагол *првачити,* ја сам првачио, он је првачио, итд.

Машка. Од *измашити* постоји суштествително *машка.* Тако деца обично кад се лопте играју, броје машке.

Трепељка (петељка) на грозду (т.ј. кад се зрна скину).

Волим или *волем.* Реч се ова употребљава у место „имам што радо" у степену положителном; у Вршцу се узима у степену сравнителном, и значи *malo,* на пр. ја *милујем* и Петра, али *волим* Павла; волим Француза него Енглеза.

Обга (јуфка). Да је јуфка српска реч, ја не бих смео добар стајати; *обга,* чини ми се, долази од обвијати, биће дакле правилније *обвга* као и *обвојак* (обојак).

Трошица, то исто што се обично зове мрва (од хлеба).

Оволико за сад. Кад би се из свију предела мање познате но чисте и српске речи покупиле и издале, није сумње да би језик наш много добио. Тако би добро било да се покупе гдекоја наименованија села, места, река, брегова, итд. која иначе нису у употребленију, као на пр. врачев гај, широко било, избиште, средиште, честин, железник, домоглед итд. На овај би се начин језик српски јако обогатити мог'о, добивши речи не туђе, или измишљене и начињене, него своје рођене, које у народу леже без употребленија.

Digitized by Microsoft ®

Покушеније смислосродног (синонимног) речника

ПРЕДГОВОР

Речи су знаци којима наша пољатија изражавамо. Као што се пољатија развијају, тако се и речи плоде, и стално добијају у народу определеније. У сваком језику има речи које се првим погледом чине да су једнаке; али кад се дуже о њима мисли, примечава се потајна нека разлика. Тако на пр. *добити* и *примити* чини се да значе једно исто, и опет кад их добро разгледимо, наћићемо черту неку која их по пољатијама одваја. За докучити ову разлику, морамо речи, тако рећи, цепати, означај сваке стално определити, предмете на које се односе добро свежбати; и то је задатак смислосродног речника. Оваково разчлењавање речи води нас к бољем познавању језика.

*
* *

Обманути, преварити, омести, завести, обчинити, залудити, надхитрити. — *Обманути* значи: причинити, да ко узме неистину за истину. Овим се дакле не

Digitized by Microsoft ®

показује намера и дејство неистине, него се узима и у добром и у злом смислу. Ја могу кога обманути да је медицина слатка, а међутим је горка, но њему од ползе. *Омести* значи причинити да се ко у очекивању, а *преварити* да се ко у следству обманут нађе. Ко ми је обећао у извесно време дуг платити, а није реч одржао, тај ме је *омео;* али ако је учинио да ми нигда не плати, онда ме је *преварио.* Омести нас може ко без преваре, али преварити никада да нас није уједно и омео. Сродна су ова појатија у толико што смо у сва три случаја нашли неистину у место истине. Ко употребљава лукавство да нас до цели своје доведе, тај нас *заводи,* и ако смо га међутим, познавајући његову намеру, у том осујетили, и у самом делу преварили, онда смо га *надхитрили. Залудити* значи кад вештији и паметнији употребљава начин да с уштрбом другога корист придобије; а *обчинити,* кад ко посредством дражести то исто чини. Тако се каже: момак је девојку *залудио,* а девојка је момка *обчинила.* Али, ако девојка поред дражести своје и ласкање употребљава; ако гледи да га обмане, и он је тако слаб, да то све за истину држи, онда га је *залудила.*

Молити, умољавати, просити, припасти. Онај који за што *моли,* може и побуђенија имати зашто то иште, при свем том ослања се више на наклоност онога коме се с молбом обраћа. Онај који другог *умољава,* предпоставља неку дужност код оног од кога што захтева, и премда га натерати не може, опет се нада да ће му то учинити. Но реч се ова упо-

Digitized by Microsoft ®

требљава у канцелариском само слогу. *Молба* предпоставља да је онај од кога што иштемо, нешто више од нас, *умољавање* пак да је нама раван, или нижи од нас. Тако суд *моли* попечитељство за какво наставленије, а *умољава* други суд, на пр. да преслуша какве сведоке. *Проси* онај који је у крајњој невољи, и све на милост другога полаже. Из овог узрока, ко писмено за што моли, даје *прошеније,* и милости проси. *Припасти* молбом значи да је онај кога молимо важан и велики човек.

Замолити, намолити, измолити, испросити, искамчити. Замолити кога представља појатије о једној и неизвесној ствари коју нам је учинио, или ће јамачно учинити. Реч ова сродна је са речју умољавати с том само разликом што ова определително значење има. *Намолили смо* онога који није склоњен био оно што захтевамо учинити. *Измолили смо* што од кога који је предузео био противно чинити. *Искамчити* значи молбом толико досађивати да се други најпосле и преко своје воље склонио жељу нам испунити, само да нас се опрости. *Испросити* штогод значи жалостиво и са сузама жељу испуњену видити. Отац је испросио од непријатеља тело убијеног сина свога да га сахранити може. *Испросити девојку* јамачно је отуда остало што је тешко било девојку добити, што тај обичај и дан данашњи код неких постоји.

Дати, поклонити, подарити, поднети, почествовати. Дати можемо ствар какову тако да ју други сматра као своју, или да ју иначе употреби; на пр. да ју дру-

Digitized by Microsoft ®

гом однесе, или да нам поврати. Кад кажемо *поклонити, подарити,* разумевамо да је други у притјажаније исте ступио. Поклонити можемо коме што он већ има, нити потребује; али подарити кажемо што је њему од важности и цене. *Подноси* само млађи старијему, а старији млађег може чим *почествовати,* који га одликује. Тако се каже: поднео је попечитељ књазу своје известије, а књаз је попечитеља већим чином почествовао.

Добити, получити, допасти, примити, придобити, задобити, набавити, прибавити, прискрбити, добавити, стећи, наследити. Добити можемо што чему се нисмо надали, или чега је причина нама непозната; може дакле ствар бити и добра и зла. Тако се каже: добио је 20 дуката, добио је грозницу, батине ит.д. *Получавамо* само оно што смо тражили и што нам је повољно, као: чин, благодејаније, званије, ит.д. *Допасти,* значи неко зло искусити од извесног дејства. „Ту је много рана допануо", *Нар. песме.* Кад дејство означава да ми у неку својину (притјажаније) ступамо, или кад нашу ствар, или што је за нас опредељено, добијамо, онда *примамо.* Тако примамо књигу која нам је послата или поклоњена; нашу плату, дејствителни дуг, ит.д. *Набавити* значи: ствар какову у својину привести, али тако да се не мора знати одкуда; ако се пак извесно зна извор, и како је ствар до нас дошла, онда смо ју *добавили.* „Ја сам књигу из Русије добавио". *Задобити* можемо или туђу ствар силом и оружјем или неку чест лепим делом. Зато се каже: задобио је у рату сабљу; задобио је град;

Digitized by Microsoft ®

лепо име ит.д. Речју *придобити* и *прибавити* означава се да смо осим оног што имамо још нешто добили. С кравом смо придобили теле, и зато се теле сматра као *прибавак*. Што трудом и радњом набављамо, то смо *стекли*, а што нам је други оставио да после његове смрти правом његовим уживамо, то смо *наследили*.

Сиромах, оскудан, сиромашак, голић, гоља, голица, убог, просјак, сирота. Сиромах је сваки онај који толико средства нема да може по свом достоинству и стању живити. По овом и највећи чиновник може бити сиромах. Али се ова реч и у правом, безусловном смислу узима, и онда разумевамо човека који нема довољно средства за уживљење. *Оскудан* је онај који ништа друго нема него што му је најнужније, и који, као што се говори, једва крај с крајем хвата. Ако овај судбу своју трпљиво подноси, кажемо, као из сажаљења, да је *сиромашак;* ако се пак при свој оскудности својој размеће, зовемо га у шали *гољом* или *голићем,* поругательно пак *голицом.* Отуда пословица: голи више скачу. *Убог* под нагим Богом ништа нема; и зато ми, да се ствар боље објасни, говоримо: *убоги сиромах.* Кад овај *убоги* пође од куће до куће помоћи тражити, онда је постао *просјаком. Сирота* је дете коме су родитељи, који су се о њему старали, изумрли.

Горд, поносит, надувен, високоуман. Ко је уверен о својим лепим својствима, или о услугама, било отечеству, било приватном лицу, које други почитују, указаним, тај се слободно поносити може, и овај *по-*

Digitized by Microsoft ®

нос осећа не само он него и други који с њиме у пријатељском сношенију стоје. Али ако он у томе тако велику цену полаже да се с другима или слабо меша, или хладно поступа, онда се *понео*. Гуску која је била од других беља хвалиле су друге због овога својства, и она се тиме *поносила*, но она почне себи мечтавати да је од рода лабудова, и тако се *понесе*, те ју друге гуске презирати почну. Ко на себе сила држи, не имајући зашто, и друге не гледи, тај је *горд*, и ако таков делом и спољашним поступцима гордост своју изјављује, онда је *надувен*. Ко о себи мечтава да је Бог зна шта, своје мисли за образац узима, и о својој глави живи, тај је *високоуман*.

Digitized by Microsoft ®

Речи србско-славенске у влашком језику познате

ПРЕДНАПОМЕНА.

Ослобођавам се обвеза датог пред читајућим светом да ћу покупити речи корена србског или славенског које су у влашком језику употребљиве. Полза овога збира лако је приметна; видиће се сирјеч како Власи употребљавају многе речи које су код нас изчезле и туђима место учиниле; или, како речи, код нас по једно или по два значења имајуће код Влаха многостручно ображавају се и производе; и најпосле, да не трудим много читатеље, како гдекоје речи србске код Влаха друго, често згодније значење имају него код нас самих. При скупљању ових речи служио сам се речником изданим Књигопечатњом Будимском 1825, на ком су више од 30 година учени Власи радили. Но овде сам наишо на две незгоде; прво: речник овај писан је поглавито правописом Петра Мајора, унијатског свештеника, који је из превелике жеље обратити влашки језик у римски, одбацио ки-

Digitized by Microsoft ®

рилска писмена[1] и место њих узео латинска, за влашки језик незгодна, држећи се етимологије латинске или талијанске тако неразмотрено и безразложно, да и онај који добро влашки зна нагађати мора, како ће реч изговорити да би јој значење схватио. Тако пише место канд *quando;* место трејзеч *trideci,* да би речи као латинске изгледале. Из ове ревности следовала је друга незгода, што су се сачинитељи споменутог речника чували, колико је могућно било, стављати речи српског или славенског значења, и зато нисам мог'о, по жељи мојој, покупити све такове речи; које би иначе врло лако учинио, да су их речникослови примили у число осталих. Колико ми је на памет падало, попуњавао сам из главе, и учинио бих и више да какву књигу влашку при руци имам; барем Доситејеве *Басне,* које је малобечкеречки парох, и за исто дело многе неугодности претрпивши, Цикиндјал тако добро и у духу Доситеја превео, да би и сам наш старац пуно њиме задовољан био. — Но осим свега тога није немогућно да ми се подкрала која реч и у самом наспоменутом речнику, или што ју нисам приметио, или што јој нисам мог'о наћи корена. Ја мислим да највећа част, ако не све влашке речи на -цъ, -нъ, или -лъ кончеће се, јесу порекла славенског, па ма како умо-

[1] Ово је онај који је писао „Пънтру ачепутул лимбъи Ромънилор" (О почетку влашкога језика) и из којег сам саставка ја год. 1827. под насловом „Шта Власи о Србљима мисле" нешто у Српском Летопису печатао.

Digitized by Microsoft ®

тане биле; а тако исто и окончаније прилагателних на -ит.

Речи влашке писао сам кирилицом и старим њиховим правописом. За оне који не знају, примечавам да ъ код Влаха није безгласно писме, него је полугласно, изражавајуће средњи глас између *а* и *е;* ѧ има глас као *н,* ударенијем означено; *и* и *ю* са слитном на концу речи, после сагласног писмена постављене, не чују се добро него се сливају у предидуће писме; ѣ у обичном говору произноси се као ѣ а час као я, нпр.*лѣк* читај *ляк.* — Најпосле примечавам да сам се уздржавао насилије наносити писменима и знаковима, чиме би реч српски крој добила, а тако исто врло сам мало узимао речи које употребљавају и Срби и Власи, но за које се лако може доказати да су стране, као *евангелије, апостол* и пр. Прелазим сад на саме речи.

(Следује списак од близу хиљаду речи, уређених азбучним редом)

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

Приметбе при читању србских књига

Архимандрит Рајић, који се 8 година мучио изтражујући славенске древности, писао је: *Славени* и *славенски народи;* а нови, особито млади списатељи пишу *Славјани,* и *славјански;* напротив србског Књаза, премда се у дипломацији не сме мењати ни једно словце, зову *Кнезом!* Који је узрок томе? — Г. Вук запитао је једанпут, може бити шалећи се: не би ли боље било писати *Слављани* и *слављански* (ваљада по аналогији *Сава — сављани),* па одмах по новинама поврве *Слављани,* и *слављански* народи. Но ови дуго нису трајали, и сад опет имамо само Славјане.

Мушицки је још год. 1825. у првој части Летописа ово написао: „Име прилагателно најзнатније худо с' образује јошт! народни, народња, ах!" Па колико смо за 21 годину напред отишли? да многи још једнако пишу *народња.* Право је Мушицки уздахнуо.

Сад су неки списатељи почели прилагателна у дателном јединственом писати само на *-му,* као: овому великому, сладкому, скоро ухваћеному и испеченому сому; а тако исто и родителни само на *-га,* као: ве-

Digitized by Microsoft ®

ликога, кракљастога, јеленовога рога. Да ли је ово за благогласије, ја нећу да пресуђујем; али јамачно Србин у говору не би казао тако.

Наполеона *себе истога опис.* Свакојако сам обрћао, али никако нисам мого наћи да је по својству српског језика. — *Страшило је се, man hat gefürchtet;* од седити, може бити седило се, и од читати читало се; али страшити се, смејати се, одмарати се, и друге глаголе повраћателне употребљавати у залогу страдателном, то не иде. — Њихов војени поход *није ништа мање него* чести пун (стр. 101) *nichtsweniger als Ehrenvoll;* превод нити је српски, ни добар. — Њихове мисли мени су *свеједно* (немачки ваљда: *Ihre Meinungen sind mir gleichgültig,* стр. 33), српски није. — После ручка обично *не излази* (куда?), немачки: *er geht nicht aus,* има своје значење које треба на српски другојачије превести. — Хиљада средстава; у мојим *предузећима,* са својима *оделењима* (оделенијама); чини ми се да је све против граматике. — Обузео ме је *неки род* страа; ја *дозволим мени* ту приметбу; „*ја* видим" усудим се *ја* говорити —; на све је стране у послу (свуда се ради); — сами германизми.

Један стран списатељ каже да ће Србљи морати ићи у Загреб учити српски, јер се тамо чисто пише; да видимо како: *Сумња* је реч славенска, не ваља дакле, него треба казати просто српски. Како? Немац каже *Zweifel, Zwey,* то је два, двоје; дакле и *Zweifel, двојба;* сад је лако начинити и од *verzweifeln, сдвојити.* Повестница не ваља, јер

Digitized by Microsoft ®

је славенски, него *es ist geschehen* догодило се, дакле *Geschichte догодовштина,* по аналогији баруштина, маглуштина! — Немац каже: *das Buch zerfällt,* дакле чисто српски: књига *распада.* Досад се писало *состоји се* или *састоји се;* то не ваља, јер Немац не каже *es besteht sich,* него *es besteht;* дакле *састоји;* напротив није добро казати *захваљујем,* него *захваљујем се;* зашто и Немац каже: *sich bedanken.* — *Scheiden* значи лучити, дакле и *entscheiden* одлучити, и отуда *одлука.* Досад се писало: *ја се питам надеждом;* но то не ваља, јер је славенски, него треба писати српски: уместо питам, *гојим,* уместо надежда, *нада;* Немац пак каже *die Hoffnung nähren,* дакле *гојити наду.* Није ли ово чисто српски? — *Учтивост* је реч славенска, треба дакле изразити српски; како? Немац каже *Höflichkeit; Hof,* то је двор, дакле *Höflichkeit удворност.* — Ово довољно потврђује навод да Срби морају ићи у Загреб научити се чистоти српскога језика.

Сад се почело писати *некој* уместо *неки.* Славенски се пише нѣцы.

Нови списатељи желе да се пише *Срби* уместо *Срби,* и по томе да се ображавају сви падежи у множественом числу, по аналогији: Арапин — *Арапи.* Обично се у говору каже Срби и Србље, а у старим споменицима српским стоји: краль Срьблемъ или сьрблѣмъ. Сад хоћемо ли мртвом правилу за љубов живо име мењати?

Дају и *даду, знају* и *знаду.* Многи мисле да је ово

Digitized by Microsoft ®

последње *даду, знаду* погрешно, и волели би да се одбаци, па да остане оно прво на *-ју*. Ја свакојако мислим да је разлика кад се каже: „треба да се књиге *издају*", и „дали су књигу матичарима да ју *издаду*". Тако по мом мнењу „*кад дају*" значи *si dant*. „*Кад даду*" *si dederint*. „Кад ми *дају*, зашто не бих узео (а не *кад ми даду*); напротив „отиђи ћу док ми *даду* писмо" а не „*док ми дају*".

У *Огледалу* српском на страни 505 овако стоји: „Многа се места у *Црнугору* знају; у *нахију* црничку, ријечку (стоји); Историја печатана у Москву, итд.". Кад се овакови одступци чују у Банату, то се без обзира опорочава и куди; а за црногорске погрешке каже се: „тако овде народ говори", као да у Банату није народ српски!

Један наш списатељ примечава у предговору да је књигу написао само из тог узрока да би се упражњавао у српском језику; јер га вели добро не зна!!! То је зло!

Неки желе бити сасвим следствени па пишу *предмѣтъ* место *предметъ*. Реч ова долази од *метати*, или од славенскога *метаю* (бацам), дакле једанпут за свагда *предметъ*, а не *предмѣтъ*.

Све и *сво*. Гдекоји изостављају ово последње, и свуда употребљавају *све*. Ја пак држим да је *све* више као наречије неко, а *сво* прилагателно. Тако се каже: *све* што мене окружава; *све* што знамо; напротив *сво* село; *сво* јестество, итд.

За чудо какве по који пут саставке морамо да читамо! Ко хоће да се о томе увери, нека прогледи у

Digitized by Microsoft ®

Народном Листу, (числу 45 о. г.) састав под именом *Краљевић,* или у *Подунавки* (числу 48) *Человјек,* и гдекоје началне членове, па ће се упрепастити. Ово је рђав знак напредовања у књижевству.

По природном течају ствари обично млади људи више раде, а стари мотре на њих, праве примечанија и исправљају их кад виде да правим не иду путом; но наши млади списатељи радије претресају дела туђа, цене и пресуђују шта је добро шта није; друге ободравају и хвале, и слободно дају савете шта нам треба чинити.

Кад би овако сваки што где примети одмах забележио, па кад би се ово не само печатало него и други читали, и на ползу употребили своју, могло би се што и учинити. А не би шкодило кадкад и добре граматике као што је г. Вука Караџића, па и Речник његов прогледати.

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

Одломак песме једне од године 1776

Што је лепше овог света
Него живит' без навета;
С душом љубит' свога Творца,
Небеснаго Бога отца;
Свагда скупа с браћом бити,
И из сердца се љубити
— — — — — — — —
Ако мислиш твој брат јесте,
Што од оца једнога сте,
И мати га јест родила,
Која вас је одранила:
Није зато што крв вуче,
И за њиме срдце хуче,
Него сваки твој комшија
Брат ти јесте он најбољи;
За кога си свагда дужан
Колик' више јеси можан.
— — — — — — — —
Видиш ли га са три персти
Да се право он прекрсти,
И у цркви јеси шњиме,

Digitized by Microsoft ®

Скупа славиш Бож'је име,
Од куда је, ти га не знаш,
Јест по Христу ближњи брат наш;
Или здрав јест, или болан,
Или брижан, ил' невољан;
Или богат, ил' сирома,
Ти воздахни трезвен одма;
Из сердца се сав возбуди,
И милостив сваком буди.
— — — — — — — —
— — — — — — — —
Како најпре ти за царство,
Тако и за све христјанство,
За комшију Бога молит'
И за веру крв пролити, итд.

ПРИМЕТБА.

Побуна која се у Вршцу против владике Викентија Поповића због закона догодила, и о којој ћу опширније говорити у другој части Гласника Српског, дала је повода живописцу тада вршачком Николи Нешковићу саставити ову песму. Она је била његовом руком на све четири стране дуж пресомићеног једног табака преписана, и предата ми је покојном матером мојом као спомен од њеног оца, а мога деде, са известијем да је у оно време предметом била великог вниманија може бити због важности повода којим је састављена. Песму ову ја сам у детињству моме често читао, и сву готово знао напамет; но доцније, кад

Digitized by Microsoft ®

сам се наука ради од куће удалити морао, загубила се небреженијем моје фамилије, и зато сам горње стихове низписао онако као што су ми у глави заостали. Дајем ју пак одломно и у кратко печатати највише због старине, и за углед како је сачинитељ тако чисто србски, које ја за реткост држим, у оно време писао, навластито кад се дода да сам многа прошенија и друга сачиненија од њега налазио која су писана била чисто славенски.

Кад се у наше време, као што и треба да буде, све, што у повестницу изображенија Србаља спада, брижљиво купи и печатњи предаје: то ћу и ја овде о животу Николе Нешковића, колико сам у детињству слушао и запамтио, навести, највише због тога, што се он може сматрати као један од најстаријих србских живописаца. Он се родио у Пожаревцу, и у детињству осећао је превелику наклоност к живописању, тако, да је готово по цео дан седио код неког у суседству његовом живећег зографа; од њега боје узимао, и где је год стао, по зидовима шарао и чертао. Оцу његовом као човеку богатом није била по вољи та наклоност синовљева, и старао се усладити му трговину и њену пробитачност; али то је код Николе била ствар немогућна. Кад се отац његов зато љутио и бринуо, што му се дете безпослицама предаје, рекне му један његов пријатељ Ђука: „Остави дете, нека истера жељу, па кад Бог да, те дорасте, ми ћемо његове пераице за гредицу, па ћемо га узети у трговину". — Кад се мало доцније рат с Турцима отвори, отац Николин преда своме пријатељу и куму Ђу-

Digitized by Microsoft ®

ки дете, да с њим пребегне у Аустрију, и још му 1000 дук. дâ као оставу за сина; но Ђука наскоро пострада, и изгуби не само своје имање, него и поверени му оних 1000 дук. Отац Николин међу тим умре, и тако дете остане с једном само наклоношћу к художеству живописања. Почем је неко време у дољним пределима свој занат учио, отиде у Пожун, и ту стане код једног Немца обучавати се даље у живописању, но морао се издати за исповедатеља римскога закона, будући га у оно време Немац иначе не би у службу примио. Код художника овог било је више младића, који су за плату радили, но ови, као обично Немци надничари, што преко недеље заслуже то у недељу и попију, а понедељником банче; Никола пак радио је преко недеље охотно и ревностно, што му је художник налагао, недељом пак и празником за себе, усавршенствујући се у чертању и живопису сваким могућим средствама; и зато његов художник нађе за излишно остале момке даље задржати, већ их одпусти све из службе сбог чега ови од једа и муке прозову Николу Чивутином. У Пожуну се упозна Никола са епископом без епархије тада бившим Јоаном Георгијевићем, кога је од своје заслуге подпомагао и кад овај доцније вршачку добије дијецезу, позове и Николу у Вршац. Ту почне художество своје упражњавати, ожени се, и увек је сматран био као један од најотменијих житеља, и сад још у спомену код многих живећих под именом Никола молер. Осим многих његових рукотворина црквених имам неколико изображенија која ако се и копије бити виде, одликују

Digitized by Microsoft ®

се особито танкошћу кичице, и код сваког су художника, који их је видио, удивленије побудиле. Умро је около године 1786.

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

Карактеристика Стефана краља Дечанског

Сочинитељ повестнице народа србског, г. Дан. Медаковић, позвао ме је да поткрепим мнениje моје, наведено у прегледу његове историје: како Дечански краљ није био онако слабог духа као што се мисли; и друго, да он к своме ослепљењу није оцу дао ни најмање повода.

Ценећи позив овај г. Медаковића, који за цељ има разсветлити тамну повестницу нашу, разложићу основе моје мало обширније:

Данил, историк и самовидац, приповеда да је по смрти Милутина краља био у земљи велики метеж и немир. Ово се другојачије не може узети, него да су се партије у земљи родиле ко ће бити краљ: Дечански, његов ли брат Константин, или Владислав. Да је Стефан слабог духа био, он би или мирно гледао шта се чини, или би предузимао час једно час друго, докле не би други ко круну преотео. Но он је мужествено ступио међ народ, и круну себи на главу положио. Па да би сваку надежду на престол србски не само њима укинуо, него и наследницима њиховим,

Digitized by Microsoft ®

он за добро нађе и сина свога Душана том приликом крунисати. Ово једно обстојателство, које дубоку политику показује, довољно би било осведочити одважност Дечанског и бистроумије. Но ми и више података у повестници налазимо, који га пред очима нашим управо великим чине: поменути сродници нису се ни мало тиме заплашили, што се Дечански на краљевство венчао, него науме силом оружија до престола доћи. Дечански им с војском на сусрет изиђе. У то доба није му Душан био величак да му победу задобије док се он у цркви Богу моли, као што се мисли да је тако приликом рата бугарскога чинио, него је победу задобио сам под својом управом. Ко пак зна како је тешко победити у рату домаћем, где у сваком углу има непријатеља и издајника, тај мора признати да су у Дечанског била својства заиста сјајна кад је умео толико привржениха себи стећи; нити је могуће да се толики народ за слабим човеком поводи.

Само у једној прилици показује нам се Дечански без велике државне разборитости; а то је што није Бугарску Србији присојединио кад су га сами бугарски великаши после смрти цара Михаила тиме нудили.Но оцењујући карактер каквог човека морамо пред очима имати и време, у које је живио, и узроке зашто је тако радио. Дечански је био воспитан управо калуђерски, при том је био човек поштен и добра срца. На овај начин морао му се учинити грех, кад би сродницима Михајловим, који су и његови били, право њихово отео; и ко ће му замерити што је волео задо-

Digitized by Microsoft ®

бити истиниту славу у очима света, и вечно блаженство код Бога, него угађати варљивој политици која совести не познаје.

На сваки начин дакле остаје Дечански као један од најбољих српских владатеља, који се није лакомио за туђим, одкуд се пре или после рђава следства рађају; но који је сваког свога и своје земље напасника умео сатрти.

Сад прелазим на други вопрос: је ли и у колико је Дечански оцу своме Милутину повода дао да га вида очију лиши. Право је послушати најпре шта он сам о томе говори у Дипломи коју је манастиру Дечанима подарио. Оно гласи овако: „Тожде (дијавол) и зде всели се в злонравније и зломисленије человеки, ихже воспитеше свети родитеље краљевства ми и самокраљевством и с љубовију срца, јако братију и чеда, иже оставлше Бога и великују љубов нашу забивше, начеше помалу сејати злије плевели между мнојy и родитељем краљевства ми, нам различноверни с л'стију јављајуште се — иже поревновавше мојему доброму житију с вештанијем злим и неподобним наведоше јего на таковоје дело страшноје, и послушав их вскоре света очију мојеју лиши ме, не потрпев ни испитав истини, и ни расудив иститно суда, јако суд Божи јест".

Из овога се види да су у дворцу краља Милутина биле велике сплетке, по свој прилици од грчке царице Јерине, која је желила једнога од својих синова на престол српски узвести. Сплетке изображенијих људи обично су дубље срачуњене, и тим бивају опас-

Digitized by Microsoft ®

није; зато су њени привржениці с једне стране одвраћали оца од сина, а с друге овога на оца подбадали, да би га тако упропастили. Људе поштеног срца неправда више раздражује на гнев; зато и млади Стефан морао се жешће тужити на поступак очин спрођу њега. Но Милутин који је нарави строге био, и није навикао да му се противослови, опор му одговор да. Сад Стефан смисли начинити малу неку демонштрацију, но како се отац ожести, и с војском на њега пође, син, као побожно чедо, одмах му дође на поклон, надајући се да ће се том приликом они споразумети; али зломислени советници нису хтели ову згоду пропустити; наговоре Милутина те га и не саслуша, већ заповеди да му вид очију узму.

Данил, како се види, написао је овај догађај још за живота Милутинова, и као што обично угађа сваком владатељу који је у животу, тако је и овде више кривио сина. Ја мислим да је Дечански повина себе осећао, он би се на поменутом месту кајао за своје грехе особито што је та ствар прошла, и што би се такова кривица више узети могла као детињска погрешка; но он овако о том говори: „Злаја моја, јаже пострадах, в брзе изреку, не моје ради болезни јуже пријех, но слави ради Божије; да вси слишеште посем научет се љубити Бога, и бојати се с страхом, јако Бога всемогуштаа".

Онај дакле мој израз у прегледу повестнице г. Медаковића, да Стефан није дао оцу *повода* да га очију лиши није сасвим удесан; јер су интриганти једва дочекали движеније његово, ако и невино, да га упро-

Digitized by Microsoft ®

пасте. Но у кривицу не може му се то урачунати: Стефан је био старији син Милутинов, оглашен за престолонаследника, и находио се у оним годинама кад га је мисао одушевљавала усрећити своју земљу. Ко ће замерити младићу што се старао предупредити да страно лице на престол српски не дође? Устанак његов није био буна, као што су његови противници у двору Милутиновом викали, него мало движеније без средства и озбиљности. Али је било довољно да се строги отац огорчи, и онако га казни.

Главнија черта Стефановог темперамента била је, колико се из свог живота његовога види, меланхолија. Људи овакови имају здраво разсуђеније и чувствително срце, ал' су и раздражљиви, и немају брзу проницателност. Они су постојани у пријатељству, и лако другоме верују. Нико није тако уверен о сујети света као они, зато и не маре много за празну сјајност и ласкаве почести; но љубе добрим делима право почитаније код људи задобити. Неправда их јако огорчава, но склоњени су на помирење. Ко с ове точке сматра живот Дечанскога, наћи ће разрешеније свију његових поступака. Лик његов, који се у Историји Рајићевој налази, прилично одговара његовом темпераменту, само ја мислим да је уста морао имати другојачија, и носио је браду.

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

Карактеристика србских списатеља

I МИЛОВАН ВИДАКОВИЋ.

Видаковић, чувствително срце за народност српску, Видаковић који је међ аустријским Србљима први пропирио стишани огањ к древности својој, умро је у Пешти чемерно, бедно, у највећој сиротињи. Он је умро, и српско срце није осећало велику жалост. Гласови подсмеја који су се у последње време противу његових књига подигли, угушили су у очима народа, лакомисленог народа, све оно добро што нам је учинио онда кад су његови подсмевачи у љуски били. Видаковић је постао предметом сажаленја и поруганија, и како год што је за живота свога у заборав дош'о, тако је после смрти његове сасвим изчезо спомен. С немарним безчувствијем слуша се сад име „Видаковић" као што су се равнодушно о његовој сиротињи и беди слушали гласови.

„Ха, ти хладноје и безнежноје Сербији недро. Сице ли? но сије лучше вечним мраком покрити".

Повестнице је дужност оценити свакога заслуге бар по смрти његовој безпристрасно и достојно, у

Digitized by Microsoft ®

толико више, што пресуде о књижевној вредности, које се за живота списатељева изричу, много зависе од његовог положенија, његовог стања, често и улагивања. И како год што се гдекоје дело или по пријатељству, или из подлости недостојно хвали, тако се и најбоље може или из непријатељства, или пристрастија покудити. А најпосле и ова ствар иде редњом као зевање: хвалим и кудим, јер то и други чине.

Кад се још те траг славенске литературе код нас повлачио; кад су се гдекоји романи почели указивати: Велизариј, Лаузус и Лидија, Аристид и Наталија, и о. п. ступи Видаковић (1810) са својима романима пред лице обштинства, и каквим романима? народнима и именом и духом. Ко није читао у оно време његовог *Усамљенога јуношу*, његовог *Велимира, Љубомира* и *Светозара?* Мушко и женско, младо и старо увесељавало се производима његовог чувства; и дух народности, који се падању клонио, почне опет ширити крила у аустријској земљи. Сваки је тежио своме сину, или своме кумчету наденути мило му из Видаковићеве књиге име „Светозар", сваки је другојаче почео о историји својој мислити и чувствовати! а младеж наша коју је геније српски ознаменовао да народу своме труде своје посвети, усхићавала се Видаковићевим производима изступленија, и немогући угасити растећу жеђ књигама његовим, тражила је нове, и налазила бистрије изворе. Ја се с умиленијем опомињем дејствија које су Видаковићеве књиге на мене у детињству моме чиниле; и да нисам био сам, потврђују сви готово доцније изишавши романи срп-

Digitized by Microsoft ®

ски, који нису ништа друго него подражанија његовим повестима.

Ово су саме чисте заслуге његове, које тадашње околности и степен пређашњег књижевства нашег знаменитијим чине.

Видаковић нит' је могао својства душевна велика, нит' науке многоструке имати. Слабо познавајући страну литературу није се мог'о изобразити стално и истинито; и колико му је ова оскудица у једном обзиру одузимала, толико га је с друге стране могла одржати у кругу својих и народних чувствовања. Но човек који само од себе живи, и не стара се прибавити хране и из других предела, мора најпосле да потроши шта има, и подпадне сиротињи.

Још једну и највећу погрешку имао је Видаковић, што није хтео с духом времена поступати; а списатељ који ово или презире, или ићи не уме, мора да остане као усамљени, сваког сообраштаја лишени остров. Из овога се види зашто су критике онако шкодљиво на њега дејствовале. У место да је сматрао ове као разговор о његовим производима, који може свакојаки бити; да је круг својих мисли разпространио, и себи нови правац стварао; он, презирући и управо мрзећи на све што није из његове старе школе, мучио се од несојузљивих ствари начинити редостав, и падао је у нове погрешке; премда се признати мора да су и критике биле много оштрије него што је и полза књижества захтевала, и сама ствар допуштала. Видаковићево „их" и „ах" било је предметом најнесташније сатире, докле се време није смиловало те у новим књижевним појављенијама видимо гдегде више ихова и ахова него код самог њега.

Digitized by Microsoft ®

При оцењивању списатеља и њихових заслуга морамо имати пред очима увек време и обстојатељства у којима су писали; а особито треба имати призренија на оне који први лед пробијају, или шуме крче. Ко неће уважавати Колумба зато што није умео правим путем изнаћи Америку, него је онолико кривудао и странпутичио! И Доситеј наш да у садашње време живи, јамачно би другојаче писао него пређе 70 година. Али благодаран потомак с признателним чувством цени и нескладне колибице дедова својих, из којих је он потомак лепе дворове себи сазидао.

Тако дакле Видаковић, са свим погрешкама и недостатцима, треба да остане у очима потомства свога као муж заслужан, који је онда кад нико није (тако рећи) давао ништа, у кругу романтике највише давао. Две лепте, у време нужде добровољно принешене, више нас усхићују, него у стању излишија гомиле злата.

Digitized by Microsoft ®

Предговор[1]

О СРБСКОЈ АЗБУКИ.

Многи, кад угледају црквена писма у овој књижици, помислиће да је то или ветрењасто одступање од уведеног обичаја, или нека новољубива сујета. Колико себе познајем, чини ми се да су и лакомислије и сујета доста од мене удаљене слабости; поне овде, пређе него што је тако важан корак учињен, предходило је дуго и озбиљно размишљавање. Ја не познајем ни једног у Европи народа, који би другојачијим словима печатали црквене књиге (ако нису сасвим на туђем језику) а другојачијим грађанске; само Руси, и после њих ми Срби имамо ту преимућност, и када се запита: Зашто? не знамо бољег узрока навести, него што је Петар Велики мислио поевропити азбуку и пречим путем просвету пренети у своју земљу, ако словима кирилским лепши вид придене.

Ја сам у III „Гласнику друштва српске словесности“ о неудобности и излишности ове, прошлог столећа уведене новости пространо гово-

[1]) За Даворје, 1854.

Digitized by Microsoft ®

рио, овде ћу само толико извести колико простор предговора допушта.

Азбука је одећа језика. Као што хаљина треба да је прво удесна, па онда, ако може бити, и лепа и за очи пријатна, тако је и с азбуком. Кирил је имао прву циљ пред очима; Петар Велики пак предузео је оно што у словоливницу спада, старао се улепшати слова печатње и ту је његов најемник изабрао, дабогме, латинску за образац азбуку. Ја често гледам како се странац, добивши први пут слова наша у руке, пренеразио. Ово жабасто Ж, ово кљунасто З, које режи као смук, ово змијско Ѕ с опасним кљуном, ово Ш као Нептунов трозубац, и Г као секира, овај лавови реп на Ц! какви варварски народи, кад им се и по самој азбуки зверови шетају. Зато је Холандезац, шта ли је био, морао са задовољством узети пилу у руке, да ово варварство углади и полепша. Писмо Я личи на латинско *A*, па кад личи, нека се овим и замени. Кад може велико *A* бити латинско, може и мало *(a)*, зато ваља старо прогонити. Б изгледа као латинско *B*, С као *C*, О као *O* и т. д. Зато нека се овим замене. Шта ће с оним ругобама, као што је Ћ, Ж, Ч, Ю, Ш и т. д. Потрошено је доста бурмута, али залуду, јер им нема слике у латинској писмености. У љутини одруби слову Ц онај лавов реп, те постане лепо ошишано као какав париски кицош, а Ћ, које изгледа као егеде, добије облик гусала, може бити што су гусле природније словенском народу, него егеде. Најпосле искали срд-

Digitized by Microsoft ®

це на сирото Ій, саставивши га наопако, не од „ї“ и „а“ као што природа захтева, него од „а“ и „ї“ Равним начином и Ій изгуби свом значењу сходан вид, т. ј. да је састављено из „Ш“ и „Т“ него постане као Ш, које о некој куки виси, и тако произиђе грађанска азбука.

Шта је дакле тим стругањем и подсецањем писмена достигнуто? Видели смо. Она слова, која су мргођење причињавала, нису се могла изменити, а друга, која би и странац трпио, добила су само округластији вид. Ругоба дакле, ако можемо што је наше ругобом назвати, остала је као што је и била, и азбука Кирилова постаде као нека чудна смеса, ни славенска, нит' латинска.

То је сав успех овог наглог корака. Да је потреба захтевала преиначавање или додавање каквих слова, шао што је код нас ћ и ђ уведено, или као што су нека (ѯ, Ѱ и т. д.) и код Руса изостављена, ко би речи проговорио. Одметати, што је полезно из слепе љубови к старом обичају, био би највећи предрасудак; али тако исто грех је неопростими уводити нове обичаје и измене без нужде, и само на штету и забуну општу. Штета, коју од нове, грађанске азбуке имамо, тако је тешка, да је сваки к срдцу примити мора. Ја нећу да наводим овде благоговејност, коју смо старинама нашим одавати дужни; прелазим и онај разкол новољубивих изображеника, који азбуку пре сто година у Амстердаму сковану држе за српску; а ону, која је под царевима српским цветала, ко-

Digitized by Microsoft ®

јом су писане све повеље и књиге средњега и новијега века, коју су сами дедови наши употребљавали, азбуку народну одмећу као славенску и туђу; навести ћу само да српско дете у српским училиштама мора да учи две азбуке, није могућно да се не забуњује. Они пак, који нису имали прилике научити ову латинско-славенску писменицу, или морају тражити кога да их обучи, или неће моћи читати српске књиге, при свем том што су буквар и часловац свршили. Знам да ће овде многи повторити оно што се одавно говори „српски буквар нама треба" мислећи да све што је славенско треба из училишта терати као кугу, која нам језик трује. Бог нека нас умудри, али с оваковим мишљењима не процветасмо.

Но азбука грађанска причињава нам и у другоме сметње. У њој нема као у црквеној свако слово свој осебени значај, него из љубови к форми измешала су се с латинскима писменима, па и то, као што смо видели, не у једном значењу, него и наопако. Тако грађанско *Р* код Латина је (Пе), *С* код њих је (Це), *В* (Бе) и т. д. Не само дакле, што наша деца, учећи сране језике, забуњују се тиме, него и они Славени, који се служе латинским буквама, наилазе на сметње читајући наше књиге; а то није мали уштрб ни за њих, ни за нас.

Излишности не трпи разуман човек ни у кући; зашто би ми у најважнијој ствари ту излишност неговали? Неки Немци, гадећи се на своја ружна готска писмена, предузели су били увести латин-

Digitized by Microsoft ®

ску азбуку, једно што је лепша, а друго што се њоме служе сви западне цркве народи у Европи. Многе су им и књиге овом азбуком напечатане; но општи дух не да, да се њима древност тако забаци. Ако су им слова и ружна, мила су им ипак и радо их употребљавају и у домаћем и у јавном животу, не обзирући се шта учени њихови измишљавци о лепоти туђинаца сањају.

И јелинска писмена не одликују се лепотом, ружнија су бар од славенских; али родољубивим Грцима не пада на памет од једне азбуке правити две, и то помоћу туђих слова. Власи или Романи примивши закон христијански примили су и азбуку од Славена, удесивши је за свој језик тако лепо и згодно да се као најсовршенији правопис у Европи сматрати може. Овом су азбуком своје књиге без разлике печатали; но неки Романи сковали су недавно од кирилице неку грађанску азбуку, буди Бог с нама такову, да се човек уплаши. Како смо увек у туђој ствари хладнокрвнији постављам питање шта је пробитачније за Влахе, или да остане азбука она, којом су се књиге њихове, црквене и грађанске једнако печатале, и коју познаје сваки који је само буквар изучио; или је боље сад нека писмена извртнути, друга туђима заменити, и тако начинити још једну азбуку за прости народ; да ли паметније раде они Бугари, који су почели у Београду печатати своје књиге грађанскима словима, или они у Цариграду, које се држе старе азбуке; и не би ли боље учи-

Digitized by Microsoft ®

нили Русњаци, Унијати, да оставе црквену азбуку и уведу грађанска писмена. Сваки мора признати да је то не само излишно, него и шкодљиво; пак што за њих постоји, то важи и за нас.

Кад смо дакле особито ми с црквом тако скопчани, да она сачињава половину народности наше, кад је у устима Србаља свака трећа реч „народ и народност" треба ову народност и да чувамо и делима осведочимо. Није никаво родољубије викати „нећу да ми је син Пишта", а у кући звати своју децу Шандором, Јулчиком, Нанчиком и Лилом; није довољно викати само „хоће да нам одузму народност и ј нам то довољно сведочи", него треба бацити очи на *А, а, В, в, Е, е,* и т. д. и с разумом питати: шта ће овај туђи елеменат у рођеној наобраз славенства носећој азбуки. Па кад се увиди да су ове форме управо по њуди и без потребе уведене, да нам ни најмање ползице не приносе, но много више штете, да и лепотом не превазилазе азбуку црквену, него у залуд мучимо децу, умножавамо књигопечатњама посао, па уз то цспамо се од цркве и забуне правимо у напредовању књижевности: то је најбоље оставити се азбуке грађанске, и служити се једном само старом, право славенском, опште познатом, црквеном нашом азбуком.

А Руси? Оставимо Русе. Наша азбука и њима је позната, а Србину, коме је стало учити руски, лако ће њина слова извикнути; ако се и они не предомисле, те опет не приступе азбуки својих праотаца.

Digitized by Microsoft ®

Остаје још једно питање, шта ћемо с оним књигама, које су већ печатане словима грађанскима. По малом числу ексемплара, којим се наше књиге уопште печатају, свако чистије делце мора ће се препечатавати, а дела без важности, какових у нас довољно има, боље ће бити да оду сасвим у заборав.

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

О србском слогомерију

Први наши песмословци, који су после дугог, често нескладног сличњавања стихова, покушавали писати размером старим, латинским и грчким, били су Атанасије Стојковић и Георгије Хранислав, оба на смрт Рајића, и језиком славенским. Управо Стојковић се није држао овде никаковых правила, а Хранислав примио је немачки начин стихотворства, узевши за основ само гласоударење. Лепе мисли и дивни слог њихов лако су могли читатеља подмитити да заборави на сва правила; и ја, некадашњи Стојковићеве музе усхићени почитатељ, морао сам га доцније жалити, што пишући тако виспрени спев није се и за правилну одећу постарао. Покојни Мушицки, коме је врло тешко било сличњавати стихове, морао се обрадовати таковоме појаву, а може бити да га је и Ломоносов побудио; доста, он се сасвим окане сликова, и целог после века свога писао је латинским по виду, по самој пак ствари немачким акцентуалним размером, коме су наравно и други почели подражавати, но нико с таквом срећом као г. Светић.

Још у почетку писања мога никако ми се нису хексаметри и пентаметри онако као што их је Мушицки

Digitized by Microsoft ®

скројио, допадали; први, што ретко има одсека, и преобилан је отужнима дактилима, са уплетом неправилних трохеја; а други, што поред тога и прву и другу половину пете стопе ствара једносложном речју, дакле управо онако што је у латинском и грчком погрешка. Ја сам хтео у нечем ове незгоде обићи узимајући ударенија оштра за општа, но наилазио сам на многе препоне, и моји стихови не знам да ли имају мање слободе, него стихови осталих песмословаца.

Г. Пав. Ј. Шафарик, који се у повестници славенскога књижества најживље за грчку просодију заузимао, више ми је пута давао повода размишљавати, да л' би се како то могло удејствовати. Смотријски, за кога г. Шафарик каже да је био на најпречем путу установити славенску просодију, није ме утешио; он је грчком слогомерију, тако рећи, слепо подражавао, јер ко може допустити, да су самогласна *е* и *о* у славенском језику без разлике кратка јестеством?

Г. Светић покушао је у V части *Голубице* превести неку част Виргилијеве *Енеиде,* као што каже, размером дугосложним (*quantitate*) но жао ни је, што није показао, како је у том послу поступао, и морам признати да никако кључа за ова правила нисам могао пронаћи.

Моје покушеније нема друге цели него да се слогомерије утврди, и колико је могуће старом класичном приближи. Велим приближи, јер и ја за основ каквоће узимам поглавито изговор, и мислим, да слог иначе не може бити дугачак, него ако се тако и произноси,

Digitized by Microsoft ®

или ако стицајем више согласних тежак постане. Тако ми се чини да је и сами стари језик на овом основу имао утврђено слогомерије. На пр. самогласно пред самогласним јест код латинских стихотвораца кратко, јер су га кратко и изговарали, као што и ми произносимо *mea, tuus, dies.* Али *fio* је дугачко, и без сумње ни из каквог другог узрока него што су изговарали као ми у речи *змија. Perfecta* двосложна јесу на првом слогу дугачка; то је правило. Тако *vidi.* Али зашто би *i* у *bibi* било иначе кратко да га нису тако изговарали? *Pater* и *mater* једна готова слова имају, пак зашто је *a* у првој речи кратко а у другој дугачко? Окончење *-us* у суштествителних трећега склоненија јест кратко; али ако се ово *u* у другим падежима отеже, биће и у првом дугачко, као *virtus, virtutis,* а то није ништа друго него као код нас: *стојим, стојимо; идем, Amare, docere* су дугачка а *legĕre, scribĕre* кратка, ни из каквог другог узрока, него што су тако морали и говорити.

Толико за оправдање основа. Што се општих слогова тиче, који су и код старих од части по изговору разних наречија, од части вољом песмословаца постали, ја сам их толико допуштао, колико неће бити претешко на овај начин стихове правити, али да не буде ни играчка, него да произиђе стројност, сладост и благогласије за примљиве уши. — Сад приступам самом слогомерију.

Digitized by Microsoft ®

Општа правила.

1) У србскоме језику има четири гласоударенија: ´, ⁀, ¯, =. Од ових прва су два дугачка, као: *дēте, љӯбити, дāр, мӣли*, а друга два кратка као: *пӯдар, лēзи, стāде, пӯцати*. — Ретко само, и то по слободи стихословној могу се и као дугачка употребити (на подобије: *Italiam, Italiam primus conclamat* и пр.) — Речма *а=ко, та=ко* дајемо каквоћу општу. Слогови без ударенија јесу по природи кратки.

Г. Суботић у својој *Науци о србском стихотворенију* доказује да и оштра ударенија гласницу дугачком праве. Овде није место дугој о том препирки: доста што ће сваки који је мало с музиком упознат бити противног мненија. Ја мислим, и Латини су речи *mea, ibi, amo, latet* итд. изговарали с оштрим на првом слогу ударенијем, пак зато су опет ови слогови кратки у њих.

2) Кад речи од три или више слогова имају на средњем глас оштар, а остали су без сваког ударенија, онда ти средњи слогови могу се као дугачки употребити, као: *претēћи, донēси, голӯбица*.

3) *р*, кад слог за себе чини, подлежи првом правилу, на пр. *вр̄х, гр̄оце*. Тако исто слог *зн* у *казн̆, соблазн̆* и пр.

4) Слог по природи кратак постаје дугим, ако за самогласним (или у полугласним) следују два или више согласна као: *ōдмах, љубēзни, ōбшти, кр̄ти*. Ово и онда постоји, ако после речи која се согласним започиње, на пр. *сӣт, блāга, свӯд, глēда*.

Digitized by Microsoft®

5) Кад пред сугласнима л, м, н, р, стоје писмена нема б, в, г, д, к, с, итд. онда претходеће самогласно, природом кратко, постаје општим, на пр. *смо⁼три, и⁼гла, у⁼цвели.* Но ако се ова слова не могу слити у један слог, остаће предње самогласно дугачко, као *ōднети, ōбљубити.*

6) Двојегласна (*аj, ej, oj, ao, ay,* итд.) или била по природи такова, или се двојегласно изговарала, јесу увек дугачка, н. пр. *подāj, стāо, смēо.*

7) У производству владају се слогови по природи. Тако *блāг* има *блāготворно, жēна* у род. множ. *жēна.*

О последњим слоговима.

1) Слогови, који се окончавају на *-а* или *-ја* јесу кратки.

Једносложна и од ових сложена, која природно дугачка јесу, не мењају свој значај, као, *прах, страх, зна, призна.*

У родит. множ. имена двосложна јесу дугачка, на пр. *вранā, пољā, женā.* Која више од два слога имају, јесу општа: *леденицā, јеленā* и т. д.

Прилагателна цела имају *-а* на крају дугачко, као *жута (жути), тешка (тешки).* Тако исто и у степену сравнителном: *крућа, млађа.*

Бројителна: *прва, друга, трећа,* итд. јесу општа. *Чија* јест дугачко.

Глаголи кад се свршују на *-а* и *-ја,* имају тај слог општи: *прекида⁼, скупља⁼, ја ора⁼х* итд. Ако ли је у другом множ. ово *а* дугачко, остаће и на крају: *тумарā (тумарамо), читā (читамо).*

Digitized by Microsoft ®

Гг. Вук Караџић и Даничић кажу да је *-а* и *-ја* код глагола свуда дугачко, може бити по наречију јужном. У нас се понајвише кратко изговара.

Частице *једва, вазда* јесу дугачке; *да, шта* опште.

2) *-е* и *-је* на крају јесу такође кратка.

Родит. јединств. како суштествителних, тако и прилагателних женскога рода јест дугачак: *моје̄ женē, лепē дгуњē.*

Прилагателна цела у имен., вин., и звател. множ. има *-е* или *-је* такође дугачко, као: *лепē, краснē, дуљē.* Тако исто и у степену сравнит. средњ. рода: *ређē, круђē, лепшē.*

У глаголима постоји оно правило које смо за *-а* и *-ја* навели. На пр. *идē, стојē, вежē, дрешē* и т. д.

Тē, чијē, нē (није) јучē, морē! јесу дугачка; *пређē, вишē* општа.

3) *И* и *ы* на крају јест кратко.

У родит. множ. јест дугачко, као: *сластиј, месециј, лепы̄, врућī, краћī, овы̄, оны̄* итд.

Мы, ты, вы, сви, три јесу дугачка.

Мени, теби, себи општа.

Я бы (быхъ), *онъ бы,* (био је), *ты јеси* долазе међу дугачке.

За остале глаголе постоји старо правило: *стојī, велī, желī; давī, славī, видī.*

Гди, нигди, и јесу општа.

4) *О* и *јо* јесу општа.

Која природно отежући глас имају, стају дугачка, као: *соко, во, го.*

Digitized by Microsoft ®

Прилагат. цела у средњем роду јесу такође дуга: *лепо, бело, весело.*

до, ко (предлози), *но* (сојуз) јесу увек кратки.

о, као предлог јест увек кратко; као међуметак дуго.

5) *У* и *ју* на крају јесу општа.

Која по природи отежући глас имају, јесу увек дуга; као: *зову, пољу, иду.*

6) Која се окончавају на сагласно писме, или било ъ на крају, или *ь,* јесу кратка.

Дугачка јесу *а: сва, која* природно отежући глас имају, као *мир, дар, копач, господар, месец, увек, удиљ, напред, стојим, печем* и безбројна која се из речника дају научити.

б) Женска двосложна, која први слог природно кратак имају, добијају у творит. јед. дугачко *-ом: женом, ногом, руком, овом, оном.*

в) Творителни прилагателних и местоименија јест дугачак: *врућим, лепим, својим.*

Оволико ће за сада доста бити; јер моја намера није изцрпити сва правила слогомерија, него само главне черте предложити за оне који тај посао разуму. Ако наши бољи стихотворци участијем својим притеку, те стану поправљати, и додавати што сам ја или погрешио, или промашио, моћиће што из овога произићи.

Сва правила и теорије, нек' су ма како добре, ако се у практики тешко дају извести, не вреде ништа; зато ћу овде примера ради ставити у преводу Овидија Назона понтијско 10 писмо из књиге 1-ве своме другу Флаку писано.

Digitized by Microsoft ®

Назо својем поздравље теби шиље Флаке заточник,
Ствар ако послат' ико, сам нема, може.
Сумор телу дуги, изуједану бедама разним,
И грижа срдца не да прибрати снагу своју.
Нит' бол кињи какав, нит' тресе ме грозница љута,
Врућа уредно и свуд крв обиграва жиле.
Ал' воља зла је ка јелу, и запремљен пиштама астал
Само отужну мени рађа у подне скуку.
Што мора, што земље, што предели воздуха плавог
Јестива ретка носе, глад ми устакла не би .
Нектар, пиће богова и амврозију медну
Нек сада служи руком гиздава дева мени:
Неће повући жељу да сластима уста приљубим,
И у желудцу мојем остаће пресно јело.
Истину сумњам ову свакому присообштити писмом,
Да неумитну којој злост не причисли срећи.
То ли је стања мојег, то л' беда лице чемерна
Да и весеље какво достати места може?
Та задовољства оног нека стигну кој хоће бедном
Оштри Цезара гњев конца да нема мени. —
И благодатни сан, што храни утрућено тело,
Сан штедром храном тело не крепи моје;
Већ но ти бдим, и са мном непрестано будне су боље,
Злог које стања овог рађају скорбни часи.
Тешко би дакле могао распознати знано ти лице,
Куд ли румен побеже, тражио б' друже, моја?
Штедљиво сок се мени у чланове спушта немоћне,
И од воска блеђи образа вид је мојег.
Није ли пиће много допринело разслабу телу,
Знаш како једна вода највећа другу је сласт.
Нит' пировањем ову ја достигох незгоду здравља,
Кад би и било жеље, земља гетијска не да.
Нит' су немоћ придовукле мени худомамљиве страсти,
Љубов опасно бежи, душу гди туга једе.
Река и место шкоди, и те што превосходи бедом,
Љути срца немир, једнако који ме мучи.

Digitized by Microsoft ®

Тај да не блажиш ти, и с тобом брат, врла обојица,
Туге под теретом свисло би срце моје.
Тврди ви сте мојој слабомоћној лађици заклон,
И коју ретки носе, дајете често помоћ.
Дајете, молим вазда, јер увек ћу заштиту тражит'
Цезара докле нашег гнев неутолно траје.
Кој да олакша, не да оконча спутницу вине.
Жестоку казњ ову, молте се друзи Богу.

Премда је Овидије највећи вештак био у састављању стихова, нити сам ја Овидије српски: опет се надам да ће сваки који је са старом литературом упознат, и у самом овом, доста верном преводу осетити дух класичне поезије; бар нема оних накарада од хексаметра и пентаметра какове читамо код немачких песмословаца. Но ако наш који стиходеља покуша на овај начин певати и види да му за руком не иде, нека зна да се само неусипним трудом доћи може до оног совршенства у поезији којим стари песници наше брзотворне производе надвишују.

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

Критични погледи у повестницу србску

О ИМЕНУ СРБ, СРБИН, СРБЉИН.

Повод и корен имена „Срб" вредно је тим више истраживати и испитивати што је недавно рођени југословјанин г. Др. Старчевић, покупивши Порфирогенитове угризине, имао образа пред светом казати да ово име долази од латинске речи *servus,* јер су Србљи били римске слуге. Кад тако сами Славени на срамоту повестнице и здравога разума неопрана уста одјапљују: онда не треба да нам буде жао на Порфирогенита и друге туђинце.

Ни о чем се може бити није толико писало и нигде с мањом истиновидности као око истраживања имена „Срб". Да их прегледамо редом:

Константин Порфирогенит, кога Г. Старчевић за јемца узима, пише овако: Сербли (οσβλιρε) римским језиком зову се „Серви: одкуд цервула, проста *обућа слугу* назива се. Зовемо их и Червулијанима, који су тако просто и сиромашно обучени. Називају се пак зато Серви што римском императору служе". У истој књизи својој Порфирогенит овако говори: „Треба

Digitized by Microsoft ®

знати да серви (далматински, који су римском цару подложни били) порекло воде од Серва некрштених, који преко Турске (Мађарске) живе, у месту од њих названом *Бојки*". Ови други нису били Римљаном подложни, па како они име добише? — И Вилхелм Тир (около год. 1174) пише од прилике као Порфирогенит.

Јордан, и у новије доба Гепхарди доводе име Срб од *српа;* Грубешић од *зараба* или *чарапа;* Аноним у Рајићевој историји од *свербоће, свербити,* Рајић од *собирања* или *севера* (сибира); Катанчић опет од *свербити;* Соларић од *Сармата* (цар мужије); Енгел од *Сарау* (града у Лужици), и ово наименованије или од *жорава* (жерава) или како он вели од *Saure Aue!!*

Славни П. Ј. Шафарик у књизи „Порекло Славена" доводи да је корен *Срб* у прастара времена не само дејство пића (пити) већ и предмет пића, у општетечност, а нарочито воду значио, по чему са основом закључује да је наименованије нашега народа од какве реке постало.

Покојни Јоан Колар у књизи својој „Расправи о именах, початках и старожитностех народу Славскехо (Будим 1830)" доводи име „Срб" од свербити (палити итд.), и мислио је да се какав вожд тако звао. На 9 година потом у својој „Слава Бохиње" променио је мнениje и као што Славене доводи од богиње *Славе,* тако (на стр. 37) и Србље од индијске богиње *Суриje, Суре,* која је била богиња огња, и тако као почитатеља огња.

И Г. Шафарик у „Словенским старожитностима"

Digitized by Microsoft ®

одступио је од горенаведене хипотезе своје, и разчлењава да се корен Срб налази у санскритском *су*, које значи родити, или производити, и које је сродно са славенским *сејати;* додаје да обе речи *син* и *сир* (сир-ота) корено знаменују сродника, рођака, род, народ, као што и индијско *серим* значи *народ*. Наводећи пак да име ово прастаро, домаће и код Славена дубоко укорењено не може природније имати свога корена, него у својој кући, налази у руском језику *пасерб*, пасторак, пољачки *пасерб*, с неколико од ових произведених, као малоруски, *пасербок, пасербка*, пасторка, пољачки *пасербица, пасерби* ит.д. и сродно је речи *посинок*, посинак, произведено пак од корена *сир*. — Тако се мнениja на зренику повестнице указују и изчезавају!

Да се поуздано што о овом имену казати може, прво долази питање како смо га добили? Дубоки испитатељ древности славенских Г. Шафарик изнашао је да је оно у Европи пређе било познато него име Славени; дакле су га са собом донели; од куда? то јест, где је прва постојбина Србаља била? то је друго, важније питање. Два најстарија списатеља који о Србљима говоре, јесу Плиније Римљанин и Птоломеј Грк. Први (около год. 79 по Христу) поставља их на обали меотског мора, недалеко од ушћа Дона, а втори (около 173) између Кавказа и Волге. Но ко се сме на ове списатеље поуздано ослонити? та и дан данашњи при толиким средствима не познајемо Азију и Африку као што треба, а шта је могао Плиније и Птоломеј у оно време о варварима знати? — Пеја-

Digitized by Microsoft ®

чевић, држећи се Птоломеја полаже седиште Србаља при гори Имају, около реке *Сарабе*. Други сматрају оваково умствовање као басну и *unerwiesene Alterthums-Krämerey*, као што Енгел вели.

Како је тешко истраживати повестницу оних времена где је у опште повестница тамна, и оног народа који није стајао у сношенију са Грцима и Римљанима, показао је г. Шафарик. Препону по препону крчио је он са неописаним трудом док је какву ствар разгалио: пак при свем том, нека се сутра открије какав до сад непознати рукопис, или се растолкује какав јероглифски надпис; отићи ће сав труд великог овог Славјанина, његово разложно испитивање и дослеђивање у мутну воду. — Из овога се види да се исторично доказати не може где су првашња била седишта Србаља. Али кад се и језик и обичаји у призрениje узму, лако се увиђа да су сродни са индиским, следователно да је Индија колевка свију славенских народа. Ја нећу да повторавам овде што су учени Славени (као на пр. покојни Колар) пре мене покупили, и свету саопштили; додаћу само како се и дан данашњи још и Инди у реки Гангу и Србљи на извору, у месецу априлију купају: како се индиски Дев (зли дух) у нашим песмама као див спомиње.

Кад су дакле Србљи у Индији обитавали, ваљда су и онда име своје имали; па како се не зна за друго које, него је међу осталим славенскима у Европи прво било у употребленију, вероватно је да су се у Азији још̀те њиме служили.

Али како су га добили? Доводити га од страних

Digitized by Microsoft ®

речи, од Сервија Тулија, од серва, и подобних паучина мудрословних, била би права будалаштина. Иследованије биће у толико истинитије колико духу језика одговара.

Шта значи дакле *Србљин?* Значења му у нашем језику нема, али по форми види се да показује човека који поред какве реке живи, као *Морављанин, Сављанин,* ит.д. Две су реке познате од које би могло име Србљин произићи: *Сараба* у Индији, и *Сарпа* у степама астраханским, која се у Волгу улива. За ову последњу вели г. Шафарик да су могли Славени около ње живити, о другој сасвим ћути; и опет Сараба више права себи присваја кад се са језикословне стране гледа. Реку ову морали су Србљи по свом начину изговарати: *Сьрьба* (узимајући ь као полугласно). Предел около *Сьрьбе* звали би ми и сада *Сьрьблѣ,* као *Подунавље;* и човека из тога предела *Сьрьблянинъ* (Србљанин) или *Сьрьбльинъ* (Србљин, Србљи). Да је овај производ имена природан и без натеге, показује, осим духа нашега језика, и то што реч „Србљанин" живи и дан данашњи у устима народа нашега. Познат је онај стих из народне песме: „Ајде сада, царе Србљанине", дакле је морала бити у употребленију и онда када су Србљи у Европу прешли.

Много приноси к потврђењу овога што Константин Парфирогенит (около год. 940) не пише *Серби* или *Серви,* него *Сербљи* (σερβλοι) као право число множествено од јединственог *Серблин* (Србљин); још више, што у најстаријим споменицима срб-

Digitized by Microsoft ®

ским стоји написано *„срьбьскыѣ земље, срьбьскими землѣми, сьрьбскою землею"* (али сьрьбскы, сьрьбскими) које одводи мисао на *Сьрьбу* или *Сарабу*. По овом се објашњавају и она многа разноименија која су Србљима придавана; као: *Серби, Сорби, Сирби, Сурби, Сораби, Сарби, Сарови (Сароби), Сарабите* ит.д. Јер како су Србљи изговарали *ь* полугласно, *Сьрьбльинъ:* страни, чујући то, писали су, како им је природа *свога* језика казивала, или, како су мислили да су глас схватили, те тако Грци чак на *Споре* дођоше. Та и сами Славени стара полугласна *ь* и *ъ* различно произносе, на пр. *прьсть, прсть, парсть; прсть, съставити, составити, саставити,* ит.д., па тако и *Срьби, Серби, Сѣрби, Сирби, Сарби,* и *Срби.*

Ја добро знам како је тешко устати против мнења г. Шафарика, оружаног многим вежествама и проницателним умом; но тешим се што мнење једно и друго спада у број хипотеза: хипотеза пак постаје нешто више од голога нагађања кад ју лепо и без икакве натеге подупире језик и форма граматична.

Digitized by Microsoft ®

Критични погледи у повестницу србску

О СТАРИМ ЗАКОНИМА СРБСКИМ.

У прегледу повестнице србске, састављене г. Дан. Медаковићем, приметио сам ја, између осталога, да законик србски није сам Душан написао, него да су закони давани још од Немање, и да их је Душан морао покупити, исправити, попунити, и као законо тело издати. Г. Медаковићћ у броју 10 *Седмице* за год. 1852 премда допушта да је то могло бити, опет држи да је мој навод само нагађање, почем трага о таковим законима није могао нигде наћи.

Ствар ова заслужује да се о њој што прослови. Кад би у повестном свету довољно било само погађати, могли би дрзновено рећи да су Србљи, селећи се у Мизију, довели са собом какве такве законе. Сваки старешина у кући издаје наредбе за своје млађе, па како би се могло мислити, да народ који је свога кнеза или владатеља, или предводитеља имао, таковых се лишавао? Осим тога знамо да су и други славенски народи имали своје сопствене законе. У песми о суду Либушином стоји овако: „Нехвално нам

Digitized by Microsoft ®

в Немцех искат правду; у нас правда по закону свјату, јуже принесеху отци наши в сеже — живне власти (у ову државу)". Овде се баш прекида та занимателна песма, иначе би ваљда што више чули о законима славенским, но опет се јасно види да су Чеси донели законе са собом, па како не би и Србљи?

Кад је Немања толике земље освојио, и народе покорио, морао им је и заповести давати како ће се владати, шта ће плаћати ит.д. а то су закони. Потврђује ово мнениje и то што су под њим били не само кнезови и власти, него и судије који су се звали „приставњаки". Јесу ли закони ти писмено издавани били, не налазимо никаква трага. Наравно, ако с нашим историцима рекнемо „Бог зна да ли је Немања сам знао читати и писати, и ако се не може потврђивати, а оно се може. сумњати, да и св. Сава није знао књигу пре него је у Атонску гору отиш'о", онда следује да закони у прва времена нису били писани. Али такови навод не може нам друго представити него жалост како су податци за историју нашу тамом покривени. Шта? Немања да није знао читати и писати, који је у младости својој многе земље видио, и у којега су двору тако цветале науке, те је не само св. Сава, него и други син му Стефан Првовенчани списатељем постати мог'о? Но да много не дослеђујемо, повластица Немањина, дата манастиру Хиландару, најбоље то разјашњава. Нећу дакле ни мало погрешити ако ствар као извесну представим да су краљеви српски, почињући од Немање па до Стефана Душана, законе писмено давали, но да је ове законе,

Digitized by Microsoft ®

као и друге премноге споменике, време упропастило. Један само овакови споменик кадар је био чрез толико времена и ватри и киши и оружију непријатељском одолети, а то су зидови славног манастира Жиче, коју је Немањин син Стефан Првовенчани сазидао. На овима чита се и дан данашњи надпис који је печатан у II части „Летописа српског" за год. 1828, и у ком се налази не само закон како ће се архијепископов човек к краљу, и овога архијепископу позивати, него и што ће се давати манастиру, и како ће се постављати игумани. Даље стоји и ово: „Господско зарештеније бист не разручити се мужу од жене, и жене од мужа. Аште ли ко приобрештетсе страшнују заповед преступаје, сим наказанијем да наказујетсе, аште ли котори будет од властел, да уземлетсе на њем краљу по три коњ; аште ли от убогих људиј с'творит се, да узимлетсе на њих по два воли. Женам такожде повељевајем; аште ли котора в преступленије закона впадајет — остављајушти својего мужа, аште има добит'к, добитком да наказујетсе; аште ли добитка не има, то телом својим да наказујетсе, ит.д.". Сравнимо ово са законима Душановим, пак ћемо наћи законе исте, само приклађене.

У повељи једној, коју је краљ Радослав год 1234 издао, обећава Дубровнику да се њином човеку неће чинити „зледи никојере" него њихова парница да се исправља „судом" а гди је суда, ту је и закона.

Из овога се дакле јасно види да су закони у Србији и пре постојали, па да их је Душан скупио, по ондашњим обстојателствама преиначио, нове додао, и све укупно као законик издао.

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

Критични погледи у повестницу србску

О ПОВОДУ ИМЕНА „НЕМАЊА".

Премда за повестницу србску није ни од какве ползе знати од куда је Немања то име добио: ничим мање потомку је занимљива и најситнија маленкост, када се тиче знаменитих и славом увенчаних предака својих. Име пак Немањино толико више љубопитства захтева што наилазимо на хипотезе које су и народу нашем познате. Тако историк Бранковић доводи да му је то име зато придано што је имао обичај говорити „Нисам *мањи* од предака мојих!" Но не треба много доказивања да се то оповргне, кад се и само својство језика противи; јер Србљин не говори не „мањи јесам" да би произићи могло Немањи, Немања, него „нисам мањи". Осим тога и он сам себе назива „Стефан Немања", а то ваљда не би чинио да му је придано. — Енгел мисли да је Фридерик цар римски путујући у Палестину могао Немању, кад га је овај угостио, титулом државног немачког грофа почествовати, давши му на овај конац и немачко име Најман (нови човек), коју су потом

Digitized by Microsoft ®

реч Србљи у Неман преобрнули. Но и ово је мнение како се види сакато.

Ми истина имамо речи у нашем језику на *-ња,* као брадоња, главоња, глувоња, ит.д. које какав у очи падајући значај човека изражавају; но ваљда нећемо из тога изводити да је Немања био нем, и да му је отуда надимак остао. Мора се дакле други повод тражити. Његов син Стефан, првовенчани краљ, пише за оца свога да се најпре у римској цркви крстио из узрока што у месту где се је родио није било свештеника православне цркве. У 30-ој потом години возраста свога нашао је за нужно крстити се по други пут „от руки" архијереја рашког кир Леонтија у цркви апост. Петра и Павла. По свој прилици дакле било му је прво име Неман, од каквог туђинца кума наденуто, а доцније кад се по други пут крстио, узео је име грчко Стефан. Човек који 30 година једно име носи, не може га искоренити из спомена људи: зато се једнако потомак називао Стефан Немања. Мнение ово потврђује некако сам он у повластици датој манастиру Хилендару, у којој овако говори: „постави ме велијега жупана нареченаго в светом крештенији Стефану Неману".

Digitized by Microsoft ®

ТУЂЕ И МАЊЕ ПОЗНАТЕ РЕЧИ.

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

а conto — на рачун.

а teneris assuescere multum est — много значи навићи се још из детињства.

абије — већ, одмах.

абсаговати — одрећи, одбити.

абтај — опатија.

аванзирати, авансирати, аванцирати — бити унапређен.

ад — пакао.

адет — обичај, начин живота.

адијес — због ом.

адио — због ом.

Adstat fortunae forma legenda meae — ево ту је слика моје среће која заслужује да се о њој говори.

аз — ја.

азинус — магарац.

аја — никако.

ајнгемокц — умокац.

ајндловати — позвати.

ајнфал, ајнфеле — нападај.

академија — највише учено друштво.

аквилон — северни ветар.

акт — чин у позоришном комаду.

актер — глумац.

акуратан — тачан.

акшам — вече.

ала бонер, алабонер, алабунар — у добар час.

алабунар, ке сант де мекарабл андантер ту — погрешно француски, отприлике: добро, како је то несумњиво важно.

алајбег — врховни бег.

аламани — овде: хајдуци (другови).

аларм — узбуна.

алвенски — бео и сладак као алва.

але пре пана Боха — али за име Бога.

алебо — или.

алеманскн — немачки.

алегро — весела мелодија из каквог музичког комада.

алеј — стаза обрасла зеленилом.

алијансија — савез.

алла Пепита — врста тканине.

Digitized by Microsoft ®

алобонер в. **ала бонер.**
алопа — лисица.
алфа — почетак.
алче, алкати — бити гладан.
ама краксите тин Катица — али зовните Катицу.
ама, ма тон Теон — Али, за Бога.
амазон-клајдер — женске хаљине за јахање.
аман — опрости.
amare — волети.
амбра — мирисава смола.
амврозија — храна коју су јели богови на Олимпу.
amo — волим.
аморет — љубавни анђео.
аналогија — сличност.
анатематос — проклетник, несрећник.
ангевеновати се — навићи се.
антипатија — одвратност.
апаге — одступи даље.
апелација — виши суд коме се обраћа против пресуде нижег суда.
апелирати — жалити се вишем суду на пресуду нижег суда.
аплицирати — применити.
апорт — донеси; погрешно: напоље.
апострофирати — у узбуђењу обраћати се говором мртвим стварима или животињама.
априлије — април.
апропо — врло згодно; збиља.
аратос — нека је проклето.
аргументирање — доказивање.
аргументирати — размишљати дајући свему доказе.
аренда — закуп општинског имања.
арендатор — онај који је добио право на експлоатацију нечега.
артикајт — учтивост.
архива — збирка аката и јавних исправа.
архивар — чувар и руковалац збирке аката и јавних исправа.
аспида — гуја; зла жена.
аспра — стари ситан новац.
асцетично — мученички.
атак — напад.
атакирати — нападати.
атмосфера — овде: васиона.
атресирати — погрешно место **интересирати,** тицати се.
ауздрук — израз.
ауспрух — самоток (вино).
аусфаровати — извести се у шетњу.
аусшпилуи си — изигра се.
ауфвартунг — подворење.

Digitized by Microsoft ®

ауфпуц — украс на женским хаљинама.
ахови — наставак -ах у именичкој промени црквенословенског језика.
ахови, охови, ухови — чести узвици ах, ох, ух.
ауфпуцовати се — накитити се.
ауфшпонен — упрегнута кола.
аферим — браво.
аште, ашче — ако.

багор — пурпур.
багрјани — пурпурни, порфирни.
багрјаница — царски порфирни плашт.
багрјаношарно — ружичасто, црвенкасто.
бадемски — бео и сладак као бадем.
бај — старешина бајата (в. **бајатство**) у Берберској.
бајадер — свилена трака с ресама.
бајатство — бајат, велика административна јединица у Берберској.
балсам — мелем.
бамбадава — ни због каквог узрока.
банч — дирај.
барбарас — нека врста пића.
барусити — кострешити.
баснословити — говорити басне.
баталија — битка.
баша — назив за истакнуте јаничаре пред ослобођење Србије од Турака.
бдителан — опрезан.
beau, beay — леп.
бедевисати — беспосличити.
бединтер — лични послужитељ (лакеј).
бедослутња — наслућивање беде.
бедство — беда.
бежати — трчати.
без прекословија — без противречности, заиста.
безлобан — невин.
безлобије — невиност.
безнежноје — немилостиво.
безполезно — некорисно.
безпорно — неоспорно.
безпредјелно — бескрајно, неограничено.
безчеловечан — нечовечан.
безчест — срамота.
безчистити — срамотити.
безчислени — безбројни.
белај — неочекивана невоља.
белезен — начитан.
бенајдиговати — завидети.
беријет — добит.
бес — ђаво, зао дух.
бесловесан — несвесан.

Digitized by Microsoft ®

бесмртије — бесмртност.
бесовјесно — несавесно.
бесорговати се — бринути се.
беспрекословно — сасвим тако.
беспутије — беспуће.
бесчуствен — занет, неприсебан.
бесчуство — неосећајност.
бешверовати — оптеретити.
бешемовати — постидети.
бештеловати — поручити.
бештетиговати — потврђивати.
бештија — животиња; погрдан назив за женски род.
бешчеловечни — нечовечни.
бешчиније, бешчиње — неваљало дело.
бешчислено — безбројно.
bibi — пио сам.
билетина — извештај.
било — планински превој.
биргер — грађанин.
биров — полицијски чиновник.
бист — биће.
битије — биће, живот.
благиња — доброта, благост.
благовестити — јавити радостан глас.
благоволеније — љубазна пажња; задовољство.
благовони — мирисав.
благогласије — звучност.
благоговејно — смирено.
благоговејност — побожно поштовање.
благодатни — благословени, блажени.
благодеј — добротвор.
благодејаније — доброчинство.
благодејање — доброчинство.
благоденство — срећа.
благодетелан — пун врлина.
благодетелница — добротворка.
благодетељ — добротвор.
благонадежан — који даје наде, који обећава.
благонаравије — морал.
благонебрежљив — немаран.
благообразије — добро васпитање.
благополучан — срећан, напредан.
благополучије — срећа.
благопоспешан — успешан.
благоразуман — паметан.
благорасужденије — нахођење.
благосостојаније — благостање.
благостиња — блаженство.
благостојаније — благостање, добро нахођење.
благострој — лепа складност.

Digitized by Microsoft ®

благота — благост.
благотвор — добротвор.
благоточиви — из кога се излива благост.
благоумилан — мио.
благоумиљено — благонаклоно.
благочестиви — побожни, блажени; уважени.
блазан — луд, глуп.
блест — блесак.
блештати — блистати.
близна — ожиљак од ране на кожи.
бланд — фино тачко ткиво, провидно.
бљусти — чувати, хранити.
бо — јер, та.
богатац, богатир — богаташ.
богињи (храм) — богињин храм.
божествен — божанствен.
божество — божанство.
божур (место **бон жур**) — добар дан.
Бози, вскују аз не вједал тоје — Богови, одиста нисам знао шта је.
бојит сја — боји се.
боктер — ноћни стражар.
болезан — болест.
болезања — болештина.
болта — дућан.
бољарин — властелин, племић.
бољарство — племство.
bona fide — с пуно поверења, не слутећи ништа.
бонтон — лепо понашање у друштву.
бонус — добар.
бонцерт — погрешно место концерт.
борej — бора, северни ветар.
бос ис тос — шта је то.
бостон — игра карата.
Бох — Бог.
бошча — велика марама за огртање.
браконарушитељ — онај који је обесветио брак.
бракосочетаније — брачна веза.
брани — одабрани.
брањ — свађа, неслога (**внутреној браниjу**, због унутрашње неслоге).
братија — браћа; сабраћа.
брег — обала.
бржај — брзај.
(в) **брзе** — у кратко.
брзотворан — површан.
бригородан — што рађа бриге.
бридак — оштар, што брији.
броителан — бројни.
броително — врста речи која означава бројеве.
бројателно — бројно.

Digitized by Microsoft ®

броћаст — црвен.
брошира (брошура) — танка неповезана књига.
будгет — буџет.
будет — буде.
будуже седет — и седећу.
буjиство — насиље, безумље, махнитост.
буква — слово.
буки — друго слово словенске азбуке (б).
булазнити — говорити без везе и смисла.
булетина — извештај.
буњиво — што буни, забуњује.
бунтовање — побуна.
буо — био.
(с) **бурази** — са буразима, шкембићима.
бурунџук — вео.

в — у.
в' человјецјех благоволениje — међу људима добра воља.
вагроб — укоп.
валов — валовит, буран.
вантаста — занешењак.
вармеђа — жупанија.
варнути — врднути у страну.
вашка — псето.
вдов — удовицâ.
вдохни — удахни.
вегетабилни нервозни систем — утробни живци чији је рад независан од воље.
ведјат — знају.
веднути — мало видети.
(не) **ведушче Музи** — не знајући за Музе.
вежество — знање.
везде — свуда.
векcла — меница.
велесјајни — величанствен.
велијега — великога.
велијеј славоју — великом славом.
велијство — величина.
великодаран — издашан.
великодушије — великодушност.
великолепије — величанство.
великоможни — моћни.
величество — величанство.
величност — величина.
велкоможни — који много може.
вељети — заповедати.
вем — знам.
Wen man dich mit Krieg bedroht, lass andere für dich streiten — кад ти неко попрети ратом, пошаљи другог да се бори за тебе.

венигстенс — бар.
вент — изговор.
Vere, prius flores, aestu numerabilis aristas, poma per auctumnum, frigoribusque nives.

Digitized by Microsoft ®

Quam mala, quae — patior... — пре ћеш у пролеће избројати цветове, у лето класове, у јесен јабуке, у зиму снегове, него ли зла која подносим...

верт (врт) — башта.
вес — село.
весна — пролеће.
весма — веома.
веститељ — гласник.
ветрило — једрило.
ветров бурних — бурне ветрове.
ветха древност — далека старина.
вештаније — обавештење.
вештество — материја.
вешч — ствар.
взаимни — узајамни.
вземше — узевши.
взирајут приходјашчих — гледају са интересом на ове што долазе.
взјал јесм — узео сам.
взор — поглед.
ви кец — како сте.
виват — живео.
vivla! — живео!
вивлиотека — књижница, библиотека.
вид — облик.
vidi — видео сам.
видим — видљив.
видитсја — види се.
видја — видећи.
виђат — виде.
вижу — видим.
визитирати — прегледати (лекарски).
вијаутсја — плету себи.
викајући — мене који вичем.
викати — говорити.
виклер — вео.
вилајет — област, покрајина.
вилозов — погрешно место **филозоф.**
вин — крив.
вина — кривац; кривица.
винителни падеж — четврти падеж, акузатив.
vino d'il anno, donne di quindici — вино од године, девојке од петнаест.
виновајет — ствара.
вину — увек.
винцилирка — виноградарка.
Wir ha'm einen wahren Jucks mit ihr — добро смо се изшегачили са њом.
вирклих — заиста.
virtus, virtutis — врлина, врлине.
вирцауз — крчма, гостионица.
виршофт — домаћинство.
високодостојњејши — високодостојни.
високопарјашчиј — који лебди у висинама.
високопарни — горд и уображен, надувен.

Digitized by Microsoft ®

високопочитајеми — високоштовани.
високопреосвјаштењејши — високопреосвећени.
високоуман — уображен.
висота — висина.
виспрен — узвишен, мудар.
виспрено свемогуство — вишње свемогућство, Бог.
виспреност — узвишеност.
виспренују — високу.
вист — игра карата
вистер — државник.
витија — јаукâ.
виц — досетка.
Witz und Laune — шала и досетка.
виценотар — подбележник.
вишеземни — надземаљски.
вишина — већина.
вјашчше — боље, више.
вједали — знали.
вједомство — руковање, старање.
вјежество — знање.
вјеси — зна.
вјеси ли ти — знаш ли ти.
вјест — зна.
вјечнаја памјат — вечан спомен.
вкус — укус.
вкусити — окусити.
владац — владалац.
владјеније — државна управа.
властелац — племић.
влити — улити.
вложит јазик на муз љубимца — узети на језик љубимца муза.
вменити — урачунати, приписати, узети нешто за нешто, променити.
вмениша жити во обиду — који су се зарекли да живе ради пакости других.
вмењајет — мења.
вместилиште — стан, сместиште.
внезапу — изненада.
внимај — мотри, памти.
вниманије — пажња.
внимателно — пажљиво.
внутрено — унутрашње, душевно.
внутреност — унутрашњост.
внутрењи — унутрашњи.
внушати — слушати, чути.
во — у, на.
во вишњих — на висинама.
во јеже би стјажал — да би постигао.
во первих — прво.
во преки — противно.
во своја си — где јој је место.
вовјери — повери, дâ.
водњача — жаба.
водолечиште — лечење хладном водом.
вожделјено — омиљено.
возбудити — узбудити.

Digitized by Microsoft ®

возвис — подигни.
возвишало — подигло је.
возвјешчајет — објављују.
возвјешчу — објаве, разгласе.
возврашчајсја — враћај се.
воздајати — давати.
воздахнути — уздахнути.
возгрјевати — загревати.
возжделеније — страсна жеља.
возжежет — запаљење.
возлѣтајут — узлећу.
возложити — наметнути.
возљубити — заволети.
возљубљени — омиљени.
возљубљеноје чадо — мило чедо.
возмездије — награда, наплата.
возмошч — узмоћи.
возму аз в супругу — узмем ја за жену
возносилсја — простирала си се.
возноситсја — приносити се.
возобновитисја — обновити се.
возразити — одговорити; противно говорити.
возраст — узраст.
возри — погледај.
возсијало — засијало је.
возсилајут — шаљу.
војев — ратнике.
војна — рат.
војнически — војни.
вола се — зове се.
(два) воли — два вола.
волк — вук.
волна — вал, талас.
волнами бури — бурним таласима.
волнованје — узбуђење.
волшебан — мађијски, опсенарски.
волшебник — мађионичар.
волшебница — вештица — мађионичарка.
вонзајут сја — забадају се.
воображенније — слика у машти, уображење.
воопште — уопште.
вопијати — вапити.
вопити — клицати.
вопл, вопљ — јаук, плач, кукање.
вопрос — питање.
вопросителан — који стоји под питањем.
вопрошен — упитан.
восклицајут — кличу.
восписати вину — уписати у кривицу.
воспитателница — васпитачица.
воспитати — образовати, васпитати.
воспитеше — васпитаху.
воспјашчает — спречава, не да.
воспламењавати — распаљи-

Digitized by Microsoft ®

вати.
воспљескајут — запљускују.
воспоминаније — успомена, сећање.
воспроситељ — онај који пита.
востанут мрамори — подићи ће се мраморни споменици.
восток — исток.
восторг — усхићење.
восхитити — узбудити.
восхишчениje — усхићење.
воштити — добро истући.
впадајет — падне.
впечатлениje — утисак.
враг — непријатељ.
врагов — непријатељâ.
врагом — непријатељима.
вража — измишљотина, лаж.
вражда — свађа, непријатељство.
вранијe перо — перо од вране.
вранило — црна боја.
врачарија — враџбина.
вред — штета, квар.
временик — глагол.
временочисленије — хронографија.
врођен — урођен.
вручавати — предавати.
вручен — предан.
вселена — цео свет, васиони свет.
(концем) **вселенија** — до краја васионе.
всемогуштаа — свемогућега.
всеобшти — општи, сваком приступачан.
всесилан — свесилан.
всеучиличте — универзитет.
вси — сви.
всја — све.
всјакиј — сваки.
всјаческаја — све.
всјачески — сав; свакако.
всјачески, обаче — свакако, али.
всјех — свих.
вскоре — ускоро.
вскују — сваку, сву.
вступленије — приступ.
всује — узалуд.
втеченије — утицај.
втори — други.
vous m'avez toujours fait tant d'amitiés — ви сте ми увек чинили толико љубазности.
входјат — силазе, улазе.

гаваз — момак, слуга.
гаваљер (каваљер) — човек који полаже на лепо одело и понашање.
галант — отмено, учтиво.
галиб — неприлика.
галопад (галоп) — врста игре.
ганглиски нервозни систем — живци који се разилазе дуж обе стране кич-

Digitized by Microsoft ®

меног стуба.
гвирити — притајено гледати.
где — пошто, јер.
гемајн — простачки.
гени, геиј, геније — дух, заштитник.
генералисим — врховни заповедник.
Genuss — уживање.
германизам — израз казан у духу немачког језика.
gerührt — дирнута, ганута.
göttlich sehr göttlich — божанствено, врло божанствено.
гефроренес — сладолед.
гибељ — пропаст.
гибтати — повити се под теретом.
гитармајстор — учитељ свирања на гитару.
(над) **главоју** — над главом.
глагол — говор, реч.
(на) **глаголи сија** — на ове речи.
глаголаније — говор.
глаголати — говорити.
глагољу — говорим.
глагољут их — ословљавају их.
гласати се — чути се.
гласница — слог.
гласоударење — нагласак, акцент.
глашеније — оглашавање.
гледе — с погледом на.
глота — гомила деце.
глувоћудан — који не даје од себе гласа.
глума — шала, лакрдијање.
гнаша — прогнаше.
гниздо — гнездо.
гнушеније — гнушање.
гњеватисја — љутити се
говорџија — онај који је дошао да нешто саопшти.
гојење — васпитање.
гојити — васпитавати; поткрепити.
голијат — џин.
голица — голља, сиромах.
голова — глава (**побити „на голову"** — потући до ноге).
гонит — тера.
гонк — ходник.
гордиња — охолост.
гордник — охолник.
горе тебје Израиле — тешко теби Израиљу.
горест — туга, јад.
гори — брда.
гори черниј — мрачне планине.
горјашчими очеси твојими — својим ватреним очима.
горница — соба, одаја.
гортан — гркљан.
горчаста стројитељница —

Digitized by Microsoft ®

горка стваратељка.
госпожа — госпођа.
господи — господе.
господична — госпођица.
гостилница — гостионица.
Gott, welche Entzückung — Боже, какво усхићење.
грабанцијаш — вештац.
гради — градови, вароши.
gradus extasis — ступањ заноса.
gradus universalis disorganisationis — ступањ општег растројства.
графа — писмо.
грација — богиња пријатности и дражи.
грбина — слеме на планини.
грозница — грозни.
грозњејшиј — најгрознији.
громкост — громогласност.
громно безаконије — страшно безакоње.
грошић — најситнији старински метални новац.
групирати — сабрати.
гу — њу, ју, је.
губитељ — џелат.
губац — који губи.
гујтар — гитар.
гумари — магаре.
гурбијанство — погрешно место: **грубијанство.**
густ — укус.
густирати — бирати по свом укусу.
дајут — дају.
дактил — једна од тросложних стопа у песништву.
далече — далеко.
дампфшиф — пароброд.
дамчић — пароброд.
dass ist zu viel — то је и сувише.
dass würde mich überraschen — то би ме изненадило.
дател, датељ — урма.
дателни јединствени — трећи падеж једнине.
дателни падеж — трећи падеж, датив.
датсја — предати се.
дација — државни намет, дажбина.
двана'есет — дванаест.
движеније — покрет, кретање; узбуђење; устанак.
двојегласно — два самогласника која се изговарају као један слог.
двојити — сумњати.
дворослужитељ — дворанин.
de lana caprina — од козје вуне.
дебри — гајеви.
деверика — врста рибе.
деветнадесета — деветнаеста.
дег'н — мач.
дејствије — деловање.
дејствителан — радан; који има утицаја; стварни, по-

Digitized by Microsoft ®

стојећи.

дејство — чин у позоришном комаду.

дека пенди — петнаест.

дека окто — осамнаест.

дека тесера — четрнаест.

декорације — одличја.

деланије — рад, дело.

делателност — рад.

делимак — број који треба поделити.

демонштрација — побуна.

деморализација — непослушност и расуло у војсци.

деморализират — покварен.

ден — дан.

den Kritikern ein kleines Ohr, das desto feiner hört und richtet — критичарима фино уво које у толико боље чује, и пресуђује, и т. д.

деница — зорњача.

депити — треснути о леђину.

депутација — изасланство.

депутирац — народни посланик.

der Lügner und Zulügner — лажа и паралажа.

држава — имовина.

држаја в чест — држећи као почаст.

дерзај — устај, буди храбар.

дерзост — дрскост.

дети — деци.

диадима царскаја — украс на царичиној глави.

девензиван — који се само брани од свог непријатеља а не напада га.

диван — заседање царских доглавника на муслиманским дворовима.

диверзија — скретање на другу страну.

дивидирати — поделити.

дивјашчесја — дивећи се.

дивно — чудно.

дивноје воспитаније — лепо васпитање.

dies — дан.

дијавол — ђаво.

дијес хиљадес — две хиљаде.

дијета — скупштина.

дијецеза — владичанство.

дика — десет.

dicam si lices pectus habere tuum — рекао бих да ти се у грудима налази камен.

dixi — рекох.

диктаторски — самовласно.

димлије — шалваре, нарочита сукња код турског женскиња.

Dienerin — службеница.

дио — две.

диогенизирати — живети при митивним животом као Диоген, филозоф киничар.

диплома — сведочанство.

Digitized by Microsoft ®

директор — старешина, управник.
диринџити — радити као роб.
дисертација — учена расправа.
дистинкција — тачно разликовање.
диханије — дисање; дување.
дишкант — пискави глас.
дишпутирање — расправљање.
дишпутирати — водити учене препирке.
дјеви незлобнија — девојке невине.
днес — данас.
до руке довести — извршити.
добродетелни — пун врлина.
добродјетељ — врлина.
довљајет — доста је.
довољство — задовољство.
довство (вдовство) — удовиштво; лишавање.
догодовштина — историја.
дој — два.
дојдо' — дојох.
доказателство — доказ.
докса си, о Теос — слава теби, Божс!
доксат — отворени трем.
докторија — лекарска пракса.
докучити пропаст несреће — знати колика је провалија.
долго — дуго.
домашати — слутити.
домашњи — домаћи.
домоглед — земља око куће.
домостроителство — домаћинство.
Дон Ћишот — Дон Кихот.
дондеже — докле.
донешено — налагано, оклеветано.
доносити — достављати злонамерно.
доношеније — достава.
допљејати — доћи.
дороц — гуњ.
досјагнеш — достићићеш.
досјазајут — достижу.
дослеђиваље — разлагање.
достати — добити.
достаточно — довољно.
достовернн — истинит.
достоверно — потпуно.
достоин јест — заслужује.
достоинство — достојанство
достопаметан — значајан, важан.
доувереније — уверавање, јамчење.
docere — учити.
дошествије — долазак.
дражајши — најдражи, врло драг.
драконт — ђаво.
драм — најмањи део од оке, 2,5 грама.
древност — старина, старо

Digitized by Microsoft ®

доба.
древеса — дрвеће.
древо — дрво.
државина — имовина.
државословна наука — наука о државном уређењу.
дрзновен — смео, неустрашив.
дрзновено — смело.
дрјахлост — дубока старост.
дрнда — презрив назив за незграпну жену.
другдаш — пајкад.
дружески — пријатељски.
друзја — другови.
дуголетство — дуг живот.
дугосужан — који дуго робује.
дуел — двобој.
дулос сас! — слуга!
думеџија — крмар.
Дунај — Дунав.
дуплика — поновна оптужба.
дуси их — њихови духови.
дшчер — кћер.

ђумрук — царина.

е биен, е биен — тако је.
егсерцир — војничко вежбање.
егав — кривоног.
егеде — виолина.
егземплар — примерак.
ex allegatis et probatis — из оног што је наведено и оног што је доказано.
exercitia correcta — исправљена ђачка вежбања у писменим саставима.
еда л' — да ли.
едемски — рајски.
eine gebildete Sprache — говор, наречје.
екатон — сто.
еквипирати — опремити.
екмеџија — хлебар.
екси — шест.
ексик — нетачан на мери.
екскузира — оправдава.
експедитор — поправљач.
ексхортатор — старатељ.
емпфиндовати — осећати.
ена — једна.
енержија — издржљивост и снага.
ентберовати — лишити се.
entschuldigen Sie — извините.
ентузијасм — одушевљење.
епархија — владичанство.
епијски састав — епски спев.
епикет — погрешно место.
етикет — лепо понашање.
епиталамиум — свадбена песма.
епта — седам.
ерклеровати — изјавити.
ероберунг — освајање.
еротика — љубавна песма.
errare humanum est — човеку је урођено да греши.

Digitized by Microsoft ®

есапити — рачунати.
етимологија — наука о постанку речи.
ефир — етар, високи небески простор.

жал — жалост.
же — да; а, и.
жезло — владарска палица.
желајеми — жељени.
железник — гвоздено рудиште.
желти — жути.
женам — женама.
жени, геније — велики природни дар.
женијалитет — генијалност, највећа природна обдареност.
женирање — устручавање.
жених — младожења.
живаљ — састојак, елеменат.
живописање — сликарство.
живушчих — живих.
жизн — живот.
жирафа — вероватно **аграфа** — игла за украс.
ждрељиво — што хоће да прождере.
жребати — одлучивати коцком.
жребије — коцка, удес, усуд.
журчит — жубори.

за раз — одмах.
забавити — наћиману, замерити.
забвен — заборављен.
забвеније, забвење — заборав.
забивше — заборавивши.
заведеније — установа, завод.
завести друштво — основати друштво.
зависник — потчињени човек.
заглавије — наслов на књизи.
заглављивати — завршавати.
заглух — заглушење.
закалајутс' — кољу се.
закон — вера.
закона брата — законитог брата.
залац — који је зао.
замај замах; подвиг.
замешалетство — забуна.
зане — јер, што.
занимателан — занимљив.
заповедати — изволети.
запојући — који кука, запева.
запросити — замолити.
зарештеније — заповест.
зарни — зрачни.
заседаније — седница.
заслепа — заслепљеност.
(их) заслуга — њихове заслуге.

Digitized by Microsoft ®

заслугопратан — који прати заслуге.
затомљивати — злостављати.
заточеније — робија.
заточник — заробљеник.
зачасни члан — почасни члан.
заштиштеније, зашчишченије — заштита.
збиљни члан — редован члан.
званије — звање, чин.
збости — побећи без обзира.
звателни падеж — пети падеж, вокатив.
звјездоносно — као да звезде носи.
звјездочтена кула — астрономска кула.
зданије — грађевина.
здо — овде
здравствуј! — здраво!
зеленаст — зеленило.
земљеделије — земљорадња.
земљодеља — ратар.
земљеју — земљом.
земљекружије — земљина лопта.
земнородни — онај који је рођен на овој земљи, смртни човек.
зернополних гласов — класова пуних зрневља.
зибета — цибет, једна тропска животиња која јако мирише.
зефир — поветарац.
зиждитељ — творац.
зјава — ждрело, чељуст.
зјехо ласки — по његовој доброти.
злаја — зла.
злачан — траван.
зломисленије — пакост.
злонаветник — који на зло наводи, рђав саветодавац.
злонравије — покварености.
злопаран — пакосан, штетан.
злословљу — грдим.
злобрига — брига.
зловаран — лукав.
злодеј — зликовац.
злодејство — злочинство, порок.
злоковаран — лукав и пакосан.
злоковарство — лукавство.
злопце — злобно.
злоточни — кобан, из кога зло тече.
злоупотребленије — злоупотреба.
злохуд — зао.
злохудан — јадан.
злочиније — злочинство.
знамен — знак.
знаменије победи — знак победе.
знатнија премјени — знатне промене.

Digitized by Microsoft ®

зовома — која се зове.
зограф — сликар.
зреник — хоризонт.
зрети — гледати.

и паки — ипак.
иберашовати — изненадити.
иберзецовати — превести с једног језика на други.
иберок — горњи капут.
Übertreibung — претеривање.
ibi — онде.
иго — јарам.
игроказ — драма.
идеализмус — нешто што постоји само у идеји.
идућак — будућност.
иждивеније — трошак.
иже — који.
избавитсја — избавиће се.
избављеније — избављење.
избијеније — туча.
избитак — изданак.
избиште — кућиште.
известије — извештај.
известити — показати знак по чему се нешто може поуздано познати.
извештеније — извесност.
извикнути — извежбати се.
извињеније — опроштај.
извињи — извикнути.
извјет — изговор.
извучак — извлачење.
изгубленије — губитак.
издатељ — издајник.
изјавителни — исказни.
изјатије — изузетак.
изјашчно — дивно.
излишије — изобиље.
измаилук — ислам.
измишленије — измишљена вест.
измишљавац — онај који воли да измишља нове ствари.
измодити — потрошити на моду.
изнаход — проналазак.
изнаходник — проналазач.
изнашашће — проналазак.
изнео — створио, измислио.
изнурјајут труди — дају и последњу мрву снаге.
изобличеније — грдња.
изобилије — изобиље, богатство.
изображати — препочети.
изображен — образован.
изображеније — образовање; рукотворина.
изображеник — учен, образован човек.
изображеност — ученост, школованост.
изобразим — насликам.
изобразити — школовати.
изолирати — потпуно одвојити.
израженије — израз, реч.
изреченије — изрека.
изреченије живота — смртна

Digitized by Microsoft ®

пресуда.
изрјадно — изврсно.
изровашити — направити ожиљке по телу од боја или убода.
изступлење — претеривање.
изступлење ума — лудило.
изумлење — безумље.
исчадије, исчадије — изрод.
икуси тесера — двадесет и четири.
икуси трија. — двадесет и три.
Илдарим (муња) — надимак Бајазитов.
им — њиме, од њега.
имен., вин. и звател. множ. — први, четврти и пети падеж множине.
именителни падеж — први падеж, номинатив.
ими — којима.
имја — име.
имјејеши — ти имаде.
имјеју — имам.
имјети — имати.
иначе — другојаче.
инвокација — призивање вишње силе.
инвоцирати — призивати вишњу силу.
ингредиенција — састојак.
индиго — чивит.
индорзат — потпис на полеђини акта или јавне исправе.
ине кала — да ми је добро.
иних — других.
инквизиција — средњевековни верски суд у каголичкој цркви.
инкогнито — тајно.
иноверац — човек друге вере.
иногда — икад.
инок — калуђер.
инородан — друге народности, туђ.
инпетретиненција, инпретиненција — место: **инпертиненција** — крајња непослушност.
интересирати — тицати се.
интригант — сплеткаш.
инфантерија — пешадија.
иштанција — молба написана каквој власти.
иштруктор — домаћи учитељ.
иња — девет.
ироически — јуначки.
иројев всех — свих јунака.
иројкиња — јунакиња.
ирос — јунак.
ис тон официр — на официра.
иследователь — онај који истражује, иследник.
искамчити — силом извући нешто од некога.
искат — траже.
искључително — искључиво.
искрењејше — најискреније.

Digitized by Microsoft ®

искушеније — искушење.
исмејаваније — исмевање.
испизмити — озлоједити.
испитно суда — судска истрага.
исповедатељ римског закона — онај који је католичке вере.
исполин — џин.
исполински — џиновски.
исполн — пун.
исполненије — испуњење.
исправленије — поправљање.
испрескакати — укорити на леп начин.
испуњет — испуњен.
истеченије — истек, истицање.
истиновидност — истинитост.
источник — извор.
истошченије — истрага.
истранжирати — исећи на ситне комаде.
исхитити — извући.
исход — излаз.
исходатајствовати — испословати.
исходјат — излазе.
исчислити — прорачунати.
Italiam, Italiam primus conclamat — Италији, Италији први кличе.
ich bin eine Deutschverderberin — знам немачки доста рђаво.
ихже — а и њих.
ихже нест числа — којима нема броја.
ихови — наставак их у заменичкој промени црквенословенског језика.
иштут — траже.
ишчеши — тражиш.
ишчислително земљеописаније — статистички земљопис.
ишчислити — избројати.

ја — ево.
ја се бо — јер ја се.
јабанац — туђинац.
јављајуште — јављајући.
јадовит — отрован.
јађан — јадник.
јаже — она; због којих.
јазвљен — рањен.
јако — да, јер; као да.
јакожде — као год.
јазик — језик.
јанкл — прост раднички капут.
јапунце — старински огртач од кише.
јар — јарост.
јаритсја — бесно се љути.
јарљиво — гневно, јаросно.
јарост — жар.
јасњејшаго — најјаснијег.
јаузн — ужина.
јегда — кад.
јего — њега.
јед — отров.

Digitized by Microsoft ®

јединозакони — који је исте вере.
једноплеменик — сународник.
једноутробна сестра — рођена сестра.
једнујуже — једину.
једна — једина.
једно — једино.
једнообразије — једнакост.
језикоиспитатељ — научник који проучава језик, лингвист.
језикословије — наука о језику.
језичник — многобожац.
јеја — ње, њене.
јејуж' — та њоме.
јелика ти сут — све што ти је.
јерови — писмена ъ и ь у старој српској азбуци.
јероглифски — који се односи на стару египатску сликовну азбуку.
јесм — јесам.
јестествено земљеописаније природњачки земљопис.
јестество — природа.
јестеством кратак — кратак по природи.
јестествоиспитатељ — природњак.
јетки зуби — отровни зуби.
јешче — још.
Јовиш — Јупитер.
јок — не.
југообртан — јужан.
јудол — долина.
јуже — а њу.
јуже пријех — коју поднесох.
јулије — месец јул.
јуначество — јунаштво.
јуноша — младић.
јуношески — младићски.
јуратор — негдашњи судски аудитор код полициских власти у Војводини.
јургетер — бундевар.
јурод — луд.
јуфка — тесто танко развијено.

кавалерија — коњица.
кадуна — жена.
каждаја — свака.
казалиште — позориште.
казнителни — казнени.
казнословни — казнени.
казњ — казна.
каимено — тешко мени.
каја чест — каква почаст.
какадемон — зао, нечисти дух.
каквоћа — дужина или кратkоћа слогова у стиховима.
кала — добро.
Калифорнија — богата, „обетована" земља (као Калифорнија).
кађа-ваља — и које како.

Digitized by Microsoft ®

калабалук — неред, гужва, гунгула.
камера — народна скупштина.
камерално добро — крунско добро, домена.
каникула — велика врућина. (управо, топло време од 22 јула до 23 августа).
канцеларија — уред.
канцелиста — писар.
кападахија — помоћник дахије.
капитулирати — предати се непријатељу.
капов — вероватно: момак; види **Шапов.**
каптенармус — капетан војни.
карактер — отменост виших кругова; отмено порекло.
кардаш — друг, пријатељ.
кармажинска кожа — уштављена црвена кожа.
карталцетли — шећерци за лек.
картеч — стара врста топовске муниције, која одговара данашњем шрапнелу.
касателно — што се тиче нечег.
касирати — огласити да нешто не вреди.
каталепсија — болест у којој се спољни надражаји не осећају нити може бити вољних покрета.
катана — коњаник.
каур(ин) — неверник, хришћанин.
кача — клис.
качество — особина.
качка — клис.
каштар — опор, оштар.
квекер — врста свечаног капута.
quando — кад.
Quis gradus ulterior, quo se tua porrigat ira, restat? quidve meis cernis abesse malis — да ли је остао још који степен на који се још може попети твој гњев?
квита — признаница.
квитирати — дати оставку.
quod erat demonstrandum — то је имало да се докаже.
кеба — туп нож.
кед — ако.
кедри — кедрово дрвеће.
кек — дрзак.
керверос — Кербер, троглав пас на вратима пакла.
кест машир, марш! — одлази одатле, марш!
кец — јединица у картама.
киј — ко.
кијамет — невоља.
кињерисати — јадиковати.
кипрес — кипарис.
кирије имон — Господе наш!

Digitized by Microsoft ®

класическо сочинениje — узорно књижевно дело.
класични — старогрчки или староримски.
кладоплодан — плодан кладама, има много клада.
Kleider machen Leute — одело чини човека.
клервојанс — видовитост у болести.
клервојант — видовит болесник.
клет — собица.
клетвопреступник — кривоклетник.
клипе — стена, литица.
клобук — шешир.
кљук — измуљано грожђе.
кљукало — справа за муљање грожђа.
кнд — кад.
књигопечатња — штампарија.
књигописаниje, књигописање књижевни рад.
књижевство — књижевност.
књиштво — књижевност.
коваран — сплеткашки, лукав.
коварство — сплетка, интрига.
когда — кад.
кого — кога.
козни — замке.
кокет — женско удварање.
кокетирати — пренемагати се према прописима моде.
колерически — болестан од колере.
колика — срдобоља.
количество — количина.
колкогубан — коликоструk.
коло — круг; точак на који су бацали осуђенике ради претње другима.
колуи — игра.
коль — колико.
коми фо — погрешно: ком ил фо — како се пристоји.
комисија — одбор са задатком да прегледа и оцени неки посао.
комифо-ле сужес — као што приличи млађем.
комоција — довољан простор.
комплиментирање — указивање поштовања по прописима моде.
комшија — сусед.
комшилук — суседство.
кон нит' — не може.
конац — крај; циљ, намера.
кондуита — сведоџба о раду и владању.
конечно — потпуно.
конзисторија — духовни суд.
конта — рачун.
контрола — надзор.
концепт — прва редакција писменог састава.

Digitized by Microsoft ®

конципист — чиновник способан за концепт.
кончећи се — који се сврашава.
кончина — крај.
конфект — воће као јело при крају ручка; бонбоне.
конфисцирати — узети нечије добро у корист државе.
копија — слика прецртана са туђег оригинала.
копламент — погрешно место: **комплимент** — кавалерска љубазност; клањање.
корабљекрушеније — бродолом.
corbleu — гром и пакао.
корегира — поправља.
корешподент — дописник.
корешподенција — преписка.
корешпондирати — дописивати се.
корм — храна.
корман — крма.
корманити — крмити.
кормило — крма, управа.
кормиша — хранише.
кост — храна.
(от) **костеј** — од костију.
котиљон — врста игре.
катори — који.
кр. — крајцара.
крајцфајер — унакрсна ватра.
кракља — вероватно: велике коштане укоснице.
кралеј бивших ридај — оплакуј бивше краљеве.
краљуша — поглавица.
красит — украшава.
красјат глави — украшавају главе.
краснаго устава — дивног уређења.
краснор(ј)ечије — беседа, беседништво, реторика.
красњејшиј — најлепши.
кратити — пречити, закраћивати.
краткољубан — који воли само за кратко време.
крвопијство — крволоштво.
крвопролитије — крвопролиће.
крвопролитство — крвопролиће.
крепост — снага.
крештајем — крштен.
(в) **крештенији** — на крштењу.
криминалан — кривичан.
кризиз — одлучујући тренутак у болести.
crisis perfecta — потпуна криза.
критизирати — износити замерке.
критикастер — пакостан критичар.
критикер — критичар.

Digitized by Microsoft ®

(от) крове — из крви.
кровију — крвљу.
крогн — оковратник.
кромје — осем.
крстоносан војник — војник који се бори против нехришћанских држава.
кругодвиженије — кружно кретање.
крушати — клонути духом.
кршањ — ломљава.
кудеља — конопљиште.
кудожество — в. художество.
кују — коју.
кумашин — кум крштени.
кумте писли, хер, вирфте гурбијана хинауз — ходите за час овамо, избаците напоље грубијана.
кунсткамера — музеј за интересантне ствари.
купа — тороњ.
купец — трговац.
купленаја — оно што је купљено.
кур правити — удварати се.
куратор — старатељ.
куријанемеш — члан племићске скупштине.
куриозно — чудновато.
курмахерај — удварање.
курталисати — ослободити.
кѧнд — кад.

лавов, лавовиј — лавовски.
лавр, лаврa — лавор.
лаврa венци — лаворове венце.
лагум — тајни подземни ходник.
лајтнант — поручник.
лакомислије — лакомисленост.
лала — дворанин.
ламур — име псу.
лапита — образ.
(не) лармаз — у смислу: то не може бити.
latet — не зна се.
латура — мираз.
лауде ће гуре, ке јака пумну — хвалите ме уста да нисте пуста.
Lachen und Lust stärken die Brust, laben das Herz, dämfen den Schmerz — смех и весеље јачају груди, окрепљују срце, утишавају бол.
ле бон тон — друштвена углађеност.
левентати — скитати и беспосличити.
legere — читати.
лејбарцт — лични лекар.
лекција — поука.
лен су то ходински, Богу присам, су пекни — то је, Бога ми, леп сат.
лес — шума.
лес ноблес, лес модес —

Digitized by Microsoft ®

отменост, мода.

лес Париз, лес ноблес, лес модес, лес интов — Париз, отменост, мода, господска кола.

лес тружес — не значи ништа, измишљено да изгледа француски.

лес финес, лес ламорс — погрешно француски, отприлике: финим стварима, о љубави.

лест — ласкање.

лестни — пријатан, сладак.

лето година.

либри прудер — драги брате.

либшафт — љубав.

лик — збор, хор.

ликовствују — ликују.

лилафарб — отворене љубичасте боје.

лире — лири.

лиус — кованица да изгледа латинска реч.

лихва — залога.

лихводатно — са интересом, с каматом.

лихом — зло.

лицеум — велика школа.

лицијанци — лицејци (ђаци).

лиш, сувишан, излишан.

лишајутсја плодов — без плодова.

лишившисја — пошто сам лишена.

логика — наука о мишљењу.

логически — који се оснива на законима логике.

логофет — саветник владара и шеф дворске канцеларије у средњевековној Србији.

ложе — постеља.

лозинг — гесло, свето начело.

локна — коврџица.

лоно — крило.

лотерија — лутрија.

л'ст — замамљивост.

луна — месец.

лунатик — месечар.

лустрајзе — путовање из уживања.

луфт — ваздух.

луфтбалон — балон, ваздушна лопта.

лучше — боље.

љубаван — љубазан.

љубан — љубазан.

љубац — који воли, пријатељ.

љубва — љубав.

љубведостојан, љубвепун — љубак.

љубвесоперник — супарник у љубави.

љубезни — драган.

љубим — мио, драг.

љубјашчи тја — који те воли.

љубкија часи — миле тре-

Digitized by Microsoft ®

нутке.
љубов народа — љубав према народу.
љубавац — љубавник.
љуборевнив — љубоморан.
љубострасан — љубаван.
љуснути — пући.

ма — има.
ма шере, ma chère — драга моја.
магистрат — општинска управа.
магистратски канцелиста — општински писар.
megnetismus animalis — животињски магнетизам.
megnetismus vitae — животни магнетизам.
мадам — госпођа.
мадамојзел — госпођица.
магновеније — тренутак.
мазда — награда.
мазур — национална пољска игра (мазурка).
мал — мали.
малар — несрећа.
малвасија — неко вино.
malo — више волим.
малоје — мало.
малоумније — малоумље.
мами — мама.
мамицхен — мамица.
мамзел — мадмоазел — госпођица.
манир — начин опхођења, понашања.
мановеније — знак дат неком чаробном руком.
марвелекарно .училиште — школа за марвене лекаре.
марјаши — игра карата.
маска — образина.
мастилопролитије — проливање мастила.
mater — мати.
материја — ствар
материју — матером.
матрона — уважена старија госпоја.
мачка — јарбол.
мађарон — Србин који је присталица мађарске превласти.
машала — буктиња.
машка — штап којим се потка чује лопта.
машандмода — модискиња.
машлија — петља на плетиву.
мгла — магла.
mea — моја.
между — међу.
между сини — међу синовима.
мезулана — старинска пошта.
мекарабл — погрешно — од **ремаркабл** — врло важно.
меланхолија — сета.
менба — мењање.
мењиво — што се лако мења.

Digitized by Microsoft ®

мерин — врста танке вунене тканине.
месјац — месец.
местоимениje — заменица.
метафизика — филозофска наука о крајњим узроцима ствари.
метонимија — реторска фигура у којој се један појам замени другим који је с њим у некој блиској вези.
меуви — мехом.
меч — мач.
мечта — сањарија, машта.
мечтавати — уображавати.
мечтаниje — привиђење.
мечтање — маштање.
мечтателно — у машти, мисаоно.
мешина — кожа.
мздовоздајаниje — давање награде.
мздопремчивост — користољубље.
миа хиљада — једна хиљада.
мико фо — погрешно од **ком ил фо** — како се пристоји.
министр-президент — председник министарског савета.
миндрос — укор, строго испитивање.
минута — игра.
мир — свет.
мирисавка — биље које се носи код себе ради мириса.
мисел — мисао.
(в) **мислех погружени** — удубљен у мисли.
mysterium — тајна.
митница — царинарница.
митра — владичанска круна.
мицни иметак — покретна имовина.
мја — мене.
младак — млад.
младост — омладина.
мнениje — мишљење.
мними — привидан.
мнити — мислити.
многократно — много пута.
многолетни — дугогодишњи.
многостручно — на више начина.
множествено — у множини.
множествено число — множина.
мнозина — множина, маса.
мне, мње — мени.
мњениje — мишљење.
модел — образац.
модерн — на савремени начин.
модшрајбер — књижевник по савременом укусу.
можан — могућан.
молвити — викати.
молер — сликар.
молнија — муња.

Digitized by Microsoft ®

молчаније — ћутање.
молчати — ћутати.
момус — критичар који се потсмева (**Момус** — Бог исмевања).
монфрер — брате мој.
морепловење — путовање морем.
мородавно — што дави као мора.
мороразбојство — гусарство.
моћниј пан — угледан господин.
мрака — ситница.
мрачност — помрчина.
мудричар — мудрац.
мудрољубије — филозофија.
мудрословни — филозофски.
муж — угледан човек.
мужествено — храбро.
мужество — храброст, јуначтво.
мукајет — који за нешто мари.
мултипликација — множење.
мумка — мајка.
мумџиница — жена занатлије који прави лојане свеће и сапун за рубље.
мус урбанус — миш варошанин.
муњурла — будала.
муфтија — првосвештеник османских мухамеданаца.
мучање — ћутање.
мушта — чекић којим обућари туцају ђон.

на веки — за увек.
набљудавати — гајити нешто, старати се око нечега.
набости опанке неком — доћи главе неком.
навет — опадање, потварање; незадовољство, завист.
навичај — завичај.
навластито — нарочито
навранити — обојити црно.
навратити — упутити.
надвесије — надмоћност.
надвидети — надгледати.
надзиратељ — надзорник.
надлежателство — надлештво.
надмоћије — надмоћност.
надо мнојy — изнад мене.
надобно — треба.
надхитрити — доскочити лукавством.
називословна реч — стручна реч.
назоштво — присуство.
наизустни — усмени.
наименованије — назив; постављање.
најдо' — нађох.
најмењше — најмање.
најпаче — нарочито.
најпрежде — најпре, прво.
(да) наказујете — да се ка-

Digitized by Microsoft ®

зни.
наказаније — казна.
накана — намера.
накрмити — снабдети.
налепа — неочекивана беда.
налепити — настрадати.
намакнути — набавити, научити.
намишљотина моја — што сам био наумио.
намјерениje — намера.
наниз — списак.
нападениje — нападање.
напућен — који иде извесним правцем.
нарав — природа.
наравни — природни.
нареченаго — названог.
наресити — накитити.
нарјечије — реч.
народност — родољубље.
нарок — судбина.
насилије — насиље.
наследије — наследство.
наспоменут — наведен.
наставлениje — настава, учење; упутство, обајшњење.
настављати — учити.
настојашчи — садањи.
настојећа — оно што ће бити у будуће.
наступ — избезумљење.
натепати — изненада наићи на нешто.
натирлих — наравно.
натура — природа.
натхитрити — преварити лукавством.
научет се — науче се.
научност — поучљивост.
начеше — почеше.
научу — научићу.
находитсја — налази се.
началник — врховни старешина; владалац.
начелство — управа.
начињет — начињен.
нацак — копље са секирицом на врху.
небреженије, небриженије — немарност.
невидим — невидљив.
невинаја — невина.
невисокоумије — скромност.
невједјат — не знају.
нев(ј)ежество — незнање.
невозможно — немогуће.
невозможност — немогућност.
невољисати — подносити невољу.
невредим — неповређен, недирнут.
негдер — нека.
негли — можда, да није.
неглиже — интимна одећа.
негодованије — незадовољство.
недвижим — непокретан.
недостаточан — недовољан.
недостижица — недостатак.
недоуменије — неизвесност.

Digitized by Microsoft ®

недоумлење — сумња, недоумица.
недуг — болест.
неже — него.
незгорајем — који гори али никако не може да изгори.
незлобнија дјеви — невине девојке.
неизмерим — неизмеран.
неискусобрачна Богородица — Богородица која није окусила брака.
неискусомужна Богородица — Богородица која није познала мужа.
неиспитајем — недокучан.
неисцелим — неизлечив.
нектар — пиће које су пили богови на Олимпу.
нектарни — укусан као нектар.
нелагод — тегоба, невоља.
нелестни — искрен, који не ласка.
немеш — мађарски племић.
немешаг — племство.
немицни иметак — непокретна имовина.
(в) **Немцех** — у Немаца.
ненавидети — мрзети.
ненавист — мржња.
ненаказан — некажњен.
ненаречен број — неименован број.
неневесна Богородица — Богородица која није никад била невеста.
неодвисан — независан.
неодолим — неодољив.
неопходим — неопходан.
неоцен — што врло много вреди.
неподобан — неприличан.
непоњатан — неразумљив.
непоњатно — неразумљиво.
непоредак — неред.
непостижан — недокучив.
непочерпајеми — неисцрпни.
непреривно — непрекидно.
непресечно — непрестано, непрекидно.
непридобитник — онај кога нико не може победити,
непролазим — непролазан.
непромотрен — несмотрен.
неразборит — нејасан, неразговетан.
неразривни — неразориви.
неразсмотрено — неувиђавно.
нерешителан — неодлучан.
неслагателни — који се не слаже.
несмислена — будала (за женско).
несмислениј — будала (за мушко).
несогласије — неслога.
несојузљив — без везе.
неспокојностју гонимо — неспокојношћу гоњено.
неспоразумлење — неспо-

Digitized by Microsoft ®

разум.
нестајет — нема.
несташ — несташност.
нестрпјеније — нестрпљење.
несходно — што не одговара циљу.
неувјадајеми — који не може да увене.
неусипни — неуморни.
неусипно — непрестано.
неутрудим — неуморан.
нехвално — што није за похвалу, што је срамно.
нецовати — радити мреже и вез по њима.
нечај(а)ни — неочекивани.
нечастивац — ђаво.
нечестиви — непоштен.
нечестије — бешчашће.
нечислен — небројан.
нечувствен — неосетљив.
нечувствије — немарност.
нечувствителан — неосетљив.
нешчадљиво — не штедећи.
нешчасни — несрећни.
нешчастив — несрећан.
нешчастије — несрећа.
ни — нас.
ниви — њиве.
нижајше — најниже; најскромније.
нижајши — најпонизнији.
ниже — нити, као ни.
низвергла — бацила доле.
низписати — исписати.
низринути — стрмоглавити.
низу — ниско.
никакоже — ни у ком случају.
никојере зледи — никакве повреде.
никтоже — баш нико.
(с) **ними** — с њима.
(с) **нимфами Грацији** — Грације с нимфама.
ниње — сад.
нињешнији — садашњи.
нити струи — жице струна.
ниспушчаја — пуштајући.
ниц — ничице — лицем к земљи.
ничто — ништа.
ништетан — сиромашан, потребит.
ништина — ништавност, што мало вреди.
нишчетен вразумљај тисјашчегубоју хоругвеносјашчеју вешчественостију — галиматијас који треба да значи: о ти ништавни, разумеј стварност која носи хиљадоструке заставе.
нобилитет — отменост.
нобилитирати — оплеменити.
нобл — отмено, господски.
ноблес — отменост; отмен човек.
ноблес лукте нит — погрешно, отприлике: отменост, нема ту шта!

Digitized by Microsoft ®

новозаведен — новооснован.
новољубан, новољубив — који воли новине.
новоустројени — новостворени.
новчан — увек при новцу.
Non est conveniens luctibus iste color — та боја не одговара моме јаду.
носиши — ти носаше.
носјашч снегов белих — који носи беле снегове.
нота бене, nota bene — имај на уму, упамти добро.
нотарош — бележник; секретар у општинском суду.
ношчни — ноћни.
нрав — природа, карактер.
нравопад — опадање морала.
нравоучениje — поука.
нравственост — морал.
(с) њеју — с њом.
(на) њем — од њега.
њест — нема.
њест ли сиja — да није ова.
њојан — њен.

O, ich bitte Sie, er ist ja gemein — О, молим вас, та он је простак.
о Теос филакси! — сачувај Боже!
обагрити — обојити црвено.
обајан — очаран.
обајаниje — чар.
обајателни — очаравајући.
обајгора — погрдан назив за жену, као **опајдара.**
обаче — тек; пак; чак.
обашка — засебно.
обвештати — остарети.
обвињавати — окривљавати.
обвисја — обави се.
обга — тесто танко развијено.
обдржавати — издржавати, одржавати.
обегенисати девојку — изабрати, заволети девојку.
обезвладити — лишити власти.
обесчестити — осрамотити.
обет — завет.
обетован — обећан.
обештати — обећати.
обида — увреда.
обикновено — уобичајено.
обитавати — становати.
обиталиште — место становања.
обитателан — настањен.
обитателиште — боравиште.
обитатељ — становник.
обичествовати — имати обичај.
објат(и)је — загрљај.
објавлениje — оглас.
објасненије — објашњење.
облагати — опадати.
облагообразити — оплеменити.

Digitized by Microsoft ®

облечен — обучен.
облигација — новчана обвезница.
обличавати — прекорети, изобличити.
обљубљен — омиљен.
обнадеждити — охрабрити.
обнажити — оголити.
обнародовати — прогласити.
обнимает — обухвата.
обновак — обновљење.
ободравати — храбрити, потстицати.
ободрјајут нових — охрабрују новајлије.
обозрителан — обазрив.
ображен — образован, учен.
ображење — образовање, наука.
образ — лик; слика; образац, углед; начин, понос; одлика.
обратисја — претвори се.
обрашчујат взор — обраћају поглед.
обрашчениje — обраћање.
обрег — обала.
обрежни — обалски.
обрести — наћи.
обрлајтнант — поручник.
оброн — обронак.
обручити се — испросити девојку.
обрштер — пуковник.
обстојателан — опширан.
обстојателство — прилика.
општност — јавност.
ово... овоже — час... час.
обшчества член — општински одборник.
облађе — власт.
општи слог — један исти слог који је некад дуг а некад кратак у песништву.
општинство — публика.
ода — спев у коме се велича нека висока личност или крупан догађај.
одапрти се — одупрети се.
одаџија — песник ода.
одежда — одећа, рухо.
оделениje — одељење.
одзив — одјек.
одјакарити — одрезати.
одличан — који чини разлику.
одличити — одликовати.
одломно — у одломцима.
одмаштавати — осветити.
одмаштениje — освета.
одмашћавати — светити.
одметати — одбацити.
однакоже — исто тако.
односителан — односан.
одношениje — одношење.
одора — свечано рухо.
одсенак — одсев.
одстојећи — удаљен.
одсуствије, одсутствије — одсуство.
озарити — осветлити.
озлобљениje — угњетавање.

Digitized by Microsoft ®

означај — ознака.
ождркељати се — напити се.
ожестити се — наљутити се.
ожесточен — ражљућен.
ожесточити — ражљутити.
ознаменовати — означити; досудити.
ока — стара мера за тежину (1280 грама).
око врата куле и таране — неукусни и претрпани украси око врата.
околичина — околност.
окончавати се — завршавати се.
окончаније — свршетак.
окончати — завршити.
окрестна их места — њихова околна места.
окретаљка — вртиреп — девојка.
окто — осам.
олба — стара аустриска мера за течност, нешто мања од литра.
олбок — чувар.
омега — крај.
омиопатски лек — лек који на болеснику произведе знаке сличне онима који се хоће да отклоне.
омочени слезами — уквашене сузама.
основавших — који су основали.
о. п. — овом подобно; остало подобно.
опазни — опрезан, пажљив.
опапољити — опљачкати.
опаризити се — постати као Парижанин.
опачан — опак.
опачина — зло.
операција — систематски рад на извођењу циља.
опечаљен — ожалошћен.
описаније — опис.
оплакивајет — оплакује.
ополченије — борба.
ополчити се — окомити се.
опорочавати — осуђивати, грдити.
опорочитељница — она која скрнави какву светињу.
оправа — одело.
определителни — одређени.
определити — одредити.
определеније — позив коме ће се неко одати.
опредељеније — позив, занимање.
опстојателни — опширан.
опстојатељство — околност, прилика.
опустошитељан — који пустоши.
опхожденије — опхођење.
општество — друштво.
општеполезни — корисни за све.
оратор — беседник.
организирати — уредити,

Digitized by Microsoft ®

створити.
ордија — војска.
орјатин — обешењак.
орјатлук — обешењаштво.
орудије — оруђе; алатка.
освојитељ — освајач.
осијателница помрачителна — жена која и помрачава и озарава.
осквернен — оскрнављен.
осквернјајутс' — оскрнављују се.
оскорбити — ожалостити.
осмотритељ — школски послужитељ.
оскорбљавати — жалостити.
основателан — разложан.
оставлше — оставише.
остављајушти — остављајући.
останак — остатак.
остров — острво.
от — од.
(от) **властел** — од властеле.
(от) **руки** — од руке.
отважан — храбар.
отверзте — отворите.
отверста — отворена.
отвјет — одговор.
отвјештати — одговорити.
отгоњајут — отерују.
отемљут громкости — заглушиће громогласност.
отзив дајут — одзивају се.
отјагошчен — оптерећен.
отликовати се — одликовати се.
отечествен — који припада својој отаџбини, родољубив.
отечество — отаџбина.
отмениje сије — овај изрод.
отметати — одбацивати.
отношениje — однос.
отњуд на који све начин.
отоич — мало пре.
отоичашњи — малопређашњи.
отрада — утеха.
отроки — дечаци.
отрочат беда — беда деце.
отступник — отпадник.
отторгла — отргла.
отца — оца.
отци — оци, очеви.
очајаниje — очајање.
очепати се — зграбити.
очеса — очи.
очизна — отаџбина.
офензиван — који напада непријатеља.
охотно — радо, вољно.
оштрљатоносати — пркосно заједљив.
оштроумије — оштроумност.

пагуба — штета.
пагубан — штетан.
паденије — пад, пропаст, несрећа.
падеж — пораз.

Digitized by Microsoft ®

падиша — турски цар, султан.
падши — који је пао.
пакивиђење — поновно виђење.
пакли — свежњи.
палигорка — зла жена.
паметница — споменик.
паметодостојност — важна ствар.
пангалоз — нитков.
пани — господине.
панови чо су се змрзли; веру, треба бит' весели — што су се господа смрзла; верујте треба да буду весела.
паорентина — сељанчура.
паорлук — просташтво.
папиропродаватељ — продавац хартије.
папу — тата.
пар — тренутак, мах.
парадирати — ићи свечано.
параплов — пароброд.
парасница — простакуша.
парасток — нетачно, никако.
парентација — говор, очински савет.
парит — пуши се.
парле француз — погрешно: говорите француски.
парни — узвишен.
парно — кроз ваздух; жестоко.
парњача — пароброд.
паровоз — жељезница.
пароксизмус — највиши ступањ акутне болести.
пасион — страсна жеља.
паска — опажање.
пасквилант — онај који пише погрдна писма без потписа.
pater — отац.
патријаршески — патријархално.
понужденије — покуда, похуђење.
паче — шта више; изнад.
паче же — чак и.
паче мјере — преко мере.
пачеземни — натприродни, надземаљски.
пашквила — погрдни спис.
паштити се — трудити се.
пеблхафт — прост.
певка — песма.
педел — школски послужитељ.
пединтер — слуга, лакеј (бединтер).
пекње — лепо.
пенди — пет.
пенородни — који се родио из пене.
пентаметар — петостопни стих у песништву код Старих.
пенџер — прозор.
per meso — на месец (кад је реч о новчаном интересу).

Digitized by Microsoft ®

пер ту бити с неким — говорити неком **ти.**
перајица — четка од чекиње; презриво за сликарску кичицу.
первоначалник — врховни старешина.
перла — бисер.
перорирати — зановетати.
перси — груди.
персона — личност.
персонифицирати речи — ставити речи у уста неком лицу.
перст — прст.
perfecta — прошла глаголска времена.
песнословије — песништво.
песнословац — песник.
пестреновидан — шарен.
пети буду — певаћу.
пећи се — бринути се свом душом
печалити се — жалостити се, јадити се.
печалит сја — жалости се.
печалнеј — тужној.
печално — тужно.
печатати — штампати.
пештера — пећина.
пилан — ватрен.
пикљеница — пришипетља.
пиљцика — клис.
пир — весеље, гозба.
пировање — гозба са бучним весељем.
писати — сликати масним бојама.
писменица — азбука.
писмено — званичне хартије, акта.
писмја — писме, слово.
писмокрадец — плагијатор, који туђа књижевна дела објављује као своја.
питати се — хранити се.
питија — пророчица (девојка) у старом делфијском храму.
питољубив — радознао.
пиус — побожан.
пишта — пића, храна.
пишчеју — храном.
пјевац — песник.
пјеније — црквено певање.
пјењаз — новац.
пјесн — песма.
пјесновец — песник.
пјетл — петао.
пламеник — место где се палила света ватра у старим храмовима.
плевели злије — коров, траву̂ине.
плененије — пљачкање.
пленив — пљачкајући.
пленити — освојити.
пленкер — претходница у војсци, војници извиђачи.
плес — игра, играње.
пловеће училиште — школа пливања.

Digitized by Microsoft ®

плотски — телесни, чулни.
плошчада — пијац.
плундре — чакшире.
пљасајушче — играјући.
пни — пањеви.
по крајњој мери — бар
по теби писана — да си је ти писао.
победим — победићемо.
побеждена — побеђена.
побеждених — побеђених.
побуђеније — побуда.
побужденије — узбуђење; побуда.
поведеније — владање.
повелителни — заповедни.
повелитељ — заповедник.
повељевајем — наређујемо.
поверен — поверљив.
поверителни — поверљив.
повест — прича.
повестни — историски.
повестница — историја.
повестописац — историчар.
повин — грешан, крив.
повиновати се — покоравати се.
повраћателни глагол — повратни глагол.
поврхност — површина.
повторавање — понављање.
повторавати — понављати.
повторителни — поновљени.
повторително — поновно.
повторити — поновити.
погибељ — опасност.
погрузити — клонути духом.
подашан — издашан.
подашност — дарежљивост.
подвиг — јуначко дело.
(сеја) **подвиги исполин** — ова џиновска дела.
подглавак — узглавље, јастук.
подлежат — подлежи.
подлини — оригиналан.
подлиност — изворност, оригиналност.
подобије — сличност.
подобно — како треба; слично.
подражаније, подраженије — угледање.
подробно — опширно.
подложник — поданик.
поднебије — поднебље, клима.
подоба — прилика.
подобан — сличан.
подобателно — што нечему одговара; према; слично.
подобати се — приличити се.
подобно — слично.
подозреније — сумња.
подозрев — сумња, подозревање.
подражаније — угледање.
подраженије — подражавање.
подругателно — подругљиво.
подручник — потчињени

Digitized by Microsoft ®

млађи.

подсмејателан — онај кога треба исмејати.

подупирач — важан документ приложен уз молбу.

подчињеније — подчињеност.

поживет — поживеће.

поздер — омлаћена конопља.

позитура — став, положај.

позиваније — позив.

познаније — познање.

позор — пажња.

позорије — призор; позоришни комад.

позорје — позорница призор.

позорствовати — мотрити, пазити.

поити — отићи.

појављеније — публикација, издање.

појдем — пођимо.

показателан — показан.

покерај — колачи.

поклади — покладне маске.

покондирити — нешто у суштини просто претворити у нешто само по форми отмено.

покорњејши — најпонизнији.

покровени били — били су покривени.

покушеније — покушај, оглед.

полезан — користан.

полезнаја — оно што је корисно.

полза — корист.

ползица — мала корист, вајдица.

(в) **поли** — на пољу.

полк — пук.

полковник — пуковник; командант.

полмесечни барјак — барјак са знаком полумесеца.

положеније — положај; поставка, тврдња; претпоставка.

положење — положај.

положителни степен — први степен, позитив.

положиште — положај.

полугласно — полугласник.

получити — добити.

помамило — помама.

помилованије — помиловање.

помирениje — помирење.

помња — пажња.

помошч — помоћ.

помошчник — помоћник.

помрачителна осијателница — жена која и помрачава и озарава.

поне — нарочито; бар.

понеже — јер, пошто; откуд.

понижелније — понижење.

поношеније — увреда.

понравити се — допасти се.

поњати — разумети.

поњатије — појам.

Digitized by Microsoft ®

попаљает — пали.
попечитељство — министарство.
попечитељство просвешченија — министарство просвете.
попирати — газити.
поползнути — оклизнути.
поприште — простор на коме се ради.
попуштеније — казна.
поразителан — поразан.
поревновавше — позавидевши.
поредочан — уредан.
поркус — свиња.
порога — брзак.
порочити — грдити.
портунет — ширит.
поруганије — поруга.
поругателно — подругљиво.
(на) **поруганије свјех истинољубјашчих** — на поругу свих који истину воле.
порфира — владарски плашт.
порција — део од пољског прихода који се даје држави.
посадник — војсковођа у старој, средњевековној Србији.
посалница — пословна канцеларија.
посвештеније — посвећење.
посвјашчавати — посвећивати.
посем — после тога.
посештеније — посета.
посјешченије — посета.
послет — послање.
послушање — покорност.
послушеније — послушност.
посљедак — крај.
поспешан — повољан, успешан.
поспешити — поћи за руком.
посредством — преко.
постигнути — научити.
постид — стид, срам.
пот'ју — походом.
потрад — неред.
потупитсја — отупиће се.
потхрањивати — потстицати.
потребштина — потреба.
поученије — поука.
похвал ваших — ваших похвала.
похиштеније — крађа.
похишчает — отима.
похљепствије — ласкање.
похот — јака ватрена жеља, ватра.
похудает — куди.
почерпите — поцрпите, наточите.
почест — почаст.
почествовати — учинити част.
почиватељка — ћутање.
почитаеми — поштовани.
почитаније — поштовање.
почитатељ — поштовалац.
почитовати — поштовати.

Digitized by Microsoft ®

почти — готово.
почувствовати — осетити.
пошокчити се — примити веру и обичаје католика.
пр. (прочаја, прочи) — остало, остали.
правителствени — државни; званичан.
праводушије — правичност.
praescriptio — пропис.
празник — празник.
празнити — уништити, учинити да је нешто празно.
практикант — чиновник почетник, вежбеник.
пранге — тешки окови за ноге.
праотечески — праотачки.
првача — првак, предњак.
првачити — предњачити.
првоначални — врховни.
пребиваније — становање.
пребједнаја — бескрајно бедна.
превасходити — превазилазити.
превасходни систем — трећи степен у поређењу придева, суперлатив.
превађају — прихватају.
превосходити — надмашивати.
преврашчају во — претварају у.
преврнут — преведен.
прегоркиј — чемеран.
предбројник — претплатник.
предварително — претходно.
предварити — предупредити.
предвестити — предсказати.
предводителство — врховно вођство.
предвозвештавати — предсказивати.
предел — клима, поднебље; делокруг.
пределна реч — реч која се говори само у једном крају.
предидући — претходни.
предика — говор пун прекора (придика).
предикат — ближа одредница.
(к) пределом Болгар, Херцеговцев — ка бугарским и херцеговачким крајевима.
предков же трофеји — као и знаци победе што су остали од ваших предака.
предложеније — предлог.
преднаписивати — прописати.
предострожан — пажљив, обазрив.
предписаније — одлука.
предпочитовати, предпочтити — претпостављати, више ценити.
предпријатије — намера, предузеће.

Digitized by Microsoft ®

предрасудак — предрасуда.
предрасужденије — предрасуда.
председатељство — председништво.
предсједатељ — председник.
предсказаније — предсказивање.
предсловије — предговор.
представити — изложити.
представленије — представа.
предуготовителан — припреман.
предуготовљавати — спремати унапред.
предузетак — предузеће.
предухитрен — изненађен.
предчувствованије — предосећање.
предшественик — претходник.
предлаже — одређује унапред.
презелан — прекомеран.
презент — дар.
президент — погрешно место **презент** — поклон.
презираја — презирући нешто, не марећи за нешто.
презјелан — превелики, претеран.
презреније — презрење.
презрителан — презрив.
преизрјадан — изванредан.
преизпешчрен — ишаран.
преимућство — надмоћност.
преимуштество — преимућство.
преизрјадан — изванредан.
прејестествени — натприродни, невероватан .
прекојестествено — натприродно.
прелест — изванредна чар.
прелестан — прекрасан.
прељубезни — најљупкији.
премјена — промена.
премјененије — промена.
премучавати — пређутати.
премчивост — предузимљивост.
пренотирала — забележила.
пренумерант — претплатник.
пренумерација — претплата.
препјатствије — препрека.
препјатствовати — сметати.
препечатавати — прештампавати.
препоручају — препоручујем.
преправан — спреман.
преправити се — спремити се.
пресветлоје — пресветло.
прескрипција — пропис.
прескорбан — претужан.
пресомићен — превијен на двоје.
престојашчеје торжество — свечаност која ће скоро бити.
преступаје — преступљују-

Digitized by Microsoft ®

ћи.
претворит сја — претвори се.
претерирати — обићи.
претписати — прописати.
претписивати — прописивати.
претполагати — претпостављати.
претположити — ставити напред.
претпоставити — ставити на чело.
претпочитовати — претпостављати, више ценити.
претпријатије — предузеће намера.
преходјат — пролази.
prächtig — красно.
пречестњејши — пречасни, врло уважени.
прибавак — додатак.
прибављеније — додатак.
прибрзати — убрзати, ускорити.
привез — превез, превес.
приверженик — присталица.
привествовати — поздравити клицањем.
привијати — накалемити.
привилегија, привилегијум — повластица, изузетно право.
приволитисја — пристати.
пригњеч — гњечење, насиље.
придати — дати надимак.
приди — доћи.
призваша сии — ови дозваше.
призиваније — призивање.
признателан — пун признања.
признателност — признање.
призрениje — узрок; презирање; обзир.
призри — погледај.
(под) **приклад** — примерно.
пријазност — пријатељство.
пријаша — узеше.
пријемлет — прими.
приклађен — прилагођен.
прикривајет — покрива.
прилагателан — придевски, или који се нечему прилаже, или који се нечему лажно приписује.
прилагателно — придев.
прилпнет — прионе.
приљ — скраћено у брзом говору од **пријатељ.**
приљежаније — марљивост, старање.
примателни — пријемљив.
приметба — замерка.
приметително — значајно.
примечаније — примедба.
примљиве уши — уши осетљиве за музичке утиске.
принадлежати — припадати.
примати се — примити се.
принесеху — донесоше.
приносјат жертви — прино-

Digitized by Microsoft ®

си жртве.

принципал — господар, газда.

приобрести — стећи.

приобрештет се — нађе се.

припасти молбом — обратити се молбом.

припетити — принудити.

припјатити — сметати; присилити.

припрема — расправа.

присам — заклињем се.

присвоиша себе — присвојише себи.

присега — заклетва.

прискорбан — прежалостан.

прискрбљивати — брижљиво прикупљати.

присночудан — непрестано, увек чудан.

присојединити — сјединити.

присојузити, присојужавати спојити.

пристављати — постављати.

пристрастије — пристрасност.

присуствије — присуство.

притежавати — имати.

притешчи — притећи.

притјажавати, притјежавати — имати.

притјажаније — својина.

притјажателан — присвојан.

приходјат — долазе.

приходјашчих взирајут — гледају са интересом на ове што долазе.

причасник — онај који прима причешће.

причастије — глаголски прилог, партицип; што се метне у нешто.

причастодетије — дете као последица извесног глаголског „прилога".

причина — узрок.

причислити, причисљивати — уброја(ва)ти.

пришелац — дошљак.

пришествије — долазак.

pro et contra — „за" и „против".

пробирати — огледати, окушати.

пробитачан — користан.

пробитачност — корисност.

probo majorem — сразмерно највише.

probo minorem — сразмерно најмање.

преобрашчен — претворен.

провешћивати се — обавештавати се.

провидети — извидети; поткрепити.

провидљив — мудар, проницљив.

провиђеније — провиђење; увиђавност.

провинциал — унутрашњост земље.

провинциализам — реч која

Digitized by Microsoft ®

се говори само у једном крају.

провож' — проводи.

проглошчајет — прогута.

продајство — издаја.

продња — продаја.

продрзљивост — дрскост.

продуцира се — показивати са сујетом оно што се зна.

прозвишче — назив, име.

прозопопеја — реторска фигура где се наводи говор какве особе која је умрла, или није ту.

прозорљиво око — оштро око.

проиграти — изгубити на коцки.

производит в дејствије — приводи у дело.

производство — промена речи.

произносити — изговарати.

проказа — губа.

проклјат — проклет.

проливајет — пролива.

промицање — унапређење.

промовирати — кретати напред, потпомагати.

промуштрати — добро истући.

проневешћивати се — правити се наиван као невеста.

проницателан — проницљив.

проницателност — проницљивост.

проносити — оговарати.

пропадши — који је пропао.

пропаст — провалија.

пропастан — што прети пропашћу.

пропозиција — главни циљ, предлог.

пропопо — погрешно место **а пропо** — баш згодно, збиља.

просба — молба.

просветивша се — која се просвећивала.

просветимсја — просветимо се.

просвештавати — просвећивати.

просвешчениje — просвета.

просвјештениje — просвета.

прославивсја — прославивши се.

проситељ — молилац.

просити — молити.

прославит вас — прославиће вас.

прославит сја — прославиће се.

просодија — наука о дужини и краткоћи слогова.

простота — пук, прост народ.

протестација — устајање против нечега (протест).

противословити — противу-

Digitized by Microsoft ®

речити.
противостати — противити се.
протисловити — противуречити.
протовистар — главни владарев ризничар у средњевековној Србији.
протолковати — протумачити.
profani — обични, свакодневни људи.
профит — зарада, корист.
профитирати — зарадити, ћарити.
процветут — процветаће.
procent — проценат, постотак.
процес — тужба код суда, парница.
прочаја, проче — остало.
прочи — остали.
прошеније — молба.
прошњу справити — написати молбу.
проштен — ослобођен.
психологија — наука о души.
психологически — који се оснива на правилима психологије.
псоглав — фантастично биће са псећом главом на људском телу.
публикум — публика.
публицирати — објавити.
пужљивост — нискост.
пукет — кита цвећа (букет).
пунишак — игра карата.
пункт — тачка.
пустословити — којешта говорити.
путешествије — путовање.
пути углаждаја — путеве утирући.
путуња — чабар.

раба — робиња.
работати — радити.
равнитељ — средина.
равно — као.
равновесије — равнотежа.
равнодушије — равнодушност.
радионик — радник.
ражентарен — женски разнежен.
разбијеније — разломак; разбијање.
разбијеније децимално — десетни разломак.
разбор — памет.
разве — сем.
развилити се — бити узнемирен као да су виле ушле у човека.
развојавати се — разлегати се.
развојеније — завада.
разглаголствовати — опширно говорити.
разделење — дељење.
разделиша ризи моја себе —

Digitized by Microsoft ®

разделише међу собом моје одело.

раздражителан — раздражљив.

раздражителност — раздражљивост.

разити — оборити туђи, поразити, уништити.

разкол — распра.

разлаз — раздвајање.

различије — разлика.

различноверни — дволични.

размишлениje — размишљање.

разноименије — разна имена.

разнонаречени број — разноимени број.

разорисја — уништено је.

разрешениje — одгонетка.

разрешим — који се да решити.

разрешити се — одлучити се.

разручити се — развестити се.

разслаба — болест.

разслаба духа — помереност памети.

размотрајет — разматра.

размотрити — промислити.

разстројениje — неред.

разсудителни степен — ступањ на коме се расуђује.

разхишчает овци — растриже овце.

разчлењавање — расчлањавање.

рајзебешрајбунг — путопис.

рајфрок — широка старинска сукња на обручима.

рајцовали — раздражили.

раме — обала.

ранг — степен у друштву.

рапортирати — поднети извештај старешини.

раскајаниje — покајање.

раскламкати — уздрмати.

расположениje — расположење.

расположити — начинити план; одредити.

распудити — расплашити.

распутно — раскалашно.

растајаниje — растанак.

растениje — растиње.

расужденије — мишљење.

рахат — слободно, без узнемиравања.

рачителност — брижљивост.

рачитељ — који се брине за нешто.

рашчленити — објаснити до ситница.

рвина — гроб.

ребарбараса — погрешно, види **барбарас** .

ребел — побуњеник.

реван — ревностан, усрдан.

ревнованье — љубомора.

ревновати — бринути се, марити; бити супарник.

ревност — усрдна марљивост.

Digitized by Microsoft ®

регимента — пук.
регула — правило, пропис.
ред — пут.
редактор — уредник.
редостав — ред, систем.
редут — војни одбранбени опкоп; забава под маскама.
резилити — грдити.
резолвирати се — одлучити се.
резон — виши разлог; ред.
резонирати се — сматрати се; расправљати се.
(на) **реках бурних** — на бурним рекама.
ректор — старешина, управник.
рекурација, рекурс — жалба касацији.
ремаркабл — врло важно.
репаратура — оправка.
репарирати од азбуке — из основа поправити.
реплика — одговор на оптужбу.
репрезентирати — представљати.
ресити — китити.
рескирати — ставити на коцку.
ретерирати — повући се пред непријатељском навалом.
рецензент — критичар.
рецензија — критика, књижевни приказ.
рецепт — пропис (лекарев).
Recipe carbonis praeparati libram semis, mercurii dulcis, resimae jalappae ana drachmas sex, adde . . .
— узми прерађеног угљена пола фунте, заслађене живе, јалапске смоле по шест драма, додај . . .
речникослов — писац речника.
решеније — решење.
решконта — признаница; обвезница.
риданије — горки плач.
риза — хаљина.
ризика — одговорност.
ризница — соба, одаја.
Римљаном — Римљанима.
риндфлајш — кувана говеђина.
ритер — витез.
риф — лакат, стара мера за дужину.
рифтик — погрешно место:
рихтих — тачно.
рихтиг — тачно.
рјадко — ретко.
рогушац — који се рогуши.
родба — родбина.
родит. јединств. — други падеж једнине.
родит, множ. — други падеж множине.
родителни падеж — други

Digitized by Microsoft ®

падеж, генетив.
родиша — родише.
родогубац — који губи, упропашћује свој род.
родољубије — родољубље.
родословије — родословље, списак свих предака редом, порекло.
рожданик — популарни астролошки календар.
рожден — рођен.
роз — ружâ.
рози — руже.
рок — нарок, што је суђено.
рола — глумачка улога.
романција — романописац.
романшрајбер — романописац.
рс — снага, сила.
ругателство — поруга.
ругота — ружноћа.
рукоделије — ручни рад.
(в) **руки** — у руке.
рукоплет — што је исплетено руком.
руман — погрешно за **роман.**
русијски — руски.
рци — кажи, говори.

сабирателан — збирни.
савитан — савитљив.
сад — врт.
саизволети — пристати, допустити.
sales et facetiae — шале и досетке.
саламандер — даждевњак.
salva venia — с опроштењем.
салутак — крупан шљунак.
самвика — своја вика.
саме — једине.
самисленик — једномишљеник.
самљујем се — приберем се.
само француз сун мамзел — (неправилно) само францускиње су госпођице.
самовидац — очевидац.
самовидац небесни — Бог.
самогласно — самогласник.
самознан — што се само зна-де.
самопочитаније — самопоштовање.
самосендер — сам се.
сампознаније — познавање самог себе.
самун — топли јужни ветар.
сан тундер божур ту — галиматијас од погрешно изговорених француских речи као да се говори француски.
сан туртур — без узнемиравања.
сангвинически темперамент — ватрена нарав.
саобраштеније — саобраћај.
сапр бу — тобож на француском: добро јутро.
сапр ђабл сундиер сусунпрпр-пардон — не значи ништа,

Digitized by Microsoft ®

а употребљено као француски језик.

сапр тудер фо — галиматијас од погрешно изговорених француских речи као да се говори француски.

сапрамент — триста му мука.

саранда окто — четрдесет осам.

саревнователь — такмац.

сарказам — заједљивост.

сас — са.

сахранити — сачувати.

сауерај — свињарија.

саучествије — интересовање.

сбившејесја — које се десило.

сбудетсја — деси се.

свар — свађа.

свевозможни — свемогући.

сведомост — свесност.

свенижајши — најпонизнији.

свет — светлост.

свет очију мојеју — мој очни вид.

свети родитеље — свети мој отац и мати.

светозарни — светао, зрачан.

светоносан — који доноси светлост, светао.

свидетељ — сведок.

свирјепство — грозота.

свиропјев — концерт.

свита — пратња.

свичан — познат, на што се сви навикли.

свише — озго.

свјатиња — светиња.

свјату — свету.

свободне — слободно.

својак — свој човек.

својељубије — својељубље.

својељупство — љубав према себи.

свршитак — свршетак.

сдоксати се — пропасти.

се мудрост — ово је мудрост

(в) сеже — у ове.

себар — човек из простог, сељачког сталежа.

севастократар — први владарев доглавник у средњевековној Србији.

сего — овога.

седаја одежда — седа одећа: снежни покривач .

сежу — седим.

сеиз — војник који се брине око коња свог старешине.

сеј — овој.

сеја — страни — са ове стране.

секатура — брига, секирација.

секвестрирати — одузети некоме имање за рачун државе.

секретар — тајник.

селе — сада.

Digitized by Microsoft ®

сéлнија трави — сеоски пашњаци.
семенер ротýндер — не значи ништа, измишљено да изгледа француски.
сентéнција — мудра изрека; пресуда; смртна пресуда.
сéпер се лепр — накарадан француски језик који не значи ништа.
септéмврије — септембар.
сера̀ј — двор за царев харем.
servus — роб, слуга.
(в) сéрдцех — у срцима.
сестрами — сестрáма.
сéцер — слагач.
сúђен — који је сишао.
сижер, тужер — накарадан француски језик.
с'изволити — допустити.
сиј глаголи — ове речи.
сија — ово.
сијасéт — несрећа; безброј.
сијатељство — величанство.
сије — ово.
сик-сак — вргуљаст, час на једну страну, час на другу.
силогизам — закључак по строго логичкој форми.
сим — овим.
симпатетически нерв — нерви који се пружају дуж кичменог стуба.
симпатизирати — саосећати.
симпатија — наклоност.
син сузер, сер тузер — накарадни француски језик.
синегдоха — реторска фигура у којој се од једног појма узме један значајан део у смислу целине.
сини Сербов — српски синови.
(их) **сином** — њиховим синовима.
синонимни — сродан по смислу а разноличан по облику.
сиперб — дивно.
сирјеч — наиме, то јест.
сирот — сиротиц̀а.
сирота — сироче.
сице — такав, тај исти.
сјадет — сешће.
сјеменúште — богословија.
сјемо — овамо.
сјети — мреже.
сјетујy — тужим.
скажите — кажите.
„сказателни множествени" падеж — падеж којим се много говори.
сказивање — причање.
скаредан — непристојан.
скачка — клис.
скверан — рђав, грдан, ружан.
склањаjеми — који се мења по падежима.
склањати — мењати реч по

Digitized by Microsoft ®

падежима.
склоненије треће — трећа именичка промена у граматици латинског језика.
склоњен — наклоњен, одан.
склоњеније — промена по падежима.
скорб — туга, сета; брига.
скорбан — тужан, сетан.
скорбити — туговати.
скорпија — акреп.
скоротеча — гласник.
скороумрши — недавно умрли.
скот — домаћа стока.
скоткати се — сабити се.
scribere — писати.
скрижал — таблица.
скровен — скровит.
скровеност — скровитост.
скровишница — благајница.
скровиште — заштита.
скровишче — благо.
скудни — зао.
скудоуман — слабоуман.
скука — досада.
скукати — досадити.
скупитељ — скупљач.
скучан — досадан.
слави ради — ради славе.
Славјан — Славјанă.
Славјанин — присталица црквенословенског језика у српској књижевности почетком 19 века.
славјанштина — словенски језик.
славнија — славна.
славоју велијеј — славом великом.
славопун — славан.
сладост — пријатност.
сланик — рудник соли.
сластољубије — сладострашће.
след — траг.
следовательно — према томе.
следство — последица.
слез — суза.
слеза — суза.
слези растнија — сузе радоснице.
слезми — сузама.
сличњавање — сликовање стихова.
сличњавати — правити сликове на стиховима.
слишатељ — слушалац.
слишати — чути.
слишеште — који су слушали.
слиши — слушај.
слишу — чујем.
словам сим — овим речима.
слово — посмртни говор.
словесност — ученост.
словити — говорити.
слог — начин књижевног писања.
слогомерије — наука о дужини и краткоћи слогова.
сложеније — састав (песма);

Digitized by Microsoft ®

склоп.
слота — временска непогода.
служит — служи.
слутење — слутња.
слух — глас, оно што се чује.
случити се — догодити се.
сљедовательно — према томе, дакле.
сљедство — (у сљедству тога) — последица тога).
сматрати — гледати.
смерт — смрт.
сметии — сметови.
смислено — мудро.
смислосродни — сродан по смислу.
смотрениje, смотрење — обзир, поглед.
смрчити — помрчити.
снародник — сународник.
снези — снегови.
снисходителан — снисходљив.
снисходително — са наклоношћу.
снисходителство — понизност.
сништен — уништен.
сновидениje — сан.
сношениje — веза, однос.
со — са.
соаре — вечерња забава, посело.
соблазн — саблазан.
соболезнованиje — саосећање.
собор — скупштина.
совестан — свестан.
совет — савет.
совлеците — свуците.
совокупити — скупити.
совршенство — савршенство.
совсјем — сасвим.
согласно — сложно; сугласник.
согрешениje — грех.
согрешити — згрешити.
содејствовати — учествовати у нечему; причинити.
сод(е)ржати — задржати.
содружац — вршњак, друг.
содружество — друштво.
сажаленије — сажаљење.
созаклетије, созакльатије — завера.
созданије — стварање.
созиждем — сазидаћемо.
созижди — сазидај.
соизволити — изволети; пристати.
сојужавати — везивати.
сојуз — савез, веза; свеза (као граматичка врста речи).
сојузити — саставити, сјединити.
сојузник — савезник.
сокраштениje — скраћеница.
сокровиште — благо.
сокрушен — скрушен, поти-

Digitized by Microsoft ®

штен.
сокрушила — утукла.
солгабиров — сресни подначелник у Војводини под Аустро-Угарском.
солдат — војник.
солдачија — војска.
солнце — сунце.
солокопња — вађење соли из земље.
сомнамбул — месечар.
сонмиште — трг, зборно место.
сообраштај — опхођење.
сообраштеније — састанак.
сообрашченије — опхођење.
соответствовати — одговарати.
соперник — супарник.
сопутник — сапутник.
соразмерност — сразмера.
сослагателни — који се слаже.
сослужитељ — друг у службитељској служби.
сотворити — радити.
соучастије — саучешће.
сохрањај — који слуша.
сочињеније — књижевни састав.
сочинити — написати књижевно дело.
сочињеније — књижевно дело.
спасавац — спаситељ.
спасеније — спасење.
спасително — спасоносно.
спасителни — спасилачки.
спешат — журно иду.
спешити — хитати.
спешно — брзо.
спивати — певати песме.
сплахирен — узбуђен.
сподобивсја — удостојивши се.
сподобити — удостојити.
сподобљавати — упоређивати.
спомагателница — помагачица.
споменак, споминаније — спомен.
спомоштествовање — помоћ.
споразумлениje списатеља имати — разумети се у књижевном раду.
споречка — препирка.
способ — начин.
способан — потребан.
способностем — способностима.
сприобштавати — саопштавати.
спрезати — мењати глаголе по разним облицима.
спрезање — глаголска промена.
спроводитељ — пратилац.
спутник — сапутник.
спутница — стега.
сравнениje — поређење.
сравнителни степен — први

Digitized by Microsoft ®

ступањ поређења, компаратив.
средоточно правленије — средишна управа.
Сремје — Срему.
сродствено — као род.
срећожељан — што жели срећу.
стаклав — стакласт.
стамен — сталан, чврст.
станглгрин — отворено зелено.
старати сја — бринути се.
старожитности — старине.
стег — застава.
стези — стазе.
Stellen Sie sich vor — помислите.
стена — градски бедем.
стидјатсја — стиде се.
Stimmung der Seele — душевно расположење.
стихиј промјени — промене у природним силама.
стихија — природна сила, елемената.
стихије — као главне природне појаве: ваздух, вода, ватра, земља.
стихоплет — сплет од стихова.
стихословни — песнички.
стихотворац — песник.
стихотворство — песништво.
стјахал — постигао.
стјазаније — постизавање.
стогуб — стострук.
стогубо — стоструко.
стојашчиј — који стоји.
стократно — по сто пута.
стол — седиште у цркви.
столоначалник — председник седнице.
стопрам — одмах.
сторичан — стострук.
сторично — по сто пута.
страданије — страдање, напаст.
страдателни — трпни.
страдателни залог — трпно стање.
стражамештер — наредник.
странопримство — примање странца као госта.
страхопочитаније — страхопоштовање.
страшноје — страшно.
страшнују — страшну.
стрем — течај, тежња,
стреман — нагао.
стремити — наглити.
стремљашчесја — пењући се.
стремљиво — нагло.
стрех — слој од талога.
строжајше — најстрожије.
строј — склад.
стројан — складан.
стројити — стварати; лепо наместити.
стројка — зграда, здање.
стројност — правилност;

Digitized by Microsoft ®

складност.
стропотан, стропотљив — лажљив, суров.
стропотност — лажљивост, суровост.
струи кристалнија — кристални таласи .
струи слези — реке од суза.
стрелами — стрелама.
стужа — студен.
субалтерн — потчињени.
субординација — покорност, потчињеност.
субтилан — префињен.
субтилно — префињено.
сугуб — двострук.
сугубо — жестоко.
сужанство — ропство.
сужно — ропски.
сујељубије — љубав к себи.
сујетан — узалудан.
сујетно — узалуд.
сујетство — ништавило.
сум — сам.
сумнително — са пуно сумње.
сун паурентр — простаци су.
сунт мој братандр гурбијан великандр — мој брат је велики простак.
супостат — отпадник.
супружество — брак.
суптилност, — фина утанчана ствар.
сут — су
суштествителан — именички.
суштествително — именица.
суштество — биће, створење.
суштествовање — опстанак.
сушчествовати — бити, постојати.
суште храбри — будући храбри.
сушчествени — стварни.
сушчество — биће, створење.
сушчи — који постоји; исти, сами.
счисленије — сабирање бројних података.

табарка — задњи дебели део тела.
tableaux — столови.
тагбух — дневник.
таје — топи се.
тајч — врста игре.
так' — тако.
так же — исто тако.
таки — одмах.
таковоје — такво.
такожде — такође.
таламбас — добош.
талант — стари златни новац велике вредности.
талае — несрећан.
талир — стари сребрни новац разне вредности у многим државама у сред-

Digitized by Microsoft ®

њој Европи.
тамоњи — тамошњи.
тамцат — сасвим таман.
танкост — префињеност.
тантуз — лажни дукат који се употребљавао за јефтин женски накит.
тапија — документат о својини непокретног имања.
тарок — игра карата.
твар — ствар; биће; дело.
твор — створ, оно што је створено.
творит.јед. — шести падеж једнине.
творителни падеж — шести падеж, инструментал.
творјат — раде.
творју — радим.
театер — позориште.
тебје — теби.
теб'љубан — који тебе воли.
тежење — тежња.
тезис — претпоставка.
тезоименство — крсно име.
текар — тек.
текелија — текућа вода.
текма — тек, истом.
телал — викач, гласник.
телац — небеско сазвежђе бик.
тело законо — збирка закона (corpus iuris)
темница — тамница.
темност — тама.
тепал — топао.
тепли — топли.
тепати се — одвући се.
тепљејше — најтоплије.
тераиција — трчање по суду, ка властима и адвокатима.
тераз — сад.
термин технични — стручни назив.
тесера — четири.
тесерес хиљадес — четири хиљаде.
tête à tête — у четири ока, на само.
теће — тек, само.
тећи — већ, одмах.
тефтер — трговачка књига.
техничка реч — стручни назив.
течај — ток ствари.
теченије — ток.
течет — јури.
тешеније — утеха.
тилангле — нека танка енглеска тканина.
тим, тим, тим, — част и поштовање.
типографија — штампарија.
титра — пијак.
титускопф — начин чешљања косе.
тифтик — лан.
тихелај — један.
тихотекушчи — који тихо тече.

Digitized by Microsoft ®

тја носјај — који тебе носи.
тјажест — терет, тежина.
тјехже — њихов.
тма — тама.
тобоју — тобом; због тебе.
тожде — а тај.
токајер — токајско вино.
толповидни — као гомила.
толковати — тумачити.
томити — мучити.
тон дјаволон! — до врага!
тонкиј — нежан.
тоња — магла.
топаз — врста драгог камена.
топрв — тек.
торжествено — свечано.
торжество — свечаност; величанство; слава.
торжествовати — светковати.
тоскин — врста танке тканине.
точновиражителен језик — језик који за све појмове има тачне изразе.
точка — тачка.
трекратно — по три пута, троструко.
тунглгрин — затворено зелено.
трага — накот, пород.
трактат — уговор.
трауриг — жалосно.
треба — потреба.
трej — три.
треје — трља, таре.
трејзеч — тридесет.
треклет — три пут проклет.
трепељка — петељка.
трепетно — дрхтећи.
très volontiers — врло радо.
тресак — гром.
трефер — згодитак.
триа пер месо — три на сто месечно.
трибулирао — нагонио, навaљивао.
trideci — тридесет.
тризниште — разбојиште.
трија — три.
тријанда — тридесет.
тријанда пенди — тридесет пет.
трингелт — напојница.
(с) **трипода** — претерано.
трис хиљадес — три хиљаде.
триумф — победно славље, победа.
трифел, трифељ — врста печурке.
тробоја — застава од три боје.
троговати — ганути.
трогателно — дирљиво.
тројическо царство — царство св. Тројице.
трон — престо.
трохеј — једна од двосложних стопа у песништву.
трошица — мрва.
трст — трска.

Digitized by Microsoft ®

трудност — напор.
трукована — штампана.
тумо — ништа не значи, измишљено као француска реч.
tuus — твоји.
тштеславије — охолост, надменост.
тшчаније — стрпљивост у раду.

ће — и.
ћев — расположење.
ћемер — појас у коме стоји ушивен новац.
ћеф — задовољство, уживање.
ћехаја — заступник, представник.
ћирица — лични слуга, лакеј.
ћириш — обућарски лепак.
ћуд — расположење.
ћула — главурда.
ћурдија — бунда кожом постављена.

убајаћен — устојао.
убеда — доказ.
убитак — пропаст; штета.
убо — дакле.
убојати се — плашити се.
уваженије — углед.
увар — корист.
уведјат — разумеће, примиће к срцу.
увеличателан — који увеличава.
увенчана награда — награда која доноси највеће одликовање.
увеселеније — весеље, радост, забава.
уви — ах.
увјанула — потамнела.
увовредно — што вређа уво.
увоњати се — усмрдети се.
угасисја — угаси се.
углавити се — одомаћити се.
углаждаја — утирући, поравњујући.
углед — призор.
угњетајем — утучен.
угњетајет — мучи.
угњетатељ — угњетач.
угол — угао.
удадбеница — удавача.
удареније — нагласак.
удвој — двобој.
удворност — учтивост.
удејствовати — извршити.
удивителан — чудан.
удивленије — дивљење, занос.
удјеоник — који учествује у нечему.
удивлетвореније — задовољавање.
удовољство — задовољство.
удоли плачевне — долине плача.

Digitized by Microsoft ®

удручавати — угњетавати.
удручен — угњетен.
удурисати — удесити.
уж(е) — већ.
узаимно — узајамно.
узао Гордијев — чвор који је тешко развезати.
уздржателнији — уздржљивији.
(да) **уземлет се** — да му се одузме.
узетије — заузеће.
узло — веза.
узминдер ти кожендер па правидер опанкендер — узми ти кожу па прави опанке.
узрети — видети.
ујагмити — уграбити.
ујазвити — ранити.
ујазвљајут — болно вређају.
ујдурисавати — намештати.
уједињен — усамљен.
уканторак — горак као чемер.
украшеније — украс.
укрепити — имати за врлину.
укреплен — обезбеђен.
улегнути — ући.
um Gottes Willen — за име Божије.
умалимак — број од кога треба други одузети.
умалителан — који се прави мали, или скроман.
умалитељ — број који треба одузети од другог.
умерштвљает — убија.
умилениje — радост.
умишљеница — завереница.
умствованиje — умовање.
умствовање — размишљање, умовање.
умствовати — мислити.
умудримсја — опаметимо се.
ун шапо — мушкарац.
уна — један.
unbefangen — непристрасан.
ungerührt — миран, хладан.
und kurz und gut — и кратко и јасно.
unerwiesene Alterthums-Krämerey — недоказано старинарско спекулисање.
унивати — тужити; клонути духом.
унило — тужно.
унинuје — сета.
уничиженије — понижавање.
уништожавати — уништавати.
уништоженије — уништење.
unpässlich, sonst sehe ich immer recht gut aus — нелагодна, иначе увек изгледам сасвим добро.
унтерлондровати, унтерондловати — погрешно место
унтерхалтовати се — забављати се.
унтерофицир — подофицир.
унтерхалтуи си — забав-

Digitized by Microsoft ®

ља се.
унтерхалтунг — забављање.
уподобљавати се — бити налик на што.
упокојеније усопшег — упокојавање покојника.
управитељство, управленије — управа.
управљајеми — управљан.
упражненије — вежбање.
упражњавати се — вежбати се.
ура — часовник.
уразумјети — дознати.
уредбено — званично.
усавршенствовати се — усавршавати се.
усићити се — ћутати од ината.
усердије — усрдност.
условије — погодба.
услажденије — наслађивање.
усоветавати се — примити савет.
успар — узвишење, подигнуће.
успудити — гонити.
усрдије — усрдност.
усрдниja жертви — искрене жртве.
(из) уст — из уста.
уставообнародовано време — време у коме је проглашено уставно стање.
установленије — настањивање.
устије — ушће.
устрг — усхићење.
устројавати — оснивати.
устројено — састављено.
устројити — створити.
усугубитељ — онај који удвостручује.
усугубљавати — удвостручити.
усудихсја — усудих се.
усхит — усхићење.
усхитителни — који усхићава.
утискивати — топло препоручивати.
утицати се — утркивати се.
утолити — утишати.
утончати — дотерати.
утрућен — уморан.
утук — полемички спис.
уфитиљити се — опити се.
ухитрити — убрзати.
уход — приступ.
уцвелити — ожалостити.
участије — учешће.
участвовати — суделовати.
учебни — школски.
учестателни — учестани.
учећа се младеж — школска младеж.
училиште — школа.
учионица — школа, завод.
учовити се — постати човек, домаћин.
уштрбан — штетан.
уштрбка — штета.

Digitized by Microsoft ®

фабрикатан — фабрички.
фад — досадан.
фајне — лепо.
фактор — број који треба умножити; главни стручњак у штампарији.
фалишан — лажан, вештачки.
фантазија — моћ уображавања.
фантаста — човек који не види стварност.
фараон — назив старих мисирских владара.
фат — стара мера за дужину 1,82 м.
фаун — паун.
фаша — кајиш сланине.
фебиров — срески начелник у Војводини под Аустро-Угарском.
фела — врста.
фелер — телесна или здравствена мана.
феника — потура, пфениг.
феникс — баснословна птица; јединствена ствар у свом роду.
феноменон — необјашњива појава.
ферлегер — књижар издавач.
ферман — писмена наредба турског султана у доба турске владе у Србији; званична дозвола од турских власти.
ферс — стих.
Verschleiss — продаја, промет.
ферфасер — писац.
ферхунцовати — из незнања кварити речи страног језика.
фета — победилац.
фидон! — пхи!
фијуринда — види **форинта.**
финанс-министр — министар финансија.
fingere qui visa potest... hic niger est, hunc tu caveto — човек који је у стању да измисли што никад није видео, **тај** је црн, тога се чувај.
fio — чиним.
фиршкиња — кнегиња.
фиршт — кнез.
фистан — женска хаљина.
фитиљ — гајтан за паљење експлозива.
флегматик — особа равнодушне природе.
флота — убојне лађе, морнарица.
фонд — потпорна благајна.
фордита — обућарска алатка.
форинта — стари аустриски новац у вредности два златна динара.
Vorlesungen über dramatische

Digitized by Microsoft ®

Kunst — предавање о драмској уметности.
фортепијано — врста клавира.
фофманише тропфн — Хофманове капљице.
франсе — салонска игра.
фрај — слободан.
Freigeist — слободни дух.
фрајла — госпођица.
фрајлица — млада госпођица.
фрау фон... — госпођа од...
фрац — гадура.
фришко — брзо.
фрорнес — сладолед.
фрталь — четврт.
фруштук — доручак.
фурије — богиње које су у паклу мучиле људе; бес.

хад — доњи свет, пакао.
хазурала! спремај се! на ноге!
хајдарос — магарац.
халбрехтс, халблинкс — полудесно, полулево.
хаљине — постељне ствари.
хан — татарски племенски поглавар.
харсузин — лопов.
хасна — корист.
хатлија — коњаник.
хвалан — што је за хвалу, добро, (венцем хвали — венцем хвале).
хвалој сушчих изрезани — изрезани да би они који су остали осећали захвалност.
хекловати — радити чипке кукичањем.
хексаметар — шестостопни стих у песништву код Старих.
хелд — јунак, каваљер.
хелебор — кукурек.
Хелена — најлепша жена на свету у старо грчко доба.
хемски — балкански.
Хемус — Балкан.
херајн! — слободно! (кад неко куца на врата).
херој — јунак.
херцогтун — херцештво.
хибшес ксихтл — лепо лишце.
Хидра — змија; аждаја.
Hilfe, Rettung — у помоћ.
Химен — бог брака код Старих.
хинауз — напоље.
хинтов — кочије, каруце.
хипотеза — научна претпоставка.
хипш — лепо.
хитост — журба, брзина.
хитро — лукаво.
хитровидни — брз.
хитрост — вештина, лукавство.

Digitized by Microsoft ®

хиштан — грабљиви, отимачки, разбојнички.
хладноје — хладно.
хо — га.
ходатајство — усрдно заузимање за неког.
ходина — сат.
холм — брежуљак.
холо — охоло.
хомеопат — лекар који лечи на тај начин што даје лекове који производе на болеснику знаке сличне онима који се хоће да отклоне.
хонвид — војник из мађарског домобранства.
хондрокефалос — дебела глава, букван, глупак.
хонер — почаст; кокетна љубазност.
Хопманише тропн — Хофманове капљице.
хоризон — видик.
хоругва — застава.
хотја — и ако.
хохдајч — немачки књижевни језик.
хофбал — дворски бал.
храмина — велики саборни храм.
хранило — храна.
хранити — чувати.
худ — рђав.
худаго мнениja — рђавог мишљења.
художество — вештина, уметност.
художни — уметнички.
худомамљив — заводнички.
хулними — погрдним.
хунка — хумка, брешчић.
хунсвутарија — обешењаштво.
хунсвутски — обешењачки.

цалајућа посуђа — трчилажа.
цапајући — заједљив, који пецка.
царствујет — влада, неограничено господари.
цауберин — чаробница.
цванцигер — стари аустриски сребрни новац у вредности 0,80 динара у злату.
цветеј селних — пољског цвећа.
цед — оно што је исцеђено.
цеј — (цех) — еснаф, занатлиско стручно удружење.
цекин — стари млетачки дукат.
целбоносни — лековити.
целителан — лековит.
целомудрије — девичанство.
цензор — проценитељ, надзорник.
центрум — средина убојног реда.
церебрални нервозни систем — мождани живчани систем.

Digitized by Microsoft ®

цехмајстор — председник занатлиског стручног друштва.
цехмајсторовица — жена председника занатлиског стручног удружења.
циник — филозоф аскет код Старих.
circulus quadratus — узалудни покушаји математичара да круг претворе у квадрат исте површине.
цифрати се — удешавати се.
[illegible]јељ — циљ.
цјелбоносниј — целисходан.
zudringlich — наметљив.
цукерпокерајски — направљен у посластичарници.
zumahl besonders — нарочито.
цушпајз — јело после супе.

чади — деца.
чадца — чеда.
чајут — верују да могу.
чангризати — заједати.
чангризање — заједање.
чародејство — чаролија.
чаролојка — мађионица.
часоказ — часовник.
част — део.
(од веће) **части** — већином.
частица — граматичка речица; делић.
често — често.
чауш — лакрдијаш.
чаушлук — лакрдијаштво.
чаушки — лакрдијашки.
чашч — честар.
чврк — нека врста шумског дрвећа.
чезнење — чежња.
челенка — перјаница.
человеки — људи.
человјек — човек.
человјечески род — род људски.
черек — бут, четврт.
черт ме взе — нека ме ђаво носи.
черта — црта.
чертање — цртање.
хатлија — коњанин.
чертог — сјајно обитавалиште, двор.
чесна — часна.
чест — част.
честин — честар.
чествовати — одати поштовање.
честољубив — частољубив.
чешал — чешаљ.
чи је так', панове? — зар није тако, господине?
чибукџија — момак који само потпаљује чибук своме угледном господину.
чим се тешит не пристаје — кад се утешити не да.
чиновно — по чиновима.
числити — бројати, набројати.

Digitized by Microsoft ®

число — број, количина.
число двојствено — двојина.
число јединствено — једнина.
число множествено — множина.
чистија молитви — чисте молитве.
читајућа општина — читалачки свет.
читуља — списак имена.
чкола — школа.
член — члан.
член општества — општински одборник.
човечество — човечанство.
чо повједају они — шта ви кажете.
чоков — стабло од кукуруза.
чрез — због, помоћу нечега.
чрезвичајно — необично, изванредно.
чрезвичајни — необични.
чрезвичајност — небичност.
чти — читај.
чтије — поштује.
чтите — поштујте.
что — што, да.
чтушче — читајући.
чуварница — место за чување.
чувствами — осећањима.
чувствило — осећај.
чувствителност — осећајност.
чувство — осећање.
чувствовати — осећати.
чувствујет — осећа.
чудовиште — наказа.
чудословије — наука о чудима.
чудотвориje — чудотворна ствар.
чуж — туђ.
чунгар — чунак од пећи.

џандарљив — досадан због неразложних захтева и вечитог незадовољства.
џебана — муниција.

шајкаш — лађар који ради на шајки.
шак му тон пан Бог пожена — нека му све Господ Бог да.
шан — калуп за чизме.
шапов — види **ун шапо.**
шарлатанерија — изигравање нечег великог чега у ствари нема.
шармант — дивно.
шармант, ала бонер — дивно, нека је са срећом.
швалер — милосник.
швермерај — вођење љубави.
швермовати — водити љубав.
шервенцл — игра карата.
шере — драга.
шеретлук — лукавство.
шеснадесетогодишњи — ше-

Digitized by Microsoft ®

снаестогодишњи.
шествују — иду.
шилбок — стражар.
шимаовина — нека врста биља.
шиљар — пљачка.
шкода — штета.
шкуртељка — либаде са самурским оковратником.
шлинговати — вести.
шљокавица — неукусно обучена жена.
шмајловати — ласкати.
шмеркати — увлачити у нос.
шмук — накит.
шнола — употребљено место **шоља**, да би било господственије.
шнупитикла — џепна марама.
шпанцир, шпацир — излажење у шетњу.
шпитал — болница.
шпицбуб — лола.
штрајхмајстер — учитељ језика.
шпректе писли француз? — говорите ли мало француски?
шрајбпихл — бележник.
штакула — кутија.
штат — држава.
штатуа — кип.
штатут — правила неког друштва.
штафирунг — мираз, невестина спрема.
штација — станица.
штедар — дарежљив.
штедрота — дарежљивост.
штекер, штехер — нарочите наочари за даљину.
штеловати се — заузети одговарајући став.
штелунг — став, положај.
штик — бајонет.
штикла — потпетица.
штиковати — вести.
штрикати — плести.
штрикерај — плетиво.
штриклу преко нос повући — преварити.
штримфла — чарапа.
штрудла — пита савијача.
штула — штака.
штумадла — собарица.
шувака — лева рука.

Digitized by Microsoft ®

Напомене

I. У овом издању објавили смо само књижевна, оригинална и карактеристична Стеријина дела до којих се могло доћи. Издање је дато по најбољим текстовима и после сравњења са другима. Исправке су чињене највише у правопису и интерпункцији. Како смо били ограничени простором, то мале, безначајне и недовршене ствари нису унесене. Оно што се није дало утврдити да је несумњиво пишчево, изостављено је.

II. Комедија *Зла жена* (књ. I стр. 225) имала је још једно издање сем наведених. То је издање Браће М. Поповића, Нови Сад 1887.

III. *Женидба и удадба* (књ. I стр. 275) имала је још два издања сем наведених: 1. Браће М. Поповића, Нови Сад, 1889 и 2. као додатак уз календар *Ласта,* 1890.

IV. Драма *Светислав и Милева* (књ. II стр. 155) има наслов у првим издањима: *Невиност или Светислав и Милева.* Због тога се по негде наводи као: *Невиност.*

V. Драма *Наход Симеон* (књ. II стр. 318) има наслов у првим издањима: *Наход Симеон или несретно*

Digitized by Microsoft ®

супружество. Због тога се по негде наводи као: *Несретно супружество*. У некрологу о Д. Тиролу (*Гласник* Друштва срб. словесности књ. IX стр. 322) наводи се да је Тирол издао ово дело о свом трошку у Будиму 1840. То је погрешно, дело је изишло 1830.

VI. *Сан Краљевића Марка* (књ. III стр. 89) имао је још два издања сем наведених: 1. Ђ. Трифуновића (Београд) у штампарији Браће М. Поповића (Нови Сад) и 2. као додатак уз календар *Ласта,* 1891.

VII. *Хајдуци* (књ. III стр. 147) штампани су раније само под насловом: *Ајдуци.*

VIII. *Песме* (књ. IV) објавили смо по хронолошком реду у колико се могло утврдити. Отступања су учињена где је било општих наслова (Надгробија, Натписи и сл.). Разлике и исправке код појединих песама не наводимо пошто су дате у издању С. К. Задруге (књ. 3, Београд, 1892).

Први спев има наслов (Бр. 1): *Слези,* ими же Болгарија нешчастие лета 1374 сбившееся оплакивает. Јоаном С. Попович науки краснорјечија слишателем произведенија. Иждивенијем же господара Павла Неделковича, купца вершачкога, напечатани. Lachrimae Bulgariae Subjugatae. В Будиме, писмени крал. всеучилишча пештанског 1825. 8⁰ стр. 3—8. — На другој страни насловног листа, пре текста стоји:

„Possibus ambiguis fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo certa tenaxque loco
Ovid. trist. 1. V.
— Est quaedam flere voluptas,

Digitized by Microsoft ®

Expletur lacrimis, egeriturque dolor.

Idem lib. IV el. 3.

Budae die 22. Junii 1825.

Imprimatur
Georgius Petrovics m. p.
Censor Librorum".

Бр. 3. (*Поздрав Ј. Обреновићу*) испод текста има датум: У Вршцу, августа 1829.

Бр. 4. (Ода на природу) има испод текста: У Вршцу 1830.

Бр. 8 има наслов: *Ода* пречестњејшем господину Пахомију Јоановичу приликом произведенија његовог на степен архимандритства дне 4. дек. 1834 от Јоана С. Попович. У Новом Саду, 1838. Пре српског текста стоји:

„O, quae fontibus integris
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo (Pachomio) coronam
Pimplaea dulcis.

Hor. libr. I od 21."

Бр. 9. (*Чувствованија*) стоји испод текста: У Вршцу, 17 септембра 1839.

Бр. 10. (*Спомен Видовдана*) има датум испод тексту, 17 септембра 1839.

Бр. 15. (*Честољупцу*) има на крају: год 1848.

Бр. 18. (*Година 1848*) има напомену у *Београдском великом календару* (1853 стр. 117): Ова је песма била печатана у књижевном додатку *Јужне Пчеле* но пуна штампарских погрешака.

Digitized by Microsoft ®

Бр. 31. (Надгробија: *Једне добр. девојке*) има испод текста: У Вршцу, 1835.

Бр. 43. (*Турци*) стоји датум испод текста: 10 августа 1855.

Бр. 53. епиграм *Цвеће* има наслов *Истина* (!?) у *Срп. Летопису* (1834 књ. 39 стр. 62). — Испод епиграма *Архипоети* у *Срп. Летопису* (1834 књ. 39 стр. 62) стоји: У Вршцу 1832.

IX. По библиографијама, белешкама, или чланцима помиње се још неколико песама, али до њих нисмо могли доћи. То су:

1. *Ода* благородном господину Петру от Аси-Маркович сл. комитата бихарског табуле судејске приседатељу, с дубоким високопочитанијем поднешена Јоаном С. Поповичем. Н. Л. У Будиму, 1827. — Српски текст у десетосложним стиховима, а латински „размером алкејским". Забележено: *Магазин за худ. књиж. и моду* 1839 бр. 24 стр. 96 и *Срп. Летопис* 1875 књ. 118 стр. 115.

2. *Ода Јосифу Миловуку,* посебно у Будиму 1828.

3. *Ода* високопреосвјашчењејшему и високодостојњејшему господину Максиму Манојлович, православном епископу вршачком и пр. са синовним високопочитанијем поднешена од — — Будим, 1829. Забележено: *Магазин за худ. књиж. и моду* 1839. бр. 25 стр. 100.

4. *Ода* високоученом господину Димитрију П. Тиролу списатељу. Будим, 1829. Забележено: *Магазин за худ. књиж. и моду.* 1839 бр. 24 стр. 96.

5. *Чувствованија* приликом возведенија пречестњеј-

Digitized by Microsoft ®

шег господина Самуила Маширевича на степен архимандритства од искрењејшег пријатеља. Будим, 1836. Забележено: *Магазин за худ. књиж. и моду* 1839 бр. 25 стр. 100.

X. Као изгубљене или недовршене помињу се ове песме:

1. *Ода Вуку Караџићу,* имала је преко 28 строфа, написана 1825. — 10 јануара 1826 захвалио је Поповић Вуку што му је дозволио да је штампа, али она није објављена.

2. *Ода Јоакиму Вујићу.*

3. *Подне живота* (недовршено).

4. *Басна о једном јарцу* (рукопис).

XI. Из комедије *Зла жена* објавио је Стерија стихове под насловом *Сретина песма* у *Срп. Нар. Листу* 1838 стр. 49. У нашем издању то су стихови у I књ. стр. 260.

XII. Из другог дела *Романа без романа* објавио је Стерија посебно два одељка: 1) под насловом *О љубови (Срп. Нар. Лист* 1839 бр. 8 стр. 70) и 2) под насловом *О женидби и удадби (Срп. Нар. Лист* 1839 бр. 14 стр. 104).

XIII. У милобруци *Честитања* (Бр. XIV у нашем издању) има извесних сличних места са одељцима из милобруке: *Размишљање о новој години* (Бр. V у нашем издању).

XIV. Као петнаеста милобрука помиње се *Географическо описаније истиних жеља.* Тврди се да је остала у рукопису, ми је нисмо могли објавити.

XV. Од романа *Дејан и Дамјанка или Падениje*

Digitized by Microsoft ®

босанског краљевства сачуван је у рукопису само први део из 1830. Постоји и исправљен рукопис са додатком у наслову: „повест историческа".

XVI. Помиње се да је Стерија написао и комедију под насловом *Теранција,* али је она изгубљена.

XVII. *Торжество Србије,* позоришни спев у једном чину, приказан у Београду 30 августа. 1847, постојао је у рукопису. Стојан Новаковић је дао из њега неколико стихова (*Глас* С. К. Академије књ. 74. Београд, 1907, стр. 69—71).

XVIII. У рукописима Матице Српске постоји под насловом *Постанак српскога царства,* одељак једне опере. Сачувано је неколико листова, план и имена лица. Неколико „угледа" је израђено. Рукопис има свега 12 табака. Колико нам је познато, то би била прва српска опера.

XIX. Међу рукописима постојао је и један део мелодраме под насловом *Максим Црнојевић.* Стерија је, дакле, пре Лазе Костића покушао да драматизује народну песму о женидби М. Црнојевића.

XX. Помиње се да је Стерија писао и драму *Деспот Бранковић.* Вероватно је није завршио, а колико је написао, изгубљено је.

XXI. Према преписци, изгледа да је Стерија имао у рукопису још два позоришна комада: 1. *Примери учтивости* и 2. *Адвокат.* Забележио: Мираш Кићовић: *Прилози* 1924 књ. IV стр. 257.

XXII. *Куриоза,* објављено у *Срп. Нар. Листу* 1839 бр. 15 стр. 114, ситна је белешка од 8 реди, где је извршено упоређење неколико српских, мађарских и румунских речи.

Digitized by Microsoft ®

XXIII. Преводе нисмо унели у наше издање. Од превода, значајних, карактеристичних и који припадају књижевности ваља поменути:

а) у стиху:

1. *Седмоструни цветак борећим се Грцима.* — 30 октобра, 1825 Поповић је објавио да ће издати књигу под наведеним насловом (*Срп. Летопис* 1826 част IV стр. 153). Према огласу ту су требали да буду преводи с грчког и немачког језика. Било је: три песме Риге од Фере, једна песма Корајева, једна Корајева прерада из Тиртеја, једна ода Јаковака Риза Нерула и две песме Меболдове. По рукописима књига је израђена у Вршцу, месеца септембра и октобра 1825, али није штампана.

2. *Лађица брака на морепловенију живота.* Превод с немачког, објављен: *Уранија* 1837 стр. 165, *Српска Новина* 1838.

3. *Смрт у различном виду.* Превод с немачког, објављен: *Уранија* 1837 стр. 167; *Даворје,* 1854 стр. 123; *Даворје II,* Народна Библиотека св. 3 стр. 86.

4. *Цена живота.* Из Хорација, књ. II песма 3: *Седмица* 1852 бр. 1 стр. 1; *Даворје* 1854 стр. 79; *Даворје II,* Народна Библиотека св. 3 стр. 97.

5. *Невиност.* Из Хорација (Integer vitae): *Седмица* 1852 бр. 3 стр. 17; *Даворје* 1852 стр. 77; *Даворје II,* Народна Библиотека св. 3 стр. 95.

6. *Правила живота.* Из Хорација књ. III песма 1: *Шумадинка* 1852 бр. 9; *Даворје* 1854 стр. 88; *Даворје II,* Народна Библиотека св. 3 стр. 102.

7. *Штедрота.* Из Хорација књ. II песма 2.: *Даворје*

Digitized by Microsoft ®

1854 стр. 78; *Даворје II*, Народна Библиотека св. 3 стр. 96.

8. *О спокојном животу.* Из Хорација књ. II песма 7: *Даворје* 1854 стр. 80; *Даворје II*, Народна Библиотека св. 3 стр. 97.

9. *Краткост живота.* Из Хорација књ. II песма 11: *Даворје* 1854 стр. 82; *Даворје II*, Народна Библиотека св. 3 стр. 98.

10. *О задовољству живота.* Из Хорација књ. II песма 13: *Даворје* 1854 стр. 84; *Даворје II*, Народна Библиотека св. 3 стр. 99.

11. *Нит' слонове кости* ... Из Хорација књ. II песма 15: *Даворје* 1854 стр. 86; *Даворје II*, Народна Библиотека св. 3 стр. 101.

12. *Уживање младости.* Из Хорација књ. I песма 8: *Седмица* 1855 бр. 37 стр. 286; *Даворје II*, Народна Библиотека св. 3 стр. 92.

13. *Излишна скрб.* Из Хорација књ. I сатира 1: *Седмица* 1856 бр. 29 стр. 224; *Даворје II*, Народна Библиотека св. 3. стр. 103.

14. *Од куд бива друже* ... Из Хорација књ. I сатира 1: *Седмица* 1856 бр. 29 стр. 224; *Даворје II*, Народна Библиотека св. 3. стр. 103.

Сем тога остало је у рукопису неколико превода из Овидија, Хорација и др.

б) у прози:

1. *Афоризми.* Објављени у *Срп. Летопису* 1834 књ. 39 стр. 108.

2. *Две мачке, басна.* Превод с мађарског: *Голубица* 1841 стр. 64.

Digitized by Microsoft ®

XXIV. У првом издању (Будим, 1828) историског списа *Живот*... стоји: „описана [војевања] Јоанномъ С. Поповичемъ мудрољубија слишатељем". Пре предговора, на насловном листу с друге стране, налази се слика Скендербегова. После текста, од 75 стране, објављено је осам песама о Скендербегу из Андрије Качића-Миошића. Те песме нисмо унели у наше издање.

XXV. Са полемиком, коју је Стерија водио 1839 око критике, у вези је и чланак „Преглед Гдна Ј. С. Поповићева нечега о критики и одговора на нешто критике" од П. у *Серб. Нар. Листу* 1839 бр. 29—31.

XXVI. Коректуре су читане врло пажљиво, али се штампарске погрешке нису могле избећи. Слагачи су, при исправљању последњих погрешака пре штампања, чинили нове. За најважније погрешке дајемо исправке на крају ове књиге.

XXVII. У одељку „Разни списи" остављено је више ортографских особина да би се видело како је Стерија писао. При редакцији тога одељка и при изради Речника сарађивао је г. Д. Богосављевић, професор, на чему смо му најсрдачније захвални. У Речник су унесена само она значења која су потребна за разумевање текста.

У. Ц.

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

Исправке

Најважније штампарске погрешке у делима Ј. С. Поповића, које треба исправити:

I књига

Стр.	65	ред	1	одозго	стоји: боран, треба: *барон*
„	79	стоји колумцифра: Лажа и Паралажа, треба: *Тврдица или Кир-Јања*			
„	79	ред	1	одоздо	стоји: соптемврија, треба: *септембрија*
„	80	„	4	одозго	„ јурасор, треба: *јуратор*
„	101	„	1	одоздо	„ напомена бр. 3, она се *не односи на ту страну*
„	103	„	6	одозго	„ т испред навода (То данион...), *није потребно*
„	145	„	2	одоздо	„ чачку, треба: *чичку*
„	147	,	10	„	„ Uibertreibung, треба: *Uebertreibung*
„	168	„	10	одозго	„ проклету, треба: *проклети*
„	168	„	11	„	„)., а то *није потребно*
„	168	„	12	„	треба на крају).
„	168	„	13	„	стоји позлаии, треба: *позлати*

Digitized by Microsoft ®

„	178	„	1	одоздо	стоји:	јаклу,	треба: *јанклу*
„	234	„	3	одозго	„	нечи	„ *речи*
„	234	„	4	„	„	ииси	„ *ниси*
„	271	„	7	одоздо	„	хтелд	„ *хтела*
„	271	„	6	„	„	тврa	„ *тврд*
„	285	„	7	„	„	почивателна,	треба: *почиватељка*
„	340	„	12	„	„	зеатер,	треба: *театер*
„	351	„	8	одозго	„	стата,	треба *стаса*
„	462	„	11	„	„	прбиављању,	треба: *прибављању*
„	462	„	2	одоздо	„	че,	треба: *се*
„	504	„	9	„	„	мироразбојство,	треба: *мороразбојство*

II књига

Стр. 255 ред 4 одозго стоји: Осман, треба: *Осмин*

III књига

Стр.	152	ред	14	одоздо	стоји:	отембесио,	треба: *оклембесио*
„	156	„	17	одозго	„	ћула,	треба: *ћупа*
„	268	„	10	одоздо	„	кажеш,	„ *кажем*

IV књига

Стр.	16	ред	1	одозго	стоји:	пладно,	треба: *плодно*
„	30	„	2	„	„	страст'на,	треба: *страст'ма*
„	143	„	8	„	„	ситир,	треба: *штир*
„	164	„	16	„	„	ваздух	„ *воздух*
„	170	„	2	„	„	слатком,	треба: *слатким*
„	176	„	1	одоздо	„	славујих ладно,	треба: *славуји хладно*

Digitized by Microsoft ®

„	182	„ 11	одозго	„	на умереност, треба: *на неумереност*
„	202	„ 1	одоздо	„	оденесе, треба: *однесе*
„	213	„ 6	„	„	познававе, треба: *познаваше*
„	218	„ 9	одозго	„	Љубовиј, треба *Љубивој*
„	222	„ 1	одоздо	„	мишољаше, треба: *мишљаше*
„	237	„ 17	одозго	„	на, треба: *за*
„	245	„ 16	„	„	је „ *се*
„	246	„ 12	одоздо	„	љубепуне, треба: *љубвепуне*
„	261	„ 1	„	„	уклашити, треба: *уплашити*
„	264	„ 13	одозго	„	перкраћивати, треба: *прекраћивати*
„	276	„ 12	„	„	скроб, треба: *скорб*
„	277	„ 9	„	„	жрвтовати, треба *жртвовати*
„	295	„ 7	„	„	благообразја, треба: *благообразија*
„	296	„ 16	„	„	крбио, треба: *крчио*
„	298	„ 8	„	„	Боадбил, треба: *Боабдил*
„	330	„ 12	одоздо	„	пахиштеније, треба: *похиштеније*
„	346	„ 8	„	„	година, треба: *годинама*
„	358	„ 6	одозго	„	Татарид, треба: *Татарин*
„	370	„ 2	„	„	предпријатније, треба: *предпријатије*
„	372	„ 17	„	„	Дрину, треба: *Дрим*
„	374	„ 3	„	„	потковали, треба: *поткопавали*

Digitized by Microsoft ®

„	380	„ 13	одоздо	„	некакав, треба: *никакав*
„	390	„ 6	„	„	неаполитански, треба: *неаполитански*
„	391	„ 10	одозго	„	спешно, треба: *спешио*
„	395	„ 12	„	„	Анћелу, треба: *Анђелу*
„	395	„ 11	одоздо	„	Христовее, треба: *Христове*
„	410	„ 11	„	„	их, треба: *из*

V књига

Стр.	XVI	ред 11	одозго	стоји	запета иза речи разноструки, *није потребна*
„	XLIII	„ 6	одоздо	стоји:	српсога, треба: *српскога*
„	5	ред 1	одоздо	стоји:	виче, треба: *вичу*
„	6	„ 14	„	„	мене „ *мени*
„	7	„ 3	„	„	актикритицима, треба: *антикритицима*
„	30	„ 15	одозго	„	нибогиња, треба: *ни богиња*
„	38	„ 3	одоздо	„	Nic, треба: *Нiс*
„	73	„ 16	„	„	смејали „ *смејати*
„	75	„ 6	одозго	„	centro „ *cento*
„	98	„ 9	„	„	би „ *ви*
„	98	„ 14	„	„	Ја вас почитујем, треба: *Ја ћу вами за љубов свет презрети.*
„	98	„ 15	„	„	себи), треба: *(У себи).*
„	116	„ 2	одоздо	„	почитати, треба: *прочитати*
„	141	„ 5	„	„	Беранжек, треба: *Беранжер*

Digitized by Microsoft ®

Стр. 143 ред 5 одозго стоји: најме, треба: *наиме*
„ 170 „ 13 „ „ науке „ *наука*
„ 192 „ 4 „ „ налази „ *налазе*
„ 226 после 9 реда испуштен је цео ред, који гласи: *како се у будимској типографији налази иншпектор,*
„ 232 ред 3 одозго стоји: словенски, треба: *славенски*
„ 254 „ 11 одоздо „ сбог, треба: *због*
„ 269 „ 14 „ „ шао „ *као*
„ 271 „ 1 „ „ које „ *који*
„ 278 „ 3 одозго „ ´, ⌒, ¯, ⁼, треба: ´, ⌒, ˋ, ˋˋ,
„ 285 „ 6 одоздо „ οσβλιρε, треба: σερβλοι
„ 291 „ 9 одозго „ Медаковићћ, треба: *Медаковић*

Digitized by Microsoft®

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

Digitized by Microsoft ®

FL · 2·11·54

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Digitized by Microsoft®